

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
NO. 08747

# GEKLIBENE VERK

Moishe Nadir

THE MAX PALEVSKY YIDDISH LITERATURE COLLECTION



YIDDISH BOOK CENTER

AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER  
AMHERST, MASSACHUSETTS  
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG  
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG



MAJOR FUNDING FOR THE  
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY  
WAS PROVIDED BY:

*Lloyd E. Cotsen Trust*  
*Arie & Ida Crown Memorial*  
*The Seymour Grubman Family*  
*David and Barbara B. Hirschhorn Foundation*  
*Max Palevsky*  
*Robert Price*  
*Righteous Persons Foundation*  
*Leif D. Rosenblatt*  
*Sarah and Ben Torchinsky*  
*Harry and Jeanette Weinberg Foundation*  
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE  
*National Yiddish Book Center*



The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at [digitallibrary@bikher.org](mailto:digitallibrary@bikher.org)





משה נאדיר

# געקליבענע ווערק

IV

ווילנע - 1928

---

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין

~~233~~  
280/0

משה נאדיר

# אונטער דער זון

ווילנע - 1928

---

ווילנער פארלאג פון ב. קלעצקין



PRINTED IN POLAND

M. Nadir — „Unter der zun“.  
Drukarnia „Wydawnictwo Wileńskie“ B. Kleckina, Wilno.

מין ערשט בוך פון „אונטער דער זון“  
איז געשווירן דעם אַנדענק פון דער שיינער, ראסט-רויטער קאץ,  
וואָס פלעגט מיר נאָכגיין אויף מיינע אומעטיקע וואַלדשפּאַצירן  
אין דער קור-שטאָט לעיקאהד, אין אמעריקאַ.



## אפאר ערשטע טענער אויף אויטצופרווון די סטרונעס

„For none of us liveth to himself  
And no man dieth to himself”.

ווי דורך אן אפן זימער-טירל וועלן מענטשן קומען און גיין  
אן א פארוואָס, וועלן זיך געשעענישן צינדן און לעשן, ווי מיר  
וועט געפעלן. ווי אזוי וועל איך דערציילן? איך וועל דערציילן,  
ווי ס'וועט זיך לאָזן, אַמאָל דאָס פריערדיקע שפעטער, אַמאָל דאָס  
שפעטערדיקע פריער, אַפֿט צונויפמישן און פאַרקומלעכן. וואָס  
מאַכט עס דען אויס? די וואָג-שאַל איז סיי ווי סיי פון די  
קייטלעך אַראָפּ, נאָר דאָס צינגל צאַפֿלט זיך. מיינט, אַז ס'וועגט  
עפעס אָפּ.

לערגט זיך אויס זאָגן צו זיך אליין: דאָס נעכטיקע טרעפט  
ערשט מאָרגן. דאָס מאָרגנדיקע האָט שוין געטראָפּן. נישטאָ קיין  
פלאַן אין דער אַוועקגערוגענקייט פונם וואָסער – אַ הויך די  
שיינקייט פון וואָסערשויים. די שוויים-ליניע פון אַ געל-קאַטשקעלע,  
דער קרישטאַלענער פאַנאַנדערנעם, דאָרט, וווּ אַ שטרויכלונג  
ברעכט ס'וואָסער, דער פלוס-געזאַנג, דער טייך-טומאַן...

ווי זיך איך? וווּ שרייב איך?

אונטער אַ בוים זיך איך. אונטער אַ בוים שרייב איך. די  
בליאונג איז נאָך נאַרישעוואַטע-רויט. ווי דאָס ברוין און בלוי פון  
אַ מיידל-קינדס ברוסט-גיפל.

פארבלימלט איז מיין פעלר מיט געלס - מיט ווייס. מיט  
„טייפל-פינולאך“ געשמאקע.

און אָט דאָס זאָל די מאָס זיין פאַר פאַרבן - פאַר זייער  
ווערט אויף לייזונט, אויף פאַפיר, אויף האַלץ, אויף שטיין. נישט  
מיט'ן אויג זאָלט איר שאַצן די ווערט פון אַ בילד און פאַרבן -  
נאָר מיט'ן גומען. אויב די פאַרבן זיינען אַזוי צונויפגעפאַרט, אַז  
איר וואָלט זיי געקענט עסן, אויב זיי וואָלטן געווען שפייז, - איז  
אַ סימן, אַז דאָס בילד איז גרויס פאַרווערקט. אלא נישט - קויפט  
עס נישט!

און דעסגלייכן מיט פרויען. אויב די פרוי אויפ'ן בילד איז  
אַזאַ וואָס איר וואָלט געוואָלט מיט איר שלאָפן, - איז עס אַ גוט  
בילד. ווייל מער ווי אין לעבן איז אין דער קונסט די פרוי בלוז  
די אויפוועקערן - צום פראָדוצירן, די פאַרשעפערן פון דער  
מידער נכטערקייט וואָס פוילט זיך צו טאָן דאָס געמוזט ע.  
פאַרקגעכטיק אונז, אַ, דו לעבן! מיט דיין אָטעם און  
אונזערן, מיט דעם ביסל פרישן ווינט אין די לונגען, ס'ברעקל  
זון-שטיב אין אויג - רודערט די פרייד אין אונז, און די זאָרג  
ווישט די ליפן אָפּ, און שטעלט אויס די הענט צו דיכענען איבער  
דער גרויסער ליידיקייט.

אָט האָט זיך אַ לעש געטאָן די זון. אַ גרויקייט האָט אַ שלאָג  
געטאָן מיט די שפיץ פליגל, און שוין האָט דער עלעגאַנטער עלנד  
מיר אָנגעבאָטן זיין אָרעם צום שפאַציר.  
די גראַז-פעלדער זענען אָן לעבן. ווי אַ טויטער לאַמפּ, אַזוי  
איבריך. און ווי איבער די טעלעגראַף-סטרוגעס אַ שלעכטע בשורה  
אַזוי קומט עפעס אָן - נאָענט צו מיין טישל אונטער'ן עפל-בוים,  
וואו איך זיך און שרייב.  
די ערד - די שווערע.

אומענדלאַך גרויס און שטאַרק, ליגט זי אַ געבונדענע און  
האַלט חשבון: זומער, הערבסט, ווינטער, פריילינג.  
דאָ דאַרף מען אַרויפשטופן אַן עפעלע - אַקוראַט דעם 9-טן  
אויגוסט. אין אונגאַרן פעלט אַ פלוים - דאָרטן און דאָרטן. דאַרף  
מען זיך איילן. אין גאַליציע - דאַרף מען אין יענעם און יענעם



דאָרף, לעבן אַ גלח'ס גערטנדל, אַקראַט לעבן פלוּט, אַרויפשטופן  
 אַזוי פיל און אַזוי פיל רויטע מאַרעלן, זאַפטיקע אַגרעסן...  
 שטעקן מענטשן אַריין אין דר'ערד עפל-בוימלאַך - מיינען,  
 אַז דאָס האָט עפעס צו טאָן מיט עפל! אָבער דער אמת איז  
 דאָך, אַז דער עפל-בוימ איז בלויז אַ סימן פאַר דער גוטער  
 מאמעשו-ערד, אַז דאָרטן און דאָרטן ווילן מענטשן, אַז זי זאָל  
 אַרויפשטופן עפל! און זי טוט זיי צוליב, די קינדער די ערדענע,  
 די ווייסע, געבלאַסטע ליאַלקעס פון ערד, וואָס רעדן און טוען  
 און זינגען און שפילן און גייען און זיצן און קענען אפילו וויינען,  
 אַז מען גיט זיי נאָר אַ צייכן ווען.

\* \*

\*  
 איר מעגט מיר גלויבן: דאָס, וואָס איך האָב גרויע האָר  
 אויפ'ן קאָפּ, אַרט מיך נישט. אָבער די גרויע האָר אויף מיינע  
 פיס? ווי פריקער! ווען די עלטער - און אפילו דער טויט -  
 קומט-אָן אויפ'ן קאָפּ, ווי אַ קרוין, בויגט מען זיך אָן און מ'זאָגט  
 מיט אַ געלעכטער: „ס'איז גוט" און אַ דאַנק דאָרטן וועמען  
 עס איז! אָבער ווען דער טויט קומט אָן אויף אַזוינע ערטער, -  
 נו, לאָמיר נישט ריידן דאָפון!  
 ס'איז נאָך דערזעלבער טאָג. די זון בליט שוין ווידער  
 גרין, כ'לעבן, פון אונזערע פעלדער אַרויף, אפילו די פליגן טראָגן  
 זון אויף די פיסלאַך. ס'ליגט אַ גרויס, גרין שטיק סאַמעט און  
 ס'ברענט פלומר'שט, אָבער ס'איז קיל - נאָר צום שטערן צוצולייגן.  
 הינטער דער שטאַל פון הויז ברענט מיסט - דער רויך איז  
 נישט גוט, וואַרגט אין דער נאָז, אָבער דאָס פייער וואָס גייט פון  
 דאָרטן - איז ווי אַלע פייערס: וואונדערלאַך!  
 נישטאָ קיין ריין און אומריין פייער. אין פייער ווערט יעדער  
 מעטאַל ווייך, נאָכגעבנדיק: מאַך פון מיר וואָס די ווילסט!  
 פנורה'לאַך, פערד-צוימלאַך, הענט-קייטעלאַך, שרויפן צו תליות,  
 אָבער אין דער אויסגעלאָשנקייט ווערט אַלצדינג ווידער האַרט,  
 שווער, פאַרעקשנ'ט.

ווען די פייערן פון ליבשאפט שלאָגן הויך - וואָס איז דען  
דענטמאָל אומריין? און אפילו אז מיסט ברענט - איז דאָס פייער  
פונקט אזוי שיין ווי ס'פייער פון קאַרנשטרוי, אָדער פון  
צעדערצווייגן!

## איך ווער סענטימענטאל

מיין שטעטל איז מיר, ווי אַ געטריי הינטל, נאָכגעלאָפֿן  
ביז אַהער-אַ.

נאָכאַמאָל: ווי מיין ווייס הינטל, וואָס איז תמיד פאַרשמירט  
און פאַרבלאַטיקט, נאָר די בורשטיגע אַויגן האַווקען דאַפֿן  
אַרויס מיט געטריישאַפט, אַזוי איז אויך מיין שטעטל דאָס וויסטע,  
אין גאַליציע דעם וויסטן, און מיין יוגנט דער וויסטער.  
וויינען? ווער וועט וויינען, ווער? אַפילו מיט טרוקענע  
אויגן נישט! מיר זענען שוין אַלע גרויס-שטעטיש. שניפֿסן האָבן  
מיר זיידענע. אַ שפּראַך האָבן מיר ווי אַ סטעננע, און געגלאַנצט  
און פאַטעטיש איז זי ווי אַ שטיוול, וואָס שטייט לעבן דער טיר  
אַן אַ פּוס.

און וויסן זאָלט איר וויסן זיין, אַז ביי מיר איז נעכטן  
געווען אַ קליינע שוועגערין, איז זי בלויז 1 מינוט אַלס  
געווען. בלויז 1 מינוט!

ווי מאָדנע - ווי נישט-צום-גלויבן: אַ מענטש, און בלויז  
1 מינוט אַלט!

און איך בין שוין גרוי, נישט נאָר אויפֿן קאָפּ...

\* \*

\*

צום ערשטן האָב איך דערוואַכט צום אויסגעצויגענעם כּמעט-  
העהנערדיקן, עם-קודש. שטייט אויף איר הייליקע אידעלאַך און  
גייט לעבדח הבורא - וואָס אַ שמש האָט אינאיינעם מיטן חשון-  
ווינט אַריינגעוויינט אין דער נאַכט אַריין. געקומען איז דער  
רוף, ווי דורכ'ן קוימען. איך מאַך אויף די יונגע אויגן. פּראַסט-  
פאַרקעסטלע פּענצטער שטייען נישט דאָרטן, וואו זיי דאַרפֿן  
שטיין. עמיצער האָט איבערגעשטעלט די ווענט - פון דאָרטן

אהער, אָדער מיין בעט, אָבער אפילו מיך איבערגעטרעגן  
א שלאַפנדיקן. „עם-קדוש!“ - דאָס מיינט מען מיך, ווייל איך  
דאווען שוין צעביסלאַך, און שטילערהייט, און קיינער זאָל נישט  
זען, לייג איך שוין אפילו תפילין.

פרעגט זשע מיך, ווי אזוי קען איך לייגן תפילין, און איך  
בין בלויז אַכט יאָר אַלט?

איך קען! איך האָב אַ שקאַלע-זעקל, אין וועלכן איך טראָג  
מיינע ביכער אין שול אַריין. נעם איך - אַז קיינער זעט נישט -  
פון דאָרטן אַרויס ס'פּוילישע ווערטער-ביכל, וואָס איז די גרעב,  
להבדיל, פון אַ שלייד, און לייג עס צו צום פאַרקאַטשעטן  
אַרעם - דעם דינעם, וואָס וועט, מיט גאָט'ס הילף, אַמאָל לייגן  
אמת'ע תפילין. און מיט'ן רימענדל פון שול-טאַש וויקל איך אַרום  
דעם אַרעם, אזוי ווי מיט רצועות, האַלט עס אזוי אַ פאַר מינוט -  
זיך אָנצוזעטיקן מיט'ן טעם פון אידישקייט, און דערנאָכדעם, און  
איך וויקל צוריק אַפּ דאָס רימענדל, איז מיין דינער אַרעם ווי  
אַ שטעקל, וואָס מ'האַט פון אים אָפּגעשיילט אַ פאַס און איבערגע-  
לאָזט אַ רויטלאַכע קאַרע...

דאָס אידישקייט גייט אויף אין מיר, ווי אַ טייך אין אָנהויב  
פּרילינג, ווען ס'איז ברעכט. עפעס רוישט און ברעכט אין מיר,  
זינגט אין מיר, זאָגט אָן, שרעקט.

ס'איז פּרילינג. דערוואַכונג-צייט!

די נעכט זענען קאַלט און הייס. די איבערבעטן זענען  
גוט און ווייך צו מיר, ווי די ווינטיקע, וואָס קריכט צו מיין  
בעט. שפעטער, ווען ס'קומען קליינע חלומות'לאַך אין שטילע  
שיכלאַך, און ראָמען מיר עפעס איין אין אויער - דעמאָלט  
ווערן די נעכט, ווי וואונדער - וואָס זענען גרעסער ווי די  
וואונדער פון ששת ימי בראשית, און זיי צעגיין זיך אין מיין  
בלוט, מיט צוקערדיקע זונען, מיט האַניקדיקע לבנות, מיט  
פערלמוטערנע שטערן...

„עם-קדוש!“ - שטיי אויף, דו הייליק פאַלק און גיי...  
מעלק די אָפּגעקאַלטע נאַרישע טעג אין פרנסה-מעלק-שעפל  
אַריין, שפאַן איין, דו הייליק פאַלק, דינע פייער-פערד איז

די רייטוועגן פון... ברויט מיט פוטער. זאמל אן די שטיק-  
לאך קאלט-גאלד, דאָס ביסל פח, ווער ריזיק-שווער און -  
פאל אראָפּ... טיפער דורך דיין שווערקייט. עלנדער דורך  
דיין לעבן, וואָס איז געווען ווי אַ פאלשע וואַזאַנקע אין  
אַ פענצטער...  
אַלצדינג איז גוט, וואָס ענדיקט זיך. אַלצדינג ענדיקט זיך.  
אַלצדינג איז גוט.

\* \* \*

דאָס שטעטל האָט אַ ברונען. - דער וועג צום ברונען איז  
דער וועג צום שבת-קודש. דער וועג צום זיסען זומער, דער וועג  
צו מיין... צענטן יאָר.  
גערטנער און גערטנער.  
די פעלדער זענען פעט. שוואַרץ. די מאַמעש-ערד האָט  
אַ פאַרשמירט פנים, אָבער זי איז אַ זאַ גוטע!  
איר זאָגט: „וויינפערלאַך“, גלייך ווי איר וואָלט געזאָגט -  
איך ווייס? - „פרייהייט פאַר אַלע“, אָבער וויינפערלאַך! גאָט  
מיינער - וויינפערלאַך! און באַרן און קאַרשן און ווייניש און  
מאַרעלן.

און עפּל און טערנעסליפקעס און קאַלינעס און האָפּן!  
עך-עה! איר מעגט מיר יאָ גלויבן צי נישט גלויבן,  
אָבער אַז איך זאָג אַרויס דאָס וואָרט „האַפּן“ - בין איך נישט  
קיין היגער, קיין אַמעריקאַנען, מיט אַ שטענדער אין דער גרוי-  
סער שול פון באַוואוסטקייט, מיט געפוצטע נעגל. פיינער  
קולטור. איידעלע „טיש און בעט-מאַניערן“, - נאָר איך בין  
דאָרטן... דאָרטן!... טוט אַ קוק און... און זעט, ווי אַלצדינג  
ברענט בלוי - ווי אַ פייער פון ספירט. ווי די גאַנצע וועלט  
וואָלט געווען אַ טיש, ביי וועלכן דער טאַטע מאַכט הבדלה...  
און דער טיש וואָלט געווען אַנגעגאַסען מיט הבדלה-בראַנפן.  
און דער טאַטע „נעצט“ זיך די אויגן מיט אַט-דעם פייער און  
נעמט-אָן דאַפּן פולע קעשענעס... און מיר, קינדער, שטייען  
אַרום און פרייען זיך - מיט'ן בלויען, שטילן פייער, מיט'ן

גוטן טאטן, מיט דער טייערער מאמען, מיט דעם געהייליקטן  
אָנקומען פון דעם אינדערוואָכן... מיט דעם שיינעם געזאַנג פונ'ם  
לעבן, וואָס איז, ווי אַ פידל, און מ'קען דאָרויף שפילן וואָס  
פ'וויגל.

היינט איז דער פידל - ס'האַרץ. די צייט - דער מוזיקאַנט.  
און דעם מוזיקאַנט'ס פינגער צייטערן, ווען זיי דערנענטערן זיך  
צום סוף ליד.

ווייסט עמיצער: ווי אזוי וועט זיין דאָס געזאַנג? גע-  
שטאַרבן הינטער אַ פלויט? „געשטאַרבן, מיט הויכע, וואַקסענע  
ליכט צעקאָפנט, אין דער אָרגל האָט געשפילט“?

„געשטאַרבן ווי אַ קעניג? געשטאַרבן ווי אַ בעט-  
לער“? (כאַ-כאַ, וויפיל קעניגן שטאַרבן נישט ווי אַ בעט-  
לער?)

אויף אַ צווייג פון דעם עפל-בוים, אונטער וועלכן איך  
שרייב, זינגט אַ פויגל:

- „טיהי, עפהי, פירלפלין“.  
דאָס איז וואָר!

אַז עמיצער זאָגט מיר „דאָס לעבן“ - וויל איך נישט הערן  
דאָס איבעריקע.

אַז עמיצער זאָגט מיר „דער טויט“ - וויל איך נישט הערן  
דאָס איבעריקע.

אַבער אַז עמיצער זאָגט מיר „אַ שיינער טאָג היינט“,  
וויל איך אים פרעגן: „מיט וועמען האָט איר נעכטן ביינאַכט  
פאַרבאַכט“?

אַז איך וויל פרעגן ביי מיין חבר עקס, וואָס ער און זיין  
ליבע פרוי מאַכן עפעס, דערמאָן איך מיר אָן מיר אַליין, און -  
שעם מיך.

און אויך, אַז איך באַגעגן אַ פלאַקאַט, וואָס פאַרט אַקעגן-  
איבער מיר, אין דער אונטערבאַן, און ער זאָגט מיר:  
„קויף אַקוואַלאַדע!“, בלייב איך אַ געפּלעפטער. וואָס קען

איך אים ענטפערן אויף א זוינע ווערטער, ווי „קויף אַקוואלאַדע“ ?

די מאַנטיקדיקע זון גייט שוין אונטער - פאַרשטייט זיך  
אין מערב-זייט. - אַדיע !  
אַ גאַנצן טאָג פאַרבראַכט אין - באַדן זיך, שפּיגלען זיך  
און טראַגן די פּיס אַהער און אַהין.  
אַזייגער ערף געווען אין פּאַסט. אויפגעלייגט אַ בריוו צו  
איר. אינווייניק איז געווען אַ ווייס בלימל - אַ קאַרש.  
זי וועט קוקן אויף מיין בלימל, ווי זי האָט געקוקט אויף  
זיין בלימל, דאָרט אין האַטעלכען, וועט האַלטן דעם טעלעפּאָן  
מיט די שיינע נאַקעטע קניען און זאָגן צו מיר, וואָס זי האָט גע-  
זאָגט צו אים :  
- איך בין דאָ אַליין, זיסער ! און איך האָב קיינעם גישט  
מיט זיך, אַ חוץ די ביבל.  
איך קען זי, די שיינע, אַפּנאַרערישע (גאַט זאָל זי  
בענטשן !).

די טעג זענען זייער גרויס און - ענג.  
ווי עפעס אַן אַלט-פּיאָלעטענער מאַנטל, וואָס ליגט זייער  
לעפּיש, נאָר איז ענג פאַרשנירט ביים האַלז מיט אַ שטריקל.  
ס'איז שוין נאַכט.  
אַנגעצונדן דעם לאַמפּ און זיך אַ רוק געטאָן - אויף אַ יאָר  
צוריק.  
ווי גוט דאָס איז.  
ס'איז ווידער פאַראַיאָרן זומער. עס פּוצן זיך די  
פּלע-בוימער, מיט די זעלבע קרענצלעך. די זעלבע שוואַרצע  
פעדים-ווערימלאַך (בליאונג-פאַרדאַרבער) האָבן זיך אין זייערע  
האַרטע שפּינוועפּ-זעצן פאַרבויעט. די זעלבע מענטשלאַכע  
אַנטומיט אַ שמאַצע איינגעטונקען אין נאַפּט - ברענט זיי אויס.

די פיס גייען צוריק אין די זעלבע טריט, גייען דורכ'ן  
היינטיקן זומער - צום פאראיאָריקן.

די נייע נאכט איז דאָ אַ סאָלידע, נישט ווי אין שטאָט. די  
פינצטערניש איז אַ גאַנצע, נישט צעריסן פון קינסטליכע ליכט.  
הענער זענען נישטאָ - קרייען זיי נישט.

נאָר אַ קעלבל בלעקערצט ערגעץ אין אַ שטאָל. אַ לאַמטערן  
מוסטערעוועט מוסטערס אויפ'ן מיסט. איך זע: מ'היינגט אים אויף  
אויף אַ באַנטע. עס רעש'ט די מילך פון הייסע ציצן אין דעם  
בלעכן מעלק-שעפל אריין. די קו קייעט זיך אירס, גיט די ציצן  
אָפּ - דעם מענטש.

וואָס פאַר אַ מיאוס'ע חיה די קו איז!

און דער הונט און די קאץ!

אַלע דאָמעסטיצירט, פון וואַלד אַרויסגענאַרש פון זייער  
ווילדקייט אויסגעטאָן, וואוינען זיי מיט דעם מענטש, לעבן פאַר  
זיין נוצן.

גיי דו, פאַרשאַלטענע קו, אין וואַלד אַריין! זיך זיך דיר  
אַליין דיין עסן, דיין רויב! הרג'ע! פאַרטיליג! זיי - וואָס דו  
ביזט!

און דו, פונ'ם וואַלפישן שטאַם - דו הונט! וואָס שמייכלסטו  
דיין האַר אַנטקעגן? דיין פרעמדן, דיין שונא? וואָס גיסטו דיין  
געטריישאַפט דעם, וואָס האַלט זיך מיט דיר, ווי מיט אַ לעבעדיק  
שפילכל, נוצט דיך, ווי אַ שקלאַף, וואַרעמט זיך אין דיין פעל,  
וואַרפט אַן אומנוציק שפענדל אין ים אַריין און לאָזט דיך  
איינשטעלן דיין לעבן אַ שפרונג צו טאָן נאָך דעם אין די  
שלאַנגנדיקע כוואַליעס. דו הונט, דו דעגענערירטער נאַר, וואָס  
גיסטו נישט אין וואַלד אַריין - מאַרדן און טיליגן און פריי-  
זיין! ?

אפשר וועט דער מענטש מיט דער צייט אויך אַזוי  
אַראַפּקומען, דעגענערירן. אפשר וועט דער מענטש פון זיין מין  
אַנטלויפן, זיינסגלייכן אויסמיידן, און נאָכגיין אַ סטאַדע וועלן  
אָדער עלעפאַנטן - ליגן ביי זייערע פיס, זיי שמייכלען פאַר דעם  
זיחן ברויט, פאַר דעם ביין, וואָס מען וועט אים צוואוואַרפן.



פאר דער מעגטשיכע, וואָס מ'וועט אים אויסזוכן און אים אָנרײַצן  
אויף איר ?

\* \* \*

די נאַכט איז שוין אָנגעקומען.  
מיין לאַמפּ מוטשעט זיך און ברענט. דער נאַפּט איז נידריק.  
דער קנױט דערלאַנגט קוים.  
קוק איך לאַנג אויפ'ן לאַמפּ-גלעזל, פאַרטאַיע מיך און טראַכט  
צו מיר אַליין :

— יענע פרוי, וועמען איך גיב מיין ליבשאפט ווי אַ מתנה  
(גאַט ווייטט דעם אמת: עס איז אַ נ ד ב ה ז), פלאַגט מיך שטענדיק  
אין די האַרטע נעכט, גייט מיר אויף די נערוון מיט איר  
בארכענער וועש און גערייד וועגן שיינקייט ?  
זי זאָגט צו מיר :

— — — ?

ענטפער איך איר :

— קינד מיינט ! פרעגסטו דען דיין לאַפּן ברויט, צי ער  
האַט דיך ליב ? גענוג איז: דו האָסט ליב דאָס ברויט און דו  
עסט עס אויף און ביזט זאט.

\* \* \*

די נאַכט איז שוין דאָ.  
די קראַנקע קאַץ מיט די צעפלאַקערטע אויגן קומט אריין.  
רייבט זיך ביי מיין פוס :

— באַלעפאַס !

— וואָס איז, קאַץ ?

— איך וויל אַ מייזעלע !

— נו, גיי, כאַפּ.

— איך האָב נישט קיין פּה. כ'בין שוואַך.

— וואָ-זשע ווילסטו ?

— כאַפּ דו פאַר מיר, באַלעפאַס !

— אידיאָטקע !

איך טרייב ארויס מיין קראנקלאכע קאץ. זי ציט אָפּ מיט  
אַ געפיעסטשעטן מיא. קוקט אויף איר שאַטנדל, אויף דער וואַנט.  
ווייל אים אַ פּיס טאָן... שליאַנדערט זיך צום סוף אַוועק –  
אַ קראַנקלאַך-צעבאלעוועטע, ווי די טבע איז פון ווייבער און  
פון קעץ.

מיט אַ שעה שפּעטער קומט זי צוריק. טראָגט אַ מייוועלע  
ביים האַלד. ס'לעבט נאָך.  
– נו, קאָץ מייער?  
– באַלעבאָס-לעבן, מיא!  
– וואָס איז שוין ווידער?  
– געט, דער'הרג'ע דו עס פאַר מיר. איך בין צו איידל.  
– אַרויס, דו פאַסקודנע קאָץ! דו פירסט זיך שוין באַלד  
אויף ווי אַ מענטש... אַקאָטאָ!

דאָס ערשטע דערוואַכן. דער ערשטער בליץ פון אַ נאַס  
שוועבעלע, וואָס פאַרלעשט זיך אויף לאַזט צוריק אין דער  
פינצטער.

די ליבשאַפט-צו-זיך-אַליין איז גרויס געוואָרן – צו גרויס  
פאַר דעם קליינעם אינגל-מאַנצביל. די גלוסטונג האָט די פּיס  
אויסגעצויגן. די נאָזלעכער האָבן געטרונקען קאַלטן וויין.  
די צופילקייט איז געוואָרן – זי. זיך ליב האָבן דורך  
איר – אויך. זיך ווייטער ליב האָבן, זיך מערער ליב  
האַבן!

און הענט האָט זי ווייסע. און פּיס האָט זי – נישט ווי  
איך. און פרעמד-פרעמד-פרעמד איז זי מיר, און אַזוי נאָענט, ווי  
די אייגענע אויגן, ווי דאָס אייגענע האַרץ, וואָס מ'קען נישט  
פאַרשטיין.

סורטשע!

טויבן וואַרקען אַט דעם נאָמען פון די נעסטן אַרויס, שוואַלבן  
סוויסטשען עס אַראָפּ פונ'ם קלויז-דאַך. אַפילו די רויט-גרינע

גראן-שלענגלאך שיפען עס ארויס מיט די שיינע צינגלאך, און  
אפילו די זשאבעלאך אין טייך קוואקען איר נאָמען מיט גרויס  
ליבשאפט, ביז דער מאָרגנשטערן גייט אויף.

איז מײן נשמה אַ טירקל-טויב? אַ שלאַנג? אַ שוואַלב?  
אַ זשאַבעלע?

אַלצדינג איז דער מענטש: דער באַהעפטער פון כּנגד'ס,  
דער פאַרבינדער פון פאַרבן, פאַרקניפער פון ווינטן, פון  
שאַטנס...

אַרום-און-אַרום שטייען די בערג מיט ווייס-לעווים - אונטן  
ווייס, אויבן שוואַרץ, ווי אַ חיה מיט דער פעל האַלב-אַפּגעלופעט  
און פאַרקאַטשעט אויף אַרויף. פון דער „פעל“ גייט אַ טומאַן-  
פאַרע. - דער אינדערפרי קומט אָן אויף אַ גלי-גאַלדענעם רייט-  
וואָגן, אין וועלכן עס זיצט סורטשע מיט אַ צעעפנטן  
גאַלדענעם פאַראַסאַל, איר קלייד איז פון פּורפּורוואַל און איר  
געזעלט פון באַקטערן... - וואָס פאַר אַ באַקסערן גאַר! וואָס רעד  
איך מיר איין? טפּו!

סורטשע גייט אויף מיט דער זון, און ס'שטעטל לעבט  
אויף, ווערט רויט, באַקומט פאַרב אין די באַקן. דער אָפּגע-  
לופעטער קאַלן פון די ווענט ווערט פאַרהיילט מיט זון-  
פלאַסטערלאַך. די דעכער קרייען מיט רויטע העלזלאַך - ווי  
הענער... די הענער קוקן אַרויף צו די דעכער און פאַרשטייען  
נישט און ביזערן זיך. די זייפּלומען שמעקן ווי ס'געהער צו  
זיין. די האַפּן - פאַרשיכור'ן. אידן - שמייכלן קעגן דער זון,  
פאַרשטעלן זיך די אויגן פון דער ליכטיקייט און קוקן פּונדעסט-  
וועגן אַרויף און שאַקלען מיט די קעפּ „ס'איז גוט!".

די בערג און בערגלאַך, טאַלן און טאַלדלאַך ווייזן זייערע  
פאַרבן און זייערע ריחות. עס איז אַ געוועט צווישן ריח און  
פאַרב. ביידע געווינען.

און אַז דער הימל אַרבעט אַזוי, און די טאַלן מיט די בערג  
אויך - איז דער מענטש שטייל: וואָס זאָל ער שוין זאָגן?  
ביינאַכט לעשט די לבנה דעם טאַג מיט שעפּלען קאַלטע מילך.  
ווערט בלאַנד-מילכיג און קינדיש די וועלט, דאָס שטעטל!

אַ קליינער, רירעוודיקער אומעט דרייט זיך אַרום, ווי  
אַ שדכנ'דל, אין רעדט שידוכים. ער איז בלאַס און שטיל און  
באַגלויבט.

- הער נאָר, דו, אינגל, אַזוי און אַזוי! ווילסט?

- איך וויל, פאַרוואָס נישט?

און מ'קען זיך נישט דערמאָנען אַקוראַט, וואָס מען  
וויל, וויל מ'וועט עס ערשט מאַרגן פאַרגעסן...

## אַמאָל איז געווען

דער זיידע קומט פון דער מיל. די מיל מאַלט מעל - האָט אויסגעמאָלן דעם זיידנ'ס באָרד אפילו אויף ווייס.

אַ ווייסער זיידע מיט ברייטע פלייצעס, גייט, ווייזט זיך אויס, אין דער ברייט, און קומט אין דער ליינג. ער איז הויך - ביז צו די פאנטעס פון שטוב. דאָס פוטערנע היטל אויפ'ן קאָפּ האָט געלאָזט אַ צייכן - דאָרט וואו ס'ענדיקט זיך. דאָ זענען די האָר נאָך ווייסער, סאַמעטנער.

זיידע-באָבע לעבן זיך צונויף, ווי זיי קענען. דער זיידע איז אַ גוטער, אַ וואַרימער; די באָבע איז „אַלט און קאַלט“, פונ'ם קינבאַק וואַקסט איר אַזאַ דין-שוואַרצלאַך הערעלע, און זי רעדט מיט די יאָסלעס - שיטערע, ווייכע רייד, אַזוי ווי לעמעשקע. קיין סך פון די רייד קען מען נישט הערן: ס'ווערט נישט גוט, ס'הויבט זיך אָן דרייען דער קאָפּ און ס'דאַכט זיך, אַז אַרום דער באָבע'ן ברענט סמאַלענע - מ'ווייסט נישט, צי פון איר פייער-טאָפּ, צי פון אירע אייגן.

דער זיידע איז אַ מזג-טוב. בריינגט אַריין די אייניקלאַך, וואָס גרייזלען זיך, אַז מען שיילט זיי אַרויס פון גלאָז, און קרייטיכער אַזוינע, וואָס האָבן אין זיך פעדעמלאַך, וואָס גרייזלען זיך, אַז מען לוסטשעט זיי אַרויס פון דער שאַלאַכץ.

ווינטער בריינגט ער אַריין אין שטוב ס'וואַרימקייט פון זיין גוי'עשן פעלץ - ס'וואַרימקייט פון זיין שטאַמלדיקער נשמה, וואָס איז אַזוי אויך שווער באַפעלצט. אַמאָל קומט ער אַריין מיט די גרויסע הענט צונויפגעלייגט הינטער'ן לייב-פוטער - בעמט אַרויס און ווייזט אַ קיילעכדיק שטייגעלע, געמאַכט פון הענט מיט פינגער, פון „שטייגעלע“ פישטשעט אַרויס אַ פייגעלע. די באָבע מאַכט אַ גוואַלד, מ'זאָל עס אַרויסוואַרפן - זי האָט

גענוג פיסקעס צום פרעסן אָן דעם פּוּיג וי. אָבער דער זיידע  
שמייכלט, קויכעט זיך אָן מיט'ן פייגעלע אין די הענט, און ווי  
א פאַרברענטער קאַרטן-שפילער צעעפנט די „האַנט“ ביסלאַכווייז,  
א קוק צו טאָן אויף די קאַרטן, אזוי עפנט דער זיידע פאַמעלאַך  
ביידע הענט, ביז דאָס פייגעלע גיט אַ פלי אַרויס און הויבט זיך  
אָן קלאַפן דעם קאַפּ אָן דער סטעליע, אָן די פענצטער, אָן דער  
טיר. באַלד צעטוט זיך אַ געיעג פון יאַרמולקעס, אַ קוויטשעריי פון  
שוואַרץ-געקרייזטע אייניקלאַך, אַ זינגענדיקער טומל פון טאַטע-  
מאַמעס, אַ געשעלטעריי פון דער באַבען...

\* \*

סורטשע איז היינט נישטאָ אין שקאַלע. געלאָזט זאָגן, אַז  
דער קאַפּ טוט איר וויי. אַז איך דערהער דאָס, טו איך זיך אַ כאַפּ  
ביים שטערן - ס'דאַכט זיך מיר, אַז דאָס איז מיין קאַפּ, וואָס טוט  
וויי, נישט אירער, ווייל איך בין זי. - זי איז בלויז די אָפּגע-  
שפּיגלטע פון מיר.

זינט דעמאָלט האָט שוין אַ סך מאַל געטראָפּן, אַז איך  
האַב געהאַלטן מיין געליבטע, אפילו אויף דער שויט, און  
געבענקט נאָך איר (איז דאָס נישט אמת? - קאַראַ, מיין קאַראַ!).

\* \*

דער טאָג איז שוין היינט אַן אַנדערער. דער געכטיקער  
איז שוין אינגאַנצן נישטאָ. דער עפּלבוים ציטערט היינט מיט  
אַלע בלעטלאַך. זיין שטאַם האָט זיך, דאַכט זיך, נידריקער  
אָנגעבוּגן, ווי אין יסורים פון געבורט. ווער טראַכט איצט פון  
שיינקייט, פון אַן „אייזעלער פיגור“? דאָס איז פאַר דער  
ליידיק-גייערין, די סאַסנע, אַדער פאַר דעם יונג-פרוילאָכן קארשן-  
בוים, וואָס טראָגט נאָך דערווייל קיין פרוכט נישט.  
מוטערשאַפט פון דער ערד, זיי געבענשט אין דיינע יסורים!  
דיין אומשיינקייט איז ווי די הענט פון די, וואָס אַרבעטן -  
געהייליקט אין נוצלאַכקייט, אין לעבן-באַדערפעניש...

שווער איז היינט! נישטאָ קיין ליכט, קיין שאַטן. אַ גרויסע  
לאַנגווייל קריכט ארום אין די בלוט-געוועבן און שרייט אָן אַ קול,  
זוכט עפעס און געדיינקט נישט וואָס.  
די פרוכט-צייט איז ניט ווייט. די שניט-צייט – ווער וועט  
דערלעבן?

די געלע-פעלד-בלימלאַך זענען ווי גלאַנצעדיקע מעשענע  
קנעפּ אויף אַ מונדיר פון אַ געפאַלענעם זעלבער.  
(עס טשיט-טשיט-שי'עט אַ פויגל אויף מיין דאַך (דער ווינט  
האַט נעכטן ביינאַכט אַ שינדל אַראָפּגעשלעפט – נישטאָ ווער עס  
זאָל אַרויפקריכן און פאַריכטן!). דאָס בעט-ווענטל בייט פענצטער  
שטעקט אַרויס זיינע גראַטעס, מאַכט פון מיין שלאַף-צימער  
אַ געפענגניש. מיין גוי'עשן שכנ'ס בית הכסא מיט'ן רויטן טירל  
שטייט דערווייל פאַרשלאָסן. דער באַלעבאָס מיט דער באַלעבאָסטע  
קומען ערשט אין יוני.

אַז זיי זענען דאָ, – היפעט עס אַרום, דאָס גוי'עצל, ווי ער  
וואָלט זיין געמאַכט פון קאַרק. עס איז רירעוודיק און טעמפּ,  
און ס'קלאַפט פּסדר טשוועקעס. ס'דאַכט זיך אויס, אַז אַמאָל, ווען  
אַט-דאָס גוי'עצל וועט האָבן פאַרענדיקט שלאַגן טשוועקעס אומעטום,  
און ער וועט שוין נישט האָבן מער וואו צו שלאַגן – וועט ער  
זיך אַוועקשטעלן און אַריינשלאַגן מיט זיין האַמער טשוועקעס אין  
דער הוילער לופט אַריין. די גאַנצע לופט וועט ווערן פול מיט  
גוי'עשע טשוועקעס. עס וועט זיין שווער צו אַטעמען!

\* \* \*

## א זעאונג

ס'איז געווען - נאָר איכ'ל צועישט שרייבן וועגן עפעס  
אזוינס, וואָס -

אין חלום האָב איך געזען אַ קופערנעס פּאַט ערד און אַ פּוּל  
וועגעלע מיט פּערל האָט געפלישטשעט צו זיך אַליין מיט  
איידלגרויער שיינקייט. דער הימל האָט צעלאָזט צוויי גרין-בלאַ-  
רויטע פּליגלען, ווי אַ פּאַווע, און אינווייניק האָט מען געזען אַן  
אַלטן, צונויפגעקאַרטשעטן עמיצן, מיט'ן פנים אַהין. ער איז געלעגן  
אויף די קניעס און זיך געריסן מיט עפעס אַן אַנדערן, וואָס  
איז געווען לויטער באָרד און פייער און געטלאַכקייט.  
- גיב אָפּ! ס'איז מיין מת.

- נישט אמת. מיין שווינדזוכט האָט אים דערהרגעט!  
- זאָגסט אַ ליגן! מיין געלער פיבער האָט אים  
אָועקגעלייגט.

- ס'איז נישט דיין געלער פיבער...  
- ס'איז יאָ מיינער. פון מיינע זומפן...  
- די זומפן זענען טאַקע דיינע... אָבער די פיבער-באַצילן  
זענען מיינע.

- ווי קומסטו צו לאָזן דיינע באַצילן אין מיינע זומפן?...  
- אַזוי וויל איך. וואָס קענסטו מיר טאָן?  
- הער-זשע. טאָן קען איך דיר אַ סך. פאַרגעס נישט, ווער  
איך בין! נאָר גאַרנישט, ס'פּאַסט מיר נישט צו קריגנזאך מיט  
דיר - גייט עס העלפט אויף העלפט. מיר אַ האַלבן מת - דיר  
אַ האַלבן מת.

- אַט-אַ-דאָס-אַ!  
און דער אַנדערער עמיצער פון לויטער באָרד און פייער  
טוט אַ פאַרהויב די פייערדיקע קאַפּאַטע - און ווייזט...  
וואָס פאַר אַ זעאונגען איך האָב, זאָל קיין שום מענטשן  
נישט צוגעשיקט ווערן!



## אין דעם וויסטן אמעריקע

די גוי'ע, אונזער שכנ'טע, מיסוס גארדנער, איז, דאָכט זיך, פון דייטשן אָפּשטאַם. אַלצדינג שפּאַרט זי, בלעכל'ט-אין, אַלצדינג, וואָס דאָס פעלד גיט אַרויס און דער טיש וואַרפט אַראָפּ. איר קעלער איז נישט קיין קעלער - נאָר אַ האַלז, אַ בויך, און אַפילו דאָס, וואָס ער גיט אַרויס צוריק, ווערט אויפּסניי איבערגעקאָכט און איינגעבלעכל'ט.

איר לעבן גייט ווי אַ בלאָטיק שטראַמעלע, וואָס מ'ווייסט נישט, צי ס'איז טאַקע אַ וואַסער, אָדער קומט עס פון די אָפּטע צעפער-אויסגוסן פון די שכנישע שטיבלאָך.

איר מאַן איז אַ דין מענטש, האָט כמעט גאָר קיין קינבאַק נישט: אָט איז די שפיץ מאַרדע, און אָט זענען שוין די אויגן. ס'בעזל איז אַרויפגעזעצט געוואָרן אין דער לעצטער מינוט, און דאָס צווישן-ווענטל זעט זיך אַרויס, ווי אַ פּערלמוטערנע זאָך.

רייך זענען די גאַרדנערס - גייען ביז דער קניע אין גאַלד. האָבן אַ האַלב שטעטל מיט „היפּאָטעקן“, וועקסלען, אידישע צרות וואַרפן אָפּ גוטע פּראָצענטלאַך, קעלבן זיך מיט ריוח, און דאָס האָבן-און-גאַב פון די גאַרדנערס מערט זיך ווי ס'מערן זיך זייערע קראַליקעס.

ווען אַ „באַשניטענער“ וואָלט געהאַט אַט-דעם גוי'ס געלט, וואָלט ער זיך אָנגעהאנגען מיט דימענטן, געפאָרן אין קאַרעטן, זיך געפאָרן אין סמעטאַנקע. נישט אַזוי דער גוי! אַ גוי ווערט נישט רייך היינט, אַפילו ווען ער קריגט היינט אַ ירושה פון אַ מיליאָן, ביי אַ גוי געדויערט געוויינטלאַך עטלאַכע דורות, איידער ער שטעלט זיין פוס אויף אַ העכערער טרעפּ. אַ איד אָבער האָט געקענט נעכטן אומגיין איבער די הייזער מיט דימענעס, און טאַמער דאָכט זיך אים נאָר, אַז ער וועט אפשר מאַרגן ווערן

א שטיקל עושר - פליט ער שוין היינט אויף אן אַטאָמאָפּיל, און זיין ווייב באַהיינגט זיך שוין מיט גאָלד און מיט זילבער. פונ-דעסטוועגן זאָג איך אייך, איר נישט-באַשניטענע: פרייט זיך נאָר נישט אַזוי מיט אייערע מעלות! אמת, איר זענט נישט דאָס און נישט יענס, אָבער וואָס זענט איר יאָ?

מיר זענען שלעכט און גוט! שרעקנדיק און העלדיש, גייציק און פרייגעפיק, קרעמער און מאַרטירער, גליק-זוכער און אומגליק-דערגרייכער. אָבער צאַפּלען צאַפּלט אין אונז דאָס לעבן - מיר זענען אַ גרויס געשריי אין דער וועלט, וואָס שטייט שטענדיק אין פייער. ווער זוכט שיינקלאַנג אין אַ געשריי?

ראַראַכטאָגן דינסטיק. 5 טעג ווייט פון דאַנען, זענען מיר געזעסן ביי די גאַרדנער'ס אין שטוב און גערעדט וועגן דער מיאוסקייט פונ'ם וועטער, און ווי ס'רעגנט שוין אַכט טעג דורכ-אַנאַנד. דאָס ברויט אויף די פעלדער ווערט צעפּוילט.

מיר האָבן געטרונקען טיי, מיט שיט-צוקער, געמישט די מוטנע גלעזלעך מיט מורא'דיק-לייכטע לעפעלעך פון טעמנעם בלעך. מיר האָבן זיך דערוואַרעמט. דער צעגליטער אויוון מיט די אָפענע דעקלעך און די לאַמפּן האָבן מיטגעהאַלפּן. די נאַכט האָט, אַ פאַרנעצטע, צוגעשטעלט ס'פנים צום שויפן-צלם פון דעם קליינעם, קויטיק-טויכלען שטיבל. די גאַרדנערקע האָט זיך גע-ווישט די ברעג ליפּן מיט די פינגער, ווי אַ אידיש-קינד, דער-ציילט וועגן איר ווינטערדיקער רייזע קיין ליווינגבורג, זעקס מייל פון דאַנעט, און ווי אַזוי זי איז שיער נישט אַראָפּגעפאַלן פון שליטן, און ווי אַזוי דער שליטן האָט זיך געגעבן אַ שאַרפּן רוק, אַז מ'האַט געמיינט, אַז אָט-אָט. אָבער מ'איז אָנגעקומען. דער שוואַגער אירער איז טאַקע געשטאַרבן, אָבער מ'האַט אים זייער שיין אָנגעטאַן, אין אַ נייעם, שוואַרצן אַנצוג. זי האָט געראטן, אַז מ'זאָל קויפן פאַר מזומן געלט, נישט אויף באַרג, און קויפן זאָל מען די נייע סאַרט טויטן-קליידער פאַר מאַנצפּיל.

וואָס טוען זיך אָן בלוז פון פאָרנט (ס'איז דאָך נאָריש גע-  
רנדט: קיינער דרייט נישט איבער דעם טויטן, ווען ער ליגט  
אין דער טרובע, צו זען, צי ער איז אָנגעטאָן אויף יענער זייט  
אויך, צי נישט!) און קאָסטן קאָסט עס מיט דריי-און-דרייסיק-  
און-א-דרייטל פראָצענט ביליקער. האָט זי אָבער נישט געוואָלט  
די שוועגערין. איין מאָל, זאָגט זי, שטאַרבט דער מענטש,  
נישט מער...

מיר האָבן געזופט די בודנע טיי, דורך די ציין, ווי יואָסער,  
וואָס מ'שווינקט זיך דערמיט ס'מויל.

עס איז אונז געוואָרן הייסער, געדיכטער. די נאַכט האָט  
געוויינט אויף די שויבן אַרויף, און דאָס פאלן פון קי-מיסט האָט  
באַגלייט די רייד פון דער גרויער פרוי.

— לאָז מען זיך דערציילן געשיכטן!

מ'האָט גענומען דערציילן, ווער ס'האָט דערציילט פון זיין  
אַלטער היים. ווער פון זיין פאָרן אויפ'ן שיף קיין אַמעריקע, ווער  
פון זיין ערשטער ליבע.

די גאַרדנערקע האָט מיט'ן הונגעריקן אויער אויסגעלעקט  
יעדעס וואָרט, ווי עפעס אַ ביליק גאַשעריי, וואָס מ'קריגט אומ-  
זיסט, און צום סוף האָט זי זיך אליין אויך צעווייגט, זיך אויפ-  
געקנעפלט דאָס פאַרטוך, זיך אַ קלאַפ געטאָן איבער'ן מויל און  
צוריקגעשטופט עפעס אַ בלעזליקן קלאַנג, און דערנאָכדעם אָנ-  
געהויבן:

— ביי מיין גאָטזעליקן טאַטן איז געווען אַ חזיר'ל, זייער  
אַ שיין חזיר'ל! איינמאָל גייט ער אַריין אינדערפרי אין שטעלכל  
אַריין, זעט ער, ס'חזיר'ל איז נישט געזונט, האָט נישט קיין  
אַפעטיט צום עסן. קומט ער אַריין און וויינט! ביי גאָט, דער  
טאַטע האָט געוויינט. אַ גרויסער, הויכער טאָן מיט לאַנגע  
וואַנצעס - שטייט און וויינט. זאָגט די מאַמע: וואָס וויינסטו?  
איז דערציילט ער איר. זאָגט זי: וויין נישט, מיר'ן עס קוילען  
און עסן - אַזאָן איין שוואַרץ יאָר! זאָגט זי, און שאַ, זאָגט זי,  
אין דריי טעג אַרום איז דאָך טאַקע די הייליקע נאַכט.

די גאַרדנערקע האָט זיך אַ וויש געטאָן ביידע זייטן

מויל, איז דורכגעגאנגען מיט די שפיץ פינגער פון דער אנדערער  
האנט אקוראט איבער'ן שרימפ, אינמיטן פון איר וויסן קאפ און  
פארענדיקט:

— ס'חזיר'ל איז געווען זייער געשמאק. מ'האט עס גוט צו-  
געברוינט. דער טאטע האט שוין נישט געוויינט. פארקערט, ס'איז  
געווען זייער א פריילאכער יום-טוב.

מיר'ן שוין גיין, — האבן מיר געזאגט —  
אין דרויסן האט דער הימל אפגעטאן אזוינס, וואס ס'איז  
נישט שיין אויסצוזאגן.

\* \*

אין א נעסט ליגן קליינע שוועלבעלאך. זיי זיינען נאך  
נאקעט, און פעדערן, אבער די פיסקלאך עפענען זיך שוין צו יעדן  
ריר פון נעסט.

דאס לעבן!

מיין פלייש איז נאך געלעגן דין אויף מיר; מיין נשמה  
אויך. אבער די ליפן פון מיינע פארלאנגענישן האבן זיך צעעפנט  
ביי יעדן שיינקייט-ציטער, ביי יעדן שארף פון א קלייד, ביי  
יעדן נאמען פון א פרוי.

אפטמאל פארטראכט איך מיך איבער דער וועלט, וואס איז  
פול מיט וואונדער ווי א קליין שטיקל האניק-סטעלניק.

א פלי פון א שניר-פייגל ארויפצעצו — ווער קען עס נאכ-  
מאכן?

א בלאָער טאל-טומאן, דורכ'ן צעבראָכענעם מאָרגן גאָלד פון  
א יונג אויפגייענדיקער זון — ווער קען דאָס נאָכמאַכן?

און יענע טיפענישן, וואָס רעדן אייביק אין אנו? — יענע  
סודות, וואָס מיר האָבן זיך מורא אויסצוזאָגן — ווייל זיי זענען צו  
גרויס און אַפּשרעקנדיק?

## פון מיינע יונגע יארן

דאָס פאַרגעניגן פון באַשלאָפּן - וואָס טאַראַ וואונדער  
דאָס איז. זעט נאָר: דער מענטש האָט דאָך געקענט אַזוי באַ-  
שאַפן ווערן, ער זאָל האָבן פונקט אַזאַ פאַרגעניגן פון פידלען  
זיך מיט אַ חלף איבער'ן האַלז ווי פון באַשלאָפּן זיין פונגד.  
אַבער דער גוטער גאָט האָט דאָס אַנדערש געמאַכט. און עס איז  
גוט אַזוי.

\* \* \*

סורטשע!

עס מינען זיך וועלטן, אייביקייטן - אַרום אָט דעם פראַסטן  
נאָמען.

היינט איז ליבע אַ קליין מאָדע-אַרטיקל. אָפּן שרייט מען  
עס פון די פענצטער אַרויס. די בלעטער דיסקוטירן: זאָל מען  
ליבן אַזוי צי אַזוי? זאָל מען וואוינען מיט דער געליבטער אונ-  
טער איין דאָך, אָדער נישט?

היינט איז ליבע אַ זאָך צום באַטראַכטן. אָבער דע-  
מאָלט!

דער טויט און דאָס לעבן צענויפגעבליצט אין דעם ענג-  
סטן פּרעפּאַראַט. אַ האַפּנונג אַזוי שאַרף, ווי... (ווער האָט דען  
דאָס וואָרט?) אַ גליק, אַזוי גרויס, ווי... (ווער האָט דען דאָס  
וואָרט?). און די טעג זענען געווען ווי זיסע וויינגרויטע וואונדן  
אויף מיר...

אומגעפער אַזוי.

און נאָכדעם, ווי מיר, זעקס חדר-אינגלאַך, וואָס האָבן  
בשותפות געשפילט מיט איר „ליבע“, האָבן זיך דערטראַכט  
צום פלאַן, איך זאָל איר אונטערטראַגן אַ פעקעלע, דייטשע

באַנבאַנעס, און נאָכדעם ווי זי (סורטשע) האָט דאָס פעקל  
נישט געוואָלט נעמען, און מיר האָבן אַלע זעקס אַליין אויפ-  
געגעסן די באַנבאַנעס און זיי פאַרגאַסן מיט טרערן - האָב איך  
אַפגעוואָרפן מיינע פינף שותפים-אין-ליבע און האָב זיך גענומען  
שפילן אַ ליבע מיט איר - איינער אַליין.

דער אָפּמאַך איז געווען אַ פעסטער. איך האָב זיך אַליין  
געגעבן די האַנט, איבער אַ ספר'ל אין קלויז, און זיך געשוואוירן,  
אַז פון היינט אָן און ווייטער גיי איך אַרויס אויף אייגענער  
ליבע.

דאָס ספר'ל האָב איך אַ קוש געטאָן מיט אַ הייליק געפיל  
פון זינד, און - איך בין אַוועק אין חדר אַריין לערנען תורה,  
מיט גרויס חשק און מיט צעוויגטקייט און מיט אַ זיס בענקעניש  
אינ'ם קול. טיף אינ'ם זעלביקן קול איז געווען אַ געוויין, אָבער  
קיינער האָט עס נישט געהערט, ווייל דאָס געוויין איז געבליבן  
אויף דער זייט קול.

#### געווען איז זומער.

דער זיידע פלעגט קומען פון מיל - אַ ווייסער, נאָך ווייסער  
ווי ווינטער, - וויי, ווי ווייס! די זומערדיקע גרינקייט, די  
געזונטע וואָלקנס, וואָס פלעגן זיך געבן אַ ליידיק-אויס איבער'ן  
שטעטל, און גיין ווייטער, די סעדער-פאַרטראַכטקייט, מיט די  
בינימוסדיקע זאָרג, פון טאַטע-מאַמע, וואָס קלערן שוין אַ תכלית  
פאַר זייערע קינדער, די צעזויפנקייט פון די וואַסערן, וואָס  
פובלען-אַרום, אָן אַ ציל, און שלאַנדערן זיך אַוועק ביי גרינע  
פאַרג-צעפוסנס, מ'ווייסט נישט וואָס, מ'ווייסט נישט ווער, מ'ווייסט  
נישט ווען, - אָט די אַלע גרינע און חנ'עוודיקע זאכן האָבן דעם  
זיידן, ווייזט אויס, באַצער'ט. ער האָט שוין נישט געשמייכלט  
אַזוי אָפט, ווי פריער, פלעגט שוין נישט אַזוי גערן מיר אויס-  
דרייעווען אַ לעכל אין אַ ניס מיט זיין קניפיקל און מאַכן  
אַ פיפאַק, און דאַטומס און ציפערן און דאָס דערמאָנעניש פון  
יאָרן, פלעגט אים טרויעריק מאַכן.

- דודזשע! - פלעגט זאָגן די באַבע - דו ווייסט, אַז 28 טאָג  
 אין חודש איז...  
 - מ'ווייסט! מ'ווייסט! נאָר זי ציילט! - פלעגט דער זיידע  
 ענטפערן.  
 - דודזשע, ווי אַלט איז אונזער עטעלע, זאָל זיין  
 געזונט?  
 אזוי אַלט ווי זי איז! - פלעגט דער זיידע אָפּענטפערן  
 און שיער אַריינפאלן אין עבודה-זרה פון בעס, נאָר די אייגן  
 זענען געשטאַנען איבער'ן געערגערטן שטערן און געשמייכלט.  
 \* \*

מיט אַ פאָר וואָכן צוריק:  
 די גאַסן פון ברוקלין האָבן געבליט מיט קינדער און  
 איבערגעפלאַנצטע בויםלאַך, די איבערגעפלאַנצטע מענטשן, ווי  
 די בויםלאַך, האָבן זיך, ווייזט אויס, אָנגענומען. געלערנטע  
 גערטנערס האָבן מיט געמאַלענע ביינער, און מיט היימישן  
 מיסט אונטערגעטריבן.  
 אָטאָמאָבילן האָבן דורכגערוישט, אָנגעשטונקען און  
 אַפילו נישט איבערגעלאָזט נאָך זיך דעם שטויב, דעם איבער-  
 בעטנדיקן צייכן, וואָס אַ שווערע פּור לאָזט איבער נאָך  
 זיך.  
 ס'פאָלק ישראל איז געפאָרן אין רייטוועגן, אויסגעשטעלט  
 זיין צירונג, זיינע ווייבער... דער זון האָט עס נישט געאַרט,  
 וואָס אַרט עס די הימלען, כּבעט איך, ווער ס'באַרימט  
 זיך! און אַז עמיצער לייגט זיך אַוועק אויף אַ באַנק אין  
 אַ שפּאַציר-גאַרטן און שטאַרבט - אַרט עס דען די אויסגעפּוצטע  
 הימלען, צי דעם עמיצנס קינבאַק, שטעכט אַרויף אַ פאַררענגטע  
 באַרד אין די הימלען אַריין, און בויערט אַריין אַ דינע, אַרויפ-  
 געקאַטשעטע בלייכע נאָז, פון וועלכער עס רויטלט זיך דער  
 לעצטער טראָפּן לעבן אַרויס?  
 איך בין געגאַנגען שפּאַצירן איבער דעם אידישן בולוואַר  
 און אַריינגעוואָרפן אין מיינע אויגן אַריין שטיקער גאַלדענעם

דינסטיק (צי מיטוואך?) און לסוף גענומען מאכן פלינק מיט  
ביידע אָרעמס, לויט דער עצה פון אַ געוויסן ביכל, וועגן גימ-  
נאַסטיק, וואו עס זאָגט זיך:  
„אויב דו ווילסט אַנטוויקלען די ברוסט, דעם ברוסט-קאַסטן,  
די לונגען, וואָרף שטענדיק מיט די הענט ביים גיין און האַלט  
די גאַנצע פיגור שטייף און ווירדיק.“

\*  
\*

דריי דער זייגער.  
מ'דאַרף עמיצן אָפטעלעפּאָנירן. כ'קען מיך נישט דערמאָנען  
וועמען!

קיין שאָד נישט.  
זי וועט סיי-ווי-סיי וואַרטן. אויב נישט - נאָך בעסער  
איך מאַך מיט די הענט, לויט'ן ביכל, פריי זיך מיט...  
גאַרנישט, און זאָג מיר שטילערהייט די ווערטער: „גיב נישט  
דיין כח צו פרויען. נישט צו פרויען גיב דיין כח. דיין כח  
נישט צו פרויען גיב.“

דער פוס בלייבט שטיין. דער שכל זאָגט ערשט אַ רגע  
שפעטער: „ריכטיק. בלייב שטיין.“

אַ פּאָליציאיִש וועכטער-שטיבל אויפ'ן ברעג גאַס. אינ-  
וויניק שטייט אַ דיקער פּאָליציסט, וואָס דאָס גאַנצע קיילעכ-  
דיקע וועכטער-שטיבל ליגט אויף אים, ווי אַן ענג בגד, און ער  
איז שטאַל-גרוי און האָט צוויי בלאַנד-גרויע וואַנצעס, וואָס הינגען  
איבער די ליפן, ווי צוויי האַלבע רייפּלאַך.

פון דער גאַס קומט אַן אַ פּיצל מיידעלע, אַ קיילעכ-  
דיקס, אַ פּרישס, אַ רויטס, און ס'האַלט אַ האַלבן עפל אין  
האַנט.

עס בלייבט שטיין ביי דעם וועכטער-שטיבל, גיט  
אַ ביס אינ'ם עפל, באַקוקט זיך די אייגענע פינגערלאַך, ווי  
אַ שפּילכל, און זאָגט צום דיקן, שווער-אַטמדיקן, טויט-גרויען  
פּאָליציסט:

— איך בין בלויז פיר יאָר אַלט. דו ביזט שוין מער.



איאָ? דו ביזט שוין אַלט! דו ביזט שוין זייער אַלט...  
דער פּאָליציסט הויבט אָן בלאָזן מיט'ן מויל און מיט דער  
נאָז. ער כאַפט זיך ביים רעוואָלווער, ביי דער קעשענע, גראַבלט  
צום סוף אַרויס אַ מטבע און זאָגט צום מיידעלע:  
- נא, גיי קויף דיר עפעס!

## א בריוול צו סורטשעין

איך האָב אָנגעשריבן סורטשעין אַ בריוול, עס געהאַלטן  
עטלעכע טעג אין מיין סידור'ל אויפ'ן בוידעם, עס זאָל זיך  
„אָננעמען מיט הייליקייט“, און דערנאָכדעם עס אַוועקגעטראָגן צו  
איר. איר וועט שפעטער הערן, ווי אַזוי. דאָס בריוול איז געווען  
איבערגעשריבן פון אַ לעמבערגער בריוושטעלער און האָט זיך  
געלייענט, דאָכט זיך מיר, אַזוי:  
„זאָנע מיינעס לעבענס!  
וועהע דעם, דער דאָס ערלעבט האָט! שמערץ גרעסטער ווי  
מיין ברוסט אויסצוהאַלטען אימשטאַנדע איזט, ווירבעלט אין  
מיינער זעלע. דו, שרה'טשע לעבען, ביזט דאָס מעכטיגע פייער,  
דאָס מיינע זעלע אין העללישע פלאַמען געזעצט האָט. אונד  
אינבריינסטיג בעט איך דיך אן: שרה'טשע לעבען, לאָס מיך צו  
דיינע קניען נידערפאַלען און דעם זאָם דיינעם קליידעס קיסטען,  
שרה'טשע לעבען, עוויגליך דיינער – ...“

אַ-דאָס-אַ בריוול האָב איך עטלעכע מאָל איבערגעשריבן  
אויף קלאָר, מיט אַלערליי טיגטן, וואָס זענען מיר איינס ווי  
ס'אַנדערע נישט געפעלן. סוף-בל-סוף האָב איך מיר אַליין געמאַכט  
אַזא מין גוואַלדיק-גאָלדן „וואַסערל“, וואָס פעלכט גרין-און-רויט,  
אונטערגעלייגט אַ געווירעטן „לעשער“ אונטער אַ דורכזיכטיקן  
בויגן פאַפיר, מיט אותיות ווי ניסלאַך איבערגעשריבן מיין בריוו,  
און צו לעצט נאָך צוגעגעבן – שוין מיין אייגנס:  
„איך ווינש, אַז דיזע טינטע בלוט געווען זיין מעכטע,  
אַנשטאָט די גאָלדענע טינטע, מיט דער איך דיר, מיין גאָלדען  
געהיימניס, פאַרהיימליכע.“

ווי אַזוי איבערשיקן דעם בריוו?  
ס'איז געווען אינמיטן זומער. די פראַנפען-ברענעריי האָט

שוין נישט געפייפט, און די געשמאקע ווינטערדיקע בעדער אין וואַרימען בריי זענען געווען ווי אַ זאַט-וואַרעם געדעכניש אין די ביינער. די פיס און ס'גאַנצע אינגלישע לייב, וואָס האָט זיך געבאַדן אין „בריי“, איז געווען אַנגעשיפורט אויף אייביק מיט דעם וועגן בראַנפען. און אַז אַ אינגליש לייב איז שיפור, קען דאָס האַרץ דען בלייבן ניכטער?

ס'איז געווען אַ שיינער און אַ נייער זומער, אַ לאַנג-לאַנג אויסגעבענקטער. די אינדערפריען זענען געקומען ווי אַ נייער גלאַק, די אויפדערנאַכטן – ווי אַ גרינג קינדיש פליען, פון וועלכן מען כאַפט זיך אויף מיט אַ געלעכטער...

איצט איז שוין דאָס פליען שווער. אפילו איז שלאָף. דאָס פאלן איז אָפט און אַ סך.

אויף די דאָרפס-וועגן זענען געווען קאַרבן פון שווערע רעדער. – יעדע פור איז געפאַרן אין די טריט פון דער פריער-דיקער פור.

די „יעזוסלאַך“ אויף די שליאַכן, וואָס פירן אין די שטילע, זון-צעגליטע דערפער אַריין, זענען געווען אַנגעטאָן מיט נייע בינטלאַך זאַנגען אויף די קעפ, און האָבן פסדר געקוקט מיט זייערע צעשראַקענע אידישע אויגן צו דער „מאַמען“, וואָס האָט צוריקגעקוקט אַן אומגליקלאַך-אויסגעפוצטע, ווי אַ אידיש מיידל, וואָס דער שונא פוצט זי אויס, איידער ער גייט זי פאַרפליען... פונ'ם הויכן באַרג-אַראָפ, וואָס צופוסנס איז ביי אים געלעגן אַ טייך, ווי אַ פליסנדיקער פידל, האָט אַראָפגעוואָרנט דאָס אידישע בית עולם, געשראַקן ס'שטעטל, גויים פליען זיך פסדר צל'ען און אונטערהויבן די היטלען – מ'האַט נישט געוואוסט, צי צום קראַצן זיך אָדער פון שרעק פאַר'ן טויט. אידן פליען עפעס אַריינזאָגן אין די אייגענע באַרד און וואַנצעס, און דאָרט איז עס געבליבן!

דער באַרג-צעפוסנס! נאָך היינט פרוואו איך אָפט, איידער איך ווער אנטשלאָפן, אויספלאַגטערן די וועגן, וואָס פירן צו אים. איך גיי אומיסנע – אין געדאַנק – מיט די זייטיקע געסלאַך, לעבן, דייטשען שוסטער, דערנאָך לויף איך פאַרביי דעם בעזים-

מאכער'ס שטיבל, וואָס איז אזוי נידריק, אַז דער שטרויענער דאָך  
ליגט כמעט ביי דר'ערד. דערנאָך פּרואוּו איך אַן אַנדערן וועג,  
און נאָך אַן אַנדערן וועג, און נאָך אַן אַנדערן.  
איך קען מיך נישט אָנזעטן מיט דער שיינקייט פון דעם  
באַרג, וואָס איז העכער פון אַ סך העכערע בערג! ... ווייל ס'איז  
מיינ באַרג, אין מיינ שטעטל, אין מיינ יוגנט!  
פּונ'ם באַרג לויפן וואַסערן און זאָגן: „ווייסיך-וואָס, ווייסיך-  
וואָס!“ אַבער דאָס בית עולם פון אויבן, זאָגט: „דאָס וויינען  
מיינע מתים פון אונטער דר'ערד אַפיר. היט זיך, זאָלסט נישט  
שטאַרבן.“

נו, גיי היט זיך!

## משיח קומט אויף רעדלאך

– שוין געקומען די מאשין?  
– וואָסער מאשין?  
– וואָס הייסט וואָסער מאשין? די שנייד-מאשין...  
– אָ! דאָס מיינסטו... מ'זאָגט, אַז זי גייט שוין.  
– זי גייט און זי גייט, און ס'איז נישטאָ אויף וואָס צו  
קוקן!

– ווייסיך! זי וועט נישט קומען.  
– אַנישט קען מען דען שניידן תבואה מיט אַ מאשין? גאָר-  
נישט, מ'האָט מילער און מ'רעדט!  
– מ'זאָגט דאָך אָבער פאָרט...  
– מ'זאָגט, מ'שמאָגט... מאַלע וואָס זאָגערס זאָגן...!  
– נו, מיר'ן זען פאַרטיקערהייד.  
אזוי האָט זיך דאָס שטעטל געווערטלעך איבער דער  
„נייער מאשין“, וואָס דאָרף קומען פון ווין, און זי קומט  
נישט. פאַרוואָס קומט זי נישט? זי האָט שוין באַדאַרפט  
זיין דאָ...  
אַלע פאַרנאַכט, אַז דאָס גרינע תבואה-ווינטל קומט צעגיין  
פון דאָרף און קילט אַביסל אָפּ דאָס פאַרשוויצטע שטעטל. צע-  
שפיליען זיך אידן די בעקעשעס. פאַרנעמען די בערד אויף  
אַ זייט – זיי זאָלן אַרויפלאָזן דעם ווינט אויפ'ן האַרץ, און מיט  
אין האַנט אויפ'ן הינטן, ווי אַ קליינער זאָטל פאַר דעם לידיק-  
אַרומגיין, לָאָזן זיך אידן אַרויס אַהינצעצן, צום ווינער-וועג, פון  
וואַנען עס דאָרף קומען די „מאשין“ פאַר'ן פריצ'ס הויף, מ'קוקט  
זיך אַרויס די אויגן, מ'שמעקט, צי עס הערט זיך נישט קיין  
„דאַמף“ (מ'שמועסט, אַז ס'קען געזיין, אַז די מאשין זאָל קומען  
מיט אייגענעם „דאַמף“ – אזוי ווי אַ באַן), און אַלע פאַרנאַכט

לויפט מען צוריק אין גרויס איילעניש, נישט צו פארשפעטיקן  
מנחה-מעריב, און פאר און צווישן און נאָכן דאווענען  
הערט מען אלץ „מאשין“, „פון ווין“, „ווינער מאשין“.

„וואָס ווין גיט אַרויס!“

– „זי גיט נאָך נישט אַרויס. כאַפּ נישט“.

– „זיט געבן. אַזאַ גרויס שטיק גאָלד זאָל איך האָבן, ווי

גרויס די מאשין וועט זיין“.

– „אַז זיט קומען. דערווייל קומט זי נישט“.

– „פאַרוואָס זאָל זי נישט קומען?“

– „פאַרוואָס זאָל זי יאָ קומען?“

– „אַ סך מאַשינען זענען שוין געקומען צו אונז

פון ווין?“

– „באָן? אָבער אַמאָל דאַרף דאָך קומען אַ מאַשין אויך,

צי ניין?“

– „מו-ווע, מו-ווע, מאַק. מ'רעדט מיט דיר, אַז קו-

מען וועט זי – נאָר נישט אַהער... און ער האַלט זיך ביי

זיינעם!“

– „אַ חכ-מה!“

– „אידן, וואָס קריגט מען זיך? – מיט זיך אַריין דעם

רבס פוטערן קול. – אַז סעט באַשערט זיין, אַז די מאַשין זאָל

קומען, וועט זי קומען... אלא נישט... מה רעש? תולה ארץ

על בלימה איז עפעס מער קונץ ווי ווין, צי ניין? האַ?“

דער שמש טראָגט אונטער דעם קלוגן רב די ראזע-

וואולקע, פאַרוואַרפט זי אים אויפן אַקסל. דער רב נעמט

צענויף דעם שיינעם אַטלעסענעם בגד אין-דער-מיטן, אַזוי, אַז

ס'זען זיך בלוז אַרויס די ווייסע יראה-שמים'דיקע פינגער

איבער דעם ערנסטן אַטלעס, און – אידן גייען אַהיים, מיט דעם

וואָרט „מאשין“ אויף אַ ווינקל באַרד... אין אַ ווינקל אויג, אין

אַ ווינקל געדאַנק.

די לבנה שטייט אַ גרינלעכע איבערן שול-דאָך, הויערט

איבער אונזערע הייליקייטן און באַלויכט מיט איר צער דאָס אַרימע

שטעטל, וואַרפט אַזוינע פעדים, וואָס קינדער קענען דאַפּן מאַכן

א, שעטל-בעטלי, חתנים - עטרות פאר טליתים, דערוואקסענע  
אידן - שטריימלעך פון זילבער-סאמעט; פלות - בייטשלעך מיט  
פערל.

וועט קומען די מאשין? וועט נישט קומען די מאשין? אז  
די אייגענע זארג זענען קליין און דערעסן, ווערט די פרעמדע,  
געבאָרגטע זאָרג - נאָענט, און מ'שפּילט זיך מיט איר אַרום, ווי  
מיט יענעמס אַ פּריילעך אייניקל, בעת דאָס אייגענע קינד וויינט  
אין וויגל...

## „גרינוויטש ווילעדזש“

נעכטן בין איך געווען אין „גרינוויטש ווילעדזש“ באַ מיין פריינט דושקין.  
דער מאַן איז אַ פרייער קינסטלער, אַ ווייכיקער, נישט-צענויפגענומענער, מיט אַן אויסגעטראַכטן כאַראַקטער.  
— איך האָב כאַראַקטער, — זאָגט ער שטענדיק, ווען ס'קומט צו רייד וועגן דעם.  
זיין גאַנצער „כאַראַקטער“ רינט אַרויס דורך זיינע רייד. יעדעס וואָרט זיינס איז נישט גאַנץ, האָט אַ לעכל ערגעץ, און דאָס ביסל שכל, וואָס איז דאָ אין דעם, רינט אַרויס.  
מיט זיין „מידל“ לעבט ער פריי און נישט צוגעבונדן. זי אַרבעט. ער אַרבעט. ביידע אַנטלייען זיך, כלומרשט, איינס ס'אַנדערע אַביסל געלט, האַלטן פלומרשט חשבון פון די קליינע חובות. רעדן שטענדיק מיט אַ קרעכץ וועגן זייער „ברייט-קייט“ אין געלטזאַכן, און שטילערהייט, אָן וואָסער-עס-איז אַפּמאַך, נאָר ווייל ביידנס נאַטורן זענען פּראַקטישע, שפּאַרט מען אַביסל געלט, גרייט מען זיך צו צום ווייטן לעבן, פאַר-פעסטיקט מען זיך אין דער שפינוועבעדיקער זאַך, וואָס מען רופט „הייראַט“.  
— דינאַ, דינאַשאַ, גיב מיר אַ קוש! — בעט זיך פלומרשט דער מאַנספיל, אָבער מיינען מיינט ער ערנסט.  
— היינט דאַרף איך קושן... לאַמיר זען וועמען? (זי פאַר-טראַכט זיך) יאָ, הענרין.  
— אַזוי גאָר! הענרין! און מיך ווילסטו נישט קושן?  
— ניין. איך האָס דיך!  
און זי קושט אים פונדעסטוועגן צוריק זייער געשמאַק.  
ביידע הינקען אויף געזונטע פיס. ווייל לויט דעם געזעץ



פון „נייעם קינסטלערטום“ איז נישט שוין צו האָבן צוויי גע-  
זונטע פיס.

די שמינק וואַקסט אָבער ביסלאַכווייז אַריין אין אונזער  
בלוט. די קינסטלאַכקייט ווערט נאַטור. דער שוישפּילדער נעמט  
מיט זיך מיט די בינע, וווּ ער גייט.

דאָ פּלאַגן זיך מענטשן אין נאָמען פון קונסט. פרויען גיבן  
זיך איבער צו נישט-פּאַטעמטער זינד, אָן דעם גרויסן זינד-געפיל,  
וואָס הייליקט אין זיין פייער. דאָ ברענט מען אפילו נישט, ווי  
אַליכטל אין ווינט, וואָס מ'זעט זיין פייער נישט און מען מיינט,  
אַז עס איז פאַרלאָשן, דאָ בלישטשעט אַ מין קאַלטער פּאַספּאַר,  
וואָס מ'שמירט אָן אויף ציפּער-בלעטלעך פון זייגערס - מ'זאָל  
זען אין דער פינצטער, וויפיל דער זייגער האַלט.

דאָ איז טוכלע די פרייד. ברעקלדיק די האַפּנונג. צונויפ-  
געוואָרפן די אידעאַלן. און אויסגעמישט קונסט מיט מלאכה, חלומות  
מיט גראַשנס.

האַב רחמנות, גאַט, אויף די אַרימע, וואָס גייען שטענדיק  
צו-קינד און געבוירן קיינמאָל גאַרנישט!

\*  
\*  
\*

דער „ווילעדזשי האַט אַ מאָל געהאַט אַ גרויסע נשמה,  
אַ פאַרבלוטיקט האַרץ, אַ האַנט, וואָס האַט זיך געצויגן צו דער  
ליכטיקייט.

אין די ענגע דאָך-שטיבלעך זענען זיי געזעסן די אַמאָליקע  
קינסטלער און האָבן אַ גאַט געפורמט אין זייער אייגענער  
יסורים'דיקער געשטאַלט. היינט איז די „נשמה“ אויסגעשטעלט אין  
די פענצטערלעך פון די קאַפּיען: טוריסטן, קומט, זעט און  
שטוינט! קום, וואולגאַריאַן, פלעב, און שטעל זיך אוועק טאָן  
דיין באַדערפניש ביי דער וואַנט פון אונזער בית-המקדש. ס'קאָסט  
בלויז אַזוי-פיל-און-אַזוי-פיל! קום, טוריסט, און זע, ווי „קינסטלער“  
שיכורן זיך אָן, וואַרפן זיך מיט פלעשער, רייסן פון זיך די  
קליידער, רעדן גראַבע רייד.

- די מיידלעך ?

— אָ! ווי דו סלינעסט, פרומער טוריסט! יאָ, דאָס זענען  
קינסטלערינס! — איינע רעדט פון פאַרגיפטן זיך, און זעצט זיך  
ביי דיר אויפן שויס. די אַנדערע באַליידיקט זיך, אַז די רופסט  
זי „פרייליין“.

זי זאָגט: „איך בין שוין נישט קיין פרייליין זינט דעם 14-טן  
אַקטאַבער פון לעצטן יאָר. זשאַן האָט מיך אָנגעהויבן — דער  
אידיאָט. געמיינט, אַז ער כאַפט אַ מציאה, ווען איך וואָלט געווען  
אַ מאַנספּיל, וואָלט איך קיינמאָל נישט געשלאָפּן מיט אַ יונגפּרוי.  
עס איז אַן ארבעט, און — קיין פאַרגעניגן איז דאָס נישט. סיידן  
פאַר איינעם, וואָס האָט מערדערישע אינסטינקטן“.

דער „טוריסט“ און „דרויכנדיקער“ זאָפט אין זיך די ווערטער  
אייך — אויף איבערצוגעבן צו באַקאַנטע אין אייגענעם שטעטל,  
ביים קאַרטן-שפּיל.

אַנדערע פאַרשרייבן די „מערקווירדיקע“ רייד פון די  
קינסטלער“ און „קינסטלערינס“. באַמערקן דאַפּיי נישט, אַז מ'רעכנט  
זיי גוואַלדיק איבער פאַר דער שלעכטער קאַווע, אָדער זייערן  
קוואַס...

די ליכטלעך ברענען אויף די פענצטער. די שילד רופט:  
בלאָער יקנהזו. „מעשענער לעמפּערט“. די זיבן שוועסטער. „די  
משוגענע קאַץ“ — מענטשן נייגעריקע, געלאַנגוויילטע, שטעלן זיך  
אַפּ, גייען אַריין, זוכן אויס די מאַנספּיל מיט די לענגסטע האַר:  
קינסטלער! די אמעריקאַנקעס, וואָס רופן זיך „סאָ-ני-אַ“ און  
לאָזן דעם רויך דורך דער נאָז, און שלעפּן די מאַנספּיל-הענט  
צו זיערע בריסט: „קינסטלערינס“!

די ליכטלעך ברענען. נאָרן אַפּ מיט זייער נישט-אַנשטעל.  
אַלצדינג איז אַזוי שרײַענדיק פּראָסט, אַזוי קינסטלעך  
דעמאָסקירט. אויף דער ערד זיצן מענער און פרויען און טרייבן  
מידע, קליינע אָרגיעס — ווילן זיך אָנשיכורן מיט קונסט... אָבער  
עס פאַרטשאַדעט בלויז דעם קאַפּ. דאָס האַרץ (אפילו דעם פלעבס  
האַרץ) חלשט פון דער שווערער גראשענדיקייט. אָבער ס'איז אַן  
„ערפאַרונג“, ווי רויכערן האַשיש, אָדער אָפּיום.  
אמתע קינסטלער צירן זיך נישט מיט קיין קונסט. באַוואַפּנען

זיך אפילו נישט מיט איר. זיי טראָגן זי ווי אַ לאַסט, ווי אַ הויקער.

\* \*

דער „וילעדזש“ האָט זיך זיינע באַגריפן וועגן קונסט, זיין קינדערשע מאַס.

— דזשאַן עלקוויל? — אַ, ער האָט „געטראַמפּעוועט“ איבער אַמעריקע, געפאָרן ביז לאַס-אַנדזשעלעס איפן דאָך פון אַ פראַכט-צוג!

— אָט דאָס רוף איך זעלבסט-אויסדרוק! אַנריין דאָס לעבן מיט די אייגענע עלנבוֹיגנס...

— דזשים טשאַראַש איז „באָנק“... אַ ווייס-הענטיקער, ווינט אין אַ באַקוועמער דירה. זיין לעצטן בוך, האָב אפילו נישט געלייענט...

— דזשים רירט קיינמאָל נישט-אָן דעם „עפעס“... אָט אַזוינע ווערטער, ווי „אַנריין ס'לעבן“, דעם עפעס, זיך זעלבסט-געבן, זשומען פאַר די אויערן פאַרביי, ווי גרינע פליגן, אין אַ פּלוצים הייס-געוואָרענעם האַרבסט-טאָג.

דער נייער „וילעדזש“ שעצט די גרויסקייט פונם קינסטלער לויט די צאָל מיילן, וואָס ער איז געפאָרן אויפן דאָך פון אַ פראַכט-באָן. און די נייע וועגן אין דער שיינקונסט! נישט מאַדערניזם, נאָר מאַדניזם.

דער זון אַ הויכער שייגעץ מיט אַ שטאַרק, פאַרפרישטשעט פנים, מאָלט (און מאָלט זייער שלעכט) נאַקעטע ווייבער, צעפאַרענע, פרייטע, פליישיקע, וואַרפט-אָן איבערטריבן-שוואַרצע פלעקן לעבן בויך, מאַכט איבערטריבענע בריסט און הינטנס. זיין מאַמע — אַ שיינע, עלעגאַנטע, עלטערע פרוי, מיט פענסנע אויף אַ זילבער-קייטל, און מיט אַ פתחדיקן ענגלישן אַקצענט, באַטראַכט איר זונס „ווערק“ און זאָגט: — פּרעכטיק!

און די געשענדטע פרויען-שיינקייט, דאָס באַליידיקטע לייב, וואָס ווערט אַרויסגעשטעלט ווי אויף אַ פאַרבאָטן קאַרטל, ערגערט נישט די שיינע, אַלטע פרוי, מאַכט זי אפילו נישט באַצערט.

אין נאָמען פון „קונסט“ קומען ווילדע, ריינע מיידלעך און פרויען און לאָזן דעם אידיאָטישן סקולפטאָר טאַפן זייער לייב, כדי „איינצוגעווינען“ זיינע פינגער צו אַנטוויקלען דאָס טאַפֿ-געפיל, וואָס ער האָט גויטיק פאַר זיין קונסט... און דאָס איז אַפּט אַ זיבעט-קלאַסיקער, לייב-פאַטשקער אָדער דייוונט-איבערפירער.

קונסט איז ווייבלעך. אַלע קינסטלער זענען אַ ביסל פאַר-ווייבלעכט. רייצט עס די מאָדערנע פרוי, וואָס איז אין נאַטור פאַרמאַנסבילט. גייט די פרוי צו – זיך אַליין, דורך דעם קינסטלער, דאָס איז פּערווערו און מיאוס, אָדער שיי און טראַגיש, ווי מען וויל!

## איינער פון דרויסן

קומט צוגיין יאָסל

אַן אָפגעריסענער, סײַן אײַצדינג אָפגעבונדן, דערציילט מען פון אים, אַז נאָכדעם, ווי ער איז איבער דריי יאָר פאַרשוונדן געוואָרן פון דער היים (ער איז אַראָפגעגאַנגען אויף אַ מינוט, אָן אַ היטל, אַרויפכאַפן אַ פאַר פלעשלעך ביר), און זיין אַלטע מאַמע האָט זיך נעבען אויסגעוויינט די אויגן, איז ער אַריינגעקומען שטיל, מיט גרינג-שאַרנדיקע גרויסע שפאַן, אַן אויסגעגלייכטער נוי גרויט-מיט-פוטער וואָלטן געהאַנגען גלייך איבער דעם מענטשנס קאַפּ אין מ'וואָלט זיך נישט באַדאַרפט אָנבויגן נאָך דעם, און געזאָגט אויף זיין קיעווער אויס-שפראַך :

- מאַמע, גיב מיר אַ שוויבעלע !

איז געקומען צוגיין יאָסל, וואָס אַלע האָבן גערופן יאָסל, און נישט געקענט רופן אַנדערש, ווי יאָסל - און אַריינגע-פראַכט אין דער זויערלעכער לופט פון קונסט און ווייבעריי אַ נייע פרישקייט, ווי אן אַטעם פון אַ טאַל-געלן טומאַן, ווי אַ פלאַטיקע דאָך-סטעזשקע פאַרשיט מיט דעם אָפשייל פון בליאַכץ.

יאָסל איז געווען אַ קינד ווי אַלע קינדער, פול מיט לוסטי-קייט און שפיל און ריינער נישט-וויסנדיקייט, און די אויגן זענען ביי אים געווען ווי גרינע שפיגעלעך - אין זיי האָט זיך גע-שפיגלט די זון און די כמאַרע, די לבנה און דאָס אייגענע בלוט, וואָס ווערט משוגע פון גאַרנישט-טאָן.

יאָסל האָט געמאַלן און געזונגען, געטאַנצט און געשריבן - מיט אַ גרויס פיינקייט און געקליבנדיקייט. יאָסל האָט בלויז געשוויגן איבער זאַכן, וואָס ער האָט גוט געוואוסט. קיינמאַל זענען די

פֿינטעלעך אין זיינע לידער נישט געווען קיין מיטל צו פֿאררעקן אומבאָהאַלפֿנקייט. דאָס, וואָס ער האָט נישט געקענט - דאָס האָט ער געזאָגט. דאָס, וואָס איז געווען אונמעגלעך, - האָט ער אויפגעמאָלן.

יאָסל האָט ווי אַ קינד פֿאַרשטאַנען בלויז די טיפֿסטע זאַכן. און די קלענערע זאַכן, וואָס מענטשן גיבן אַוועק אַ סך צייט אויף אויסצופֿאַרשן זיי, האָט יאָסל אָפֿגעוואָרפֿן פֿון זיך. ווער איז נעווען יוליאָס צעזאַר? נישט זיין דאָגה! וואָס איז ראַקאַקאַ-סטיל? פֿרעגט אים פֿחרם... ווער איז אַנאַטאָל פֿראַנס? - אַ, דער מיט דער יאַרמולקע!

דערפֿאַר אָבער איז יאָסל גרויס-פֿאַראַינטערעסירט אין וויסן, וויפֿיל מינוטן זענען פֿאַראַן אויף דער וועלט? ווי אַזוי גאַט נייגט זיך צו זיין אייגענער גרויסקייט, בעת ער שלעפט דעם כּסא-הכבוד אויף זיין באַזוך צו אַן אַנדער גאַט...

אַלע האָבן יאָסלען לייב. ער איז גרינג און פֿאַרשטעלט קיינעם נישט! מ'זעט דורך אים, די פֿיכטיקייט גייט דורך אים דורך - ווי דורך אַ גלאַז, און ווי אין אַ שפּיגל, קענט איר אין אים אַריינשפּיגלען די רירונגען פֿון אייער אייגענער נשמה.

יאָסל טומלט זיך אויף אַ גרויסן שטח. פֿאַרמעסט זיך אויף אַלץ ווי אויף קינדער-שפּיל. די קונסט ווערט ביי אים אַ זאַך, וואָס פֿורעמט דעם מענטש, גלעט-אים-אויס, זאַפט-איינ אין זיך זיין ליידיקע צייט.

נישט מיט ציטערדיקע קניען גייט ער צו דער קונסט. נישט מיט צעדיכנטע הענט און מיט קלאַפֿנדיקע ציינ, נאָר ווי צו אַנאַענטער געליבטער, מיט וועמען מען האַלט זיך היימיש און פֿראַסט. און די אַנגעבלאָזענע, קונסטן האָבן זיך אים געגעבן אויך אַזוי פֿראַסט, און אָן שום מי און אַנבעטעניש - ווייל אַפֿילו געטינס האָבן פֿיינט שווייס...

עס זענען פֿאַראַן מענטשן, וואָס קריגן אַלצדינג, וואָס זיי ווילן, דערפֿאַר ווייל זיי בעטן די גרעסטע זאַכן, ווי איינער בעט אַ שוועבעלע.

פארקויפערנס אין די עקסקלוזיווע געשעפטן פארשטייען  
דאָס.

- וואָס קאָסט דער טעפּיך ?

- דער-אַ? (דאָס פרייליין טוט אָן די בריילן, קוקט  
פלומרשט דאָרויף, אָבער מ'זעט, אַז זי זעט עס נישט - זי שמיי-  
כלט גאָר אַריבער צו דעם הער אויפזעער אַנטקעגנאיבער) דער  
טעפּיך וועט אייך קאָסטן, מיין הער, בלויז צוויי טויזנט דאָלאַר  
מיט פּערצן סענט...

די „צוויי טויזנט דאָלאַר מיט פּערצן סענט“ ווערן אַרויס-  
געזאָגט מיט אַזאַ גרינגשאַפט, מיט אַזאַ נישטיקייט, אַז איר  
שעמט זיך צו זאָגן, אַז דאָס איז אַ סך געלט! פאַרקערט, איז  
פאַראַן אַן אַנדערער, וואָס בעט ביי אייך אַ שוועבעלע מיט אַזאַ  
מינע, ווי איר וואָלט אים געטאָן די גרעסטע טובה, און איר פּוילט  
זיך אים צו געבן דאָס שוועבעלע אויכעט.

יאָסל האָט געבעטן ליבע, ווי מ'בעט אַ טרונק וואַסער,  
אָדער אַ פאַפּיראַס:

- דו ווייסט, מיידל, עס ווילט זיך אַזוי שלאָפן מיט דיר,  
אַז ס'איז אַ גוואָלד... האָסט צייט ?

און דאָס מיידל האָט געקוקט אויף זיינע זומער-גרינע אויגן,  
אויף זיינע ערליכע, שפיציקע, ברייט-צערוקטע ציין, אויף זיינע  
הויכע פיס, און זיך געשעמט אָפּצוזאָגן.

איך קען אַנדערע, וואָס צעכלינען זיך אין זייערע ליבעס,  
זואַרפן זיך אָן רעדן גרויסע, שווערע רייד, בעטן די קלייניקייט  
מיט אַזאַ מינע, ווי עס וואָלט זיך געהאַנדלט וועגן אָפּקויפן ארץ-  
ישראל, און דאָס ווייבס-פאַרשוין ווערט ביי זיך אַזוי גרויס, אַז  
מ'קען צו איר נישט צוטרעטן.

## דאָס דייטש

ס'האָט זיך אַראָפּגעלאָזט צו אונז, אַ דייטש - מיט  
אַ בייטש"ל, און דאָס בייטש"ל איז געווען נישט נאָר צוליב דעם  
גראַם אַליין נאָר טאַקע אַן אמתדיק קליין, שפיציק, סווישטשעדיק  
רייט-בייטש"ל.

געקומען איז ער אויף, דאָמף, האָט מען געזאָגט, נאָר  
געגאַנגען איז ער, ווי ער וואָלט געהאַט אַ פּערד צווישן די  
ליטקעס, - הפנים, געוואָלט געוואָרן צו פאַרן אויף פּערד און  
שפּרינגען אויף זאָטל-נאַכהענגערס, מחמת ער האָט כּסדר  
אונטערגעטאַנצלט, ווי ער וואָלט זיך וועלן אויף עפעס אַרויפ-  
כאַפּן.

דאָס בייטש"ל האָט ער געטראָגן אָדער אין איינעם פון  
זיינע געגלאָנצטע שטייול, אַ נישט האָט ער דערמיט, געשמייסן  
די לופט" (הפנים), אַן אונזער לופט איז אים נישט שטאַרק  
געפּעלן, אַ סימן האָבן מיר, ער האָט געהאַט אַ רויטלעכע נאָז,  
וואָס ער האָט כּסדר געריבן מיט דער פּויסט, און ניסן פּלעגט  
ער ווי אַ גרויסשטעטישער מענטש - אין דער זשמעניע אַריין).  
די מאָדע פון ניסן אין דער זשמעניע אַריין, און דערנאָך  
אַזאָג טאָן: אַך, מיין גאָט! איז באַלד אַריבער, צו די עלעגאַנצן  
פון שטעטל, צו די שניידער-יינגען די שניידער-מיידלעך האָבן  
נישט געוואָלט אַקוראַט, צי איז די דאָזיקע, ווינער מאָדע"  
בלויז פאַר מאָנספּיד, צי פאַר פּרויען אויך, האָבן זיי דערווייל  
געניסט אין די טאַשנטיכלעך אַריין, אָבער געענדיקט מיט אַך,  
מיין גאָט! האָבן זיי סיי-ווי-סיי, אַנשטאַט מיט דעם אַלטן  
האַפּטש"ל).

דער, ווינער דייטש"ל האָט געטראָגן אַ ברוינעם, קיסטאַנט,  
אַ האַרט היטל, הייסט דאָס, מיט שטאַרק-פאַרקאַטשעטע קריסטעס,



וואָס האָבן זיך געענדיקט פון פאָרנט און פון הינטן אין אַ שיין  
לאַפעטקעלע. אַ חוץ דעם האָט ער געטראָגן אַ געשטייפטע  
„ברוסט“ און אַ „שטייענדיקן קראַגן“, און – דער עיקר – גוואַלדיק  
גרויסע מאַנושעטן, וואָס האָבן כסדר געוואָלט אַרויס פון די  
אַרבל, און ער פלעגט זיי כסדר שטופן צוריק.

געקומען איז דער „ווינער דייטש“ צוליב דער מאַשין,  
וואָס האָט באַדאַרפט קומען און איז נישט געקומען. פאַרפאָרן  
איז ער פאַרפאָרן אין הויף אַריין, צום פריץ, זיך דורכגערעדט  
מיט אים אויף דייטש, מיט דער הילף פון „געבזשע“ דעם עקאָנאָם,  
וואָס האָט געוויינטלעך גערעדט דייטש „אויף אויסנווייניק“, און  
האַט נאָר אַריינגעשטעלט אַ פתח אַנשטאַט אַ קמץ.  
די גאַנצע שטאַט, וויסענזע הערר פאַגעלבראַנדט,  
איזט פאַראינטערעסירט אין איהנענס אויפטא... וואָס זאָגט דאָצו  
וויען?

דער „דייטש“ האָט אים אַלצדינג ערקלערט, און דערביי  
הנעוודיק אַרויסגעשטעלט דעם גראָפן פינגער און דאָס מינדסטע  
פינגערל, ווי הערנער, און אַלצדינג פאַרענדיקט מיט „עבענדאָרום“  
אַדער „אַקלייניכקייט“!

בעריש פאַסעסאַר, אַן אָנגעטאַפטשעטער שוואַרצבאַרטיקער  
איד מיט אַ ברייטער זילבערנער קייט אויפן קאַמיוויל, האָט אויפ-  
גענומען דעם „דייטש“ ווי ס'געהער צו זיין, האָט אים אַריינ-  
געפירט אין זיין סאַליע אַריין, פאַרשלאָסן אַלע טירן, אַריינגע-  
רופן דעם עקאָנאָם „געבזשע“, אַוועקגעשטעלט אַ פושקע מיט  
ברוינע ציגאַרלעך, אַליין פאַררויכערט איינס און מער ווי  
איין „צי“ נישט געגעבן (ער האָט נישט געקאָנט ליידן קיין  
רויך פון טיטון) געהאַלטן דעם פאַפיראַס צווישן די פינגער און  
געזאַגט:

– וויסענזע, איך מעכטע...

מער האָט ער נישט געקענט זאָגן.

דער „ווינער דייטש“ האָט זיך צעפלאַמט... גענומען שטופן  
די מאַנושעטן אַזוי ווייט אין די אַרבל אַריין, אַז מ'האַט געקענט  
מיינען, אַז זיי וועלן שוין קיינמאַל נישט קומען צוריק, און

גענומען רעדן וועגן די „נייסטע אנטדעקונגען אויף דעם געביטע דער וויסנשאפט... די הערפאָר-ראַגענד הערויס-טריומפירען מעכטע... האַבען... וואָלען... ווערדען...“

דער דייטש האָט געזוכט גרויסע ווערטער, געשוויצט, גע- שטופט די מאַנזשעטן אויף צוריק, און אָפגעענדיקט מיט אַן „עבענדאָרום“ און „אַ קלייניכקייט!“

בעריש פּאָסעסאָר האָט געקוקט אויף „געבוזשע“ דעם עקאָנאָם; געבוזשע דער עקאָנאָם האָט געקוקט אויף בעריש פּאָסעסאָר - ביידע האָבן נישט געוויסט ווי אַזוי „אַריינצוקליינעווען“ אַ פּאָר ווערטער אין דעם דייטשס האַרטער עברי.

געוואָלט האָבן זיי אייגנטלעך וויסן, צי די מאַשין קומט? און ווען? און פאַרוואָס שפעטיקט זי? אָבער זיי האָבן עס נישט געקענט זאָגן אויף דעם „דייטש“ שון. אַ חוץ דעם האָט דער „ווינער“ זיך „געשאַרט ביים ברעג פון זאַכן“ און אויסגעמירן צו געבן אַ באַשטימטן ענטפער אויף וואָסער-ס'איז פּראַגע. אַפילו אַז מ'האַט אים געטראָפּן אין גאַס און געזאָגט פון העפליכקייט וועגן „אַ שיינער טאַהג הייטע!“, פלעגט ער ענטפערן: „יא, איך גלאַוב עס!“

וואָס גלויבט ער? ווען גלויבט ער? און - וואָס האָט ער מורא מסכים צו זיין, אַז ס'איז טאַקע שייך אין דרויסן? - האָט מען נישט געוויסט.

\* \* \*

און נאָך אַ פּראַגע האָט געמוטשעט ס'שטעטל:

איז דער „ווינער“ אַ איד, צי אַ גוי? אויב אַ גוי, איז ער אַ טייערער גוי ווי גאַלד, איז צוגעלאָזן צו אידן, הויבט- אָפּ ס'היטל, ווען ער גייט פאַרביי די שול. אויב אָבער ער איז אַ איד: מעג אַ רוח אין זיין טאַטן אַריין! וואָרים, ערשטנס, איז ער גישט קראַנק צו רעדן ווי אַלע מענטשן! ס'אַנדערע, וואָס איז פאַר אַן אָפהויבן ס'היטל, אַז מען גייט פאַרביי אַ שול? און דריטנס, איז ער גלאַט אַ פאַרן, אַ דייטשל, וואָס רייט אויף אַ פּערד - צעפוסנס... און וויל זיך פסדר

אויף עפעס אַרויפכאַפן... אפשר ווייסט איר: וואָס? ווער?  
ווען?

און וואָס טוט ער בכלל ביי אונז אין שטעטל? און ווו  
איז די מאַשין - וואָס זעט מען זי נישט? און אויב ער איז  
געקומען, ווי מען זאָגט, אויף „דאַמף“ - ווו איז דער „דאַמף“?  
און כמיין... ס'רעדט זיך אַזוי „אויף דאַמף“. וואָס הייסט אויף  
„דאַמף“? אויף אַ פּאַקרישקע? אויף אַ קוימען?... אויף  
אַ שוויצבאַד?

דאָס שטעטל האָט „געטראַכט און געטראַכט“, אָבער דער  
ווינער דייטש׳ האָט דערווייל געלאַכט. ער האָט געגעסן און  
געטרונקען, געריטן אויפן פריצט בעסטע פערד, פאַרוואָרפן ליבעס  
מיט די בלייכסטע פאַניענקעס און די לאַכעדיקסטע שניידער-  
מיידלעך, און דאָס שטעטל האָט אַלץ נישט געוואָסט: זאָל מען  
אים בענטשן? צי שילטן? אויב ער איז אַ גוי, איז גאַנץ פיין  
פון אים, וואָס ער פאַרברענגט מיט אידישע שניידער-מיידלעך  
אויב אָבער ער איז אַ איד - דער סמאַרק, דאַרף מען  
אים געבן די ציין אין די הענט אַריין און אים אַרויסטרייבן פון  
דאַנעט... און אים נאַכוואַרפן דאָס היטל.

איז באַשלאָסן געוואָרן, מ'זאָל - פאַרשן.

דער פּלאַן איז געווען אַזאַ:

מ'וועט פאַרבעטן דעם דייטש אין שול אַריין, צום דאַוונען,  
און צוויי אידן וועלן האַלטן אויף אים אַן אויג, בעת ס'וועט  
קומען צו שמונה-עשרה. איז - אויב ער איז אַ גוי, איז ער  
אַ גוי... איז פאַרפאַלן, איז ליהיי מ'פאַרבעט אַמאָל אַ גענעראַל  
אָדער אַ פעלדמאַרשאַל, פאַרקערט ווידער איז ער אַ איד וועט  
ער מוזן צענויפרוקן די פיס... און רוקט ער צענויף די פיס - נעמט  
מען אים, באַלד נאָכן דאַווענען, אַרויט אין פאַליש אַריין, און  
מ'גייט אים פעטש.

דער ווינער דייטש׳ האָט זייער העפּלעך געדאַנקט, וואָס  
מ'האָט אים פאַרבעטן צו „גאַטעס דינסט“, האָט ווידער אָפּגעהויבן  
ס'היטל, אַז ער איז צוגעקומען נאָענט פון שול, האָט אַפילו  
געוואָלט אָפהויבן ס'היטל אינווייניק אויך, האָט מען אים

ערקלערט, און דאָס איז נישט קיין טעמפל, נאָר אַ סינאָגאָגע.  
„אַה!“, האָט ער געזאָגט, „סינאָגאָגע? ריכטיק! עבענדאָרום!“  
וואָס ריכטיק? וואָס עבענדאָרום? – האָט מען נישט געוואוסט.  
האָט מען געוואָרט אויף שמונה-עשרה.

אַבער דאָ האָט פאָסירט עפעס אַווינס, וואָס האָט צונישט-  
געמאַכט דעם גאַנצן פּלאַן, אַראָפּגעפירט פון שליאַך – הינו: און  
די צוויי שפּיאָנען האָבן דעם דייטש דערקלערט, און באַלד וועט  
ווערן שטייל, ווייל מען גייט „זאָגען די אַכטצעהען געבעטע“.  
וועלכע זענען זייער הייליק, האָט דער דייטש אַ זאָג געטאָן  
„אַך – זאָ!“ האָט צענויפגעקלאַפט ביידע פּוס, ווי אַ סאָלדאַט,  
וואָס שטייט פאַר זיין עלצטן, זיך אויסגעשטייפט, געוואָלט צו-  
לייגן אַ האַנט צו זיין שלייה, זיך פאַרכאַפט, געבליבן שטייט מיט  
אַראָפּגעלאָזענע צוויי לאַנגע הענט, געשטופט די מאַנזשעטן אויף  
צוריק, און – מ'האָט ווידער נישט געוואוסט, צי האָט זיך אין אים  
אויפגעכאַפט דאָס אידישקייט, און מ'דאַרף אים אַרויסנעמען  
און געבן פּעטש, אָדער האָט זיך אין אים אויפגעוועקט די  
„מיליטערישע דערציִונג“, און ס'קומט אים אַ דאַנק פאַר זיין  
איידלקייט...

נאָכן דאַווענען האָבן די שפּיאָנען געפרוווט מיט אים  
פאַרפירן אַ שמועס יועגן מיליטער, וועגן „שטאַבס-אַרצט“, וועגן  
„שטאַבס-קאָמענדאַנט“, אָבער דער „ווינער“ האָט אַלץ געשמייכלט,  
געמוטשעט די מאַנזשעטן און זיך געהאַלטן ביים פּרעג פון  
זאַכן. עבענדאָרום און אַך – זאָ!

## דער קונסט-קריטיקער

דאָן איז אַ ליטעראַטור-קריטיקער.  
ער שרייבט אין אַ אידיש פּלאַט וועגן גוים. האַלטן אים  
די גוים פאַר אַ גרויסן מענטשן. האַלטן אים די אידן פאַר  
אַ גרויסן מענטשן, ווייל די גוים האַלטן אים פאַר אַ גרויסן  
מענטשן.

אַ מענטש אָן עלנטער, זעלבסט-אַנגעשפורטער – אפשר פון  
שלעכטע עסנס, אפשר פון צו-טריער איבערגעפלאַנצטקייט אין  
אַ פרעמדער ערד, וווּ ער וואַקסט מיט די וואַרצלען  
אַרויף, איז ער כּסדר אין עקסטאַז. אַה, בעבעלעך מיט קליס-  
קאַלעך! אַה, קונסט! אַה קרייזלער! אַה, דינסטיק! אָן אָן  
אַה" גייט עס ביי אים נישט.

איך האָב געקענט אַ כירורג, וואָס פלעגט רעדן פון גע-  
שווירן און קרעבסן, – ווי אַ גערטנער רעדט פון בלומען:  
– היינט געמאַכט אָן אַפּעראַציע אויף אַ בויך-געשוויר.  
אַ פולער, פולשטענדיק-אַנטוויקלטער געשוויר... קאַלאַסאַל!  
דער פּאַציענט איז, פאַרשטייט זיך, געשטאַרבן. אָבער פאַר  
אים, – פאַר דעם כירורג – האָט בלוז עקזיסטירט דער געשוויר.  
דער מענטש איז בלוז געווען אַ מין צוואוקס צום געשוויר. האָט  
ער אים אַוועקאַפּערייט...

אָבער דער געשוויר איז געווען געראַטעוועט. קאַלאַסאַל!  
דאָן איז הויך און היציק-רירעוודיק, און רעדט בלוז  
פון שיינקייט, פון עסטעטיק, דאָס וואָרט גראַציע קלינגט  
אויף זיין פּוילישער אויסשפּראַך, כּמעט אַזוי ווי גראַשיצע...  
– גראַשיצע.

אַלצדינג איז גראַטשיצע.

פרויען האָבן אים ליב – ווי אַ גוטן תּירוץ. אויף אים איז

קיינ מאַנסביל נישט אייפערזיכטיק. עפעס גלויבט זיך נישט, אַז  
אַ חוץ קונסט-פּיבער זאָל זיך קענען אין דעם מילכיגן קערפער  
טליען אַנדערע פּייערלעך אויך.

דאָן פאַרבינדט די אידן מיט די גוים. פאַרקניפט  
„גרינוויטש ווילעדזש“ מיט „איסט בראָדוויי“ – קען די גרויסע  
נעמען פון ביידע קוואַרטאַלן. קען אַביסל זייערע אַרבעטן, זייערע  
רעפּוטאַציעס.

דאָן איז נעבעך אַן אַרימער בחור, אַן עלנטער, דאַרף  
אַפט האָבן אַן אַקסל. אויף וועלכן זיך אויסצוויינען. אָבער  
די גרויסשטאַטעריי האָט אים אויפגעפרעסן, צעטומלט. ער קען  
נישט קומען צו-זיך פון דעם פאַקט, וואָס אויף בראָדוויי קענען  
עטלעכע מענטשן זיין נאָמען. אַ שקלאַף פון ווייסן בלימל אין  
לאַץ; אַ קנעכט פון... עסטעטיק.

אין קיין לייטעראַטור אין דער וועלט שעמט מען זיך אַזוי  
נישט מיט דער קליינשטעטלדיקייט, ווי ביי אונז.

אַ קליינשטעטלדיק פּאָלק, אַ זאַפטיקס, מיט אַ שפּראַך, וואָס  
איז נאָך נישט איינגעקוועטשט געוואָרן אין האַרטע פּורעמס, ווי  
אַן ענגער שוך אויף אַ לייסט. אַ שפּראַך, אַ פרייע, נישט פון  
אוניווערויטעטן געפאַלמעסטע, נישט אין פעסטע געזעצן איינ-  
מאַרינירטע. אַ נאַקעטע, אַ באַרוועסע, אַ באַקוועמע, טאַפּל-זייטיקע,  
נישט-אַפּגעריבענע שפּראַך – שעמען מיר זיך מיט איר פשוטקייט,  
פּוצן מיר זי מיט פּרעמדלענדישע קוויטלעך, טרעסלען מיר פון  
זיך שטענדיק דעם שטויב פון דעם קליינעם שטעטל, שטעלן מיר  
שטענדיק אַרויס אונזער גרויסשטעטלדיקייט – ווי די גרעסטע  
מעלה, די העכסטע דערגרייכונג.

אָבער דאָס איז דאָך אַ לייגן: אין אַ שטעטל וואַקסט  
מען אַריין, שלעפט מען עס מיט זיך ווהין מ'גיט, ווי  
אַ בלאָ, געדענקמירל, אין וועלכן לאַנד אַריין מ'ווערט פאַר-  
וואָגלט.

אָבער אַ גרויסע שטאָט איז דאָך ענטוועדער אַ סך קליינע  
שטעטלעך, אָדער בלויז אַ וואָרט.

דאָן זעטיקט די פאַרפעלטע אינגל-פרייד מיט קוקן אין

פרעמדע פענצטער, ווו גרויסע צוקער-טאָרטן ליגן אויפן טיש, און ווו וואַקסליכט זענען מקריב זייערע האַנדיקע נשמות...

דאָן לעבט מיט אַ פרעמדער, אויסגעטראַכטער רייכקייט, מיט אויסגעלערנטע, גרויסע מאַניערן און — האַלט פונדעסטוועגן ס'קעמעלע אין וועסטל-קעשענע און גיט זיך אַלע ווייל אַ קעם ס'ביסל בלאַנדע האָר אויפן קאָפּ.

דאָס איז שוין גאַרנישט קיין „גוטער-טאָן“! — אָבער דאָס אייגענע פּויליש-אידישע בלוט האָט אַפנים אויך אַ קול, און ס'וויל מ'זאָל עס אויסהערן.

דאָן האָט מיך פאַרבעטן צו קומען איבערשלאָפן אַ נאַכט אין זיין צימער, טרינקען זיין איטאַליענישן „טשיאנטא“, רויכערן זיינע זייער לאַנגע אויסלענדישע פאַפּיראַסן, אַ קוקטאָן אויף זיינע ביכער, וואָס ליגן אין אַלע ווינקלען פון צימער, און — זיך דורכשמועסן מיט מיר וועגן די אַמאָליקע יאָרן, ווען מיר זענען נאָך געווען אינגלעך און די וועלט האָט אונז נישט געקענט.

אַלע ווייסן, אַז זיך דורכשמועסן וועגן די אַמאָליקע יאָרן שמעקט מיט, קליינעם שטעטל, ווו איינער קוקט דעם אַנדערן אין טעפל אַריין, און ווו הערצער זענען צעשפּיליעט — דעש-ניע-דעש פאַרדעקט מער ווי מיט אַ ין העמד.

אָבער מענטש איז מענטש, און זיך אַליין אויפהויבן ביי די אויערן — קען מען נישט.

מיר האָפן געטרונקען „טשיאנטא“ (עקלהאַפטער פעפּערדיקער וויין!), גערויכערט די זייער-לאַנגע פאַפּיראַסן (עקלהאַפטע עסטרייכישע פאַפּיראַסן!), דורכגעקוקט דעם „פּאָליש“ זיינעם מיט ביכער אין אַכט-ניין לשונות, זיך אָנגעשמועסט צו-זאָט וועגן די אַמאָליקע יאָרן, סענטימענטאַל געוואָרן, שיכורלעך זיך געקלאַפט איינער דעם אַנדערן אויף די פלייצעס, זיך שיער נישט צעקושט... און אַלץ גערעדט און גערעדט וועגן דער צייט, ווען די וועלט האָט אונז נאָך נישט געקענט.

דאָן האָט מיר געוויזן אַ פאַרגעלט קאַרטל, וואָס איז — ווער ווייסט ווי לאַנג שוין — געלעגן אויפן געזימס פון קאַמין.

ער האָט אָפגעבלאָזן דעם שטויב און געוויזן אויף דער לינקער זייט פון וויזיט-קארטל אַן אָפגעלאָזענע אויפשריפט :  
„ליבער פריינט ד.“

אויב איר האָט אַ געלעגנהייט, קומט-צו, אָדער קלינגט-אָפּ. איך מוז אייך זען.“

גע'חתמהס איז געווען אַ נאָמען פון אַ באַקאַנטן גייערן קריטיקער.

דאָס איז געווען דאָנס טרייסט, זיין שטאָלץ. דער קריטיקער פון דער „טיימס“ - שרייבט אים, ער זאָל קימען אָדער אָפּקלינגען...

און אַמאָל איז געווען אַ צייט, ווען די וועלט האָט אונז נישט געקענט ! !

פאַרן שלאָפן-גיין האָט מיר דאָן (ווי אַ מיידל), געוויזן זיין גאַרדעראָב. באַלבאַטישע אַנצוגלעך, שטייף-געמאַכט, מיט אַ פיינער גראַמאַטיק - קאָרעקט, „קאָם איל פאַ“.

- מיין גאַרדעראָב! איך טראָג נישט קיין טאַנדעטנע קליידער - ס'איז נישט שייך...

אַז ער האָט אַ שלעכטע פיגור, און אַז טאַנדעטנע שניידער נעמען געוויינטלעך אָן, אַז דער מענטש איז באַשאַפן אין גאָטס שיינער פורעם - דאָס האָט ער נישט דערמאָנט.

די פראַקלעך, די „סמאָקינגס“ און די עטלעכע פאַר שיך האָבן פאַרנומען ס'בעסטע אָרט אין צימערל, און אַ שפּאַניש ווענטל האָט פאַרשטעלט אַן אָפגעריבענעם, זשאַווערדיקן באַסיין אויף איינצעוואַשן זיך.

הינטערן בעט איז (ווי אין אַלע אַלטמאָדישע פּאַנסיאָנען) געשטאַנען אַ טאַפּ און געוואָרנט דעם מענטשלעכן מין, אַז ער זאָל נישט זיין צו שטאָלץ.

ווען מיר זענען ביידע געווען אויסגעטאָן צום שלאָפן, האָב איך באַמערקט ווי דאָן טראָגט צוויי האַלבע שטיקלעך אונטער-וועש פון שלעכטן געוואָנט און פון צוויי באַזונדערע פאַרבן. זיין לייב איז געווען בלוז ערטערוויז האַריק, די פיס אויבן צו דיק, אונטן צו דין, און אינגאַנצן איז ער געווען ווי



א מענטש, וואָס איז צענויפגעשטעלט געוואָרן פון אַלערליי שטיקלעך און קנופן.

— אָה... ליטעראַטור!... אָה, טשיאנטאַ! אָה, די אמאָליקע יאָרן! אָה, בראָדוויי!

דאָן איז געווען שיכור פון זיך אַליין און פון דעם פע-פערדיקן שלעכטן וויין. ער האָט געפלוידערט, ווי אַ מיידל, וואָס האָט צום ערשטן מאָל געטרונקען אַ שאַרפן געטראַנק.

דאָן האָט דערציילט פון זיינע ערפאַלגן ביי פרויען. געפרעגט, צי איך ווייס נישט פון עפעס אַן אַדרעס, און צי ס'איז אמת, אז עס זענען פאַראַן אַזוינע מיטלען, וואָס מ'קויפט זיי אין אַ פאַפיראַס-פאַרם? דערנאָך האָט ער דערציילט פון זיין באַקאַנטשאַפט אין מיליאָנערסקע הייזער, געוויזן אַ בילד פון אַ רייכער יורשטע, מיט וועלכער ער האָט שיער-שיער חתונה געהאַט, נאָר דער פּאָטער אירער האָט נישט געוואָלט קיין איד פאַר אַן איידעם.

— נו, ביין איך אַ איד!! — האָט ער האַלב-שיפורלעך געוויינט, זיך מיט איין האַנט געקלאַפט אין האַרץ אַריין, און מיט דער אַנדערער צוגעהאַלטן די שטיקלעך גאַטעס — נו ביין איך אַ איד! קומט מיך דערפאַר נישט אַריינגעוואָרען אין דער הויכער געזעלשאַפט? האָ?

איך האָב אים באַרויקט, געהייסן אים לייגן זיך אין בעט אַריין, געפרעגט, צי זי איז טאַקע אַזוי רייך...

— רייך נישט, אָבער אַ צוויי מיליאָן דאָלאַר האָט זי געהאַט. שפעטער האָב איך אים געהערט זיך וואַרפן אומרויק אין שלאַף און מורמלען ווי אַ פאַרלוירן קינד:  
— מאַ-מע... מאַ-מע!

אינדערפרי איז ער אַריין אין פראַק, זיך באַשפּריצט מיט קעלניש וואַסער, אַריינגעשטעקט אַ ווייס בלימל אין לאַץ, געזאַגט: „אַ רעוואַר!“ גענומען ס'שטעקעלע און איז אַוועק — אויף בראָדוויי.

דאָרט ווייסט קיינער נישט, אַז ביינאַכט וויינט ער פון שלאַף און רופט: „מאַ-מע!“

## די מאַשין קומט

די מאַשין קומט נישט און קומט נישט און קומט נישט.  
ס'שטעטל גייט אַרום ווי אָפּגענאַרט. אפילו די זומערדיקע  
פאַרנאַכט-ווינטלעך לויפן פאַרביי, עפעס אַזוי ווי זיי וואָלטן זיך  
געשעמט, וואָס די מאַשין קומט גיט.

איך אַליין גיי אַלע נאַכט אַנטקעגן דער מאַשין — אויפן  
„ווינער וועג“ — לויף פאַראויס פאַר אַלעמען, ווייל דער „ווינער  
וועג“ פירט פאַרביי סורטשעס שטיבל, וווּ ס'שטייען „בלומענדיקע  
הערצלעך“ אין זייער גערטענדל.

אַז איך דערנענטער מיך צו דער שטוב, פיל איך, אַז  
ס'ברענט מיר אַן אַקסל, אַדער אַ פוס איז מיר שווער, אַדער אַן  
אויער פלאַמט מיר. פון אַלע זייטן פישטשען די פייגל פון די  
בוימער אַראָפּ, און פאַרדולן דעם קאַפּ — מ'קען נישט הערן, צי  
סורטשע רעדט דאָרט אינווייניק, צי נישט.

אַמאָל כאָפּ איך אַ ברעקל קול — אפשר איז דאָס סורטשעס,  
אפשר איר מאַמעס. איך לייג עס איבער אין געדאַנק אַ סך מאָל,  
לאָז עס איבערקלינגען, ביז ס'ווערט אַ ליד, וואָס רוישט און  
רעשט און צעברעכט.

אַז איך גיי צוריק, בין איך ביז אויף „ווינ“ און אויף דער  
מאַשין — פאַרברענט-זאָל-זי-ווערן וואָס זי קומט נישט! און פון  
גרויס ביטערקייט גיי איך אַ שטיקל וועג אַהיים אויף דער שמאַלער  
פרענטשע, וואָס איבער דעם וואַסער-בריקל, און באַלאַנסיר זיך  
מיט ביידע הענט, ווי אַ דראַטן-גייער. צום סוף וואַרף איך אַריין  
ס'היטל אין וואַסער אַריין, לאָז עס אַביסל שווימען, און גיי אים  
נאָך — אויף דער פרענטשע, ביז איך קום צום סוף פון בריקל,  
גיב איך אַ שפרונג אַראָפּ, לויף צו צום וואַסער, ראַטעווע ס'נאַסע  
היטל, ווי אַ דערטרונקען הינטל, קוועטש עס אויס, און — גיי אַהיים  
אַ דערצאָרנטער, מיט אַ נאַס היטל...

## דער פעטער איציק

מיין פעטער איציק איז אַ הויכער איד, מיט אַ בערדל, די פאַרב פון אַלטן קופער. גייט גלייך און שטאַלץ. קרימט איבער מענטשן, ווי אַ קאַמעדיאַנט. האַלט זיך זייער ציכטיק און – פון וואָס ער לעבט, ווייסט מען נישט.

קיינ ווייב האָט נישט מיין פעטער איציק. – געהאַט אַמאָל אַ ווייב, זאָגט מען, האָט זי „געקניפן“ ס'ברויט אַנשטאָט צו שניידן עס מיט אַ מעסער, און פלעגט שטענדיק קייען ראָזשינקעס – פון פאַרטוך אַרויס. האָט דער פעטער איציק געשריבן בריוולעך אַהער און בריוולעך אַהין. גענומען שטאַרק הוסטן, נישט געוואָלט זיך אָפּווישן די הענט אָן דעמזעלבן האַנטוך, וואָס זי האָט זיך געווישט אירע הענט, גערופן זי איוואַנעכע (דאָס איז געווען אַזוי פאַר-צויגן פון חוהנעכע). און זי, זאָגט מען, איז געשטאַרבן נאָך אים. פלעגט נישט פאַרשטיין, וואָס איז דער חילוק, צי „מ'קניפט“ ס'ברויט, צי מ'שניידט ס'ברויט, אַז סיי-ווי-סיי עסט מען עס אויף? צוליב אים האָט זי זיך אפילו געקויפט אַ „סטאניעקל“ מיט אַ הויך זאָטל, וואָס איז אין יענער צייט געווען שטאַרק אין מאָדע. פלעגט זיך לייגן שלאָפן מיטן שייטל אויפן קאַפּ, ווייל דער פעטער פלעגט נישט קענען ליידן אירע אָפּגעשוירענע האָר – אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז דער פעטער איציק האָט זיך איינמאָל מישב געווען און זיך אַוועקגעשטעלט לעבן בעט און האָט גענומען – קרייען. האָט זיך דאָס ווייבל שטאַרק דערשראָקן און צענויפגערופן מענטשן. זענען די מענטשן געקומען צו לויפן און געפרעגט וואָס איז געשען? האָט דער פעטער איציק געזאָגט, אַז ער ווייסט נישט פון גאַרנישט. ער איז ערשט אַהיימגעקומען. זענען די מענטשן אַוועק און געקוועטשט מיט די פלייצעס. אַזוי גיך, ווי די מענטשן זענען אַוועק, באַט דער פעטער זיך אַוועקגעשטעלט ביים בעט און ווידער

גענומען קרייען. האָט זי ווידער צענויפגערוּפן די מענטשן. האָבן די מענטשן געפרעגט: „וואָס איז?" האָט דאָס ווייבל געזאָגט: „ער קרייעט". האָט זיך דער פעטער צעלאַכט און געזאָגט, אָו ער ווייסט נישט, וואָס מ'טוט מיט איר; זי האָט זיך איינגערעדט, אָו ער קרייעט. האָבן די מענטשן געקוועטשט מיט די פלייצעס און זענען אַוועק. האָט דער פעטער ווידער גענומען קרייען. האָט זי ווידער צענויפגערוּפן מענטשן. האָבן די מענטשן געזאָגט: „וואָס טוט זיך דאָ?" האָט דער פעטער געענטפערט סקליאדנע:

— נו, איר זעט שון מיין אומגליק!

האָבן די שכנים אַוועקגעשריבן צו איר טאַטע-מאַמע, זענען זיי געקומען צעפאָרן און זי געגלעט איבערן קאַפּ, מיט איר איינגעסענהעט, אָו ס'איז חלילה גאַרנישט, ס'וועט פאָראַיבערגיין. דאָס ווייבל האָט זיך נעבעך זייער דערשראָקן פון זייערע טרייסט-ווערטער און נישט פאַרשטאַנען, וואָס עס איז גאַרנישט און וואָס וועט אַריבערגיין.

דער פעטער האָט דערווייל געקראָגן אַ גט.

פון דעמאָלט-אָן וווינט ער אַליין אין אַ ווייס-אויסגעקאַלעכט שטיבל מיט באַטיסטענע פאָרהענגלעך. דאָס שטיבל איז פינקלדיק-ריין, האָט אויף זיך צייכנס פון די אויפפאַסנדיקע הענט פון אַ פרוי. — אָבער ווער, וואָס, ווען? — ווייסט מען נישט. שטילערהייט שמועסט מען, אָו דער פעטער „פירט אַ ליבע מיט ברעזשאַן" — דאָס הייסט מיט אַ פרוי, וואָס וווינט אין ברעזשאַן... און נאָך אַ ליבע, זאָנט מען, פירט ער, מיט טאַריאַשען, וואָס וווינט אין קליינעם הויפל און פריינטלט זיך מיט די זשאַנדאַרן, און האַדעוועט קעץ, און גייט מיט די אייגענע האַר.

דער פעטער אַליין — זאָגט גאַרנישט. אין זיין שטיבל שמעקט שטענדיק געברענטע קאַווע און עפעס אַן איידעלער גערױך פון דייטשע ביכלעך, און נאָך עפעס אַ באַרוישנדיקער רופט: דער דופט פון עפעס פאַרבאַטנט, פון אַ גרויסער זינד, פון אַ געגנבעטן אוצר...

דער פעטער רעדט ווייניק. נאָר פון צו צייט פרעגט ער מיך. צי איך האָב געהערט פון אפרים לעסינג? ער גיט מיר אַ ביכל און היסט מיר אויסלערנען די „גלאַקע“ אויף אויסנווייניק. און די ציין, זאָגט ער, דאַרף מען זיך פּוצן מיט אַ בערשטל איינגעטונקען אין זאַלץ. און אז מגייט, דאַרף מען אַרויסשטעלן די ברוסט אַזוי-אַ; און רעדן דאַרף מען אַזוי-אַ: נישט „קחאַ“, נאָר „חאַ“, „חחאַ“.

דער פעטער האָט פיינט אידן - מיט דער גאַנצער ליבשאפט פון אַ משפּיל, וואָס מיינט, אַז אַלצדינג, וואָס ס'פעלט דאָס פאַלק ישראל צו זיין מיט לייטן גלייך איז: עס זאָל זיך אויסקעמען באַרד און פאות, אויסשטעלן די ברוסט און אַרויסרעדן אַ ריינע „חאַ“.

- לעב, מייך קינד! - זאָגט צו מיר דער פעטער - דאָס לעבן איז נישט קיין אָפּקומעניש, נאָר אַ פרייד... פאַרשטייסט? אַן אָפּקומעניש איז דער טויט - דער רוח זאָל אים נעמען. דאָס מענטשלעכע לעבן איז צו קורץ פאַר אַזאַ לאַנגן טויט. אָבער דו ביזט נאָך צו יונג צו פאַרשטיין. גיי, נעם בעסער ס'בערשטל און פּוץ זיך אָפּ די שטיוועלעטן. זיי נישט קיין „האַלעדריזניק“! איך נעם ס'גלאַנג-בערשטל, פּוץ מיר די שיק, און שפיי אַרויף אויפן בערשטל, עס זאָל מערער גלאַנגן.

- וואָס טוסטו? - דערשרעקט זיך דער פעטער, - האָסט שוין אויך אַ אידישע טבע צו שפייען... פע! אין שפייעכץ איז פאַראַן באַצילן. אַלע קראַנקהייטן אויף דער וועלט נעמען זיך פון באַצילן.

און דער פעטער נעמט זיך מיר ערקלערן אַקוראַט דעם שכל פון קראַנקהייט, ווי יעדער קראַנקהייט האָט איר „ווערימל“ און ווי איין „ווערימל“ עסט אויף דאָס אַנדערע „ווערימל“. ביטער איז נאָר מיטן לעצטן „ווערימל“, וואָס ס'איז נישטאַ, ווער ס'זאָל עס אויפעסן.

עס דרייט זיך מיר דער קאַפּ. עס שווינדלען מיר אין די אויגן - די געפּוצטע שטיוועלעטן. איך דערפיל אין מיר דער

ווערימלעך. - דאָס לעצטע ווערימלע הויערט אויף מיין יונג  
לעבן... - וואָס האָט צו מיר דאָס ווערימלע? איך וויל נאָך לעבן  
און ליב האָבן סורטשען.  
און איך לויף אַהיים און צעוויין מיך.

## דער זיידע איז געשטארבן

איך האָב געהערט אַ סודען-זיך. די באַבע האָט גע-  
גואַלדעוועט. אַמאָל זייער הויך. אַמאָל זייער נידריק. ווען איר  
געשריי פלעגט שוין האַלטן ביים פאַרלאַשן ווערן, פלעגט עס  
אויפסניי געבן אַ פלאַקער-אויף און שניידן מיין יונג האַרץ.

איך בין געווען אין דער אַנדערער העלפט שטוב. – דעם  
מת האָב איך נישט געזען. אָבער איך האָב געפילט די נאַענטקייט  
פונם מלאך המות, און איך האָב זיך געשראַקן, ער זאָל נישט  
מאַכן קיין טעות אין אַ שניט טאַן מיט זיין חלף איבער מיין  
דינעם האַלז. איך האָב מיר פסדר צו-געהאַלטן דעם האַלז מיט  
דער האַנט (כאַטש איך האָב סיי-ווי-סיי געטראָגן אַ שאַליקל),  
פלעג זיך אַרויסגנבענען פון שטוב מיט אַ תירוץ, אַרויסדרייען זיך  
אויף די פעלדער אַרויס, און – טיף אין מיר האָט עפעס געוויינט  
און געפרייט זיך. געוויינט – וואָס דער גוטער זיידע וועט שוין  
מער נישט זיין, און געפרייט זיך – וואָס איך לעב! מער, ווי  
דער צער אַליין, האָט מיך צעבראַכן די דערוואַרטונג פון די  
אַלע פריקע און פרעמדע זאַכן, וואָס האָבן צעשטערט מיין רח.  
און ווי אַזוי וועל איך קענען נאַכהאַלטן אין געוויין מיט דער  
באַבען? איך האָב מיך געשעמט צו וויינען, געוויינט, אַז ס'פאַסט  
נישט פאַר אַ יונג אינגל צו מאַכן גרויסע גוואַלדן. און וויינען  
שטילערהייט האָב איך מורא געהאַט, אַז מ'וועט מיך נישט  
באַמערקן אינם גרויסן יום-טוב פון צער און אַז איכל בלייבן  
עפעס ווי אַ פרעמדער...

ברענגען געוויין צו אַ טויטנס בעט, איז ווי ברענגען  
עקעכער צו אַ קימפעטאַרין. וואָס גרעסער דאָס געוויין, וואָס  
גרעסער דער לעקעך – אַלץ חשובער דער גאַסט.

דער טויט וויל באַדינט ווערן, וויל, מ'זאָל אים אָפגעבן

כבוד, באווייזן, און מ'שרעקט זיך פאר אים. הערט זיך אויף  
שרעקן פארן טויט, קוקט זיך נישט אום אויף אים, און ער וועט  
קיינמאל נישט קומען צו אייך.

ביז היינט גלויב איך, און ווען דער מענטש זאל נישט  
אויפהערן צו וועלן לעבן, וועט אים דער טויט קיינמאל נישט  
קומען באַענט. וואָס איז קראַנקהייט? - אַ מיטל אונטערצוקויפן  
דעם ווילן, אים פייניקן, ביז ער וועט זאָגן: „נו, גוט, איך גיב  
זיך אונטער“.

דער באווייז איז, און דאָרטן, וווּ דער ווילן איז שוין  
סיי-ווי-סיי צעפאלן פון אלטקייט, דאָרט קומט דער טויט גרינג  
און אָן שום יסורים. פאַרקערט; איך קען אלטע מענטשן, ביי  
וועמען עס האָט ביסלעכווייז זיך צעוויקלט אַ ווילדע גלוסטונג  
צום טויט - אַ תאוה...

מען האָט געטומלט און געוויינט, דאָס גאַנצע אַרײַמע שטעטל  
איז געווען פול מיט מת. דער געקעסטלטער בית עולם אויבן  
אויפן באַרג האָט אַראָפּגעשמייכלט אין נחת... מענטשן מיט  
אַנגעווייטאַקטע הערצער, מיט אייגענע צרות און יסורים, וואָס  
שעמען זיך אָבער פאַרגיסן טרערן, האָבן אויסגענוצט די גע-  
לעגנהייט און זיך גוט אויסגעוויינט. איך אליין האָב בלויז געזען  
דעם גרויסן סוד אַרים דעם סוד... פאַרשטאַנען, און דער זיידע  
קערט זיך אום צו דר'ערד. און עס האָט זיך מיר געדאַכט, און וווּ  
איך וועל איצט אַ טרעט טאָן אויף דר'ערד, וועט עס וויי טאָן  
דעם זיידן.

פאַר דער לוייה, איידער מ'האַט „גערירט ס'מת“, האָט  
מיך דער פעטער איציק אַוועקגעפירט צו סורטשעס טאַטע-מאַמע  
אין שטוב אַריין, מיר אַנגעזאָגט אויפן וועג, איך זאל נישט  
וויינען „נאַטורגעזעץ“ האָט געזאָגט דער פעטער. „מירן אויך  
שטאַרבן?!“ וואָס דאָס איז פאַר אַ טרייסט, וואָס „מירן אויך  
שטאַרבן“ - האָב איך נישט פאַרשטאַנען. - פאַרקערט, איך האָב  
מיך צעוויינט אויפן קול אינמיטן גאַס, און דער פעטער האָט  
מיר געווישט די אויגן און די נאָז מיט זיין ריין, ווייס טיכעלע.



האָט מיר געהייסען אָטעמען טיף און טראַכטן פון שילערס  
„גלאַקע“. „בילדונג“, האָט געזאָגט דער פעטער איציק, און זיך  
פאַרטראַכט צו מערב-זייט, „בילדונג באַזיגט דעם טויט... ביכער  
פון גרויסע דענקער זענען אומשטערבלעך“.

וואָס קומט מיר אַרויס דאַפּן, וואָס די ביכער פון גרויסע  
דענקער זענען אומשטערבלעך, אַז מיר אַליין טוט וויי דער  
קאַפּ, און אינווייניק אין בריקל פון נאָז שטעכט ווי מיט שפּיזלעך,  
און איך בין אַזוי שלעפּעריק און מיד? ...!

מיר זענען צוגעקומען צו סורטשעס שטוב.

— דאָ זאָלסטו זיין, ביז וואָגעט מעט דיך רופן! — האָט  
געזאָגט דער פעטער, — און פיר זיך נישט אויף ווי קיין באַפעצע.  
דו ביזט אַ מאַן!

דער פעטער האָט מיר צום ערשטן מאָל אין לעבן דער-  
לאַנגט די האַנט, ווי זיינס גלייכן. איך האָב איר געוואָלט אַ קוש  
טאָן, נאָר ער האָט זי צוריקגעכאַפט, פאַרשעמט און געזאָגט:  
— נו-נו, ס'איז גוט! סעט זיין גוט! גיי אַריין, פאַרברענג  
באַיסל מיט סורטשען.

## ביי די ברעגן

ווער ווייסט פארוואס? אָבער די נאָענטסטע צוויי מענטשן  
זענען שטענדיק די, וואָס וויגשן זיך איינע ס'אנדערע דעם  
טויט - און האָבן מורא זיך אַליין עס אויסצוזאָגן. געליבטע לייגן  
אין בעט און טראַכטן אָפּט (ווען זיי האָבן זיך שטאַרק-שטאַרק  
ליב) ווי אזוי זיי גיין צום קבר פון דעם „כּנּגד“, און ברענגען  
בלומען און וויינען.

ערגעץ טיף אין אונז ליגט שטענדיק אַ צענויפגעקאָר-  
טשעטער, אַפּאַרשעמטער, אַנאַקעטער, דער קליינער ווונש איבער-  
צולעבן דוקא דעם נאָענטסטן, דעם געליבטסטן.

אין אַזאַ מינוט קושט מען „זי“ שטאַרק, פּדי צו פאַר-  
ענטפערן זיך פאַר דעם מיאוסן געדאַנק... און מען רופט אַרויס  
אַ טיפער רחמנות צו דער מיט-שלעפּערין, וואָס וועט געבען  
שטאַרבן די ערשטע, און מירן מוזן זוכן אַן אַנדערע. (דער פּח-  
הדמיון וואַנדערעוועט שוין איבער אַנדערע שטעט און לענדער,  
זוכט אויס פאַרגעסענע ליבעס, נישט-דערגרייכטע...).

אין דער גרויסער סומע פון לעבן זענן די ציפּערן נישט  
דאָס, וואָס זיי זענען. ווען אונזער ליבע צו זיך אַליין גייט  
אַריבער די ברעגעס, דאַרפן מיר אַ נייעם קרוג פאַר אונזער איך-  
ליבע. איז דאָס „זי“! ווערט אויך „זי“ פּול מיט אונזער איך-  
ליבשאַפט, ווילן מיר זי ניט אַוועקוואַרפן, נאָר „פּאַהאַלטן אויף  
אַ זיכער אָרט“, און זוכן אַ נייעם קרוג, פאַר דעם ליכטיקן וויין,  
וואָס קיין טראַפּן דאַפּן טאָר נישט פאַרלוירן גיין.

## אַנקל סעם'יטיזם

די שנאה צו די אידן דריקט זיך אַמאָל אויס אויף אויסטערלישע אופנים.

אין די יאָרן, ווען ס'האָט זיך אין אַמעריקע אַנטוויקלט אַ טיפע שנאה צו די „ווילדע רוסן“, און ווען די נעמען „טראַצקי“ און „לענין“ זענען געוואָרן שפּאַט-ווערטער, – אין די יאָרן האָט זיך ביי „אונז“ אויפגעוועקט אַ נייגער פאַר רוסישער קונסט, פאַר מאַסקווער טעאַטער, פאַר דאָסטאַיעווסקין.

ליבהאַבן מיט שנאה, איז נישט קיין פאַראַדאַקס. אָפּט האָט איר ליב אַ מענטשן, דערפאַר וואָס ער איז אייך דערווידער! דער מענטשלעכער אינטערעס נערט-זיך אויף ווינגערטער, ווי אויף זומפן. ווי אָפּט האָט מיך שוין צוגעבונדן צו זיך אַ קריסטלעך מיידל, בלויז מיט דעם צלם אויף איר האַלד, וואָס איך האָב אַזוי פיינט; אָדער אירע גרויסע פּאָדערשטע ציין, אָדער אירע זומערשפּרינקלעך.

מיר האָבן ליב דאָס, וואָס מיר האָבן ליב, און דאָס, וואָס מיר האָבן פיינט, האָבן מיר אויך ליב. אַלצדינג, וואָס רירט אָן אונזער לעבן, ווערט אונזערס. ווי אָפּט האָט איר שוין געהאַלטן אַן אָפּגעשניטן הינער-אויג, אָדער אַ נאָגל, זיך געשפּילט מיט דעם, עס באַטראַכט פון אַלע זייטן – געווען אַזאַ שאַד אַוועק-צוואַרפן!

דאָס שווערקייט-געפיל אין אונז וויל, מיר זאָלן זיין וואָס מער. אפשר הענגען זיך דערפאַר די ווילדע אָן מיט שווערע מעטאַלן און שטיינער? אפשר טוען מיר זיך אָן אין גרויסע פּאַלאַצן פון שטיין-און-אייזן, שלעפּן אויף זיך אַרויף וואָס מיר קענען, מאַכן פון צוויי – איינס, פּדי מיר זאָלען זיין מער, מער, מער?

אפילו שנאה איז בעסער ווי ליידיקייט, ווי גלייכגילטעניש.  
אז מיר האָבן פיינט אַ מענטשן, גיבן מיר אים עפעס: אונזער  
טיינטשאַפט.  
און דורך געבן אַ מתנה בינדט מען זיך מער צו, ווי דורך  
נעמען...

.2

האַט זיך צעפאליעט די אויבערפלאַך פון אונזער שטיל-  
שטייענדיקן לעבן דאָ. האָט עס אַ ווינט אָפגעפרישט מיט זיין  
גיפטיקייט. גוט אזוי. בעסער מיזאָל אויף דיר וואָרפן בלאָטע,  
איידער זיך פוילן די בלאָטע אויפצוהויבן און וואָרפן אויף דיר.  
האַט דער בלאָ-אויגיקער, לאַנגער אַנגלאַ-זאָקס דערפילט  
אין זיך אַ טלי פון אַנטיסעמיטיזם. האָט ער אָנגעהויבן זיך צוקוקן  
צום פנים, אויף וועלכן ער דאַרף וואָרפן בלאָטע. עך, וואָס פאַר  
אַ לייטיש פנים! ווי וויי דאָס וועט טאָן!  
איז אינאיינעם מיט דער גימט-פאַליע אָנגעקומען דער  
אינטערעס צו דער אידישער קונסט, צום אידישן טעאַטער.  
דער לאַנגער, שיכורער קריטיקער פון דער גויישער  
צייטונג קומט כמעט צוויי מאָל אַ וואָך אין אידישן טעאַטער.  
קויכעט זיך שטאַרק אין אונזער קונסט - נאָר די אידן האָט ער  
פיינט...

ער זאָגט-נאָך, ווי אַ פאַפּוגאַי:  
- „אַ גאַנץ פיינע זאַך, אידישקייט, ווען עס זאָל נישט  
איינשטיין אין אידישע הענט!“  
און דער בראַנפן שלאָגט אים פונם מויל, און אויף דער  
רעכטער האַנט פעלט אים אַ פיינגער, און אויף די זייטן פון מויל  
שטייט ביי אים אַ שוים, ווי צווישן די לייטקעס פון אַ פּערד,  
וואָס איז זיך אַ סך אָנגעלאָפן.

- זיי שפּילן גאַנץ גוט די סאַנסאַוויטישעס!  
די שיקסע, וואָס גייט מיט אים מיט, קען שוין אַ ביסל  
אידיש. מ'רופט זי „פיצי“, אָפגעקירצט פון „פיצדאָנאַלד“. זי איז

א הויכלעכע אירלענדערין, מיט געלע האָר. שיינע אויגן, און זי איז אינגאנצן פלאַך, ווי זי וואַלט אַ סך אין אָפּט געלעגן אונטער אַ שווערע משא.

— פּיצזי, מיין „גאָלד“, — קרימט דער קריטיקער איבער אונזער אידיש. — „פּיצזי מיין גאָלד“, אַז מירן האָבן געלד, וועלן מיר מאַכן אַ אידיש טעאַטער.

— וואָס וועלן אונזערע נעז זאָגן? — מאַכט „פּיצזי“ איידל, ווי ס'פאַסט פאַר אַ מענטש מיט גוטן געשמאַק...

דער לאַנגער קריטיקער אָנס פינגער, נעמט אַרויס פון דער הינטערשטער הויזקעשענע אַ פּלעשל, גיט אַ וופּ און מאַכט:

— „זיי פאַראידישן אַלצדינג — די אידן... אַפילו זיך אַליין.“ דאָס איז אַ משוגענער און פּלאַכער וואַרטשפּיל. אָבער „פּיצזי“ שמייכלט, נעמט ענגער צענויף די „פעזולי-שאַל“ אַרום אירע אַקסל, אַ צויט זאָל זיך חלילה נישט אַנרירן אין אַ אידן.

אין זיין צייטונג שרייבט דער קריטיקער וועגן „אַנטאָפּן ס'לעבן מיט די עלנבויוגס“; וועגן „זעלבסט-אויסדרוק“. „די אידן“, שרייבט ער, „האָבן אַ קונסט, ווייל זיי האָבן אַלצדינג. די אידן שטייען מיטן פנים צום לעבן, מיטן פנים צו דער זון. זיי זענען אַ מורח-פּאָלק. מיר קוקן צום מערב, און די זון גייט אויף הינטער אונזערע פלייצעס.“

אידישע מיידלעך לייענען די דאָזיקע ווערטער, זענען מהדר די גוואַלטיקע טיפקייט, רעדן אומעטום וועגן דעם לאַנגן קריטיקער אָנס פינגער, דערמאָנען זיין נאָמען מיט גרויס פאַרכטעניש און דרך-ארץ.

און ווער י. ל. פרץ איז געווען ווייסן זיי נישט!...

## מ'זוכט דעם דייטש

איז אַראָפּגעפּאַלן צו אונז אין שטעטל אַ אידענע, מיט אַ געשוואָלענער באַק און מיט אייגענע האָר, און האָט גערעדט ווי אין אַ פּלעשל אַרײַן. „וואָהס“, „דאָהס“... און האָט געפּרעגט, צי מ'האָט נישט געזען דאָ קיין דייטש. איינעם אַ „פּייוועל קאַוואַלעריסט“, וואָס גייט, ווי ער וואָלט געהאַט אַ פּערד צווישן די לײַטקעס, און אַז ער רעדט, ציט ער פּסדר די מאַנושעטן... און שטענדיק ניסט ער... און רעדט זייער שנעל... מיט אַ גוטער דייטשער אויסשפּראַך – אַ פינצטער יאָר זאָל אים אַויעקלייגן, דער לײַטוואַק-גנב, ער האָט זי אומגליקלעך געמאַכט!

שטעטל האָט זי אויסגעפּרעגט און באַדויערט און געזאָגט: „אַ, אים מיינט איר?!... אַבי מיר האָבן געמיינט, אַז ער איז אַ גוי!“ און חברה האָבן זיך גלייך אַרויסגעלאָזט צום הויף אים כאַפּן און – געבן פעטש.

„געבושע“ דער אַקאָנאַם האָט אויסגעהערט די מעשה, געזאָגט: „אַ רוח אין זיין טאַטנס-מאַמעס, טאַטנס-מאַמענס זון אַרײַן!“ געכאַפט אַ פּאַר נייע וואַשקעס פּון אַ געשפּאַן און אַרײַנגעלאָפּן אין דייטשס צימער אַרײַן. – ער איז נישטאַ, אויפן טיש ליגט אַ צעטל, געשריבן אין אידיש. מ'לייענט עס איבער, שטייט דאָרט אַזוי:

„זוכט מיך נישט דאָ, זוכט מיך אויפן פּוידעם. גריסט מיין ווייב. מיין לעבן איז צו ענדע“

אונטערגעשריבן איז געווען: „פּייוועל פּאַגעלבראַנדט“, און איינגערינגלט „דער דייטש“.

די אידישע „גולנים“ האָבן זיך איבערגעקוקט איינער מיטן אַנדערן, אַראָפּגעלאָזט די קעפּ פאַרשעמט. איינער האָט געזאָגט

שטילערהייט: „הלאי דאָס בלוט זאָל נישט פאַרן אויף אונזערע קעפּ - וויי איז מיר“.

און מ'האָט זיך אַלעזאָ געטאַן צום בוידעם.  
דער בוידעם איז געווען דושנע און פינצטער. בלויז אַ קליין „קוקערל“ האָט אַריינגעלאָזט אַ ביסל גרייפלדיק ליכט פון דרויסן. הינטער די קראַקוועס פון דאָך - בפרט ביי די ווינקלען - זענען געווען שווערע שטיקער שפינוועבס. אין אַ זייט איז געשטאַנען אַ געפלאַכטענער קויש פון מצות. דערהערט אַז מענטשן קומען, האָט ער זיך דערפרייט. געמיינט, אַז ס'איז שוין פאַר פסח און מ'דאַרף אים האַבן. דאָס פסחדיקע געשיר האָט אויך אַ ציטער געטאַן פון נחת. בפרט די בלעכענע פורעמלעך פון כרעמזלעך, און די ערדענע קוגל-טעפלעך, און די הויכע, בלאַנע פוסות, מיט „געליישטע“ ראַנדן.

מ'האָט אָנגעצונדן אַ לאַמטערן, פאַרטאָפּיעט ס'ליכט אינווייניק, עס זאָל זיך האַלטן, און געשיקט געבושען פאַראויס, ער זאָל זוכן... דאָס אומגליק.

ביידע האַבן זיך דאָרט אויבן געזאַמט אַ שטיקל צייט. מ'האָט דערהערט אַ שניט. אַ שטריק האָט געבראַכן. אַ זאַך האָט אַ פאַל געטאַן.

באַלד האָט מען דערזען, ווי אין ווייטסטן ווינקל, הינטערן דאָך, הענגט אויף אַ טשוואַק עפעס אַ זאַך, וואָס זעט אויס ווי אַ מענטש.

די איבערגעשראַקענע אירן, יואָס זענען געשטאַנען אונטן, אַרויסגעקוקט צו דער בוידעם-טיר און געוואָרט, האַבן אַרויס-געלאָזט אַן „אוי!“ דער שוין-געחלשטער איד האָט זיך ווידער געקליבן חלשן, נאָר מ'האָט אים אַרויסגעשטופט אין דרויסן-אַרויס. באַלד האָט מען דערהערט אַ גרויס געלעכטער - צוערשט פונם שייגעץ, דערנאָך פון געבושען, ביידע האַבן געשוויצט און געכיכיקעט און געדזשוויגעט אַ „מענטשן“ אַראָפּ פון דער לייטער. אַז דער „מענטש“ איז געלעגן אונטן אויפן שטרוי, האָט מען דערזען, אַז ס'איז נישט קיין מענטש, נאָר אַן אויסגעשטאַפטע פאַר הויזן און דעם דייטש'ס אַן אַלט רעקל

אין די קעשענעס פונם דייטשס רעקל האָט מען געפונען  
א צעטל, און אין צעטל איז געשטאנען געשריבן אזוי  
„ליבע אירן!“

אודאי וואָלט איר געווען אַ בעלן מיך צו געפינען אַ  
געהאָנגענעם. ליידער קען איך אייך נישט צוליב טאָן. איך בין  
נאָך צו יונג. איך לאָז דאָ — מיינע אַלטע הויז און ס'רעקל. זאָלן  
זיי זיין אַ כפרה אויף מיינע זינד. ווען איר וועט דאָס לעזן,  
וועל איך שוין זיין אויף יענער זייט גרענעץ. און זאָגט מיין  
ווייב, און אויך בעריש פאָסעסאָר מיט „געפוזשען“, אַז זיי וועלן  
מיך שוין זען, ווי מ'זעט די אויערן.

אונטערגעשריבן איז געווען: „פיוועל פאָגעלבראָנדט“. און  
איינגערינגלט, דער דייטש. און גאָר אונטן אויפן סוף בריוול איז  
געווען אַן „עיקר שכחתי“:

„עיקר שכחתי. איך פייף אויף אייך אַלע. ס'איז נישט אמת,  
אַז גאָט היט די נאַראַנימלעך. גאָט אַליין האָט זיי אויך פיינט —  
די יאָרדן.“

הנ"ל



## די דריי-איניקייט

אלע ציען זיך צו דער קונסט. ביי איר לעבעדיק וואסער שטייען די פארשמאכטע, וואשן זיך ס'פנים, טרינקען און דער-פרישן זיך.

אנדערע באָדן זיך די פיס אין דעם. קריכן אַריין אינווייניק ביז צום האַלז און פאַרבליאַטקן עס. קונסט, געשלעכט, רעליגיע — די גרויסע דריי-איניקייט, וואָס ציט די פעדים פון אונזער לעבן.

סעקסואַליזם שלעפט דאָס לעבן ביי די הערנער. קונסט טרייבט אונטער מיטן חעוודיקן בייטש. רעליגיע איז דער ציל, וואָס מאַכט דעם וועג דערטרעגלעך: דאָס פייערל אינם פאַר-בלאָנדזשעטן מינצטערן וועג.

אלע דריי פחות זענען איין גרויסער, בלינדער פח. פמעט יעדע קונסט איז אויסגעלאָסן און רעליגיעז, אין דעם זין, וואָס זי אַנטפּלעקט, אָדער פאַרדעקט, מיט דעם צוועק אויפצוהוועקן, צו פאַרוינלעכן, דאָס געשריי פון דעם דערוויש בעת ער פייניקט זיך; דאָס ווילדע טאַנצן פון דעם חסיד; דאָס „רעליגיעזירן“ פון דעם נעגער, — דאָס אַלץ איז די פיין פון פרייד, דער תענוג פון יסורים — געשלעכטליכקייט.

איך האָב אַמאָל פאַרבראַכט אַ יום-כפור אין אַ רבינס קלויז. די וואַקס-ליכט האָבן געטשאַדעט און זיך געוויגט פון ווייכקייט. דעם רבינס קול ביים עמוד האָט געוויינט, ווי אַ געפייניקטע חיה. די מענטשן האָבן געיאַמערט און נאַכגעזאָגט די תפילות: „גאָט אין הימל, עפן אויף דייע טויערן!“. און זיי האָבן זיך געשלאָגן די פאַרטליחטע קעפּ אָן די ווענט, ווי די ווענט וואָלטן געווען די טויערן, אָן וועלכע מ'דאַרף אָנקלאַפן מיטן הייסן געדאַנק. די

שול איז געווען פול-געפראָפּט מיט מענטשן און מיט געוויין. עס האָבן געוויינט די ליכט אויף די שטענדערס; עס האָט געטשאַדעט דאָס פעטס פון פאַרברענטע נשמות. עס איז געווען הייס און פאַרכטיק. שווייס-און-וואַקס-און-פּחד האָט געשמעקט ביז צום הימל.

אויף די אונטערשטע געזימסן פון די הויכע קלויז-פענצטער זענען געשטאַנען יונגע מענטשן, בלאַ-פלייכע, האַלב-געחלשטע. האָבן זיך געשאַקלט אין טויטנאַנץ פאַרן לעבן. זיי האָבן זיך מיט גרויס מסירת-נפש צוגעבונדן מיט די גאַרטלעך צו די פענצטער פונם רבינס קלויז, אַבי נישט פאַרפעלן דאָס הייליקע וואָרט, די זיסע, באַפרייענדיקע פיין, דאָס גרויסע אויסהונגערן זיך, וואָס זעטיקט-אַן מיט אַזאַ רו און ריטם, ביז צו די שפיץ-פינגער, און אַלצדיג אין מענטשן ווערט געהיילט.

מיט יאָרן שפּעטער איז מיר אויסגעקומען צו זען אין די זידלעכע שטאַטן פון אַמעריקע, ווי נעגערס גייען אַ טאַנץ צו גאַט, וואָרפן זיך אין אַ שימלדיק טייכל אַריין, שרייען: „יעזוס, איך האַלט דיך אין מיינע אָרעמס!“ דער נעגער נוצט די רעליגיע, ווי אַ ווילד פּערד, אויף אַוועקצולויפן פון זיך אַליין, פון דער זון-קליינקייט, פון דעם עלנד פון אַ לעבן, וואָס גיסט זיך איבער פון דור צו דור, און עס ווערט אַלעמאַל ווייניקער, שווימיקער. עס איז ווי די אָפּנאַרעריי פון אַ דורשטיקן, וואָס שטילט זיין דורשט מיט אַ גלאַז קאַלטן ביער-שוים, וואָס ריגט איבערן גלאַז, אָבער קילט די אינגעווייד נישט...

אַ שווערער, בלאַליכער נעגער, מיט צעפלאַטשעטע נאָז-לעכער, און גרויסע אויגן פון לויטער ווייסלעך, האָט זיך אַ צעפיבערטער, אינגאַנצן-אַ-ברענענדיקער, אויפגעשטעלט אויף אַ טיש, גענומען שרייען: „יעזוס, מיין גאַט, וואָס האַסטו מיך פאַרלאָזן? !“ און אַלץ גערעדט צו די „ברידערן“, געגעבן זיי אַ משל פון פאַרבלאַנדזשעטע שאַף, וואָס דער פאַסטן האָט זיי פאַרלאָזן, און דערמאָנט דאָס וואָרט „ציון“. דאָ זענען אַלע נעגערס געוואָרן ווילד. גענומען אונטערשפּרינגען און זינגען – מער מיט די גליענדיקע אויגן-ווייסלעך, ווי מיטן קול:

„We are marching to Zion,  
To beautiful, beautiful Zion —  
The beautiful City of God.”

צום סוף האָט זיך דער רעדנער „באהעפט מיט דער  
הויכקייט“. עס איז געוואָרן טויט-שטיל, ווי עמיצער וואָלט די  
לופט אויסגעלעפעט. די גאַנצע נעגער-געמיינדע האָט אַראָפּגעפויגן  
די קעפּ און ערפורכט פאַר דעם גרויסן, שוואַרצן גאָט, מיט די  
ברעגענדיקע אויגן-ווייסלעך... די שטילקייט האָט געברענט, ווי  
זי וואָלט געווען אונטערגעצונדן מיט נאַפט... זי האָט געשריגן,  
געוויינט, נישט צום אויסהאַלטן.

אַ דאָס געשריי פון דער ענג-צענויפגערוקטער שטילקייט  
איז געוואָרן צו שווער פאַר מענטשן אַריבערצוטראָגן, האָט דער  
אויפן טיש, אויפגעעפנט די אויגן, אויסגעקרימט ס'מויל, אויפגע-  
הויבן ביידע הענט, ווי צום פליען, און אַ ווילדן געשריי געטאָן:  
„יענוס! אָט האָלט איך דיך!“

דאָס געשריי איז געפאַלן צו דר'ערד, ווי אַן אויסגעריסן  
האַרץ. דער מענטש אַליין האָט אויך דערלאַנגט אַ פאַל פונם טיש  
אַראָפּ - צו דר'ערד...

פון זיין מויל און פון זיין נאָז האָט געגאַסן ס'בלוט  
איבערן דיל.

די נעגער-געמיינדע האָט זיך אַרומגעשטעלט ארום דעם  
פריש-פאַרבלוטקטן, און געווינגען מיט פאַרגלייזטע אויגן:

„Glory, Glory, Hallelujah!”

גאָט „גלאָרי“ האָט זיך געשמירט דעם שטערן מינון רויטן  
בלוט פון אַ שוואַרץ קינד...

## „פיצוי“ און „טשאמקי“

„פיצוי“ שרייבט אַראָמאַן פּונם „אידישן לעבן“.  
„פיצוי“ קען ס'אידישע לעבן - פון דער ערשטער האָנט,  
קען זיך זייער נאָענט מיט אַן אונגאַרישן אידן, וואָס רעדט  
שטענדיק פון זיינע פּערד, פון זיינע גיטער.

דער אונגאַרישער איד איז, ווי ס'רוב אונגאַרישע אידן,  
אַ מענטש אָן אַ פּאַטערלאַנד. די אונגאַרישע ערד איז ווייזט אויס,  
נישט מסוגל אין זיך אַריינצוציען דעם אידישן שורש. מענטשן  
וואָקסן דאָרטן מיט די וואָרצלען אין דער לופט. „קריכנדיקע  
פלאַנצן“. אויף אַווינע מענטשן איז אַפילו שווער צו גלויבן, אַז  
זיי האָבן אַמאָל געהאַט טאַטע-מאַמע!

דער אונגאַרישער איד איז אַ זינגער. טוט פאַר גוים, גוייש  
זינגען. אָבער זיין אַמביציע איז - ווערן אַ זינגער אין דער  
אַפּעראַ, און „שמיטן אידן אין די גאַסן“. אַליין רעדט ער  
פּראַנצויזיש, ענגליש, אונגאַריש, איטאַליעניש - אָבער כּמעט אַלע  
שפּראַכן רעדט ער אויף אידיש: מיט אַ תּנועה־לע, אַ חנדע־לע,  
אַ ביטול... און ענדיקט אָפּ יעדע פּראַזע מיט אַ צונגן-קנאַק:  
„קלאַ!“

„די אידן זענען פאַ... פּלאַ... ווייסיך וואָס! קענען אַפילו  
קיין בראָנפן נישט טרינקען... שטינקערס!“  
און ער ענדיקט אָפּ מיט אַ „קלאַ“.

האַבן האָט ער אַרויפגעקעמטע וואָנצעס, ווי אַ קייזערלעכער  
דייטש. אָפּט מאָל קומט ער אַפילו אַריין אין קאַפּיי, מיט  
אַ „בינדע“ אויף די וואָנצעס (אַזאַ מין זאָך פון דינער גאַזע,  
אויף צו האַלטן די וואָנצעס אין צוים, זיי זאָלן נישט אַרויס  
פון די אָנגעצייכנטע גרעניצן).

אַפילו אין אַלטן אונגאַרן פלעגט מען נאָר אין איינציקע

געגנטן פון לאַנד זען, ווי אַ נאַרישער מאַנספילד גייט אַרום מיט אַ „בינדע“. געוויינטלעך איז דאָס געווען אַ קעלנער. אַ פאַריק-מאַכער, אַ ווילדער יונג... אַן אַנשטענדיקער אונגאַר פֿלעגט אָנטאָן די „שנורבאַרד-בינדע“ פֿלויז ביינאַכט. אין חדר-חדרים, גלייך ווי מ'טוט אָן אַ שלאָף-העמד, אָדער אַ שלאָף-הויב. גערופן האָט זיך דער „אונגאַרישער זינגער“ נישט מיט זיין אמתן נאָמען היימקאָוויטש, נאָר „טשאַמקאָדיראַ“.

פון דער קאַפּי „קליין-אונגאַרן“, געשפּילט אויף פּרויענהערצער. און נישט אַזוי אויף הערצער, ווי אויף די אַפּעטיטן פון די הויכע אונגאַרישע און רומענישע ווייפער. ער איז געווען פּרייט און אָנגעטאַפּטשעט, און זיינע שפּיציקע, אַרויפגעטלימעטע וואַנצעס זענען געווען מאַנספּיליש-רייצנד, ווי ביי אַ קאַטער. זיין רעדן פון פּערד, פון שטאַלן, פון וויין, האָט געווירקט, ווי דער גערון פון מיסט ווירקט אויף הייסע קי.

„טשאַמקאָדיראַ“ האָט געזונגען מיט פאַרקאַטשעטע אויגן, געוואָרפן מיט די האָר, איבערגעלאָזט אין אַלע סוף-ווערטער אַ מין ווידערקול, געגרויסט דעם ברוסט-קאַסטן, אַזוי ווי דאָס זינגען וואָלט געווען אַ מין „איבונג צו אַנטוויקלען די מענלעכע ברוסט“. זיין שטים האָט געהאַט קלאַנג, מעטאַל, נאָר זי איז געווען „אויסגעמאַלקן“, ליידיק... זיין געפיל איז נישט אַרויס דורכן קול.

טשאַמקאָדיראַ פֿלעגט פונדעסטוועגן טאָן אַ טובה דעם אַרימען פּאָלק ישראל און זיך אַראָפּלאָזן אין דער „רומעני-שאַרניע“ - עסן גראָשיצע, לעבערלעך מיט שמאַלץ, אָקסענע אייער, לאַקערדע און אַנדערע גוטע זאַכן.

וויין האָט טשאַמקאָדיראַ געקענט טרינקען אַ סך. ער פֿלעגט אַריינגיסן אַ קעלישאַק, און אָפּווישן דאָס „פיסל“ פון גלאָז, ווי אַ גוי, זיך אַרויפבאַרשטן די וואַנצעס און לאַכן. און אַז טשאַמקאָדיראַ האָט געלאַכט, האָט איר געהאַט סיגעטיל, אַז ער לאַכט דורך אַ ציגאַרפאַפּירל אויף אַ קעמעלע: בולל... ימוז...

פליגן האָבן געזשומעט אין זיין געלעכטער. גריוון האָבן זיך געפרעגלט. לופט איז אַרויס פון אַן ענג פלעשל. אַז טשאַמקאָדיראַ איז געוואָרן פריילעך, האָט ער גערעדט ווי אַן אַנטיסעמיט, געשריגן אויף אידיש, פאַרכאַטע אידן. „וועי, פאַרכאַטע זשידעס, איך בין טשאַמקאָדיראַ. לע-בע-דיק, נו! !“ און טשאַמקאָדיראַ פלעגט מיט די האַרטע פיס זיך לאָזן אַ טאַנץ, נאַכשלעפּן דעם ברייטן נישט-אידישן הינטן, טרייסלען מיט די האַר, וואָס זענען אויסגעקראַכן אינמיטן קאַפּ, און פאַרזיכטיק פאַרשלייערט מיט אַ פאַר זייטיקע פלעכטלעך פון די פאות...  
— עי, לע-בעדיק... זשי-דעס פאַרכאַטע!

אַלע האָבן געפליעסקעט מיט זי הענט, עס אָנגענומען פאַר אַ וויץ, זיך געפילט שטאַלץ, וואָס אַזאַ מענטש, ווי טשאַמקאָדיראַ, לאָזט זיך אַראָפּ צו די אידן און רעדט אידיש...  
אונטער געוויינלעכע אומשטענדן האָט טשאַמקאָדיראַ גערעדט מיט אַ פראַנצויז — דייטש, מיט אַ דייטש — רומעניש... מיט אַ רומענער — אידיש...  
טשאַמקאָדיראַ איז געווען אַ פיגור פול מיט פאַרב. די פאַרב איז געווען נישט-אומיסנע אָנגעשמירט, נאָר ווי עפעס איינער, וואָס וואָלט דורכגעקראַכן דורך אַ קוימען, אין וועלכן די ציגל זענען אָנגערויכערט מיט אַלערליי פאַרבן.

ער איז געווען אַ גלייכער, אַ זיכערער, פלעגט שטענדיק וויסן, ווען זיך אויפצוהויבן און אַוועקגיין. געדענקט אַקוראַט די ווערט פון יעדן מענטש, געוואוסט וויפיל מ'קען פון אים אַרויס-שלאָגן, אין געלט אָדער אין פּבוד, אָדער אין באַקאַנטשאַפט מיט זיין ווייב.

„פיצין“ איז געפּעלן געוואָרן טשאַמקאָדיראַ, דערפאַר וואָס ער פלעגט שטענדיק רעדן פון דוּעלן, פון פּערד, פלעגט אפילו טראָגן מיט זיך אַ רעוואָליווער און אַ „קינזשאַל“, גלייך ווי אונזער אידישע קינסטלעך-קאפּיי וואָלט געווען פול מיט מערדער און גאַרגלשניידער...  
טשאַמקאָדיראַ האָט געלערנט „פיצין“ רעדן אידיש. „איהך

בהין אַ אידישע שיגסע" - פֿלעגט „פיצײ“ זאָגן בײַ יעדער געלעגן-  
הײט, קוקן אויף טשאַמקאָדיראַס וואָנצעט, און דערנאָך אַרײַנפֿלעכטן  
זיך אין אים, כּמעט אַרײַנוואַקסן אין זײַן „זײט“ אַרײַן און נעמען  
רעדן וועגן „אַגריין סײַלעבן מיט די עלנבוֹיגנס“.

„פיצײ“ האָט געהאַלטן, אַז אַזוי ווי זי איז כּמעט די איינציקע  
קריסטין, וואָס קען זיך נאָענט מיט אידישע קינסטלער, דאַריבער  
דאַרף זי שרײַבן אַ נאָוועלע פֿון 40 טויזנט שורות (צו 30 סענט  
אַ שורה) וועגן דעם לעבן אויף דער „איסט-סייד“, וועגן די  
אויסטערלישע אידישע קינסטלער, וואָס קענען קײן בראַנפֿן נישט  
טרינקען און אויף קײן פּערד נישט רײטן, און וועגן דעם גאַנצן  
„משוגענעם געוועב פֿון די אויסלענדער, וואָס זענען פּאַרטשאַדעט  
פֿון חלומות און וואָס דאָס נאַקעטע לעבן איז זײ פּרעמד, ווי  
אַ מאָן-בלום איז פּרעמד צו אַ וועג פֿון אספּאַלט...“

דאָס בוך האָט געהאַט אַ סך פֿליטערלעך און גרויסע ווערטער,  
און אויסרופֿצײכנס און פֿינטלעך. אָפט האָט „פיצײ“ אַרײַנגעוואָרפֿן  
(לשם הומאָר) אַ אידיש וואָרט, ווי „עפּשער, מעי-בי“, געלאָזט  
אירע פּלאַכלעכע עפּיוואָדן געשען אין אַ אידישן הויף, וווּ וועט  
הענגט אויף שטריק ווי „געהאַנגענע ווייסע האָפּנונגען“, און וווּ  
פרויען שניידן זיך אָפּ די אייגענע האָר, פּדי צו קענען זײ פּאַר-  
קויפֿן, און פּאַר דעם געלט זיך קויפֿן אַ פּינגערל פֿון פּאַלשן  
גאַלד...

טשאַמקאָדיראַ האָט געהאַלפֿן איבערשרײַבן ס'בוך, נישט  
אַרײַנגעלאָזט אַ סך עכט-ענגלישע ווערטער, וואָס האָבן אין זײַן  
„ע'מלהט אויער געקלונגען מיט אַ חשד פֿון אידישקײט.“

אַזוי האָט ער זיך „למשל, געשפּאַרט מיט „פיצײ“, אַז מ'קען  
נישט זאָגן: „Passover falls on—“ ווייל דאָס קלינגט ווי: „פּסח  
געפּאַלט היינטיקס יאָר“. „פיצײ“ האָט זיך געווערט, געזאָגט, אַז זי,  
אַ געבוירענע אַמעריקאַנערין, קען די שפּראַך בעסער פֿון אים.  
אַבער טשאַמקאָדיראַ האָט אַ מאַך געטאָן „קלאַ“! האָט אַרײַפּגע-  
באַרשט די וואָנצעט, מיט דער רעכטער האַנט אַ הער און מיט  
דער לינקער האַנט אַ היין. האָט אַ זאָג געטאָן עפעס אַ גראָב  
וואָרט אויף פּראַנצויזיש, און „פיצײ“ האָט זיך פּאַרשעמט געטוליעט

צו אים, גערופן אים „טשאַמקי“ און – ס'איז געפליבן, אז מ'זאָל  
בייטן דעם אויסדרוק „פּאַלס אָן“ אויף „Occurs“.  
די אידישע קריטיק האָט זייער געלויבט דאָס בוך, גערעדט  
וועגן דער דערנענטערונג פון צוויי וועלטן, באַוווּן אז די קונסט  
איז אוניווערסאַל און אז „פּיציס“ האַרץ שלאַגט מיט שטילער  
ליבשאַפט צו אידן.

אַ דאַנק דעם, וואָס די אידישע פרעסע האָט זיך געהנפּהט  
צו דער שיינער אירלענדישער גויע, האָט דאָס בוך געהאַט  
אַ טיראַזש פון איבער 12 טויזנט צווישן אידישע שניידער-מיידלעך  
און אַנדערע אינטעליגענטע ראַדיקאַלן, וואָס האָבן קיינמאַל נישט  
געהערט דעם נאָמען ל. שאַפּיראַ, אָדער מענדעלע מוכר ספרים...



## דער זיידע איז געשטארבן

ס'איז געווען אינמיטן זומער.

פון די פעלדער אַרום אונזער שטעטל האָבן געשמעקט די האָפן. ווערבענע בוימלעך האָבן געשמעקט ווי ווערבענע פייפלעך, אויף וועלכע אַ פאַסטוך שפילט. דער זון-ווינט האָט אויסגעקעמט די קוקורוזע-בערד אין די דערבייאיקע גערטנער, איז אַ צעדולטער אַראָפגעפלויגן פון אויבן און עפעס אַנזאָגן אונטן, און ווידער אַרויפגעפלויגן אויבן - די אומענדלעכע שיינקייט פון אויסגע-פוצטער רו, פון פעלד-נחת, פון אַנגעגליטע וואַלד-זמירות. דער גרין-גאַלדענער צעפונס פון אַ בעט, וווּ יעדנאיינעמס גליק איז געלעגן אויסגעצויגן, מיט ווענוס-שיינקייט, קיל-אַפגעדעקט, - צום שטויבען, צום פרייען-זיך, צום גאַט-בעטן.

אַבער די אַלע שטילקייטן און שיינקייטן פון אונזער שטעטל זענען היינט געווען צעריסן פון דער אומעט-אומרו פון אַ מת, וואָס מ'האַט נאָך נישט מקבר געווען, און וואָס די ערד שרייט ארויס און מאַנט אים.

- וויין נישט, וויין נישט! - האָט מיר געזאָגט סורטשעס טאַטע. איז אריין מיט די פינגער אין זיין שוואַרצער, סודותדיקער באָרד, און עפעס זיך געזאַמט דאָרטן, מיט גרוס עגמת-נפש. דאָס שפענדל אויפן וואַסער קען זייער גרינג זאָגן צום שטיינדל:

- נעם זיך אַ ראיה פון מיר. פאַל נישט אַראָפ.

אַבער דאָס שטיינדל פאַרשטייט נישט, ווי אַזוי מ'קען נישט אַראָפפאלן, אַז מ'איז אויפן וואַסער. מיינ באַטריבקיט איז געווען גרויס. נאָך גרעסער איז געווען די זאָרג, צי וועל איך קענען זיין באַטריבט אויף אַזאַ אופן, עס זאָל מיר נישט אַנטאָן קיין אומ-כבוד? איך בין שוין געווען אַ אינגל אין די יאָרן (כמעט 12 יאָהר!).

האָב געלערנט ביי אַ דייטשן לערער, האָב זיך געחברט מיט דאָוידן (נישט דאָו-איד, מיטן טראָפּ אויף דער לעצטער זילב, ווי ביי די רוסן, נאָר דאָ-וויד, מיטן טראָפּ אויף דער ערשטער זילב). גערעדט מיט אים וועגן לייפציק... געהאַט הנאה דערפון, וואָס איך האָב שוין געקענט אַרויסזאָגן די דייטשע שלאָסע גימל כמעט ווי אַ „ח“. זיך געקליידט אין וויענער קליידער, געטראָגן אַ סאַמעטענעם יעגער-הוט. האַלב, ווינער, האַלב היגער, גערעדט מיט דאָוידן וועגן דאָיטשלאַנד – ווי מ'עסט שאַקאָלאַדע און מ'גייט אין אוניווערסיטעטן... און מיידלעך האָבן ווייסע פנימער, און שיינ-פאַרפלאַכטענע צעפּ-קרענץ אַרום די קעפּ און טראָגן שטיקלעך „פּאה'לעך“, און זיידענע פאַראַסאָלן...

דאָויד פלעגט אויף דעם אַלעם אַ פּיף טאָן, זיך געבן אַ קער-איבער מיטן קאָפּ אַראָפּ און זאָגן: „זאָ מאַכן וויר עס אין לייפציהק!“

– „לייפציהק!“

אַ חוץ דעם שיינעם קלאַנג „לייפציג“, האָט זיך די לעצטע צייט ביי מיר אין געדאַנק פאַרקריצט דאָס וואָרט „חדקל“ – דער טייך „חדקל“ – איך האָב געזען פאַר זיך עפעס אַ ווונדערלעכן טייך, פון ריגענדיקן בורשטין אָדער בלוילעכן זילבער, און דאָרטן האָט זיך געבאָדן שולמית אָדער די מלכה-שבא און אבישג השונמית און אסתר המלכה...

דער טאָג האָט זיך אויסגעלעבט אין ביסלעכדיקע טרערן, איז קליינע זיפצן, אין האַרץ-שווערקיט, אין קאָפּ-ווייטאָק. סורטשעס טאַטע-מאַמע זענען אַוועק צו דער לוייה. איך בין געבליבן אַליין מיט סורטשען, און אַלצדינג אין מיר און אויף מיר האָט געברענט און געציטערט, ווי אַ בינטל אונטערגעצונדענע בערוון, ארויסגעוואָרפן אויפן ווינט.

עס האָט זיך אָפגעריסן עפעס אַ שטיקל קלאַנג פון אַקלויסטער-גלאַק (דאָס קלויסטער איז געווען נישט ווייט), און ווי אַ שטיק הייסער בליי אריינגעפאלן אין מיין אומעט, וואָס האָט געהאַלטן אין פאַרשאַטענט-ווערן, דורך דעם גרעסערן ליכט פון גרויסער לייבשאַפט און דערוואַרטונג.

דאָס בריוול צו סורטשען איז נאָך אלץ געלעגן אין אַריס פון מיין קעשענע, וואָס האָט געפירט צום אונטערשלאַג פון מיין רעקל.

איך האָב עס געטאַפּט מיט דער האַנט; ס'האָט זיך מיר געדאַכט, אז איך הער זיך אליין רעדן צו איר די שיינע רייד פונם לעמבערגער בריוושטעלער, און איך האָב נישט געוואוסט, צי ס'איז טאָג, צי ס'איז נאַכט, צי נעכטן, צי מאָרגן, און צי דאָס וואָס איז, איז שוין געוועזן, צי ס'דאַרף ערשט זיין.

דער אַנגלי פונם זומער-טאָג האָט אַריינגעקלונגען דורכן פענצטער, האָט צערעגט די גרויסע פליגן אויף די שויבן. זיי האָבן געזשומעט, געוואָרפן זיך מיט די „קעפלעך“ צום פענצטער, אַוועקגעפלוין אין אַ גלייכער ליניע צוריק און וויזער געקומען זיך שלאָגן קאָפּ אָן פענצטער.

אַלצדינג איז געווען אַזוי זיס-ביטער, ווי אַ קליינער ווייטאַק, וואָס מען פאַרגרעסערט אַ סך מאָל, פדי מ'זאָל זיך קענען פיעסטשען ביי זיך אליין. דאָס האַרץ האָט געבעטלט שטילערהייט: „געליבטע, מיין געליבטע! שולמית, מיין שולמית! מלכה-שבא, מיין מלכה-שבא!“

עס האָט זיך דערהערט אַ געקלאָנג פון אַ פושקע מיט מטבעות. אַגרוי, פאַרנעפּלט קול האָט געצויגן: „צד-קה הציל ממות“.

דאָס האַרץ האָט אַ כליפּ געטאָן. דער אויסגעטריקנטער קוואַל טרערן האָט זיך געעפנט. איך האָב געזען דעם זיידן, ווי מ'לאָזט אים אַראָפּ אין קבר, מ'פאַרשיט אים מיט ערד... ס'מוי... די אויגן...

— זיידע... זיידעשו!

אַ פיבערדיקער, כליפענדיקער האָב איך מיך געוואָרפן אויפן בעט.

סורטשע איז צוגעקומען נאָענט, מיר געגלעט דעם קאָפּ, אַנגענומען מיין האַנט, מיך געוואָלט טרייסטן.

איך האָב צוגעפירט איר יוגע האַנט צו מיניע אויגן, מיר אויסגעווישט מיט זיי די טרערן, נאָך אַביסל געכליפעט

שטילערהייט, שטילער, שטילער. און אינגאנצן שטילער געוואָרן.  
צום סוף בין איך געבליבן אינגאנצן אויסגעשעפט, כמעט ליידיק,  
אַבער פרייער און גרינגער.

זי האָט זיך צוגערוקט בענטער צו מיר, געזאָגט ווי אַ גרויסע,  
אַ: „וואָס די ערד בעמט צו, מוז מען פאַרגעסן“.

איך האָב איינגעזאָפּט אין זיך אירע רייד, ווי אַ גרויס  
היילונג, ווי אַ ברכה. געטראַכט פון דעם בריוול אין מיין קעשענע,  
עס געוואָלט אַרויסשלעפּן און איר געבן, נאָר ווייל איך האָב מיך  
געשעמט און נישט געהאַט קיין כח דאָס צו טאָן, האָב איך מיך  
ווידער צעוויינט - דאָס מאַל אויף איר האַרץ - און געזאָגט:

— זיי-דע... —

סורטשע איז געוואָרן גערירט פון מיין געוויין, אַ קוק געטאָן  
אויף מיר מיט אירע אויגן פון אַ סאַרנע, געקוקט און מיך פאַר-  
שטאַנען, ווי אַ מאַמע. זי האָט זיך אנדערגעלייגט לעבן מיר אויפן  
בעט, מיטן פנים צו מיר. איך האָב זי אַרומגענומען און גענומען  
קישן אויף די ליפן. זי האָט זיך גרינג געווערט און אַלץ געזאָגט  
אַ באַצערטע, אַ האַלב-פאַרהלשטע: „מ'טאָר נישט, מ'טאָר נישט“.  
האָט זיך אַרויפגערוקט העכער פון מיר, אַזוי, אַז די זוילן פון  
אירע פיס זענען אויסגעקומען גלייך מיט מיינע. זי האָט אַוועקגענו-  
מען ס'פנים און געבליבן ליגן אַ שווער-אַטעמדיקע. פונם ציען  
זיך אַרויף האָט זיך איר קליידל צעעפנט ביים האַרצן, און  
אַ קליינע ווייסע טויב איז מיר אַנטקעגנגעפלוין. איך האָב מיך  
געצויגן צו איר קליין בריסטל און איינגעזאָפּט אין זיך די  
וואַרימקייט און גלאַטקייט. זי האָט זיך אומרויק געוואָרפן אין  
פרייד-יסורים, נישט געוואוסט וואָס צו טאָן, אַבער פאַלד האָט זי  
ווידער אויף מיר אַ קוק געטאָן מיט די אויגן פון אַ סאַרנע און  
אַנטקעגנגעטראָגן מיינע קושנדיקע ליפן דעם יונגן ניפל פון איר  
ברוסט, וואָס איז געווען ווי אַ רויז, וואָס דאַרף ערשט בליען.  
דעמאָלט האָב איך ס'ערשטע מאַל אין מיין לעבן געוויינט  
אויפן האַרץ פון אַ פרוי.

איך בין אַנשלאָפן געוואָרן לעבן איר, ווי לעבן אַ מאַמען.  
אין חלום האָבן מלאכים געוויגט מיין וויגל, אַ טשאַטע ווייסע

טויבן האָבן געזונגען אַרום די סטריכעס, אַ קלויסטער-גלאַק האָט  
געקלונגען, דער פעטער איציק האָט מיך געגלעט איבערן קאָפּ  
און געזאָגט: „לערן דין שווימען אויפן טייך חדקל, וווּ עס הענגען  
די לייַלעכער פון שלמה און עס רוען די געצעלטן פון  
קדר...“ - - -

## וואַלקין

I.

וואַלקין איז אַ סקולפּטאָר. ער האָט אַ שייַן, פּערדיש פנים, געטרייע פּערדישע אויגן. אַז ער בויגט-אָן דעם קאָפּ און צעלאָזט די האַר, ווילט זיך אים אָנטאָן אַ זילבערן צוימל אַרויפלייגן אויף אים אַ ניי, שייַן זאָטל און פּאָרן אויף אים רייטנדיק.

יעדער מענטש האָט אין זיך די ענלעכקייט פון עפעס אַ חיה אָדער אַ פיש. אַ טייל מענטשן זענען ענלעך צו הינט, אַנדערע צו פּוקסן, נאָך אַנדערע צו קעץ אָדער צו שלייענס. אַ טייל האָבן געמישטע אָנבליקן.

ווער וויסט, דורך וויפיל חיות און באַשעפענישן דער מענטשלעכער מין האָט זיך געלייטערט, ביז ער איז געקומען צו זיין אומנאַטירלעכער צווייפּסיקייט. נאָך היינט, ווען אַ מענטש איז מיד פון טראָגן די פּאָדערשטע פיס אין דער הויך, און ער לייגט זיך אַוועק אויף אַלע פיר, ווערט אים דאָס לעבן גרינגער, די וועלט שענער, די פּאַרדייאונג — בעסער.

ציוויליזאַציע? אפשר איז דאָס בלויז דעגענעראַציע. מיר דעגענערירן ארויף צו אַ העכערער מדרגה. איז דאָך אין דער נאַטור אַ געזעץ, אַז איין לעבעדיק באַשעפעניש פרעסט ס'אַנדערע, פּרי איינצושפּאַרן דער נאַטור אַרבעט. באַשאַפט זיך אַליין; דערהרגעט זיך אַליין! דאָס איז דאָס נישט-געשריבענע באַפעל. דער מענטש נאָר — איינער צווישן אַלע חיות — וויל אָפּדינגען ביים גרויסן וועלט-שכל אַשטיקל אייגענעם שכל פאַר זיך, אַ ברעקל ווילן, ער זאָגט: איך וויל נישט זיין דאָס שפייטעפל פאַר מיין גאָטהייט. איך וויל מיך דער העכערן. און ער פאַרלויפט זיינע אינסטינקטן דעם וועג. אַבער ס'איז דאָך נאַריש, צו זען, ווי

אַנישט-געענדיקטע לייס-סטאַטוע, מיט די קלעפּ-מעסערס אין איר  
„גוף“ וועקט זיך אויף און געמט אויסבעסערן איר מייסטער!...  
יונג איז נאָך דער מענטשלעכער מין. די וואַרימע צייכנס  
פּין מעשה בראשית זענען נאָך אויף אונז.  
„און גאָט האָט געזען, אַז ס'איז גוט.“ – אונזער געלעמטקייט  
איז זיין פּח. אונזער ווילן צו געטלעכקייט איז אַ סימן, אַז  
דעם מייסטערס אויג האָט זיך אָפּגעטאָן פּון אונז. אָבער סוף-כל-סוף  
וועט ער זיך אומקוקן, זען, ווי מיר ראַטשקען זיך זיין פּח צו  
פאַרכאַפּן, אונז געבן אַ שנעל אין נאָז, און מיר וועלן אַראָפּפאַלן.  
דער מענטש וועט לעבן, ווי ס'איז אָנגעצייכנט פאַר אים,  
וועט פאַלגן די שטים, וואָס הייסט אים טויטן און פאַרצוקן, וועט  
זיין אַ טרייער קנעכט צום האַר, און בלייבן לעבן, אָדער ער וועט  
צום געטלעכען מקור זיך ציען, „ציוויליזירט“ ווערן, עטיש ווערן,  
און אונטערגיין...  
אַלצדינג, וואָס דערנענטערט אונז צו גאָט, דערנענטערט  
אונז צו זיין קנאה, צו זיין אומגעדולד...

## וואלקיני'ס קונסט

.II

זייער ווייניק אידן זענען סקולפטאָרן אָדער מעטאָליסער. דער אידישער קינסטלער האָט קיין געדולד נישט פאַר אַרבעט. ער שפּילט פּידל, אָבער ער שרייבט זעלטן גרויסע קאָמפּאָזיציעס. ער שפּילט טעאַטער, אָבער ער וועבט נישט קיין קונסט-טעפּיכער. ער שרייבט סקיצן, עקסקיזן און לידער, אָבער זעלטן גרויסע ביכער. ער מאַלט און פאַרבט, צייכנט מיט פעדער און קויל און ראדיר-שטיפט, אָבער האַקן מיטן דלאָטע, אַוועקהאַקן דאָס אומנוציקע אַרום דעם שטיין, וווּ עס שלומערט אַ ווענוס, דאָס איז נישט פאַר אים...

וואַלקין האָט אין זיך געהאַט עפעס גויעס, פויערשם. ער האָט ליב געהאַט אַרבעט, אַלערליי אַרבעט, גראָבן ערד, האַקן האַלץ, זעגן קלעצער. ער האָט געהאַט די געדולד פון אַ נישט-קינסטלער און דעם כּח פון אַ קינסטלער. זיין נאַטור איז געווען אַ רויע, כמעט אַן אַ הויט אויף זיך. זיין קערפּער איז געווען שטאַרק, און ווי אַ געזונט קינד האָט ער ליב געהאַט אויף זיך בלאָטע, אומרייניקייט.

וואַלקין האָט געהאַט אַ ווייב אַ שריפטשטעלערין, וועלכע ער האָט גלייכגילטיק ליב געהאַט. ס'איז געווען אַ געראַטענע הייראַט. ער האָט זי ליב געהאַט אַקוראַט גענוג, צו קענען זי אַפּשטויסן פון זיך (נאָכן צונויפקום) אָן צערעמאַניעס. מיט אַן אַנדערער, וואָס מען האָט מער ליב, מוז מען שפּילן טעאַטער, זי צערטלען, ווען די נאַטירלעכע נייגונג איז זיך אַוועקצורוקן פון איר, אָדער איר אַ פאַטש טאָן.

דער מאַן, דער פאַרשווענדער, קען נישט מיט ליבשאַפט קוקן אויף דער, וואָס נאַרט זיינע כּחות אויס.



אין גרויסע ליבעס דערהויפט זיך דער מאן צו דער מדרגה  
פון א פרומען ליגנער, פון א ראמאנטישן באטריגער.  
ריינע מענער ליידן דאפון, מוטשען זיך... פלאנטען זיך  
שטענדיק אין דעם אומרייגעם געפיל פון „פארגעבן דעם שונא“...  
וואלקין האט ליב געהאט זיין ווייב, ווי א זאך, וואס קומט  
צענוץ, און שאטן קען דאס נישט. זי איז געווען צו נאענט צו  
אים, ער זאל זי זען - אין איר גרויסקייט. „ליזא“, פלעגט ער  
שרייען, „וויפיל האלט דער זייגער?“ „ליזא, וואס איז היינט? -  
דינסטיק אדער מיטוואך? ליזא, ווו איז דער דלעט? ... ליזא,  
ווו זענען מיינע שטעקשיך? ליזא, א יא, איך האב זייער א שיינעם  
האלז?“

ליזא איז אים געווען ווי א הויך ווידערקול. וואס ער האט  
געזאגט, האט זי צוריקגעזאגט העכער און לויטערער.  
ליזא איז געווען א שריפטשטעלערין, און ווען זי וואלט נישט  
געווען דאס ווייב פון דעם בארימטן וואלקין, וואלט זי אליין  
געווען א בארימטקייט. אזוי האט זי זיך קלענער געמאכט צוליב  
אים. אירע אקסלען אונטערגעשטעלט, ער זאל קענען ארויפקלעטערן  
אז גרויס ווערן.

אין וואכעדיקע טעג איז וואלקין געזעסן ביי זיך אין סטודיע,  
געארבעט און געפאטשט ליזאן איבער די באקן, אויף שפאס.  
אלע מאָל געזאָגט: „ליזעטשקע, זע, ווי אונזער ארבעט וואקסט“...  
און איר אויף שפאס א פאטש געטאן אין די באקן, אין די  
פלייצעס, אויף די קניען.

ליזא איז געזעסן ביים העפט און געשריבן, און געלאפן צום  
טעפל, וואס האט זיך געקאכט הינטערן יאפאנישן ווענטל, וואס  
האט פארשטעלט דאס שטיקל צימערל, וואס איז געווען אפגעטיילט  
פאר א קיך; האט געשלעפט וואסער פון הינטערשטן שטאק, ווייל  
אויבן איז קיין וואסערלייטונג נישט געווען; האט באדינט  
וואלקינס געסט, וועלכע פלעגן כסדר אים אויסרעדן פאר זיינע  
ארבעטן, קרימען מיט די נעז, אגריין די פארבאטענע ערטער,  
ביי די וויבלעכע פיגורן און זיך חכמהנען, אז מער ווי דאס קען  
ער נישט. אַנשפּייען, אַנרויכערן, אַפעסן, אַפטאַנצן און אַוועקגיין.

פרייע קינסטלער האָבן נישט קיין פליכטן. ווי זיי געפעלט,  
אזוי טוען זיי. פריפט אָבער טאָן ביי זיי אין סטודיע, ווי אייך  
געפעלט, וועלן זיי אייך רופן „חזירים“...

די וואַלקינס זענען געווען אַרים, האָבן נישט געהאַט קיין  
זין און קיין באַדערפניש טאַר געלט אָדער באַקוועמליכקייט. ביידע  
האַרעפאַשניקעס, פאַרנומען מיט „קרייכן אויף דעם לייטער צום  
הימל“, האָבן זיי נישט באַמערקט, ווי דו האָר ווערן דערווייל  
גרויער, דער געדאַנק ווערט מידער, די האַנט שווערער...

ליזאַ איז געווען וואַלקינס מאַדל, ערשטנס דערפאַר, ווייל  
ער האָט נישט געהאַט קיין געלט צו דינגען פּראָפּעסיאָנעלע  
מאַדעלן, און צווייטנס דערפאַר, ווייל די „געטינס“, וואָס ער  
האַט געמאַכט, זענען נישט געווען קיין גרויסע שיינקייטן. זייערע  
קערפּערס זענען געווען שווער, ערדיש, אַפּגעאַרבעט, גראַטעסק,  
אויסגעקרימט.

זיין פּאַעזיע איז געווען די פּאַעזיע פון וואַכעדיקייט. אַ האַנט,  
אַ פּוס – גאָטס מייסטערשאַפט. אַ שיינער פּוס, אַ מיאוסער פּוס, וואָס  
איז דער הילוק? שטעכט אין אים אַריין אַ נאַדל, גייט בלוט.  
גאָטס ווונדער!

ליזאַ זיצט אַ באַקעטע, אַפּטמאַל אין אַן אומבאַקוועמער פּאַזע.  
אין סטודיע איז קיל. אַ קליין קוילן-אייזעלע שטינקט און וואַרימט  
נישט. פון דרויסן קלינגט אַריין ס'ווידערקול פון אַ ראַשיקער גאַס,  
פון טראַמווייען, פון פייער-לעשער, פון מענטשן, וואָס לויפן  
משוגענער־ווייז – יעדער נאָך זיין צעבערל גליק, און דער שוים  
שטייט אויף די ליפן, די הענט זענען פאַרקרימט. די קניעס און  
עלנבויגן-שפיצן זענען אָנגעשלאָגן מיט טשוועקעס, מ'זאָל חלילה  
נישט געשעדיקט ווערן אין גרויסן געדענג נאָך גליק.

אַמאָל פלעגט דאָס גליק אַליין קומען, אַ שטילס, אַ פאַר-  
שעמטס, זיך שטעלן אין אַ ווינקל, און מ'פלעגט עס נישט הערן  
און נישט זען.

היינט שלעפּן מיר עס ביי די הערנער, שטופן עס אונטער  
ביים עק, שלאָגן עס מיט בייטשלאַעך.

- מיין גליק איז שוין אביסל אויסגעריבן. כ'דארף שוין  
א ניי גליק!

- איזס אמת, אז אייער גליק האט פארלוירן א פאדקאווע?

- אן אלט גליק ביי אייך! פון וועלכן יאָר? ...

דאָס גליקזוכעניש איז היינט עפעס אזוינס! מ'זוכט עס  
בציבור: אין טעאטער, אין דער אָפּעראַ, אין צירק, אין די  
וואַרימפעדער...

קליין, באַשיידן, אַלטמאָדיש גליק! ווי גוט איז דיר וואָס  
דו דאַרפסט די היינטיקע צייט נישט אַנקוקן!

## ליזא

אז וואלקין קוקט אויף זיין נאקעטער ליזא, טראכט ער  
נישט, „ווי קאלט איר מוז נעבעך זיין. נאָר: „מײן, הגר׳ וועט  
זיין אַ ווערק!... ביז אין דער אייביקייט אַריין וועט עס  
אַריינקלינגען!“

און ליזא זיצט דערווייל נישט ליידיק, אויף איר נאקעטער  
קני ליגט אַ העפט, זי שרייבט.

זי באַשרייבט, וואָס ער טראַכט...

ווי צוויי קאַניבאַלן, וואָס עסן זיך איינס ס'אַנדערע אויף:  
ער לעבט אויף איר לייב, זי - אויף זיין גייסט...

מאָרד פאַר מאָרד!

- ליזעטשקע, די זופ לויפט... פאַרגעס נישט אַ פעטרישקעלע,

ליזעטשקע!

וואלקין גיט איר אַ פאַטש אין דעם נאקעטן הינטער-לייב.  
ליזא לאָזט אַראָפּ דעם העפט, לויפט צו אירע פליכטן אין דער  
באַלעבאַטישקייט.

וואלקין רוט זיך דערווייל אַפּ. פאַררויכערט זיך אַ לילדקע.  
אז ער דערזעט ליזאס העפט אויף דר'ערד, הויבט ער אים אויף,  
ווי ער ליגט מיט די צעעפנטע לעצט-געשריבענע בלעטלעך, און  
ער לייענט:

„דאָס פענצטערל צו זיין לעבן האָב איך געעפנט, פרימאַרגן-  
פרישקייט אַריינגעלאָזט. זיך אונטעריעקוקט צו דער מיאוסקייט  
פון אויגן, וואָס שלאַפן, און וואָך געווען פאַר זיי.“

זיין מוט איז מיר אין די גלידער אַריין, ווי וויין. אָבער  
אז ער וועט שיכור זיין, וועט דאָס זיין א יך...“

איך האָלט די קניפן פון זיינע חלומות, קען זיי פאַנאַנדערלאָזן,  
זיי מאַכן פאַר נאַרישע ווארהייטן...

ווי הגר, בין איך טריי מיין האר. איך צאל מער, ווי ס'קומט.  
אָבער יעדע זאך האָט די ווערט אַקוראַט אַזויפיל, ווי מען צאָלט  
פאַר איר."

וואַלקין האָט אריינגעשמיכלט אין זיינע שאַרפע, לאַנגע  
ליניעס ביי די מויל-ווינקלען, געגעבן אַפּאַר געטרייע צי אין  
דער פאַרויכערטער ליוסקע, צוריקגעלייגט דעם העפט אויף  
דר'ערד, וווּ ער האָט אים געפונען, און אַ געשריי געטאָן אויף  
זיין הויך קויל:

— ליזעטשקע — פאַרגעס נישט ס'פעטרישקעלע אין דער זוף! ...

## משיח קומט. משיח פאלט!

די מאשין איז אזוי לאנג נישט געקומען און נישט געקומען און נישט געקומען, ביו זי איז פאָרט געקומען.  
אַריין איז זי אין שטאַט-אַריין דוקא דעמאָלט, ווען מ'האַט זיך שוין מער נישט געהאַט געריכט אויף איר. ווען די שטעטל-דיקע האָבן שוין געהאַט מבטל געמאַכט די גאַנצע זאַך מיט דאַמף-שמאַמף פֿי לעולם חסדו" און מיט „סאָ משל מיט זיבן זעקלעך באַרשט“.

די מאשין איז געקומען שוין טאַקע מיט אַן אמתן דייטש, וועלכער איז געפאָרן אויף אַ „ביציקל“ אין דער זייט פון דער מאשין, אַלע מאָל אַראָפּ פונם רעדל, עס קיים אונטערגעשטופט און ווידער אַרויף. דער נעמלעכער נייער דייטש האָט געפֿלֹכט מיט זייער-לאַנגע דייטשע פֿלֹכ-ווערטער: „קרייצשאַק-מיליאָן-בליצהאַגעל-דאָנערוועטער נאַכאַמאַהל!“ די מאשין האָט געדערענעט, געפֿאַכעט מיט דער נשמה. צוויי געזונטע גוים זאָבן זי אונטער-געשטופט מיט קלעצער און האָבן געמאַכט „האַפּ“, און געשפיגן אין די הענט אַריין. די גוים האָבן, ווי זייער טבע איז, פאַרשווענדט מער כח אויף שפייצען אין די הענט אַריין, ווי אויף אונטערשטופן די מאשין, וואָס איז געווען „נוטה למות“. דאָס שפייצען אין די הענט אַריין איז ביי זיי געווען דער עיקר. די אַרבעט אַליין איז געווען אַ ביי-זאַך. דער דייטש האָט אַרויסגעלאָזן זיינע זייער-לאַנגע קללות, אַראָפּ פונם „ביציקל“ און אַרויף אויפן „ביציקל“. גע'טענהט, אַז דער דאַמף איז שוואַך, גערעדט צו די גוים אויף דייטש. די גוים האָבן געזאָגט: „דאַמפּויעט, דאַמפּויעט“, און דער דייטש האָט געשריגן: „סאַקראַמענטאַ“ און באַסאַמאַ... און קרייצשאַק-מיליאָן-בליצהאַגעל-דאָנערוועטער נאַכאַמאַהל!“ דער עלטערער גוי, וואָס האָט אַמאָל געדינט אין מיליטער און זיך

געלערנט דייטש, האָט געוויון מיט אַ פינגער צום הימל און  
געזאָגט: „וואָגעל וויליאָק“ – וואָס דאָס האָט בעדאַרפט מיינען  
„דער פּאָגעל פּלאָג“ – דער פּויגל איז, הייסט דאָס, געפּלויגן...  
וואָס געפּלויגן? ווער געפּלויגן? וואָס פאַר אַ פּויגל, צום גוטן  
יאָר? – האָט דער גוי אַליין נישט געוואוסט. ער האָט עס גלאַט  
אַזוי געזאָגט, כדי צו באַוויון דעם דייטש, אַז ס'איז נישט  
געפּערלעך... ער דאַרף זיך נישט אַזוי איבערנעמען מיט זיין  
דייטשן לשון...

ס'איז געווען דאָנערשטיק פאַרנאַכט נאָכן יאָריד. די  
„לעדערניקעס“ און דער „מאַזשער“ און דער „צוקערבעקער“,  
און דער איד מיט די מעסערס, אויף וועלכע מ'וואָרפט רינגען  
און מ'געווינט אַ בייטעלע – אַלע זענען שוין געווען אַוועק. אויפן  
מאַרק זענען נאָר געבליבן אַ פּאָר בלינדע בעטלער מיט „ליאַרעס“.  
זיי האָבן געדרייט די „קאַרבעס“ און געזונגען אומעטיקלעכע  
לידער:

„אוי-וויי איז מיר, אַ בלינדער בין איך,  
אַ בלינדער בין איך, אוי-וויי איז מיר.  
אוי-וויי איז מיר, איך האָב נישט קיין אויגן!  
איך האָב נישט קיין אויגן, אוי-וויי איז מיר.“

און אויף דער אַנדערער זייט מאַרק, לעבן די קראַמער  
פון טעפּ און נייע, ווייסע מילטערס און צעבערס און שטעלעכלעך  
מיט געבעקס, איז געזעסן אַן אַנדערער בעטלער, אויך מיט  
אַ „ליאַרע“, געדרייט די „קאַרבע“ און געזונגען, נאָך מיט מער  
אומעט און געוויין:

„איך האָב נישט קיין היים, און איך האָב נישט  
קיין פריינט,  
געבוירן פון שטיין, אַ שטיין איז מיין בעט.“

„געבוזשע“ איז היינט געווען שטאַרק אויפגעלייגט. מ'האָט  
פון די אַרומיקע דערפער געבראַכט אַ סך פּערד צום פּריצס

„אָגער“. האָט דער פּריץ גוט פּאַרדינט ביי דעם. געלאָזט ווייב  
און קינדער מיטהעלפן ביי דער „אַרבעט“, כדי ס'זאָל זיין  
שנעלער, געפאַטשט געבושען אויף די פלייצעס און געזאָגט  
צווישן באַרד און וואַנצעס:

— אַ מענטש וואָלט דאָס שוין נישט געקענט!...

געבושע איז געווען אָנגעזעטיקט מיטן געפיל פון גוטער,  
נוצלעכער אַרבעט, און אַ גרויס צופרידנקייט מיט זיך אַליין  
האָט אים געטריבן אין מאַרק אַריין צו די בעטלערס, צו די  
סעדיכעס — מאַכן אַביסל קאַטאָועס.

געבושע האָט גערעדט אידיש ווי אַ גוי, און גויעש פול  
מיט אידישע ווערטער. די „ריש“ איז ביי אים געווען אַ האַרטע,  
ווי ער וואָלט געריבן שטיינדלעך אין האַלז. ער איז געווען  
רויט און פאַרפרייעכט, און די לאַצן פונם קאַמיוויל זענען ביי  
אים געווען אויפגעפויגלט...

נאָכן יאָר פלעגט „געבושע“ גיין פאַברענגען אַביסל  
מיט די בעטלערס און מיט די זיצערקעס, פלעגט זיי געבן שיינע  
נדבות און צוריק צוגעבענען פון די הילצערנע טעלער אַרויס.  
אַמאָל פלעגט ער נאָך עפעס פאַרדינען דאַביי...

צווישן די צוויי געוויינען פון די בעטלערס האָט זיך  
דורכגעטראָגן געבושעס חווקעריי. ער האָט געטראָגן אַ גראַבע  
פאַלקע אין דער האַנט, האָט געהאַט אַראַפּגעהאַנגען איבער זיין  
גריין-טוכענעם קאַמיוויל אַבלייען פייפעלע, און ער האָט גערויכערט  
אַ לאַנג, 2-גרייצערדיקן פאַפיראַס, וועלכע אַנדערע אידן עפענען  
געוויינטלעך פאַנאָדער און מאַכן דערפון אַ 8-10 קליינע,  
באַלעבאַטישע ציגאַרלעך.

קליינע אינגלעך זענען אַרומגעגאַנגען איבערן מאַרק און  
געזוכט שפילקעלעך, און „נישיניע“, און אַ טייל האָבן אפילו  
גערעדט פון גרייצערס אויך.

— „פאַרדרייאָרן האָט דאָ אַ גוי פאַלירן אַ רייניש!“, —  
האָט געזאָגט אַ אינגל מיט פאַר'חלומטע, וויינענדיקע אויגן,  
געוויזן אויפן אָרט, וווּ מ'זאָגט, אַז אַ גוי האָט פאַרדרייאָרן  
פאַרלוירן אַ רייניש... אַלע אינגלעך האָבן זיך אַרומגעשטעלט



אַרום אים, געקוקט פאַרהידושט אויף דעם שטיקל ערד, וואָס  
אַמאָל, אַמאָל האָט עמיצער אויף אים פאַרלוירן אַרייניש,  
אויפגעקאַפּעט די ערד מיט די פּיס-פּינגער פון זייערע באַרוויסע  
פּיס און נישט געקענט זיך אָפּרייסן פון אָרט.

געבוזשע, דער עקאַנאָם, האָט דערווייל פאַרפירט אַ שמועס  
מיט דעם פּלינדן בעטלער, וועמען ער האָט אַריינגעוואָרפן אין  
טעלער אַריין אַ צינערן קנעפל און אַרויסגענומען אַ גרייצער,  
גערעדט מיט אים וועגן פאַן-בוג... „נאַש פאַן-בוג, וואָש פאַן-בוג  
וויסקאַ יעדנאַ... אַלץ איינס...“ און „אַנטליי מיר“, מאַכט ער,  
„די ליאַרע... איך וויל עפעס שפּילן“.

דער גוי האָט אַראָפּגענומען דאָס שטריקל פון איבער די  
אַקסלען, איבערגעגעבן דעם אידן די ליאַרע און אַליין געקוקט  
אין הימל אַריין מיט פאַרבעלמעטע אויגן, און געשמייכלט מיט  
געלע, פאַרבעלמעטע ציין...

געבוזשע האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דר'ערד, אָנגעטאָן  
אויף זיך די „ליאַרע“, זיך אויסגעהוסט, זיך איבערגעקערט די  
אויגן-דעקלעך און גענומען זינגען אויף אידיש, מיטן זעלבן  
טרויעריקן ניגון, כמעט ווי די בעטלער:

„אַ ליסקע פון אַ פּיש  
טרינק זיך אין טייך;  
שימעלע שוסטער  
קען נישט גיין גלייך...“

אינגלעך האָבן זיך אַרומגעשטעלט אַרום אים און געפאַטשט  
מיט די הענט, און געבעטן נאָך: „זינגט נאָך עפעס ר' פאַני  
געבוזשע, זינגט נאָך עפעס... איר זאָלט אַזוי זיין געזונט.“  
דערוואַקסענע אידן זענען געבליבען שטיין, אויסגעשפיגן,  
געזאָגט: „צו זיינע הענט און פּיס; צו זיין לייב און לעבן.“  
זיצערקעס האָבן אָפּגעוויקלט די שאַלן פון די אויערן, אָדער  
פאַרשאַרט די וואָלענע טיכלעך, זיך איינגעהערט און געזאָגט  
אויף זייער לשון:

— האַרצע פאַרצע!

אָדער :

– נאָדיר גאָר און מאַך מיר גוט !

– טאָסטו דיר אין מיטן דאָרינען !

– אַ נייער משוגענער !

געבושע האָט חוזקדיק אויסגעשטרעקט די האַנט, פֿלומרשט  
געבעטן אַ נדבה, זיך ווידער „איבערגעקערט“ די אויגן, אָנגעהויבן  
דרייען די „קאַרבע“ און זינגען :

אַ ליסקע פון אַ פיש

זעקס גרייצער שטראַף,

גיטל די שוחטקע

טון פאַר... אין שלאַף

די אינגלעך האָבן געלאַכט. דער פֿלינדער בעטלער מיט  
די פאַרבעלמעטע אויגן איז געוואָרן ביז, גענומען דעם שטעקן  
און זיך אליין אַ זעך-געטאָן אין פֿוס אַריין, פֿון וואָס ער האָט  
גענומען קוויטשען און וויינען מיט פֿלינדע אויגן.  
געבושע האָט אים צוריקגעגעבן די „ליאַרע“, אים  
אויסגעווישט מיט אַ שטיקל געפונען פאַפיר די פֿלינדע אויגן  
און געזאָגט :

– וויין נישט, לעכטיקער פאַרשוין מיינער...

אין מערב-זייט האָט זיך, ווי שטענדיק געזעצט די זון.  
אַ קילער ווינט האָט צענויפגעזוכט די אָנגעגלייטע זון-רייפן.  
צעפוסנס פֿונם באַרג האָט געזונגען דער טייכפידל. דער  
גרינער סאַמעט האָט זיך געבראַנזט, געשוואַרצט... איבערגעגאַנגען  
פֿון טאָג-שיינקייט צו נאַכט-אומעט. קליינע, איבערגעבליבענע  
שטרויעלעך האָבן זיך געדרייט אין אַ פֿויל וויכערל. ווען עמיצער  
זאָל קענען אַריינזאָרפן אַ מעסער אין סאַמע מיטן וויכער,  
וואָלט געגאַנגען פֿלוט – דער נישט-גוטער וואָלט געלעגן  
אַ געקוילעטער...

אַבער קיינער קען נישט אַריינטרעפן אַקוראַט אין סאַמע  
מיטן וויכער... דערפאַר גייען שדים אַרום אויף דער וועלט,  
פירן נישט באַוואַכטע פֿלות אַראָפּ פֿונם וועג, אין דער חתונה-

גאכט... מאכן, אז א קליין וואסערל זאל ווערן געפערלעך טיף, און ווער ס'דארף אריבערגיין, זאל זיך דערטרינקען...

געבוזשעס אויער איז געווען שארף (ער וואָט עס אָפט גענוצט אין וואָלד, צו דערהערן ס'בילן פון די יאָגד-הינט), האָט ער דער ערשטער דערהערט עפעס אַ מין פייפעדיק-כראָפּן פון אונטערן שטאָט, און אַ געשריי געטאָן: „די מאַשין!“, און גענומען לויפן צום „ווינער וועג“, די אינגלעך האָבן זיך אַ לָאָו געטאָן נאָך אים. נאָך זיי זענען צומערשטן סקליאָדנע, דערנאָכדעם שוין אַביסל איילנדיקער, נאָכגעלאָפּן דערוואַקסענע אידן און אַ פּאַר גוים. דאָס גאַנצע מאַרק איז געלאָפּן. אַ זיצערקע, וואָס האָט געהאַט געקויפט ביי אַ גוי צוויי קאַטשקעס, האָט געכאַפט ביידע קאַטשקעס אונטער די אַרעמס און דאָס קויפערל באַרן איז די הענט אַריין און איז געלאָפּן...

דער בלינדער בעטלער מיט די פאַרבלימעטע אויגן, און מיט דער „ליאַרע“ אויף זיך, האָט געכאַפט דעם שטעקן און גענומען קלאָפּן איבער די שטיינער און פּאַלן... און זיך אויפהויבן און זייטער לויפן...

דער בעטלער, וואָס איז „עלנד ווי אַ שטיין“, האָט אויף גיך אַריינגעשאָטן אין קעשענע ס'טעלערל מיט פאַרדינסט, האָט גענומען לויפן גלייך הינטערן בלינדן, און אים, ווי נישט-אומיסנע, אונטערשטעלן אַ פּוס, ער זאל פּאַלן... דער דריטער בעטלער האָט זיך געראַטשקעוועט אויף אַלע פיר, מיט אַזוינע קלעצלעך, און געהיפּעט ווי אַ זשאַבע...

דער לעצטער קויפער אויפן מאַרק – אַ גוי, מיט פּלאַקסענע וואַנצעס און אַן אויפגעשטעלט רויט היטל, וואָס איז געשטאַנען ביים „באָקל-סוחר“ און זיך געדונגען וועגן אַ געטל, האָט אַ וואָרף געטאָן דעם „גאָט“ פון זיך און גענומען לויפן... דער „גאָט“ האָט אין פּאַלן זיך אָפּגעליסטשעט אַ שטיקל נאָז. דער פּאַליאַק, וואָס פאַרקויפט די „באָקלעך“, האָט אַ צעקאַכטער אויפגעהויבן דעם קאַליעטשעטן גאָט ביי די פיס, געפּאַכעט מיט אים אין דער לופטן, געשריגן „פּשאַ-קרעוו“ און „טי הונדסוואַט!“ דערנאָך האָט ער דאָס שטיקל אָפּגעבראַכענע נאָז פאַרזעכטיק אַריינגעלייגט

אין א שטיקל פאפיר און באהאלטן. איינגעפאקט דאָס שטעלכל, אריינגערוקט די געטלעך אין די שופלעדער אַריין און איך גענומען לויפן.

ס'האָט געדויערט אפשר 10 מינוט, האָט זיך איבערן גאַנצן שטעטל צעטראָגן די ווילדע בשורה: „מאַשין“, און ס'איז געווען: ווי משיח וואָלט מיט אַמאָל אָנגעקומען, און אַלע זענען אים אַנטסקענגעלאפן...

## שטרויכלונגען.

אויפן, ווינער וועג, נאָך אַ היבש שטיקל פאַר, ערב, האָט די „מאַשין“ געמאַכט קונצן, זיך איבערגענומען... געכריפעט און געפייפט... דער „דייטש“ האָט געשאַלטן מיט זייער לאַנגע קללות, איז אַרויף אויפן „ביציקל“ און איז אַראָפּ פונם „ביציקל“... געוויזן דעם מענטשן ביים „דרייער“, ער זאָל דרייען אַהין און נישט אַהער... דערביי האָט ער אַליין אַ דריי געטאָן מיטן הענטל פון זיין „ביציקל“, און ער איז אַריין אין אַ פּאַסע און זיך שיער נישט געעפנט דעם קאַפּ...

ער איז אַרויס מיט אַ „סאַקראַמענטאַ!“ און מיט אַ „באַסאַמאַ“, געשריגן אויף די גוים, וואָס האָבן געשפּיגן אין די הענט אַריין, און געהאַלטן אונטערשטופן... ביידע גוים האָבן געמאַכט „האַפּ“ און געטענהט, אַז: „טרעבאַ בולאַ ליעפשע דאַמפּאָואַטי!“ דער דייטש האָט נישט פאַרשטאַנען; די אידן האָבן געלאַכט, איך געמאַכט „האַפּ“ און אונטערגעשטופט מיט די שפיץ פּינגער, אַזוי לאַנג און אַזוי ברייט, ביז די מאַשין איז אַריין אין אַ „פּאַסע“, אַרויסגעטלימעט דעם מענטשן, וואָס האָט געקירעוועט ס'רעדל, שיער דערהרגעט די צוויי גוים... איבערגעשראַקן איך טויט אַלע אידן, דערלאַנגט אַ לעצטן פּיף-אַפּ און - אויס!

## משיח-עפילאג

אז איר וועט אַמאָל פאַרבייפאַרן אונזער שטעטל, שטעלט זיך אָפּ אַ פּערטל תּחום-שבת פּאַרן „ערב“, אויפן „ווינער וועג“ לעבן דער ראָגאַטקע, זוכט אין דער „פּאַסע“, רעכטס, גישט ווייט פון דער קופּע שטיינער, וועט איר דאָרט געפונען אַלע שרייפלעך און רעדלעך און אַלערליי פאַרושאַווערטע שטיקלעך אייזן, וואָס צעפאַלן אונטער די הענט – און אַ גרויסע, צעלעכערטע „מאהיניע“. דאָס איז אונזער „מאַשין“, אונזער „משיח“, וואָס איז געגאַנגען און געגאַנגען פון ווין און איז סוף-כל-סוף דערגאַנגען, און איז פאַרט גישט דערגאַנגען... מיט פאַרביטערונג און צעשטערטע האָפּנונגען זענען פול די וועגן פון משיחן!...

## „בילג זעליג“

זעליג איז אַ רעפּאָרטער אין אַ אידישער צייטונג. אָנגעהויבן האָט ער זיין קאַריערע ווי אַ שיק-אינגל. דער פעטער זיינער, דער „רויטער שימען“, איז געווען דער רעדאַקטאָר-אַרויסגעבער. ער האָט „אַרויסגעגעבן“ און געשריבן, און זיך געבייזערט אויף די מיטאַרבעטער, אַז זיי עסן אים אויף מיט די האָנאַראַרן זייערע. האָנאַראַרן גאָר!... ס'איז גענוג האָנאַר, אַז מ'דרוקט זיך אין זיין צייטונג, וועלכע פאַרשפּרייט דעם אידישן געדאַנק.

וואָס איז אַזוינס „דער אידישער געדאַנק“ איז געווען שווער אויסצוגעפינען פון דעם „רויטן שימענס“ צייטונג, און נאָך ווינציקער פון פּה-אל-פה שמועסן מיט דעם פּריקרען אידן, וואָס האָט געשפּריצט מיטן מויל, בעת ער האָט גערעדט, אייך פאַרשטעלט דעם וועג אין דער ברייט, איר זאָלט גישט קענען גיין ווייטער.

דער „רויטער שימען“ איז, ווי אַ לַעֲקָמְאָטיוו, וואָס

דאָאפט און פייפט און רירט זיך נישט פון אָרט. זיין כּח איז  
דער כּח פון אַ פּראָסטער, שווערער מאַשין, וואָס מ'נוצט זי  
אויף אויספלאַכן אַוועג... די גאַנצע קונץ פון דער מאַשין  
פאַשטייט אין דעם, וואָס זי איז מוראדיק שווער...

דער „רויטער שימען“ איז שווער ווי פליי. ער פאַרהאַלט,  
קוועטשט-צו, שטעלט-אָפּ, פאַרפלאַכט...

דער „רויטער שימען“ פאַרשפרייט דעם אידישן געדאַנק,  
ווי אַ שאַף פאַרשפרייט איר אָפּפאַל. וווּ ער גייט, רעדט ער  
וועגן דעם „אידישן געדאַנק“ (דער „אידישער געדאַנק“ איז,  
לויט זיין מיינונג, דער געדאַנק, אַז אַלע אידן דאַרפן לייצענען  
זיין צייטונג). און ער גיט אייך זיין צייטונג, און ער ווייזט  
אייך זיין לייט-אַרטיקל. און ער לייענט אייך אַליין פויר די  
ערשטע פאַר שורות, און ער טרעט נישט אָפּ, ביז וואַנענט איר  
לייענט אַליין נישט איבער די איבעריקע שורות פון דעם  
חנעוודיקן לייט-אַרטיקל, וואָס ענדיקט זיך געוויינטלעך מיט די  
ווערטער: „אַבזע, צי ס'איז פאַראַן אַן ענטפער אויף דער פּראַגע,  
דאָס איז שווער צו זאָגן... לאַמיר וואַרטן און האַפּן...”

צו וואָס דער „רויטער שימען“ האָט געדאַרפט אָפּמוטשן  
זיינע לעזער מיט אַזאָ שווערן אַרטיקל, כדי אויסצופירן, אַז  
„ס'איז שווער צו זאָגן“ איז... טאַקע שווער צו זאָגן.

## דער רעדאקטאר

דער, רויטער שימען" האָט געבויט זיין צייטונג אויף זיין אייגענעם געשמאַק. אַליין איינער פון די פראָסטינקע און גרויאַנקע, אַ "קינד פונם פאָלק" - איז אים געווען גרינג צוצוטראַפן דעם געשמאַק פון זיינע לעזער. איך קען אַן אַנדערן אידישען רעדאָקטאָר, וואָס איז זיך נוהג, וויבאַלד מ'ברענגט אים אַריין אַ ליד, אָדער אַ נאָוועלע, אָדער אפילו אַ פובליציסטישן אַטיקל, רופט ער אריין דעם "לאָבוז פון רעדאָקציע", אַ הויכער, נאַרישער יונג, מיט אַ וואַסערקאָפּ, און לייענט עס אים פאַר. אויב דער "לאָבוז" פאַרשטייט יעדעס וואָרט, איז - אַ סימן, אַז ס'פאָלק וועט עס אויך פאַרשטיין. אלא גישט, מוז נעבעך דער באַליידיקטער און געקרענקטער שריפטשטעלער צוריק אַרומבינדן זיין סחורה מיט אַ גומינדל און גיין ווייטער.

דער נעמליכער רעדאָקטאָר האָט ליב אַליין צו "אַנטדעקן" זיינע טאַלאַנטן. איז אַזוי: אויב איר לאָזט זיך פון אים אַנטדעקן, איז נאָך נישקשה, מעגט איר אפילו האָבן טאַלאַנט אויך, איז ער אויף אייך נישט בייז... אבי איר שרייבט פאַר אים אַזוי, ווי ער וויל... קוים אָבער זענט איר שון אַן "אַנטדעקטער", איז ביטער ווי גאַל... פאַראַן בלויז איין רפואה: זיך צו לאָזן נאַכאַמאָל אַנטדעקן פון אים, זאָל לעבן!... אין אַזאַ פאַל שמדט ער אייך אָפּ... גיט אייך אַ נייעם נאָמען. אויב איר האָט, למשל, שוין געשריבן אַ סך יאָרן און איר זענט פאַקאָנט אויף אַ האַלבער וועלט אונטערן נאָמען "עפעלשטיין", בייט ער אייך איבער דעם נאָמען אויף ג. האַצע, אָדער ד. פּלאָצע. און אַרייננעמען נעמט מען אייך אַריין שטיל... מ'שמירט אייך צומערשט אַן מיט פוטער, און אַז קיינער זעט נישט, גיט מען אייך אַ שלעפּ אַריין דורכן פענצטער... מ'וואַשט אייד אַרום די ריינקייט... מ'באַשפּריצט אייך מיט

אביסל, בלאַטע" דאָס איז דער „הערב"!, מ'זאָגט אייך אָן ל"מ"ה.  
איר זאָלט קוקן קאסאָקע אויף אַלצדינג... נישט זאָגן דאָס, וואָס  
איר מיינט, נישט מיינען דאָס, וואָס איר זאָגט, און דאָס ביסל,  
וואָס איר זאָגט יאָ, זאָלט איר זאָגן נישט מיט אייער אייגענעם  
צונג, נאָר מיט דעם צונג פון „פאָלק", דאָס הייסט: פונם לאָבונ...  
דער רעדאָקטאָר אַליין האָט אַמאָל געהאַט אַביסל טאַלאַנט  
און אַ סך ויצפלייש. ער האָט געקענט צוקלעפן זיין אויער צום  
שליסל-לאָך פון לעבן און... זיך אונטערהערן. ער איז געווען  
נישט קיין לעבנס-קינסטלער, נאָר אַ לעבנס-שפיאָן, האָט געפאָרשט  
ביי דעם אַרימען לעבן. געשאַפּט, עס אַרומגעטאַפּט, זיך געבייזעט  
אין זיינע טיפענישן, ווי אַ מויז אין קעלער פון אַ פאַרלאָזן היז  
זוכט אַ ליכטל... אויפצופרעסן עס...

ער האָט געגעסן זיין טרייפן ליכטל - אַנשטאַט אָנצוצינדן  
עס! ער האָט זיך געשמט אויסזאָגן (אפילו זיך אַליין), אַז אַ ליכט  
איז נישט... צום עסן... מיט דער צייט אָבער האָט ער זיך  
צוגעוויינט דאָס. אויף צו להכעיס זיך אַליין און אַנדערע עסט  
ער איצט כוילעווענע ליכט. אַמאָל איז דאָס ליכטל געמאַכט פון  
זיין אייגן נשמה-פעטס... עס טוט ווי אַרויסצורייסן פון זיך דאָס  
שטיקל נשמה און אָפטאָפיען ס'ביסל פעטס... אָבער וואָס טוט נישט  
דער מענטש ווען ער איז הונגעריק - נאָך ברויט, נאָך ליבע,  
נאָך רום?

בערגער, איינער פון שימענס גבאים, פסקנט שאלות פאַר  
די אַרימע און דערשלאָגענע. „ליבער הער רעדאָקטאָר", קומט  
געוויינטלעך אַווייבל מיט אַ „צעבראַכענער קני", צו איר רעדאָקטאָר,  
וואָס טוט מען? מײן מאַן ליבט מיך נישט? איך אַליין בין יונג  
און ליידיגשאַפטלעך און פול מיט לעבנס-לוסט, אָבער ער קריכט  
צו אַנדערע... נישט איין מאָל, ווערטער הער רעדאָקטאָר, איז  
מיר איינגעפאַלן אים אָפצוטאָן אויף צו להכעיס און - טאָן ווי  
ער טוט... אָבער, ערשטנס, האָב איך נישט קיין מוט, און צווייטנס,  
וואָס ראַט איר מיר, ווערטער הער רעדאָקטאָר, זאָל איך?  
דער בריוו איז געשריבן אין דעם אומבאַהאַלפענעם נוסח  
פון דעם שרייבער פון יענער רעדאָקציע, וואָס האָט



אויסגעטראכט דעם ערשטן בריוו. דאָס פאָלק אליין קען בעסער  
און ערלעכער שרייבן. אָבער דער לעזער נעמט אָן, און  
מ'דארף שרייבן אַקוראַט אַזוי, ווי מ'האַט געוויזן דעם וועג.  
מאָכן זיי נאָך דעם נודעם סטיל, די אויסגעריבענע פראָזן,  
די „גלאַנצעוועטע“ ראָמאַנטיק, די צעפארעטע עראָטיק.  
דאָס בריוויל, וואָס טראָגט מיט זיך אַזוי פיל האַרצפלאַטערניש  
און דערוואַרטעניש, ווערט צווישן אַנדערע הונדערטער בריוו  
אויפגעלייגט אויפן שרייב-טיש פון קאַלעגע בערגער. בערגער  
איז אַ קליינער, אַ היפעדיקער, ווי אַ וועווריקע. טראָגט שטענדיק  
אַ גרויסן שטעקן און געלענגלטע האָר, און צעפלאַזענע שניפסן.  
בערגער איז אַמאָל געווען אַ קאַלדרעניק, געקענט ערלעך שטעפן  
קאַלדרעס... פון שלינגען דעם שטיב פון וואַטע, און זיצן אין  
פינצטערע שעפער פון עלען-סטריטער געוועלפן, איז ער קראַנק  
געוואָרן, געמוזט אויפגעבן די אַרבעט. איז ער אַוועק אויף דער  
בויכע און זיך געלערנט ראַזירן... האָט ער אָבער אַ „שווערע  
האַנט“, און פלעגט צעבלוטליקן מענטשן. איינמאָל איז ער געשטאַנען  
אין דער „ראַזיר-אוניווערסיטעט“ און געראַזירט עפעס אַ „טרעמפּ-  
(טרעמפּס לאַקעמען זיך אין דעם, וואָס די ראַזיר-אוניו-  
ווערסיטעטן רעכענען בלויז 5 סענט פאַר אַפראַזירן, און פליכען  
נאָך אַרויף אויפן פנים אַ ביסל גרין וואַסער אָדער טלימען אַרויף  
אַ הייס האַנטוך!). אַז ער איז געקומען צו די וואַנצעס, באַדאַרפט  
אויפהויבן דעם טרעמפּס נאָז, מיט צוויי פינגער, כדי אַפצעציען  
די הויט און אויסראַזירן ביי די ווינקלען, האָט ער זיך דערווייל  
פאַרטראַכט אויף זיין ביטער מזל... אויף זיין ווייב מיט די 4  
קינדער, וואָס גייען נעבעך אַרום קריע-בליע, און פון דעם גאָט  
אין הימל, צו וועלכן ער האָט אַזוי ערנסט געוויינט היינטיקן  
יום-כפור און געבעטן „סלח-לנו“, שיק-צו עפעס אַ גוטע פרנסה-לע,  
אַ ביסעלע געזונט... אַביסל אַפּרו פאַר די אַפגעמוטשעטע הענט,  
וואָס האָבן יאָרגלאַנג געמאַכט קאַלדרעס...  
די בריטווע האָט זיך ווי אַ פינטעלע ביים סוף פּסוק  
אַפגעשטעלט ביים ווינקל פונם טרעמפּס נאָז, געגעבן זיך אַן  
עס-אַריין אין דער הויט, אינם פלייש...

בערגער האָט זיך דערשראָקען, גענומען פלייכען אויפן  
„טרעמפ“ אלערליי וואַסערלעך. רויט געמאַכט אַ פאַר האַנטיכער...  
געטיפלט מיטן האַלדן-פינול... אָפער דאָס בלוט איז אַלץ גערונען  
און גערונען...

אַז דער טרעמפ האָט דערזען, אַז מ'קען נישט איינשטילן  
זיין בלוט, האָט ער זיך אויפגעהויבן פונם בענקל, געזאָגט:  
„נו— גוט!“ זיך פאַרקאַטשעט די אַרבל, איז אַרויף מיט ביידע  
פויסטן אויף דעם דערשראָקענעם בערגער און האָט אים שיער  
דערהרגעט...

דענסמאָלט האָט זיך בערגער צום ערשטן מאָל אין זיין  
לעבן שטאַרק פאַרטראַכט איבער וועלט און זאכן. ער איז אַוועק  
אין אַ ווינקל פון דער ראַזיר-שטוב, געקוקט אויף די „אַפגע-  
שירענע שאַף“, וואָס די סטודענטן פונם ראַזיר-אוינאווערסיטעט  
האַבן זיי אַרומגעליסטשעט מיט די מאַשינדלעך... און זיי האָבן  
אויסגעזען קאַלט און נאַקעט און באַריש...

בערגער האָט זיך געווישט די טרערן אין הינטערשטן  
צימער פון „אוינאווערסיטעט“... געלייענט מיט אַ האַלב אויג דאָס  
א דישע בלאַט, וואָס ווערט געוויינטלעך געלייענט אַזוינע  
ערטער. פלוצים איז אים איינגעפאַלן: פאַרוואָס נישט שרייבן?  
כמעט אַלע ראַזירערס, וואָס ער קען, שרייבן דאָרטן. וועט ער  
אויך שרייבן. ער וועט שרייבן אַ בילד פון לעבן. ער וועט  
באַשרייבן אַן אמתע פאַסירונג... טאַקע די מעשה מיטן „טרעמפ“,  
און ווי אַזוי זיינע טרערן זענען געפאַלן אויף אַ בינטל גאַלדענע  
פרויען-לאָקן אַ גאַסן-פרוי איז נישט לאַנג אַריינגעקומען און  
זיך געלאָזט פון אים אָפּשערן די האַר... און ווי אַזוי אפילו  
אומשולדיק פאַרגאַסן בלוט ווערט נישט פאַרשוויגן...

בערגער האָט טאַקע באַלד אַרויסגענומען זיין פיל-פעדער,  
אַפגעשפריצט עטלעכע טראַפנס טינט, ווי אַ מין קרבן צום גאָט  
פון קונסט... אויפגעהעט צו וויינען און צו טאַפן זיך דעם  
בלאָען סימן הינטערן לינקן אויג, און— ער האָט באַשריבן זיין  
לעבן, אַקוראַט ווי עס האָט פאַסירט, נישט געמינערט אַ האַר...

פון דעמאָלט אָן איז בערגער געוואָרן אַ שטענדיקער  
מיטאַרבעטער.

צוערשט האָט ער געשריבן פון לעבן. קליינע, נישטיקע  
זאַכעלעך – געזען מיט די הוילע אויגן און געטאַפט מיט די  
הוילע הענט. – דאָס איז נישט געווען קונסט, אָבער עס האָט  
געהאַט דעם חן פון ערלעכער מלאכה, דעם מענטשלעכן גערוך  
פון שווייס...

שפעטער האָט זיך בערגער פאַרפּעסטיקט ווי אַ שפּין אויפן  
קרוק פון אַ שטעקן, וואָס אַ מידער וואַנדראַווניק האָט אויף  
אַ וויילע אַוועקגעשטעלט לעבן אַ פּוים און זיך געלייגט אָפרוען.  
דער פּריפשטיין פון אַ מענטשנס כאַראַקטער איז: אויב ער  
ווערט מענטשלעכער און בעסער, ווען זיין לעבן ווערט באַקוועמער  
און גרינגער – איז אַ סימן, אַז ער איז אַ ריינער מענטש. אויב  
נישט – איז אַ סימן, אַז ער איז אַ אומריינער. דער ריינער  
מענטש איז שוואַך קעגן שוואַכערע פון זיך און שטאַרק קעגן  
שטאַרקערע. דער אומריינער איז פּונקט פאַרקערט.  
בערגער האָט דערפילט זיין נאַרישן פּח, ווי אַ שווערד  
אויף די לענדן...

ער האָט גענומען פּאַכן – רעכטס און לינקס, און – אַלע  
זענען אים געגאַנגען אויס וועג...

## דער פעטער פארט אַוועק.

דער פעטער איז היינט געווען אַביסל צעטרָאָגן. געטרונקען זיין קאָווע שטייענדיקערהייט. פאַרבײַגייענדיק דאָס פענצטער, וווּ עס זענען געשטאַנען וואַזאַנעס מיט רויטסאַמעטענע בלעטער, האָט ער אָפּגעריסן אַ שטיקל בלאַט, עס צוגעטרָאָגן צום מויל, זיך פאַרכאַפט און עס אַוועקגעוואָרפן.

דערנאָך האָט ער עפעס געזוכט אין זיין גרינעם קופערט מיטן צעשפאַלטענעם בויכיקן דעק. געפונען אַ בלאָען יעגער-הוט, זיך אָנגעמאַסטן און מיך געפרעגט, צי עס איז שענער, ווי דער טוכענער הוט, וואָס ער טראָגט. איך האָב געפילט, ווי דער פעטער וואָלט מיר אַ גלעט געטאָן ס'האַרץ מיט זיין סאַמעטענער האַנט און געזאָגט: „פעטער, איר זענט אינגאַנצן אַ שיינער!“ דער פעטער האָט געשמייכלט מיט זיינע אויגן, אין וועלכע עס זענען געווען אַ סך גרינע און צרוינע פינטעלעך... איז געבליבן זיצן מיטן בלאָען יעגער-הוט אויף דער קני, זיך פאַרקוקט אויפן פענצטער, וווּ אַ שמעטערלינג האָט זיך אויפגעפליגלט, ווי אַ שטיק פלאַטערדיק צירונג... זיך צום סוף אויסגעקנאַקט איינציקווייסיג אַלע פינגער פון די הענט און מיך געפרעגט, צי איך האָב געלערנט שיר השירים.

איך האָב געזאָגט, אַז יאָ, איך האָב געלערנט.

— וועלכן שיר השירים האָסטו געלערנט? — האָט מיך געפרעגט דער פעטער איציק, און מיט דער צונג באַנעצט זיינע שיינע, פולע ליפן.

— וואָס הייסט וועלכן? דעם אמתן שיר השירים...

שלמה המלך שיר השירים...

— מיר ווייסן, אַז ס'איז שלמה המלך, — מאַכט דער פעטער

איציק מיט אַ דין ביסעלע חוזק אין קול, - כ'מיי, ווער  
טייטשט דיר איין שיר השירים?

- וואָס הייסט ווער? דער רבי!

דער פעטער האָט צוגעשטעלט צום מויל אַ ברעג-נאָגל, זיך  
ווידער פאַרטראַכט און געזאָגט:

- אַהאַ!

דערנאָך האָט מיך דער פעטער איציק אַוועקגעוועצט אויך  
זיין שפיציקער קני, מיר אויסגעגרייזלט די שטיקלעך פאַות, מיר  
צערעכט געמאַכט ס'שוואַרצע בענדל ביים קראַנג, וואָס האָט  
געדינט פאַר אַ קראַוואַט, געפרעגט, צי איך האָב מיר היינט  
אויסגעפּוצט די ציין, און דערנאָך האָט ער זיך אָפּגערוּפּן:

- נאַרעניו... שיר השירים איז נישט דאָס, וואָס דו

מיינסט...

איך האָב מיך שטאַרק פאַרשעמט, אָנגעהויבן שטאַמלען,  
רויט-ווערן, זיך פאַרענטפערן.

דער פעטער איציק האָט מיר געגלעט דעם קאַפּ, געזאָגט  
נו-נו, ס'איז נישט דיין שולד... ס'איז דער רבי דיינער... מיט  
זיין משה מיט אהרונען... און מיט דער כנסת ישראל... און  
מיט די צוויי לוחות הברית... פינצערניש... ס'שטיקט... מ'קען  
דאָ נישט כאַפּן דעם אָטעס..."

איך האָב געקוקט אויפן פעטער, וועלכער האָט זיך געטאַפּט  
ביים האַלז, ווי ס'וואָלט טאַקע עפעס געשטיקט... זיך אַרומגעקוקט  
צי ס'סמאָליעט נישט עפעס... געצויגן מיט דער נאָז, און דערנאָך  
זיך אָנגערופּן:

- פעטער, אפשר איז דאָס דער סאַמאָואַר?

דער פעטער האָט זיך צעלאַכט מיט אַן איידל, קינדיש  
געלעכטער, מיך אַראָפּגעלאָזט פון דער קני, מיר געזאָגט, אַז  
אַמאָל וועל איך אפשר פאַרשטיין, זיך ווידער אויסגעקנאַקט די  
פינגער, מיר אָנגעזאָגט, איך זאָל געבן דעם פייגעלע, מיט די  
פישעלעך, מיט דעם קאַנינען גענוג צו עסן. צוגעריגלט די  
טיר, אַריינגעלייגט אין בוזים-טאַש אַ לעדערנעם רייסטער מיט  
פאַפירן... מיר פאַרטרויעט זייער שטיי, אַז איך זאָל נישט

גלויפן אלצדינג, וואָס דער רבי זאָגט... און אז אלצדינג האָט  
א נשמה — אפילו א גוי... אפילו א קאָנינקען...

— געדענק-זשע, וואָס מ'זאָגט דיר! — האָט ער געענדיקט. —  
אלצדינג האָט א נשמה... אפילו א הונט... און פאָרגעס נישט, —  
מאָכט ער — זיך פוצן אלע טאָג די ציין.

דער פעטער האָט מיר א קוש געטאָן אויפן שטערן. איך  
האָב אים צוריק א קוש געטאָן אין האַנט. ער האָט מיר געזאָגט:  
„סערווס!“ און איך האָב אים געזאָגט: „פאָרט געזונטערהייט,  
פעטער!“ איך האָב געוואַרט צו זען אומיסנע, צי ער וועט  
א קוש טאָן די מוזה.

ער האָט עס נישט געטאָן.

איך האָב מיך א קליין ביסל געפרייט מיט דעם, וואָס איך  
האָב אַזא שטארקן פעטער, „וואָס האָט נישט קיין מורא אפילו  
פון גאָט אליין“, און מיך האָט פונדעסטוועגן געערגערט, וואָס  
ער מאָכט עפעס אונזער גאָט צו-גאָרנישט...

דער פעטער איציק איז אוועקגעפאָרן ערגעץ און מיר  
איבערגעגעבן צו היטן זיין פייגעלע, די דריי פישלעך און  
דאָס „קאָנינקען“.

דאָס פייגעלע האָט געהאַט א שטייגעלע, די פישלעך  
האָבן געהאַט א גלעזערנע „קאָלבע“, אין וועלכער זיי זענען  
אַרומגעשוומען, און דאָס „קאָנינקען“ האָט מיר דער פעטער  
געהייסן אַריינלאָזן אין „פאָלשן בראָטרער“ פון אונזער אוייון.  
אויסבעטן מיט שטרוי אָדער מיט היי, און זיי געבן צו עסן,  
וואָס ער האָט אָנגעזאָגט.

אַז מײן מאַמע האָט דערזען, ווי איך פריי מיך מיט דעם  
פייגעלע, מיטן פישלע, מיטן קאָנינקען, האָט זי גוטמוטיק  
געשמייכלט און געזאָגט:

— מײן ברודערל אויסן אויג... ער וועט אויך אַמאָל  
צעברעכן הערצער...

און זי האָט מיר געהייסן אויפהערן מוטשען ס'פייגעלע,  
אויפהערן עס האַלטן אין דער זשמעניע און הויכן דאָרויף מיטן  
אַטעם, און אים „לערנען פייפן ווי א שייגעצל!“

- נישט אזוי האָט מען ליב! - האָט געזאָגט די מאַמע.  
אז מען האָט ליב אַ זאך, מוטשעט מען עס נישט."

איך האָב געלאָזט דאָס ציטערדיקע, צאָפּלדיקע באַשעפּעניש  
זיך אַרויסצאָפּלען פון מיינע הענט און זיך אַריינצאָפּלען אין  
שטייגל אַריין. נאָר פון גרויס צעטראַגנקייט האָב איך פאַרגעסן  
פאַרמאַכן ס'טירל פון דער קלעטקע. דאָס פייגעלע האָט געגעבן  
אַ פלי אַרויס, גענומען זיך שלאָגן דעם קאָפּ אין די פענצטער,  
כאָטש די טיר איז געשטאַנען אָפּן. עס איז געווען צעטומלט  
פון דעם געפיל פון פרייקייט, נישט געוואוסט, וואָס צו טאָן מיט  
זיך, זיך געקלאַפט דעם קאָפּ אָן די שויבן, אָן דער סטעליע -  
געזוכט אַן אַרויסגאַנג דורך די האַרטע ווענט, בעת די אָפּענע  
טיר האָט געשמייכלט, געוויזן, אַז ס'איז אזוי פראַסט.

איך בין געלאָפּן כאַפּן אַ ביסל זאָלץ, צו שיטן דעם  
פייגעלע אויפן עק, פּדי איך זאָל עס קענען כאַפּן. איך האָב  
אַנגענומען אַ פולע האַנט מיט זאָלץ און געוואָרפן אין דער  
לופטן. וואָס טוסטו?, האָט געפרעגט די באַבע, וואָס איז  
אַנגעלאָפּן אויף דעם גערודער, וואָס וואַרפסטו זיך מיט  
זאָלץ? האָסט צופיל זאָלץ? וואַרף בעסער ס'היטל, וועסטו  
אפשר כאַפּן דעם, פּויג' דיינעם... אַז נישט, טרייב איר בעסער  
אַרויס דורך דער טיר - דעם "פּויג" דיינעם... איך האָב  
ווייניק חיות אין עפּות... דאַרף איך נאָך האַבן איציקל'ס  
"פּויג" אויכעט..."

די באַבע האָט זיך, געשאַלטן מיט סקריפּ, זי מאַמע  
האָט געזאָגט: "לאָז אים!", און איך אַליין בין געשטאַנען  
אַ צעפלאַטערטער, אַ צעהיצטער, געשפרונגען אַהער און אַהין,  
אונטערגעהיפּעט... אַרויסגעלאָזט אַ גוואַלד, יעדעס מאָל ווען  
איך האָב געזען, אַז ס'פייגעלע דערנענטערט זיך צו דער טיר.  
דאָס פייגעלע איז (אין זיין איילעניש זיך צו באַפרייען)  
געווען בלינד צו אַלצדינג, אַ חוץ צו דעם איינעם געפיל פון  
פריי-ווערן. עס האָט געזונגען אין קורצע, איינציקע זילבן, זיך  
געוואָרפן קעגן דער סטעליע... געשלאָגן קאָפּ אָן פענצטער, ביז  
עס האָט זיך צעפלוטיקט און איז אַראָפּגעפלאָן - מיט איין פליגל

אן אויפגעהויבענעם, ווי עס וואָלט נאָך געהאלטן אין פליען...  
דער אַנדערער אַ צעבראָכענער, אן אַראָפּגעלאָזטער...  
אַז די באַפע האט דערזען פלוט, האָט זי שיער נישט גע-  
חלש'ט. מ'האָט געמוזט אויף איר שפּריצן וואַסער. די מאַמע האָט  
זיך צעוויינט. איך האָב מיך אויך צעוויינט...  
עס איז געווען תשעה-באָב



## בילג זעליג

זעליג איז צוערשט געגאנגען א גאנג. ארויסגעבראכט די גוישע צייטונגען, אזוי גיך ווי זיי זענען ארויס. פדי מ'זאל קענען איבערשרייבן די נייע. די מיטארבעטער האָבן זיך צו אים באַצויגן מיט אַ ביסל דרך-דרך, דערפאַר וויל דער אַרויסגעבער איז זיין פעטער... דער פובליציסט פון רעדאַקציע האָט ביי אים אנטדעקט אַ „מערקווירדיק קלאָרן שכל“. דער הומאַריסט האָט אויסגעפונען, אַז זעליג איז אַ קוואַל פון הומאָר. און מער פון אַלע האָט פון אים געכאַפט תּהפּעלוּת דער פּאָעט, וואָס איז אויך געווען דער שרייבער פון די „דייט-אַרטיקלען אויף דער לינקער זייט“ ווי „לינקע אַרטיקלען“ האָט מען זיי גערופן און סטאַף-פּאַליטיקער... זיינע מיינונגען וועגן פּאַליטיק האָט ער גענומען פון דער „טיימס“. זיינע חכמות וועגן לעבן האָט ער אויסגעקליבן פון די human-interest features פון די זונטיקדיקע ענגלישע צייטונגען. זיינע לידער האָט ער געשריבן אַליין. – האָבן זיי טאַקע געטויגט אויף פּפרות. געוויינטלעך האָט ער נישט געהאַט גאַרנישט וואָס צו זאָגן אין זיינע לידער. אָבער דעם גאַרנישט האָט ער געזאָגט אין אַער ברייט און מיט אַ פול מויל, און מיט קלינגעריי, ווי פון געהמיות, וואָס קערן זיך אום פון פעלד. דער אמתער דיכטער איז געזעסן אונטן, אינם דרוק-שטיב פון דער צייטונג, און געזעצט די דאָזיקע לידער. אויף דער געבמאָשין...

## זעליג וואַקסט

זעליג האָט מיטאַמאָל דערפילט, אַז ער איז עמי צער... זיין פעטער, דער „רויטער שימען“, האָט אויף אים גענומען קוקן מיט

זיינע „אַרומגעליצאַמעוועטע“ אויגן, טראַכטן, וואָס ער קען מאַכן פון אים...

דערווייל, ביז וואָס-ווער-ווען, האָט ער אים געגעבן צו שרייבן „טעאַטער-קריטיקן“ – ער זאָל זיך איינשרייבן די הענט. דערנאָך, אָו זעליג האָט שוין געקאָנט אַ ביסל אויסלייגן און צענויפבינדן אַ שורה מיט אַ שורה, וואָט ער אים, דער „רויטער שימען“, גע-געבן איבערצושרייבן קליינע שטיקלעך נייעס פון די ענגלישע און דייטשע צייטונגען.

זעליג האָט ביידע שפראַכן געקענט בלוז ווי אַ ווייטן און אַרימען קרוב. אַמאָל האָט ער געטראָפן דעם פירוש-המילות און אַמאָל – גישט... אַזוי איז, לַמֶּשֶׁל, באַקאַנט, אָו זעליג האָט איבערגעזעצט:

Meat, that is not fit for human consumption

אויף: „פלייש, וואָס טויג נישט פאַר מענטשן, וואָס ליידן פון שווינדזוכט“.

אין דעם דייטשן אויסדרוק „פריץ שלוג איין פורצעלבוימ (וואָס דער טייטש דאַפּן איז: „פריץ האָט זיך איבערגעקערט מיט די פיס אַרויף“), האָט ער איבערזעצט:

„פריץ האָט געקלאַפט מיט דער האַנט אין פורצעלבוימ“... מיט דער צייט האָט זעליג געכאַפט דעם שניט. געוואָרן אַ רעפּאָרטער אַרום געריכט-הייזער... זיך געטומלט ביי אַלע פּראַצעסן פון אידישע „געגסטער“... זיך באַקענט מיט זיי פּערווענלעך... זיך געווערטלט מיט די ריכטער און פּראַקוראַרן... געשפּילט קאָרטן מיט ענגלישע רעפּאָרטערס אין דער „פרעס-רום“ פון געריכט...  
זיין מאַכט איז ביסלעכווייז געוואַקסן און אויך זיין מענטשן-קענטניש, און ביסלעכווייז האָט זיך ביי אים צעוויקלט אַ פּייאקייט איבערצוגעבן אמתע זאַכן, גלייך ווי זיי וואַלטן געווען אַ ליגן... ער פלעגט באַשרייבן די לעצטע מינוטן פון אַ פאַרברעכער, וואָס ווערט געפירט צום טויט... איבערגעבן די פאַקטן אַזוי „לעפּיש“, אָן צענויפגוס, אָו ס האָט באַקומען דעם חן כמעט פון פיקציע, פון דיכטונג...

## זעליג גיזם

זעליג איז געוואָרן אַ פּינור. פּלעגט באַגעגענען אַלע „גרויסע געסט“ אויף דער שיף, נאָך איידער זיי זענען אַריין אין האַפּן. ער האָט שטענדיק געהאַט מיט זיך אַנגעגרייט אַ פּאַרטיקן אינטערוויו פאַר יעדן באַזונדערן „גדול“. ער פּלעגט דעם חשובּן גאַסט שטעלן אַזויגע פּאַרעווע פּראָגן, מיט שפּיצעלעך און פּרענוזעלעך, און חכמהלעך, אַז דער „גאַסט“ פּלעגט גאַרנישט האַפּן דאַגען, אַז מ'זאָל דאָס דרוקן.  
— אויב שוין יאָ-זשע אַזוי, — פּלעגט זעליג זאָגן אויף זיין סקריפענדיקן אידיש — טו שרייבט-זשע אונטער אייער נאַמען-זשע!

דער „גדול“ פּלעגט אונטערשרייבן. זעליג פּלעגט באַלד „לויפּן צוריק“ אויפּן לאַנד... צו-פּלען צום ערשטן-בעסטן טעלעפּאָן און אַריינרעדן זייער שנעל:  
— „יעס... קאַצמאַן... פּאַלעסטינאַ אונזערס... אידן-פּראַגע געלייזט... גרויסער „דרייוו“ פאַר זעקס מיליאָן... העלף, יעס... באַלפור וועט זיך מגיר זיין... סעמועלס דאַווענט אין צוויי פאַר תּפּילין... העלף, יעס... גיט אַ גרויסן קאַפּ: קאַצמאַן זעט זיך מיט אונזער רעפּאַרטער און זאָגט, אַז יאָ.“  
העלף... יעס... גודביי...”

צו רעדן דורכן טעלעפּאָן איז ביי זעליג געווען אַ מין ליידנשאַפט... ער האָט ליב געהאַט אַריינצורעדן אין שוואַרצן רערל אַריין און צו זאָגן ביי יעדן דריטן וואָרט „העלף — יעס...“ זיין שטים דורכן טעלעפּאָן האָט געקלונגען ריין און אויסגע-אַרבעט — ווי ביי אַ מענטש, וואָס קען אויסגעצייכנט דעם פּאָך פּון רעדן דורכן טעלעפּאָן. זעליג פּלעגט אָפּט אָפּשטיין 15 און 20 מינוט ביים שוואַרצן מוגדשטיקל און רעדן — ווערטער. דער „רעסיווער“ פּלעגט ליגן ביי אים אויפּן אַקסל, און ער פּלעגט אים צוהאַלטן מיטן אויער, אַזוי, אַז ער האָט געקענט נוצן ביידע הענט אויף צו פּאַרצייכענען אַדרעסן, דאַטומס אַדער גלאַט אַזוי אַנוואַרפּן ווערטער אָן שום זין.

איצט רעדט זעליג שטענדיק דורכן טעלעפאן. דאָס הייסט: אפילו ווען ער רעדט צו אייך פערזענלעך, רעדט ער צו אייך אויך ווי דורכן טעלעפאן. ער האָלט שטענדיק דעם רעכטן אַקסל אַ ביסל אויפגעהויבן, ווי אונטערזושפאָרן דעם „רעסיווער“. קוקט אַוועק אין דער ווייטקייט, האָלט די בלייפעדער אין דער האַנט און זאָגט ביי יעדן דריטן וואָרט: „העלאָ-י.ס.“ – העלאָ-יעס... איר האָט נעכטן געהאַט אַ פּיין ליד... זאָגט מיר-זשע. איך בעט אייך-זשע. העלאָ-יעס... ווען פאָרט איר קיין פאַלעסטינא... העלאָ-יעס, וואָס האָב איך געוואָלט זאָגן? דאָ פאַרטראַכט זיך זעליג זייער ערנסט און לסוף גיט ער אַ באַלבע אַרויס: גודביי.

## זעליג זוכט

אַמאָל גיט זיך זעליגן איין צו פאַרכאַפן אַ סענסאַציע – אינגאַנצן פאַר זיך... דאָס געלינגט אים דערפאַר, ווייל ער איז זייער אַ פּוילער... גייט ער נישט אַהין, ווהיין דער רעדאַקטאָר שיקט אים, נאָר ער פאַרקריכט אין זייטיקע ערטער... אין קאַפּיען, אין טרינק-שטיבלעך, אין פאַרוואַרפענע געסלעך, אין פרעמדלענדישע קוואַרטאַלן. און אויף אַזאַ אופן האָט ער שטענדיק בעסערע באַשרייבונגען, ווי די אַנדערע רעפּאָרטערס. אַפּטמאָל געלינגט אים צו באַשרייבן די מנהגים פון די ווילדע פעלקער – אין ניו-יאָרק... אַדער פון די חסידים-שטיבלעך... אַדער – ווי אַזוי אידישע „גענגסטער“ שווערן-איין אַ חבר, און זיי הייסן אים אַ קוש טאָן אַ מוונה...

זעליגס לעצטער אַרטיקל איז געווען וועגן די גריכן, וואָס וווינען בלויז אַ צוויי טריט פון „קעסל גארטן“, ווהיין די שיפן פאַרטראָגן זיי פון גריכנלאַנד. אַ 100 טריט פונם ברעג, וווּ די שיף האָט זיי אָפגעשטעלט, בלייבן זיי וווינען, האַנדלען... לעבן דאָרט אַלע זייקל-יאָרן אויס... אין אַרימקייט און אין כבוד, עסן זיך זייער געבראַטן לעמל-פלייש, זייערע, הייסע

יויך... און בלייבן - גריכן, ביז אין טויט אריין. אַרימע שפּלע  
 גריכן, וואָס קענען נישט די שפּראַך פּונם לאַנד. זעען נישט  
 מער, ווי די שיפּן, וואָס גייען אַריין און אַרויס... דאָס לעבן  
 פון נוי-אַרק בלייבט פאַר זיי אַ בלינד רעטעניש... פון אַלע  
 זייטן קומען „עלס“, אונטן רושן עפעס אויך אַזוינע באַנען...  
 אָפּער די גריכן, וואָס ווילנען אין די שמאַלע געסלעך, לעבן  
 „באַטערי פאַרק“, ווייסן נישט דאַפּן... ווי די כינעזער לעבן זיי  
 דאָ אָפּגעזונדערט... און אַז איינער פון זיי ווערט אַמאָל אַרויס-  
 געשלעפט טיפּער אין שטאַט אַריין, קומט ער צוריק אַן אויס-  
 געפּוצטער אין אַ הויכן, ענגן קראַנג און שפּיציקע שיך, און ער  
 רעדט ענגליש!... אינגיכן טוט ער מיט זיך אַ גוטן שידוך,  
 ווייל אַלע גריכן קוקן אויף אים, ווי ער וואָלט געקומען פון  
 אַמעריקע... און אַז ער האָט חתונה, עפנט ער אַ קאַנטאָר פאַר  
 שיפּסקאַרטן, לייגט אַרויס אין פענצטער אַריין אַ צען-פּופּצן נייע  
 דאָלאַר-אַסיגנאַציעס, הענגט אַרויס אַ שילד: "We Speak English" -  
 און אַלע קומען זיך מיט אים ראַטן וועגן וועלט-זאַכן, וועגן  
 וויזעס... וועגן ברענגען קרובים קיין אַמעריקע... אַדער גלאַט  
 שמועסן וועגן דער גרויסקייט פון דער Statue of Liberty און  
 צי ס'איז אמת, אַז די שטיין-פיגור פון דער פרייהייט-געטין איז  
 אַזוי גרויס, אַז אין דעם מינצטן פינגער פון איר אויפגעוויבענער  
 האַנט, איז פאַראַן אַ „ליפט“ וואָס פאַרט אַרויף און אַראָפּ...  
 און דער דאָזיקער גריך ווערט די לעגענדע פון אַלע, וואָס  
 זענען אַ בעלזן אַ קוק טאָן אויף דער וועלט פון אַ שטיינערנעם  
 פינגער אַרויס...

## זעליגס גרויסע סענסאציע.

זעליגס גרעסטע סענסאציע, וואָס איז אים געקומען אין מוילֵ אַרײַן, ווי אַ געבראַטענע טויב (צוליב זײַן פּוילקײט), איז די:

אינאיינעם מיט דער כאָפּטע רעפּאָרטערס איז זעליג געפאַרן באַגעגענען אַ „גדול“ אויף עליס איילאַנד. די שיף איז אָבער נישט אַרײַנגעקומען אין האַפּן, זענען אַלע רעפּאָרטערס געלאָפּן כאַפּן די „פערי“ צוריק אין שטאָט אַרײַן, ווייל ס'איז שוין געווען ס'לעצטע שיפל קײַן ניו יאָרק.

זעליג איז זיך געגאַנגען פּאַוואָליע. געקוקט אויפן הימל. אויף די בוימלעך. הנאה געהאַט פון דעם פּרישן ים-ווינטל, וואָס איז, דאַכט זיך, געווען פּויל מיט „רעפּאָרטן פון יענער זײט ים“. פון צײט צו צײט האָט זעליג זיך געגריסט מיט אַ באַאַמטן. געזאָגט עפעס אַ חכמהלע. אויסגעפרעגט, וואָס עס טוען די פּאַרהאַלטענע אימיגראַנטן, וועגן וועלכע ער האָט געהאַט עפעס געשריבן אין זײַן צײטונג. צי ס'וועט היינטיקן פּסח דאָרט זײַן אַ סדר... און צי יאָזעף בראַנדעלבערג וועט ווידער האַלטן זײַן דרשה. „וועגן דעם גרויסן ברודער, וואָס טראָגט דעם קלײנעם ברודער אויף די פּלײצעס. און אַז מ'פרעגט אים: „ס'איז דיר נישט צו שווער?“ זאָגט ער: „נײַן, ס'איז מיר נישט שווער — ס'איז מײַן ברודער!“

זעליג מאַכט נאָך די איבערטריבענע מינעס און די הויך-דראַמאַטישע טענער פון דעם גרויסן אַראַטאָר, לאַכט גוטמוטיק און גיט אַ ביט אַרײַן אין אַן עפל, וואָס ער טראָגט מיט זיך... זעליג האָט נישט באַמערקט, אַז ס'איז דערווייל צוגעפאַלן די נאַכט אויפן „טרערן אינזל“. די לעצטע שיף, וואָס גײט פון

עליס איילאנד קיין ניו יארק, איז אוועק... און זעליג איז געבליבן  
נעכטיקן אויפן אינזל.

אז זעליג האָט געזען, אז ער האָט פאַרשפּעטיקט די שיק, האָט ער זיך נישט שטאַרק מצער געווען דאַפּן. ער האָט זיך ווייטער געגעסן זיין עפל. געקוקט מיט זיינע שטאַל-גרויע אויגן אויף דעם ים-נעפל, וואָס האָט פאַרווייכט דעם אומעט פּונם אינזל, אַפּיסל צעמעקט, ווי אַן אַלטע ראַדירונג...

אין דער ווייטן האָבן געוואָיעט די שטורם-סיגנאַלן. די געפאַר-גלעקלעך האָבן אָנגעזאָגט, מ'זאָל זיך היטן. שיפן האָבן געוויינט אין דער אָנקומענדיקער נאַכט אַרײַן. פּײערלעך האָבן געברענט גרין און רויט אין די שווימענדיקע, אומרויקע חלומות. אַ נעפל-שפּין האָט אַרומגעוויקלט אַלצדינג אַריינגענומען דעם ים צווישן אירע צענדליקע פּיס און געצויגן איבער אים עפעס אַ קילע און ווירויכדיקע זאַך.

די לופט האָט געשמעקט מיט זאַלץ און אָנקומענדיקן שטורם. ס'איז געווען פּײכטלעך אַן שטיל-טרויעריק. ערגעץ אין די שטייגן פון דער תּפּיסה האָט געלאַכט אַ מענטש, וואָס איז משוגע געוואָרן פון נישט קענען דערגרייכן דאָס געהאַפּטע לאַנד. זיין געלעכטער האָט געקלונגען משונהדיק און אומנוציק, ווי איינער, וואָס שרייט גוואַלד מיט אַ שטיל, גלייכגילטיק פּנים... דער ים-נעפל האָט אויך דאָס געשריי אָפּגעגלעט... פאַרשפּונען... ווייט-געמאַכט... עס אַריינראַדירט אין דעם גאַנצן ברוי-ברונלעכן אַפּדרוק פון די טאָוילען, וואָס האָבן געהאַלטן אין זיך מוראדיק-ליידיקע, דער-שרעקנדיקע זאַכן...

זעליג האָט אַראָפּגענומען דעם ווייכן, צעקנייטשטן הוט, זיך אויסגעווישט די ברילן מיט אַ דאָלאַר-אַסיגנאַציע, און געפּילט, ווי די האַרטע, געל-געקרייזלטע האַר ווערן אים פּײכטלעך... ווייכער...

דאָס געפּיל פון ווייכע האַר אויף זיין קאַפּ להיפּוך דער שווערער שטענדיקער געקרייזלטקייט איז אים געווען אָנגענעם. ער האָט געגעבן אַ שמיץ אוועק דעם „קאַטשאַן“ פון זיין עפל... צוגעגאַנגען נאָענט צום ציגעלנעם ברעג פּונם ים, זיך געלאָזט

אינאלייען פון דעם וועלן-געוויג... דאָס שטילע, נעפלדיקע, האָט געטרייסט... און דאָס ים-זאלץ האָט דערקוויקט די נאָז און די לונגען.

זעליג האָט דערפילט די גרויסקייט פונם ים - ווי אַ גוואַלדיקע סענסאַציע. ער האָט זיך פאַרגעשטעלט, ווי דער ים גייט אַרויס פון די ברעגעס, שווענקט אָפּ אַ האַלבע שטאָט, די „וולוואַרט“ - געביידע - פאַלט... טויזנטער מענטשן ווערן דערהרגעט... גרויסע הילצערנע הייזער שווימן אַרום אויפן וואַסער... אַ משוגע-געוואַרענע מאַמע שטעקט אַרויס דעם קאָפּ דורכן פענצטער פון אַ לעצטן שטאָק פון אַ שווימענדיק הויז, שרייט: ראַטעוועט מיין קינד... און צינדט זיך אונטער די האָר... אַ קלױסטער-בלאָק רייסט זיך אָפּ אינאיינעם מיט אַ שטיק קלױסטערדאַך - שווימט אַרום און קלינגט... ווי אויף זיין אייגענער לױה... אַ זעקס-שפיציק היטל פון אַ גלױה טראַגט זיך אויפן וואַסער... אַן אָפּגעריסענע האַנט מיט אַ פאַרקוועטשטן שירם...

זעליג שרייבט - אין געדאַנק - די נייעס. אַ גוואַלדיק שטיק רעפּאָרטאַוש. דער ווייכער הוט אין זיין האַנט איז אינגאַנצן צעקגיטשט, און דאָס בענדל הענגט אַראָפּ. דער קאָפּ איז נאַס. זעליג זוכט - אין געדאַנק - אַ פאַסיקן נאָמען פאַר זיין אַרטיקל. „ניו יאָרק אויפן וואַסער“ - דאָס זאָגט גאָר נישט. „ניו יאָרק אַ תיבה מיט טויטע און פאַרווונדעטע“ - שוין בעסער. אָבער נאָך אַלץ נישט. „ניו יאָרק אַ טויטע שיף מיט אַ טויטער מאַנשאַפּט“ - אַט דאָס „קעפל“ איז אים געפֿעלן בעסער, ווי די פריערדיקע צוויי. ערשטנס, ווייל ס'גייט איבער די גאַנצע שרעק פון דעם אומגליק... צווייטנס, דערפאַר, וואָס מ'וועט זיך קענען צעלאָזן אין דעם אַרטיקל און באַשרייבן אַ טויטע שיף מיט אַ טויטער מאַנשאַפּט... וואָס גייט אַליין איבערן ים...

זעליג האָט זיך געכאַפּט, ווי ער צילעוועט זיך אַרויפצושפייען אַקוראַט אויפן שפיץ פון אַ פּאַליע. האָט ער זיך צעלאַכט. אַראָפּ-גענומען די בריילן. ווייל ס'איז שוין סיי-ווי-סיי געווען פינצטער... אַרויפגעטאָן ס'בענדל צוריק אויפן הוט, זיך אַ טאַפּ געטאָן מיט שרעק אין די אויבערשטע קעשענקעלעך פונם וועסטל, צי ער



האָט ביידע גרויסע שפּריצפּעדערס – די רויטע און די שוואַרצע. און אַז ער האָט זיך איבערצייגט, אַז זיי זענען ביידע דאָ, האָט ער זיך געפילט באַרויקט, האָט אַ וואָרף געטאָן מיט די ווייך-געוואָרענע האָר אַהער און אַהין, געזאָגט צו זיך אַליין: „העלף-יעס“ – און איז אַוועק איבערן אינזל.

זעליג האָט זיך אַרומגעבלאָנקעט אָן אַ ציל אויפן אינזל, געקלאַפט הויך מיט די פיס איבער די צייגלדיקע טראַטוואַרן, זיך צוגעפייט אַ ליד, געווען צופרידן מיט זיך אַליין, וואָס ער האָט דערלעבט צו זיין דאָס, וואָס ער איז. אַ געשמאַקער הונגער האָט זיך באַוויון אין אַ ווינקל פון זיינע אינגעווייד. זיין נאָז האָט געשמעקט געזאַלצנט, און דער גומען האָט זיך – אין געדאַנק – געקוויקט מיט אַ קופליע געשמאַקן, ביטערלעך-קאַלטן, „פעטן“ ביר... זעליג האָט זיך די לעצטע עטלעכע חדשים גענומען צולערנען אידיש, געזוכט צו געפינען אַ פאַסיקע איבערזעצונג פאַר יעדן ענגלישע וואָרט. געאיפט זיך אויף באַקאַנטע ווערטער-ביכער... איצט האָט ער גראָד געזוכט אין געדאַנק אַ אידישע איבערזעצונג פאַר דעם וואָרט „קרוד“ – וואָס ער האָט אַזוי אָפט געהערט צווישן די ענגלישע רעפּאָרטער-יונגן, ווען זיי האָבן גערעדט פון זייערע קאָנקורענטן. זעליג האָט געפרופט איבערזעצן דאָס וואָרט „קרוד“ אויף „רוי“, „אומגעלומפערט“, אָבער ביידע ווערטער זענען אים נישט געפעלן... ער האָט זיי אָפּגעוואָרפן פון זיך, אויף זייער אָרט איז אים געקומען אויפן געדאַנק דאָס מאַדנע וואָרט „אוכאַזשעוואַטאַר – פאַר איינעם, וואָס דרייט זיך אַרום אַ דאַמע, אוכאַזשעוועט... אוכאַזשעוואַטאַר. אויך איז אים, ער וויסט נישט ווי אַזוי, סיידן אפשר צוליב דעם וואָס ער האָט געטראַכט פון מלחמה און פון דייטשן – ארויפגעשווומען אויפן רעיון דאָס וואָרט „יערגע“, „יערגעס“, דייטשע יעגערס מיט שניפסן“.

## אויף עלים איילאנד

— פארדאָן, מאָסיו !

עס האָט אים אָפגעשטעלט אַ העוודיק פרייליין, אין אַ לייכטער פעלערינע, וואָס האָט געפלאַטערט אין ווינט. איר פיגור איז געווען מיטלהויך, איר שטים זיס — ווי פריש, קיל וואַסער, וואָס מ'טרינק נאָך געזאַלצנט. זי האָט געהאַט ברוינע, ערלעכע אויגן, און די דרייטטיקייט פון אַ מענטש, וואָס פאַרלירט זיך אין ערגעץ נישט. זעליג האָט געוואָלט אַרונטערנעמען דעם הוט און גריסן, אָבער ער האָט זיך געכאַפט, אַז ער האַלט דעם הוט אין האַנט. האָט ער אים אויף גיך געוואָלט אַרויפכאַפן אויפן קאַפּ, ווי אַ קאַשקעט (פאַרגעסן, אַז זייט די לעצטע צוויי וואָכן טראָגט ער אַ הוט !), זיך אַפּיסל געפלאַנטעט, זיך פאַרשעמט, אָבער איז שנעל געקומען צו זיך, אַרויסגעשלעפט, פון געווינהייט, די רויטע פּעדער פון אויבערשטן וועסטל-קעשענקעלע, געזאַגט: „העלף-יעס“... און געפרעגט אויף ענגליש, וואָס זי ווינט.

דאָס מיידל האָט ווידער אָנגעהויבן רעדן אויף איר זינגענדיקן, נאָזיקן פאַרנצויזיש... זעליג האָט איר געענטפערט אויף ענגליש. ער האָט פאַרשטאַנען, אַז זי בעט אַ שוועבעלע אָנצוצינדן דעם לאַמטערן, וואָס זי האָט געהאַלטן אין האַנט.

זעליג האָט אַליין געפרופט אָנצוינדן דעם לאַמטערן, געשיצט דאָס אָנגעצונדענע שוועבעלע צוערשט מיטן הוט, דערנאָך מיט פיידע פויסטן, וואָס האָבן אויסגעזען ווי אַ ברענענדיקע קלעטקע — דורך די פינגער האָט זיך אין דער האַלב-פינסטערניש אַרויסגעזען די שיינקייט פון מענטשלעכן בלוט...

אַז זעליגן האָט אָפגעגליקט אָנצעצינדן דעם לאַמטערן, האָט ער אים אַליין גענומען אין דער האַנט אַריין (דעם הוט האָט ער צענויפגעלייגט און אַריינגעלייגט אין קעשענע), און געפרעגט דאָס פרייליין, צי זי פאַרשטייט ענגליש.

— ענגליש נישט, אָבער דייטש יאָ! — האָט דאָס מיידל  
געענטפערט מיט דעם נאָזיקן אַקצענט פון אַ געבוירענער  
פראַנצויזקע.

— דייטש? איך שפרעכע דייטש!  
זעליג האָט זיך צעפלאַמט. דערמאָנט זיך אין דעם קנאַפליכן  
ביסל דייטש, וואָס ער האָט אַמאָל געלערנט, זיך גלייך  
פאַרגעשטעלט פאַר איר, אָו ער איז אַ רעפּאָרטער פון אַ גרויסער  
צייטונג און געפרעגט:

— זי זינד אימיגראַנטין?  
— יאָ, — האָט געענטפערט דאָס פרייליין, — איך בין  
אימיגראַנטין.

— שוין לאַנג פאַרהאַלטן?  
— אַ וואָך.  
— וואָס איז אייער באַשעפטיקונג?  
— פראַקטיטוטקע.

דאָס מיידל האָט אַרויסגעזאָגט דאָס וואָרט, פראַקטיטוטקע  
מיט אַזאַ פיינקייט און ערלעכקייט, אָו זעליג האָט אויפגעהויבן  
דעם לאַמטערן נאָענט צו איר פנים, זיך איינגעקוקט, אַ לאַך  
געטאָן און געזאָגט:

— איר טרייבט שפּאַט, פרייליין??  
— ניין. ווירקלעך!

זעליג האָט מיט זיין חוש פון אַ רעפּאָרטער דערשמעקט,  
אָו דאָס מיידל איז אַ סענסאַציע, האָט ער זיך מיט דער לינקער  
האַנט געכאַפט ביים האַרץ, וווּ די רויטע פען איז געווען אייב-  
געפעסטעוועט אין וועסטל, מיט אַ מעשן קלאַמערל, פאַרבטען  
דאָס מיידל, זי זאָל זיך מיט אים אַוועקזעצן אויף אַ באַנק, וואָס  
איז געשטאַנען אין דעם קליינעם שפּאַצירגערטל דאַלעפן.

דאָס מיידל האָט געזאָגט: „מיר איז אַלץ איינס“, זיך  
אַוועקגעזעצט לעבן זעליגן, וועלכער האָט מיט זיין טאַשנטיכל  
אָפגעשטויבט די ריינע באַנק... דערנאָך האָט זי אריבערגעלייגט  
אַ פוס איבער אַ פוס, געוויזן אַ חנעוודיק קנעכל, שיינע זאָקן און  
אַ פאַרשייט שפיצל פון אַ זיידענעם אונטערהויז.

- זאָגט מיר, - האָט זעליג אָנגעהויבן זיין אינטערוויו - ווי  
 אַזוי זענט איר אַהער געקומען?  
 - מיטן שיף, ווי אַלע...  
 - כ'ווייס... כ'מיינ, העלף-אָ-יעס... כ'מיינ צוליב וואָס פאַר  
 אַ צוועק?  
 - צו אַרבעטן און ערלעך פאַרדינען מיינ ברויט! - האָט  
 געזאָגט דאָס מיידל.  
 - העם-הע... כ'מיינ... און וואָס האָט איר אָנגעגעבן פאַר  
 אייער באַשעפטיקונג?  
 - פראַסטיטוטקע!  
 זעליג האָט נישט פאַרשטאַנען.  
 - איר האָט געזאָגט דעם אמת?  
 - ווי-דען? איך האָב דאָך געגעבן אַ שבועה!..  
 זעליג האָט אַראָפגענומען ס'קעפל פון זיין רויטער  
 שפּריצפּעדער... עס צוריק אָנגעטאָן. געטראַכט אַ וויילע, ווי אַזוי  
 צו טעקלען די פראַגע... און אין דער זעלבער צייט אויך  
 געטראַכט, ווי אַזוי עס וועט זיין אויף אידיש: "...to tackle"  
 - אַזוי?... האָט איר אָנגעגעבן אַזאַ באַשעפטיקונג!... - האָט  
 זעליג באַדויערט. - און צו וועמען, האָט איר געזאָגט, פאַרט איר?  
 דאָס מיידל האָט אים אָנגעקוקט מיט אירע ערלעכע, שיינע  
 אויגן און געזאָגט:  
 - צום מיניסטער!  
 זעליג איז געוואָרן דערשטוינט. ווי אַ יאָגד-הונט, וואָס  
 דערשמעקט בלוט, האָט ער אַ צי געטאָן מיט דער נאָז, זיך אַ טאַפ  
 געטאָן די גרויסע, רויטע פען און געזאָגט:  
 - צום מיניסטער פון - - - ?  
 - יאָ.  
 - איך פאַרשטיי נישט...  
 - דאָס איז זייער איינפאַך, - האָט דאָס מיידל געזאָגט -  
 אין דער צייט פון מלחמה האָב איך געאַרבעט אין פאַריו, זייער  
 אין אַ רייך פלאַץ. אַלע גרויסע מענטשן פלעגן זיין אונזערע געסט,  
 יוייל אונזער, הויז" האָט געהאַט זייער אַ גוטן נאָמען...

- העלף-יעס! - האָט זעליג געזאָגט אומגעדולדיק, ווען דאָס  
מיידל האָט זיך אויף אַ ווייל אָפּגעשטעלט, - דערציילט ווייטער...  
נו... וואָס איז געווען ווייטער?

- גאָרנישט. וואָס האָט געזאָלט זיין? ביי מיר זענען געווען  
אַזויגע געסט, ווי מאסיו קלעמאנסאָ... מר. לאָיד דזשאָרדזש און...  
דער מיניסטער...

- העלף-יעס... נו?! - איז זעליג שיער נישט אַרויס פון  
דער הויט... די שפיץ פינגער האָפּן ביי אים געברענט פון  
אומגעדולד דאָס צו באַשרייבן.

- אין פאַרזי זענען מיר געווען די בעסטע פריינט - איך  
און דער מיניסטער. - ער האָט מיך גערופן זיין קעצעלע און  
אלצדינג... און - הער, זאָגט ער, לואיז, פאַרוואָס פאַרסטו נישט  
קיין אַמעריקע? זאָג איך, צו וועמען? זאָגט ער, צו מיר... זאָג  
איך, איר מאַכט שפּאַס הערר פרעזידענט, זאָגט ער, ניין... איך  
מיין עס ערנסט.

- העלף-יעס... נו?

- גאָרנישט. ביז נאָך דער מלחמה איז נאָך אַלץ געווען  
נישקשה. איצט אָבער איז די קאָנקורענץ פון די פירגערלעכע  
פרויען געוואָרן צו גרויס. און זיי קענען עס מאַכן ביליקער,  
ווייל זיי דאַרפן נישט האָבן קיין באַזונדערע צימערן... אַ חוץ  
דעם איז דאָס ביי זיי בלויז אַ זייטיקער פאַרדינסט... אויף  
נאַשערייען. אָבער מיר דאַרפן אַרבעטן פאַרן שטיקל ברויט...  
איך האָב אינדערהיים אַן אַלטע מאַמע, וואָס איך מוז שטיצן...  
די אַרימע מוטער מיינע! און דאָ נוצן זיי מיך אויס, די יונגען...  
און מצאָלט מיר נישט אַ סך...

דאָס מיידל האָט זיך גענומען ווישן די אויגן מיט אַ קליין,  
געשטיקט נאָזטיכל.

זאָגט-זשע מיר, איך בעט אייך, - האָט געזאָגט זעליג, -  
איר האָט דאָס אַלצדינג דערציילט פאַר די באַאַמטן?  
- געוויס, געמיינט, אַז ס'וועט מיר העלפן...

- נו?

- אָבער ביי אייך איז נישטאָ קיין גערעכטיקייט... אייער

פרייהייט (דאָ האָט זי אָנגעוויזן מיטן טאַשנטיכל אויף דער  
סטעטשו אָו ליבערטי), אייער פרייהייט האָט אַ שטיינערן האַרץ...  
קיין רחמות נישטאָ...

– וואָס האָבן זיי געזאָגט, די באַאַמטן ?

– זיי האָבן געזאָגט, אַז אויב אַזוי וועל איך זיין אַזוי גוט  
און צוריקפאָרן קיין פאַרינו... איצט וואָרט איך אויף מיין שיף...  
– זאָ ? גוטע נאַכט !

זעליג איז אָן צערעמאַניעס אַוועק פון דעם מיידל, געלאָפן  
ווי אַן אָפגעפאַרעטער, אַריין אין אַ הויז אויפן אינזל, וווּ ס'איז  
דאָ אַ טעלעפאָן, אַוועקגעשטעלט דעם „רעסיווער“ אויפן אַקסל,  
אַוועקגעלייגט פאַר זיך אַ שטיקל פאַפיר, און דערווייל, איידער ער  
האָט געקראָגן „פאַרבינדונג“, האָט ער אויפגעשריבן אַ סך מאָל  
דאָס וואָרט „טעקל“... דערנאָך, אַז ער האָט געקראָגן דעם נומער,  
וואָס ער האָט געבעטן, און ער האָט דערהערט דאָס קול פון  
יענעם זייט טעלעפאָן, האָט ער זיך אַזש אַ צאַפל געטאָן. ער  
האָט גענומען זידן ווי אַ סאַמאָואַר, וואָס אַט-אַט פאַלט פון אים  
אַרפֿאָ דער „קוימען“.

– העל-אַ-יעס... דאָס בין איך. איך, זעליג. זעליג! העל-אַ-

יעס... אַ גוואַלדיקע סענסאַציע... קען נישט ערקלערן דורכן  
טעלעפאָן... האָבן פאַרשפעטיקט מיין „פּערי“ קיין ניו-יאָרק...  
וועל זיין צוריק מאָרגן אינדערפרי... העל-אַ-יעס... אַ וועלט-  
סענסאַציע! ...!

פון דעמאָלט אָן האָט די צייטונג-וועלט זיך אָנגעהויבן  
רעכענען מיט זעליג... דער „רויטער שימען“ איז געווען שטאַלץ  
אויף אים, גענומען אים רופן „פלימענטשיק-ברודער“... און  
פלימענטשיק-ברודער איז היינט אַ מאַכט... פאַרט אין אַ גרויסן  
אַטאָמאָביל... האָט אַ חלק אין דער רייכער צייטונג... דיקטירט איר  
שטעלונג בנוגע אַלערליי פראַגן. אויס – אידישער געדאַנק! דער  
רויטער שימען האָט איינגעזען, אַז דער „אידישער געדאַנק“ איז  
זיך אַ גאַנץ גוטער געדאַנק, אָבער צו צירקולאַציע קומט דאָס נישט...  
היינט גיט יענע צייטונג „פילדער פון יונגע, שיינע אלמנות“...  
מ'באַשרייבט די קונסט פון די יונגע, „גריכעניעס“ און אַלט-

גריכנלאנד... מ'גייט רעפראָדוקציעס פון די נאַקעטע ווייבער פון  
פראַנץ האַלז פון שטוק... פון וואַרגאָ...  
און זעליג שרייבט אונטער :  
„די שיינקייט פון פרויען-קערפערס, ביי די אומשטערבלעכע  
וועלט-קינסטלער“ ער דערציילט, אַז דער רעדאַקטאָר איז עקסטראַ  
געפאָרן קיין קאַראָ. פּדי זיך איינצושאַפן אָט די קונסט בילדער  
(מ'קען זיי קויפן ביי האַפּשטענגלען אויף דער זעקסטער עוועניו  
פאַר 1 ד. 40 ס. אַ שטיק.). און די לעזער - לייצען און קוקן  
און באַכלינען זיך אַזש...

## דער טאטע פֿאַרט קיין אַמעריקע

די צייט איז זיך דערווייל געגאַנגען איר גאַנג. טעג האָבן  
אויפגעגעסן טעג, יאָרן האָבן אויפגעגעסן יאָרן.  
נעכט האָבן זיך מצער געווען דאָפון וואָס זיי זענען פינצטער  
און האָבן זיך אַזוי ביסלעכווייז אַריינגעטרויערט אין די טעג.  
טעג האָבן זיך געפרייט דאַמיט, וואָס זיי זענען לייכטיק, און האָבן  
זיך אַזוי ביסלעכווייז אַריינגעפרייט אין נעכט...  
מענטשן דאַרפן זיך אויסלערנען די צוויי גרויסע ווערטער  
פון דעם פילאָזאָפֿן העראַקליט: „אַלצדינג פֿליסט“. ווען דאָס  
מענטשוואַרג וועט מיטן בלוט פאַרשטיין די טויטע טיפקייט פון  
די ווערטער, וועלן זיי ווערן ווירדיקער, באַשיידענער. צו וואָס  
דאָס נאַרישע טומלען זיך? — די קנאה, וואָס פּרעסט אויף די  
קליינע טעג? די שנאה, וואָס פאַרברענט אונזערע נישטיקע רגעס?  
סוף-כל-סוף וועט דאָך אלץ אַוועקפֿליסן. און טויטע קעניגע  
זענען טויט אויף דעמזעלבן אויפן, ווי טויטע קעץ...  
די פֿישוף-מאַכעריך, די צייט, האָט מיט איר גריזשענדיקן,  
ביזן צאָן צעקייט נאָך עטלעכע פון מיינע יונגע יאָרן, אויסגעלאָשן  
אין מיר עפעס אַלט, אָנגעצונדן אין מיר עפעס נייס.  
דער טאטע איז אַוועקגעפֿאַרן קיין אַמעריקע.  
אַ שבת-צו-נאַכטס פֿאַרן אַוועקפֿאַרן, האָבן מיר פֿאַרריגלט  
טיר און טויער, אַראַפּגעצויגן די פֿאַרהאַנגען פון די פענצטער,  
און דער טאטע האָט זיך פֿאַרמאַכט אין אַלקער מיט יאָשע דעם  
שניידער, האָט זיך דאָרט געזאַמט אפשר אַ פּערטל שעה, אין איי  
דערנאָך אַרויסגעקומען צוריק — אָן די שיינע, אידישע קליידער...  
אָן דער זיידענער בעקעשע, אָן דער אַטלעסענער ראַושעוויקע  
מיט די ברייטע אַרבל, ווהיין ער פֿלעגט באַהאַלטן די איידעלע,  
למדנשע הענט, ווען ער איז געגאַנגען אין גאַס. אַנשטאָט דעם



אלטן, אידיש-נגידישן טראכט האָט ער געטראָגן, ווינער קליידער פון ברוינעם וואָלשטאָף. די הויזן זענען געווען ברייט און האָבן געהאַט צוויי קנייטשן אין די זייטן. דער קאמיוויל איז געווען הויך, ביז צום האַלז. האָט געהאַט לאַצן, וואָס זענען געווען פאַרקנעפלט מיט קנעפלעך. דאָס סאַקל איז געווען לאַנגלעך און ברייט און האָט געהאַט אפשר צען קעשענעס...

דער טאַטע איז געווען פאַררויטלט, פאַרשעמט. יאָשע דער שניידער, וואָס האָט געהאַט אַ קאָזע-בערדל מיט אַ ברייטן שניט צווישן ביידע וואַנצעס — אַ מין קאַלטע מחיצה, ווי צווישן צוויי ברידער, וואָס קריגן זיך איבער אַ ירושה — איז „געזעסן“ פאַרן טאַטן אויף די קניעס... שיער-שיער, וואָלט מען געקענט זאָגן, אז ער קניעט. אָבער יאָשע שניידער ווייסט ב"ה, וואָס ס'קער צו אידישקייט, און ער זיצט דאַריבער אזוי ווי ער וואָלט זיך געקליבן גיין אַ רוסישע „קאמארינסקע"... ער פאַרעט זיך אונטן, ביי די שיד... די מאַמע זאָגט, אז מ'דאַרף אַ טאַלאַבאָן, ווייל וואָלשטאָף לויפט איין, און זי וויינט, ווי ס'וואָלט חלילה נישט געקענט זיין קיין גרעסער אומגליק, ווי דאָס, וואָס דער טאַטע טוט זיך אָן אין „ווינער קליידער". דער טאַטע אַליין האָלט זיך, ווי עס פאַסט פאַר אַ זון פון אַ מאַרטירער-פאַלק. ער שמייכלט אָן אויסגעשפילטן שמייכל, און טאַפט זיך ביי דער באַרד, גלעט זי, ווי מ'גלעט אַ קינד די לעצטע פאַר שעה, איידער ס'לאָזט חלילה די נשמה...

ווער ווייסט, ווי לאַנג דעם טאַטנס שיינע באַרד האָט נאָך צו לעבן? צי איז איר נישט באַשערט חלילה... דער טאַטע זאָגט צו יאָשע שניידער, ער זאָל אויפהערן אזוי צו בלאָזן דעם רויך, ווייל ס'גייט אים אַרײַן אין די אויגן. יאָשע שניידער גיט אַ שפּרינג אויף ווי אויף פּרוּזשינעס, גיט אַ וואָרף דעם ציגאַר-טיטון, פאַררייבט אים מיטן פּוס, פאַרעט זיך ווידער אַרום דעם טאַטן — דאָס מאַל אַרום די ברייטע לאַצן פון זיין קאמיוויל, וואָס בלאָזן זיך אַביסל. דער טאַטע בלאָנדזשעט אַרום מיטן מינדסטן פינגער אַרום די אויגן, טונקט דאָרט עפעס אויס, ווי ער טונקט פון די כּוסות דצ"ך-עד"ש... שמייכלט... קוקט

אויף דער מאמען און זאגט, זי זאל נישט וויינען. וואָס איז דאָ  
דאָ צו וויינען? ס'איז אומעטום גאָטס וועלט...  
מאָמע ווייסט, אָ ס'איז אומעטום גאָטס וועלט. אָבער  
וואָס קומט איר אַרויס דאַפּן, אַז גאָט אַליין האָט קיין רחמנות  
נישט. צערייסט און צעפליקט הערצער — צוליב אַ שטיקל ברויט...  
צוליב אַ שטיקל ברויט...

אַ די באַבע איז אַריינגעקומען און דערזען דעם טאַטן  
אינם „ווינער טראַכט“, האָט זי אַרויסגעלאָזט אַ קוויטש „אוי!  
געקוילעט בין איך!“ האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף אַ בענקל און  
געהייסן שפּריצן אויף זיך וואַסער...

דער טאַטע האָט אין מיינע אויגן אויסגעזען זייער שיין.  
די פאַרפלאַמטע, פאַרשעמטע באַקן, די ברוינלעכע, פירעקעדיקע  
באַרד, דער פאַרשייטער קאַמיוויל — דאָס אַלצדינג איז מיר שטאַרק  
געפעלן געוואָרן. עס הייסט, געשמעקט מיט „וויין“, מיט „שאַקאַלאַד“,  
מיט „לייפציג“, מיט „איך האַבע די עהרע“... מיט „מען מעג“...  
אַ די באַבע האָט דערזען, אַז איך בין דאָ אין שטוב און  
איך דריי מיך אַרום אויף דער „שיינער חתונה“, האָט זי געמאַכט  
אַ גוואַלד אויפס-ניי:

— „נאָך ער דאַרף דאָס צוקוקן!“

מען האָט מיך געוואַלט אַרויסשטופן אין דרויסן אַרויס,  
אָבער איך האָב מיך נישט געלאָזט. איך האָב געזאָגט, אַז ס'טוט  
מיר וויי דער קאַפּ, און — מ'האַט מיך געלייגט שלאָפּן, טאַקע  
דאַרט אין אַלקער, וווּ דער טאַטע האָט זיך איבערגעטאַן זי  
קליידער.

איך האָב זיך געמאַכט אַז איך שלאָף, האָב געפלאָנן מיט  
די ליפּן און דורך דער נאָז... אַלע מינוט איז מיר געוואָרן טרוקן  
אין האַלז און איך האָב געמוזט אויפהערן אָטעמען אַזוי הויך  
און באַנעצן די ליפּן מיט שפייטעך, דערגאָך האָב איך זיך ווידער  
גענומען צו אָטעמען וואָס שאַרפער, אפילו אַביסל אונטערגעכראָפּעט,  
און זיך שיער צעלאַכט...

איך האָב געהאַלטן די אויגן אַ ביסל אָפּן און געקוקט,  
דער טאַטע איז נאָך אַליין געשטאַנען אָנגעטאַן אין „מונדיר“. יאָשע

שניידער האָט צערוקט די וואָנצעס, ווי ער וואָלט מורא געהאַט,  
אַ טאָמער וועלן זיי זיך פאָרט צענויפשטויסן, וועט חלילה  
פאָסירן ס'גרעסטע אומגליק. האָט זיך אָנגעטאָן אַ פינגער-הוט אָן  
אַ דעכל, געהאַלטן די ברילן אויפן שטערן, ווי ער וואָלט  
באַדאַרפט זען מיטן שכל, נישט מיט די אויגן... האָט  
געפאָרטריגעוועט. גענייט, געצויגן דעם טאַטן פיי די לאַצן און  
ביי די אַקסלען, וועלכע זענען אַזוי אויך געווען אונטערגע-  
וואַטעוועט. אַבער לויט דער נייעסטער מאָדע האָבן זיי געדאַרפט  
זיין גאָך העכער...

די מאַמע, אַ מידע פון וויינען, האָט זיך אַוועקגעזעצט  
אויף מיין בעט און געהאַלטן דעם טאַטנס האַנט אין אירער. די  
באַפע איז געקומען אַריינצולויפן, און געזען אַז דער שניידער  
סטריגעוועט עפעס אויפן טאַטנס הויז, וועלכע זענען געווען צו  
לאַנג, האָט זי גענומען און געגעבן דעם טאַטן עפעס צו  
קייען...

דער טאַטע האָט געקייט. יאָשע שניידער איז געזעסן ביים  
טאַטן, צעפוסנס, גענייט מיט זייער אַ לאַנגן פאָדים, פאָרוואָרפן  
קונציקע קניפּלעך — אין דער הוילער לופט, דאַכט זיך, און  
גערעדט מיטן טאַטן וועגן אַמעריקע, און צו ס'איז אמת, אַז  
„נאַסס“ (ראשי תיבות פון אַ שיף-געזעלשאַפט „נ. א. ס. מ.“)  
גייט כשרע עטנס, און אַז ער שטאַמט פון אידישע עלטערן, דער  
נאַסס...

דער טאַטע האָט געזאָגט, אַז ער פאָרט נישט מיט „נאַסס“,  
ווייל „נאַסס“ האָט געוואָלט צו טייער. ער פאָרט מיט „רעדשטאַר“,  
דורך אַנטווערפן.

ווען יאָשע שניידער האָט שוין גאַרנישט געהאַט וואָס צו  
פרעגן, האָט ער גענומען זינגען:

„נאַוואַרעלע ריביטשקע,

הייסט דאָך אויף אידיש פיש;

ווי די רביצין איז געקומען צום רבין,

האָט ער איר געטאָן אַ קישׁוׁ!

איך בין געלעגן אין בעט און אַלצדינג אונטערגעהערט,

מיט א האסטטיק הארץ. דער שלץף האָט שוין געהאַט אַביסל גובר געווען מיין נייגער, אָבער דאָס אויער האָט זיך נאָך געראַנגלט... איינגעזאָפּט אין זיך דעם פּלאַטערדיקן פּישוף פּון די פרעמדע ווערטער: „נאַס“, „רעדשטאַר“, „אַנטווערפּן“. איך האָב געזען שיפּן מיט גאַלדענע קוימענס... און הויכע זעגל-בויםער פּון רויטן טריפּאַקס... און גרויסע מעסערס אונטן ביים דרויסנדיקן דנאָ פּון שיף — די מעסערס שניידן די ריזיקע וואָל-פּיש, וואָס טוען צערענען אויף די שיפּן... עס גיסט זיך בלוט... די שיף גייט דורך אַ שטראַם מיט פּיש-בלוט... די מאַמע צעהאַקט די קלענערע פּיש מיט אַ האַק-מעסער, בראַקט אַריין אַ ציבעלע... טוט אַריין אַביסל פעמער...

איך האָב זיך געגעבן אַ כאַפּ אויף און דערזען דעם טאַטן אָנגעטאָן אין אַ ברוינעם, קיטטאַנט — אַ האַרט היטל אַזאַ, ווי אַן איבערגעקערט מולטערל, און ס'האַט געהאַט צו צוויי פּיינערנע לעכלעך אויף יעדער זייט, און אַ שוואַרץ גומידל, מיט אַ שטיקל שוואַרץ קנעפל אויף צו פאַראַנעקן אַט-דאָס גומידל.

דער טאַטע איז געווען אַזוי פאַרענדערט, אַז איך האָב אים נישט דערקאַנט... צום ערשט האָב איך מיך דערשראָקן און געוואָלט אַ געשריי טאָן, דערנאָך האָב איך פאַרשטאַנען, וואָס דאָ טוט זיך, אַ קוק געטאָן אויף די צוויי נאַרישע לעכלעך אין קיסטאַנט, און דאָס האַרץ איז מיר געוואָרן פול מיט ווייטאַק... איך האָב ארויסגעשאָסן אין אַ געוויין.

דאָס איז געווען דער „פּונק אין פעסל פּולווער“. דערהערט, אַז איך כליפע, איז געקומען צעלויפּן די באַבע און זיך צעקוויטשעט... און אָפּגעלאָשן קוילן... די מאַמע האָט געכליפעט אין היסטעריקע; דער טאַטע האָט געזאָגט: „נו, נו, הערטס אויף! ס'איז שוין גענוג“, האָט אַוועקגעלייגט דעם קיסטאַנט, צוריק אָנגעטאָן דעם סאַמעטענעם הוט מיט די ברייטע ראַנדן, אַראָפּגע-וואָרפּן פּון זיך דאָס סאַקל מיטן קאַמיוזיל... אַרויסגעשיקט די מאַמען מיט דער באַבען, געהייסן דעם שניידער קומען מאַרגן, ווייל ער האָט קיין כּח נישט...

און אז דער טאטע איז געבליבן אליין (ער האָט געמיינט,  
אז איך שלאָף), האָט ער אַרְאָפּגענומען פון דער פּאַליצע אַ ספר  
עס צעעפנט... אַנגעהויבן עפעס אונטערברומען אַ ניגון. דערנאָך  
האָב איך געהערט, ווי טרערן קאַפען אויף פאַפּיר...

## „הגר“

וואַלקינס „הגר“ איז געוואַקסן און געוואַקסן.  
וואַלקין האָט געקלעפט טאַג-און-נאַכט. געשלאָסן אומרויק.  
געחלומט פיצלעך חלומות, וואָס האָבן געהאַט צו טאָן ענטוועדער  
מיט די שוין-פאַרענדיקטע לייניעס פון זיין סקולפּטורע, אָדער מיט  
דעטאַלן, וואָס ער דאַרף ערשט אויספירן.  
ווי אַלע קינסטלער, איז וואַלקין געווען אַ פּוילער. חדשים-  
לאַנג פלעגט ער זיך אָנפּוילן. עפעס פלעגט אין אים צעפאַלן,  
יורן, ווי אין וויינטרויבן, וואָס ווערן וויין. אינווייניק איז געווען  
אַ זיסע זיכערקייט מיט זיך אַליין. אַ געפיל, אַז ערגעץ טיף אין  
זיך איז פאַראַן אַ קוואַל, וואָס לעבט שטענדיק, נאָר מען פאַרדעקט  
אים מיט גרויסע, גרינע פלעטער, קיינער זאָל אים נישט זען.  
אַ רייכקייט-געפיל, וואָס באַשטייט אין נישט-אויסגעבן די אָנגע-  
זאַמלטע אוצרות... נישט ציילן... נישט טראַכטן אפילו דאַפּן...  
נאָר זאַמלען, זאַמלען, זאַמלען.  
אין אַזוינע צייטן פלעגט וואַלקין ליגן אויסגעצויגן אויף  
זיין אַטאַמאַנע, רויכערן די בויכיקע ליולקע, זיך שפּילן מיטן רויך,  
לאָזן קליינע געדאַנקען-שאַטנס פאַרבלייזען אין זיין געמיט. זיך  
טאַפן דאָס גראַבע פלייש פון זיינע לייטקעס און פון זיינע אַרעמס  
און הנאה האָבן פון זייער גוטער טעקסטור.  
וואַלקין איז נישט געווען פון יענע קינסטלער, וואָס האָבן  
נישט קיין גלויבן אין זיך, גיבן זיך אַליין קיינמאָל נישט אויף  
באַרג, האָבן מורא אויף אַ מינוט זיך אויסצולעשן, טאַמער וועלן  
זיי זיך נישט קענען צוריק אָנצינדן.  
דאָס פייער פון אַזוינע אומזיכערע קינסטלער איז שטענדיק  
פאַרטונקלט. האָט אַ סך אַש פון אויבן. עס פעלט די פרישקייט  
פון אַ גייעם, זינגענדיקן פייער. עס פעלט די פרייד פון  
אָנמייען-זיך...

וואַלקין האָט געטראַכט אין ליניעס, אין פאַרמען, פאַרבן  
האַבן פאַר אים כמעט נישט געלעבט. יעדער פאַרב האָט ביי  
אים - אין זין - געהאַט ענטוועדער אַ טעם, אָדער האָט זיך  
אויסגעדריקט אין איר פאַרם. אַזוי איז ביי אים רויט געווען -  
רונד, ווייס - פלאַך, גרין - לאַנג... בלאַ - ביטער, געל - זיס...  
וואַלקין האָט אויסגעקליבן אַן אומדאַנקבאַרע קונסט. איז  
געפעלן צו, פאַצווינגען דאָס שווערסטע...

מאַלן מיט פאַרב, פלעגט וואַלקין זאָגן, איז ווי אויסנאַרן  
אַ צוקערל ביי אַ קינד. ס'איז נישט שיין פאַר אַ דערוואַקסענעם  
מענטשן זיך צו פאַרען מיט אַ קונסט, וואָס גיט זיך אַליין  
אונטער, וואָס שטעלט אַרויס די ווייסע פאַן, נאָך איידער מען  
טשעפעט זי...

פאַרב? כע! גיט אַ קינד אַ פינול מיט אַ קעסטל פאַרב, און  
ס'וועט עפעס מאַכן. רויט, גרין, געל, ווייס? - און די ביי-פאַרבן?...  
וויפיל ווונדערלעכע שיינקייט ליגט אין די פאַרבן אַליין. מאַכט  
אַ פלעק אין גרין-און-אַרצנוש... און ס'איז אַ ווערק. אָבער  
סקולפּטור? - מאַכן עפעס פון בלאַטע, פון לייס... אַרויסנאַרן  
אַ מענטשן פון אַ שטיין אַרויס, פאַרגליווערן אַ שטיק וועלט-שיינקייט  
אין בראַנז - עך, גיעכטשי שליאַק טראַפּאַ! (אַז וואַלקין איז  
געוואָרן צערודערט, האָט ער זיך געוואָרפן מיט די פאַר גוישע  
ווערטער, וואָס ער האָט געדענקט נאָך פון אוקראַינע, פון וואַנענט  
ער איז אַוועקגעפאַרן, ווען ער איז נאָך געווען אַ קליין קינד).

וואַלקין איז אין זיין קונסט געווען אַן איין-אויגיקער. מער  
ווי זיין קונסט האָט ער נישט געזען. מער ווי זיין מעדיום האָט  
פאַר אים נישט געלעבט. זיין גרויסער כּח האָט ווי עס מאַכט  
זיך אַמאָל ביי אַ פאַרשטעלטן שטראַם), זיך אויפגעבראַכן בלוז  
אויף איין פונקט, און דאַרטן האָט ער גערוישט, געשווימט,  
געשלאָגן מיט צעשפריצטן, וויסן פייער...

וואַלקין איז געווען נישט קיין איד און נישט קיין גוי. זיין  
אויסדרוק האָט זיך נישט אָנגעטאָן אין קיין שום קלייד. ער האָט  
נישט געזוכט צו אַנטפלעקן דעם סוד, וואָס איז נישט צום אַנטפלעקן.  
ער האָט נאָר געזוכט צו פאַרדיכטעווען דעם גרויסן סוד. אים

אריינשמאָלן צו אַזאַ פּונקט, וווּ ער זאָל זיך אויסשטראַלן אין אַ שוואַרץ-ליכטיקער שאַרפקייט...

וואַלקין האָט געלאַכט פון די אירישע קלאַג-מוטער-קינסטלער, וואָס קלאַגן זיך שטענדיג אויף זייער מול, ווייזן אָן אויף די עולות, וואָס די וועלט טוט זיי, ציען שטענדיק אַ פאַרגלייכעניש צווישן זיך און זייערסגלייכן ביי די גוים. גרויסן זיך פלומרשט מיט זייערע נישט-ערפאַנגן און זענען מקנא יעדן מינדסטן ערפאַנג, אפילו פון די האַלב אָדער פערטל-קינסטלער. עסן זיך אויף, ווען זיי גייען פאַרביי אַ גאַס און מען דערקענט זיי נישט, זייער אויפגעבלאָזנקייט איז ווי אַ פאַנכיר, וואָס מען לייגט זיך אונטער, כדי צו קענען שווימען, און מ'האַט פונדעסטוועגן מורא זיך אַרויסצולאָזן ווייט אויפן וואַסער...

אַט-די קינסטלער מוזן שטענדיק פיבערן. האָבן מורא זיך צו דערטאַפן אין אַ נישטערער מינוט, ווען אַלץ איז ביטער און קליין... מוזן ביי זיך שטענדיק אויסנאַרן דאָס ביסל מי, אין אַ האַלב-שיכורקייט, ווען מ'קלערט נישט פון דעם תכלית פון זאַכן, ווען עס דערשלאַגט נישט די הויזקע אַרימקייט, די באַשפּיגנקייט פונם שטיקל ברויט...

וואַלקין האָט איצט גערויכערט זיין לילקע. געטראַכט פון גלאַטקייטן, פון וואַרימע רונדן, פון עפעס וואָס, וואָס ווערט זיך מיט האַס און גיט זיך אונטער מיט ליבשאַפט. וואַלקין האָט געהאַט כמעט אַ סעקסועלע פרייד פון דעם ליים, וואָס האָט זיך אים אונטערגעגעבן, זיך געגעבן פאַר אַ מיטל צו באַשאַפן.

ער האָט געטראַכט פון זיין „הגר“, וואָס וועט אויסוואַקסן אַזוי גרויס סיי אין פאַרנעם, סיי אין ממשותדיקער גרויס, אַז בלינדע וועלן זען דעם טראַגיום פון אַ געפייניקטער ליבע.

וואַלקין האָט געוואַלט, אַז זיין „הגר“ זאָל זיין „געפייניקט אין פלייש“ - נישט אין נשמה. ווייל די מענטשלעכע נשמה גיט זיך בלויז דורכן לייב. „נשמה אַליין איז אַ — —“ - האָט וואַלקין געטראַכט מיט אַ גראַבן וואַרט.

וואַלקינס „הגר“ האָט געוואַלט האָבן, צען פנימער - ווי ער האָט עס אין זיין געבונדענער פשוטקייט אָנגערופן. אַ סטאַטוע.



וואָס זאָל לעבן נישט נאָר פון איין זייט, נאָר פון אלע ווינקלען...  
די געפייניקטע זאָל זיך „מינען“, באַוועגן... וויבירן...  
אין זיין זוכעניש נאָך דעם עפעקט פון אַ „געפייניקט לייב“.  
פלעגט וואַלקין דערגיין ביז ברוטאַלקייט. ער פלעגט אָן רחמנות  
באַליידיקן זיין מאָדעל - זיין ליזאַן... איר אָנטאָן נגושים... זאָגן,  
אַז ער וועט זי פאַרטרייבן פון שטוב... און יענע, אַ געפייניקטע,  
אַ צעבראַכענע, פלעגט אים געבן דעם געזוכטן אויסדרוק...  
דעמאָלט פלעגט וואַלקין ווערן ווייכער, מענטשלעכער, און  
זי אָנהויבן גוטמוטיק צו פאַטשן און קנייפן איבערן נאַקעטן לייב.  
ליזאַ פלעגט אַפלאָזן דעם „געפייניקטן אויסדרוק“, אירע  
אויגן פלעגן צוריק ווערן די סאַמעטענע שפיגעלעך, פון ווייכן  
טרויער און אומענדלעכער ליבשאַפט...  
אַז וואַלקין פלעגט דערזען, אַז ליזאַ איז „אַרויס פון טאָן“,  
פלעגט ער ווערן אומגעדולדיק. און פדי זי צוריק אַרויפצעפירן  
אויף די נואַנסן פון פיין און באַליידיקונג, וואָס ער האָט אַזוי  
בויטיק באַדאַרפט פאַר זיין ווערק, פלעגט וואַלקין אַרויסלאָזן  
אַ גראַב אוקראַיניש זידל-וואָרט און עס באַגלייטן מיט:  
- קורווע!

## אין גאליציעלאנד

אז דער טאטע איז געווען אַוועקגעפאַרן, האָב איך מיך דערפילט פריי און שווער. פריי – דערפאַר, ווייל איך האָב געקאַנט טאַן, וואָס מיין האַרץ האָט געגלוסט און נישט מורא געהאַט פאַרן טאַטנס אויגן, וואָס האָבן מיך אָנגעקוקט מיט ברוינע בייטשן... און שווער, דערפאַר, וואָס איך האָב נישט געוואוסט, וואָס צו טאַן מיט מיין פרייקייט. געפילט, אַזוי ווי מיט מיין יעדן ביסל פרייד וואָלט איך געבליבן עמיצן אַ בעל-חוב...

אין לעפן שטייט שטענדיק די מי און ביטערקייט אויף דער קרעדיט-זייט פון אונזער רייסטער און די פרייד אויף דער חוב-זייט...

די מאַמע איז אומגעגאַנגען אַן אומעטיקע, אַ פאַרווייניגע, האָט אָנגעהויבן אַרויסקוקן די אויגן אויף דער פּאַסט, אַנטקעגן-געלאָפן דעם בריוו-טרעגער אַלע טאַג, און כאַטש דער טאטע האָט געשריבן זייער אָפט, האָבן דאָך זיינע ווערטער נישט געקאַנט באַרויקן דער מאַמעס צער, וואָס האָט זיך צעשפרייט איבער דער גאַנצער שטוב, אַרומגענומען די פאַר קליינע וואַזאַנקעס אויף אונזער פענצטער, זיי האָבן אָנגעהויבן וויאַנען, און די בלעטלעך האָבן גענומען אַראָפּפאַלן.

איך בין אַרומגעגאַנגען שלינג-אין-שלאַנג אַ גאַנצן זומער. איבערגעלעגן אין טייך. געשפאַצירט מיט דאָוידן און גערעדט וועגן „לייפציג“, און וועגן „שאַקאַלאַדע“, און דאָויד האָט מיר, בסוד-סידות, אויסגעלערנט אַ פאַרבאָטן לידל, וואָס האָט געהאַט אַלע טעמים אין דער וועלט. – עס האָט געקיצלט דאָס האַרץ, פאַרוויגט די פיבערדיקע אומרו, וואָס די דערוואַכונג האָט פאַרווייט אין מיר. דאָס לידל האָט באַזונגען אַ „מיידל“ פון אויבו ביז אַראָפּ.

עס האָט זיך אָנגעהויבן מיט: „אוי, גוטער ברודער, מוז מען טויגן, ביי אַ מיידעלע אויף די אויגן.“ דערנאָך איז עס אַוועק אין דער אַנאַטאָמישער ריכטונג — אַראָפּצעיוו. באַזונגען, די מיידעלשע ציצן...“ און זיך געענדיקט, אַז ס'איז זייער זיס... ס'איז געווען זומער, און הייט און פעלדיק. די טעג האָבן געשמעקט מיט אַראָפּגענומענער תבואה. די נעכט זענען געווען פול מיט די „ווייסע בערד“ פון קוקורוזעס, וואָס האָבן געטראָגן אויף זיך די ווייניקע לייכטיקייט פון אַ קילער לבנה... פורן, אָנגעלאָדן מיט קאָרן און מיט ווייץ, זענען דורכגעפאָרן אויפן „ווינער וועג“. — די גאַלדענע שפע האָט זיך שווער און קעניגלעך, ווי פעטע, ווייסע קעמלען, באַוויגן דאָרף-צעצן. העט-אויבן אויף די פורן, אינמיטן פון דעם דראָנג, וואָס איז געווען איבערגעלייגט אַקוראַט אין דער העלפט פון דער פור, איז געזעסן אַ קליין שייגעצל, מיט האָר ווי זאַנגען, און מיט אויגן ווי שטיקלעך בלאַע גלאַז — און ער האָט געפייסט און זיך געפילט זייער שטאַלץ, אַז וואָס ער קען אַראָפּשפייען פון אזא הויכקייט.

פון צייט צו צייט איז דורכגעפאָרן אַ מיליטערישע פור מיט אַ יונג „קאָדעטל“ פון אויבן... דאָס יונגע קאָדעטל איז געזעסן ווי אויף „פאַראַד“, דאָס שווערדל אין דער זייט, די „מייץ“ וויליונגעריש אויף אַן אויער... דאָס פנים ערנסט, אַפּיצעריש, קייזערקעניגלעך.

איך האָב געקוקט אויף די „קאָדעטלעך“ און זיי שטאַרק מקנא געווען. געפרוּווט פאַרשאַרן מיין היטל אויפן אויער, אָבער עס האָט זיך נישט געהאַלטן. זיך פאַרגעשטעלט, אַז איך בין שוין אַ דערוואַקסענער... בין אַן עסטרייכישער לייטענאַנט... טראָג אַ גאַלדענעם שטערן אויפן קראָנן... אויף די געפונטע שטיוועלעך קלינגען שפאָרן... איך טראָג געלע האַנטשין פון ווייכן לעדער, און איך צי זיי אַראָפּ פון די פינגער אזוי עלעגאַנט... פינגער נאָך פינגער... זומער קום איך צו אונז אין שטעטל אַריין אויף אורלויב. גיי איבער די גאַסן מיטן גרויען מאַנטל איבער די אַקסלען. די שווערד קלינגט און רוישט. אַלע טרעטן מיר אָפּ

דעם וועג. זשאנדארן סאלוטירן מיך. אפילו לייזער גלאַנק, דער  
געמיינדעשרייבער מיטן געשפיצטן בערדל, וואָס רעדט שטענדיק  
פּויליש, און האָט אַ פּרוי, וואָס טראָגט אַ „הוט“ און אַ זיידענעם  
פּאַראַסאָל – אפילו ער וועט פאַר מיר אַראָפּנעמען ס'היטל, זאָגן  
„מאָיאַ שאַנאוואַניע“... דערנאָך וועל איך דורכפאַרן דעם רינגפלאַץ  
אין אַ פּלאַנקענדיקער קאָלעס. אויף דער קעלניע וועט זיצן מיין  
אַדיוטאַנט... ער וועט טרייבן די פּערד אין אַ מוראדיקן גאַלאַפּ.  
און איך וועל קריצן מיט די ווייסע ציין און אים הייסן פּאַרן  
נאָך שנעלער, און שרייען „קאַ-נאַ-ליאַ!“... אַלע שטעטלדיקע וועלן  
זיך אומקוקן. זיך שרעקן פאַר דעם בייון לייטענאַנט. מיידלעך  
וועלן אַרויפשמייכלען צו מיר און מיר וואַרפן בלומען, פּוילישע  
שיקסעס וועלן מיר ברענגען טעפּ מיט פּרישער פּוטער, צוגעדעקט  
מיט גרינע בלעטער, וואָס זענען נאָך נאַס פון טוי, און זאָגן:

– פאַן לייטענאַנט... פּראָשען פּאַנאַ... נייעך פּאַן...

פּלוצים וועט מיך עמיצער דערקענען אַ געשריי טאָן: „ס'איז  
ראָך מאיר דודזשעס זונדל“! עס וועט ווערן אַ געשריי, אַ טומל,  
אַ פּרייד-סענזאַציע.

איך וועל אַראָפּשפּרינגען פון דער קאָלעס, אַ צי טאָן מיין  
אַזיערישע מיץ, און זאָגן זייער ערנסט און שטרענג:

– אויפן באַפעל פון קייזערקעניג וויל איך, אַז מ'זאָל  
מיר אַפּזוכן מיין רבין, ר' חיים שעכטער, און אים ברענגען  
אַהער!

מ'ברענגט דעם רבין, ער איז צעשראָקן, וויל אַראָפּנעמען  
ס'היטל און בלייבן אין דער יאַרמולקע. זאָג איך אים:

– רבי... אויפן באַפעל פון קייזערקעניג זאָל מען נעמען  
סרול לאַנדמאַן און אים שיסן, דערפאַר וואָס ער רופט מיך  
„שטוצער“... און ער וואַרפט מיר אויף, אַז איך האָב ליב  
סורטשען... אַלזאָ, קיין וואַרט מער!

דער רבי פאַלט אויף די קני, בעט זיך, איך זאָל רחמנות  
האַבן אויף סרול לאַנדמאַן... ער איז נאָך אַ יונג מענטש...  
זאָג איך:

– אויב אזוי זאל סרוף לאַנדמאַן אליין קומען, מיר געבן  
א קוש אין האַנט און זאָגן דריי מאל: „וואָס איך האָב גערעדט,  
האָב איך געפילן; וואָס איך האָב גערעדט, האָב איך געפילן;  
וואָס איך האָב גערעדט, האָב איך געפילן“...  
דער אינקאָגניטאָ-חלום איז אייביק-יונג און אייביק-אַלט,  
ווי דאָס לעבן.

אַלע חלומען מיר פון קומען צוריק „אַהין“, וווּ אונזער יונגט  
האַט זיינע פאַגען אויפגעוויקלט...

אַלע חלומען מיר דעם אינקאָגניטאָ-חלום פון קומען צערייטן  
אין קעניגלעכע עקיפּאָזשן, דאָרט, וווּ אונזערע פיס האָבן זיך  
געבלוטקט אָן שטיינער... ווייזן אונזער גרויסקייט און גלאַנץ  
דאָרטן, וווּ קיינער האָט זיך אויף אונז נישט אומגעקוקט.

„מענטשן!“ – וועלן זאָגן אונזערע פרינצלעכע קליידער –  
„זעט, וועמען איר האָט פאַרזען! אַ פרינץ איז געווען צווישן איר,  
און איר האָט זיך נישט אומגעקוקט. איר האָט אים געערגערט,  
באַלעסטיקט; פאַרלאַנגט פון אים, ער זאל עסן אייערע עסנס,  
טרינקען אייערע געטראַנקען, חלומען אייערע חלומות און דאָס  
איז דאָך געווען אַ פרינץ“...

מיט אַזוינע געפילן קערן מיר זיך אום צוריק אין אונזערע  
היימלענדער, נאָך לאַנגע יאָרן וואַנדערעווען און מיען-זיך... מיר  
שטעלן זיך פאַר, ווי גרויס עס וועט זיין די איבערראַשונג פון  
אונזערע חברים, ווען זיי וועלן אונז דערזען אין אונזער גרויס-  
שטאָטישער טראַכט, מיט די דימענטענע רינגען אויף די פינגער,  
מיט אַ „פעלדגלאַז“ איבערן אַקסל, מיט גאַלף-הויזן...

אַבער זיי זענען נישטאָ – די חברים. אַלט געוואָרן, אויסגע-  
שטאַרבן, אַוועקגעפאַרן...

און די, וואָס זענען דאָ – זענען אַנדערע, פרעמדע. וואָס  
גייען זיי אונז אָן?...

און מיר האָבן דאָך גערייזט אזוי ווייט, פדי צו שיטן דעם  
אַוועקגעפלוגענעם חלום זאָלן אויפן עק...

גייען מיר איבערן בלאַטיקן, פרעמדן שטעטל, קיין אָן די  
פרעמדע מענטשן, די קליינע האַפנונגען, דעם שווערן עלנד, די

ערד, וואָס וואַרט אומעטום אויף אונז, מיט בלימלעך אין די האָר,  
און מיט געזאַנג...

מיר נעמען די ערשטע באַן און לויפן צוריק אין דער  
וועלט אַריין, וווּ ס'לעבן איז ברייט און רוישיק, און וווּ חלומות  
ווייסן זייער אָרט און זייער צייט.

## BROADWAY.

דער לוסטיקער וויסער וועג - מיינט מען בראָדוויי, אַרום דער טעאַטער-געגענט. ווער האָט נישט געהערט פון לוסטיקן וויסן וועג? דאָרט שרייט די שטאַט איר העכסטן געשריי פון אויסגעלאָסענעם וויטאַק; דאָרט שפּילט די רייכקייט אין בלענדעניש, פינקלט ווי צעשטויסן גלאָז קעגן דער זון די לעגענדע פון דערגרייכן, פון ערפאַלג, פון „טוקטעס“.

- צייטונגס-פּילאָזאָפּן און וואָלוועלע זשורנאַלן ווייזן שטענדיק אָן אויף בראָדוויי, ווי אויף אַ באַווייז, אַז אמתע קונסט ווערט סוף-כּל-סוף באַלוינט... און אַז וווּ גוטס טרעפט זיך אָן מיט שלעכטס, מוז דאָס שלעכטס אָפּטרעטן דעם וועג. זיי דערציילן וועגן אַרימע אינגלעך און מיידלעך, וואָס זענען געקומען פון די פראַווינג-שטעט אין אַמעריקע, מיט אַ ין העמד אויפן לייב, און בראָדוויי האָט מיט זיי אַנט באַוויזן! ווי אַן אַלכעמיע פון מאַכט פון אַ געמיינעם מעטאַל גאַלד, אַזוי מאַכט די אַלכעמיע פון בראָדוויי גרויסע מענטשן פון - גאַרנישט, דערהויבט צו אַ שווינדל-הויכער מדרגה אַזוינע, וואָס האָבן זיך שטענדיק געשראַקן אפילו צו אַזאָ הויכקייט אַרויפצעקוקן. בראָדוויי איז אַ לעגענדע פון גאַלד און חיים, פון רויטע ראַקעס און געלע רויזן. בראָדוויי פישופט מיט איר נאַכטיקער ליכטיקייט, איר „וויסער וועג“ איז דער מילך-וועג אויף דער ערד - אַ קליינע סאַטירע אויף די שטערן און זונען, וואָס זייערע היינטיקע שטראַלן דערגרייכן צו אונז, ווען מיר זענען שוין נישטאַ.

ביי די „הייליקע“ וועלט פון בראָדוויי וויינט דער מידער וואַנדערער... ביי אירע טויערן ווישט מען זיך די שיך מיט ער-פּוכט, צו אירע געטער און געטינס בוקט מען זיך, ביז דער אייגענער שטערן שלאָגט זיך אַן איז דער ערד.

בראָדוויי! בראָדוויי! דו גרויסער וועלט-אומרו צונויפגע-  
נומען אין אַ רייף! דו פאַרקאָמעדיאַנטעוועט האַרץ פֿון דער  
וועלט! דו פאַרחווקטע משיח-האַפנונג!  
צו בראָדוויי ציען די חלומות פֿון אַלע קינסטלער – ווי  
וויסע קאַראַוואַנען אין דער וויסטעניש. צו בראָדוויי ציען זיך  
אַלע הענט פֿון די גאַלד-זוכער, חלומות-שפינער, אַוואַנטיריסטן,  
נאַפקעס, פינאַנצירן, ברויט-און-לייב הענדלער.  
– האַנדל! האַנדל! רום! רום!

די טויזנטער שווייסן פֿון אַרימע מענטשן, וואָס שוויצן  
אין אַ טעאַטער, און שוויצן פֿאַר דעם פֿרייז פֿון אַ פֿילעט, אַריינ-  
צוגיין אין אַ טעאַטער, און שוויצן אויס דעם שכל, מיענדיק זיך  
צו פֿאַרשטיין די „טיפֿקייט“ פֿון דעם טעאַטער – די אַלע  
מענטשן-שווייסן ווערן פֿון די געלד-און-רום-כעמיקער פֿאַרוואַנדלט  
אין אַ דעליקאַטן פֿאַרפֿום, וואָס איז אַזוי זיס צו די געז פֿון די  
אַוואַנטיריסטן, קונסט-מעקלערס, דערגרייכער.

ווי יונגען, וואָס האַנדלען מיט פֿרויען-שיינקייט, אַזוי האַנג-  
דלען דאָ חברה מיט... גייסט. קומסטו און ווייסטו דיין פֿאַר-  
בלוטיקט האַרץ, די דאָרן-קרוין אויף דיין קאָפּ, – שעצט מען  
באַלד אָפּ, אויף וויפֿיל דיינע יסורים וועלן זיך לאָזן רעקלאַמירן,  
און וויפֿיל געלט מ'קען דאַפֿן מאַכן.

„קונסט“ איז דאָ ביי אַלעמען אויף די ליפֿן, אָבער ביי  
קיינעם נישט אין האַרץ.

דאָ שטעלט מען אויס קונסט אין די פענצטער, ווי דאָס  
אַמאָליקע עלען-סטריט פֿלעגט אויסשטעלן אירע ווייבער. „הויכע  
קונסט“ – דערמאָנט דאָ אין די „הויכע בריסט“, מיט וועלכע  
פֿראַסטיטוטקעס רימען זיך, ווען זיי פֿערלאַנגען פֿון אייך נאָך  
25 סענט... קוקט איר אויף דעם ווילדן קונסט-יאַרמאַרק פֿון  
בראָדוויי, איז אייך שווער צו גלויבן, אַז קונסט איז עפעס אַ זאַך,  
וואָס האָט אין זיך קדושה, וואָס טראַגט אין זיך דעם סוד פֿון  
אַלע וועלטן, וואָס שלאַגט צו שאַטנס צו זייערע ערטער, האַקט  
אויס שטיקער צייט און באַהאַלט זיי אויף אייביק.  
אויף בראָדוויי איז קונסט דער שטריק זיך אַ שווינג צו



טאָן צום לייטער, וואָס פירט צום הימל אַרונטער. אויף  
בראָדוויי איז דער הימל - נישט דער אמתער הימל - נאָר דער  
אַפּשפיגל פון אַ הימל אין אַ זומפּ...  
דאָ זענען אויסגעמעקט די ווערטער : פאַרגעבונג, רחמנות,  
געדולד. און וויי איז דעם, וואָס פאַלט אין מיטן קלעטערן, איידער  
ער דערגרייכט די לעצטע טרעפּ.

ווייזט איר נאָר די קלענסטע סמנים פון שוואַכקייט, פון  
אומגלויבן אין זיך אליין, זענען אייערע שמישים און לאַקייען  
באַלד גרייט אייך אַראָפּצושטופן פון דעמזעלבן פעדעסטאַל, אויף  
וועלכן זיי האָבן אייך אַרױפּגעשטעלט. געטער לעבן דאָ נישט לאַנג,  
אַ יאָר, צוויי, דריי, פיר - דאָס בראָדווייער קלימאַט איז שעללעך  
פאַר געטער !)

דאָ איז נישטאָ קיין ערגער פאַרברעכן, ווי - שוואַכקייט.  
קיין נידעריקערע זאַך, ווי אַרימקייט. קיין גרעסערע בושע, ווי צו  
האַבן אַ לעבעדיק האַרץ...  
בראָדוויי לעסטערט דעם הימל ביינאַכט מיט אירע פייער-  
דיקע שילדן. פאַרשוועכט דעם הימל בייטאַג מיט אירע טורעם-  
שפיצן, וואָס צילן דעם זעענדיקסטן גאַט די אויגן אויסצושטעקן...  
בראָדוויי ! - דאָ ווערט אַמעריקע געמוסטערט, געפורעמט,  
פון דאַנעט ווערט אַמעריקאַנישקייט איבערן לאַנד צעשיקט, איבער  
שמילע שטעט און ערלעכע דערפלעך. דאָרט ווערט די ריינע  
לופט מיט בראָדוויי-עסענץ פאַרשטונקען. דאָרט טוען פרויען אויס  
די שענסטע פנימער און טוען זיך אָן די מאַסקעס. וואָס בראָדוויי  
מאַכט פאַר מאַדע...  
יעדער שטאַט און שטעטל איבער אַמעריקע ציט זיך צו  
בראָדוויי. יעדער קוימען-רויך - נייגט זיך אַהער. יעדער האַרצ-  
קלאַפּ - שלאַגט אַהער.  
ביינאַכט אַרבעטן באַנען אין די אינגעווייד פון ניו-יאָרק.  
סאַפען שיפּן. הייצערס שטייען ביי די פייערס, אַנלאַדערס לאַדן-  
אויף און אָפּ.  
אַ פויער האָט זיך אַ גאַנצן זומער אַפּגעמיט. ס'קעפל  
אַספאַראַגוס מיט זיינע טרערן באַגאַסן, מיט זיין שווייס... דער

פישער האָט דעם „אָיסטער“ אין זיין בלאָטע-בעיט אויפן דנאָ  
פון מגפהדיקע, עיפושדיקע בוכטעס געזוכט. אין פייכטע ווייני-  
קעלערס האָט דער אָרימער פראַנצויז אָדער איטאַליענער דעם  
וויין געצייטיקט. און – רומאַטעס באַקומען. דער גערטנער האָט  
זיינע בורשטין-פאַרביקע רויזן און זיינע כריזאַנטעמען הינטער  
אַ גלאָז געוואַרימט, אינמיטן דער נאַכט אויפגעשטאַנען, זיי אייני-  
געדעקט קעגן פראַסט, געציטערט איבער זיי, ווי איבער אייגענע  
קינדער. אינם אָפענעם מויל פון בראָדוויי פלייצט אַלץ אַריין  
אַזוי גרינג, אַזוי שטיל, אַזוי גלאַט, גלייך ווי דער הימל וואָלט  
גערעגנט מיט רויזן און די פירות פון דער ערד וואָלטן זיך  
געגעבן דעם מענטשן אַזוי גרינג, ווי זינג-מיידלעך...

## אָנעם קאַרסאַן

בראַדוויי איז דער משוגענער פורעם פאַר דעם דריידל, ווו  
אויף אַלע זייטן איז אויסגעצייכנט „נס“ אָדער „גדול“...  
הערט זיך איין אין דעם גהינום-טומל פון בראַדוויי!  
זעט די אויסגעפוצטע העררן-אין-פראַק. די דאַמען – אין „פּעיסלי-  
שאַרן“, אין זיידענע ליגנט אָנגעטאַן... זעט דאָס 15טע יאָרהונ-  
דערט, ווען מ'טרינקט מענטשלעך בלוט און מ'מאַכט דאַפּון  
ביסקוויטן, מ'צערייבט די ביסקוויטן אויף פודער און מ'מישט  
עס מיטן שמעק-טאַבאַק! זעט דעם אומזין פון אַ גאַס, ווו איין  
קול שלינגט איין ס'אַנדערע קול, און די אויערן הערן נישט  
אפילו די רויטע טראָפּן, וואָס קאַפּען פון זיי, ווען אַ גאַסן-יונג  
רייסט פון זיי אַראָפּ די אוירינגלעך!

און קען מיר אפשר עמיצער זאָגן: ווו ליגט דער פישוף  
פון דער מאוסער-שיינער גאַס? דער פח צו באַפעלן דער קונסט,  
זיך אויסצעטאַן פון איר רעליגיע, און פאַרקויפּען איר גאַט פאַר  
אַ טאַפּ ליבון?

אַט-דאָ-אַ ליגן ביי די טעמפלען-שוועלן הויפּנס מיט צע-  
בראַכענע מזוזות, צלמים, סוואַטיקאַס, האַלבע-ליבנות... דאָ קומען  
די חווק-האַרדעס מיט פאַקלס אין די הענט, גייען אַ טאַנץ אַרום  
דעם גאַלדענעם חזיר, און שרייען: הללויה! דאָ הויערן אַרום די  
הינטערטירלעך פון די טעאַטערט צעבראַכענע לעפּנס. דאָ וואַרפט  
זיך דער געשענדטער צייטגייסט פונם פענצטער אַרויס, און אַלע  
קלאַפּען „בראַוואָ!“

אַנו, זעט נאָר! דאָרט ברענט אַ ריזיקע עלעקטרישע שילד –  
אַ מייסטערשטיק, אין פייער! וואָס זאָגט אָן פאַר – טויזנט  
דאָלאַרן אַ שעה – די גרויסקייט פון אַ געוויסער האַר-נאָדל, די  
פאַבליקע רייכקייט און פאַרשווענדערישקייט פון יענעא פירמע.

און אונטען, ביים ווינקל-גאס, אין שאַטן פון דערזעלבער רייכער  
שילד, זיצט אַ בעטלער אָן פיס אויף דר'ערד. בעט ביי איך,  
איר זאָלט קויפן פאַר אַ סענט אַ פעקל פון יענע באַרימטע האָר-  
נאָדלען...

בראָדוויי, בראָדוויי!... דו משוגענער שכל פון אַ שכלדיק-  
משוגענער צייט!...

און פאַרקערט, דאַכט זיך אַמאָל אויס, אַז בראָדוויי איז  
די קלענסטע גאָס אין דער וועלט. בראָדוויי איז אַ קליין שטעטל,  
געמיטלעך, היימיש, איינער קען דעם אַנדערן ביים נאָמען, ווייסט,  
וואָס ביי אים אין דער היים קאַכט זיך אין טעפל... מען ווייסט  
אפילו איינער דעם אַנדערנס שלאָף-צימער-סודות...

ס'איז דינסטיק אַרום עלף אינדערפרי, אַ שטייגער. די גאָס  
איז נאָך פערשלעפן פון דער נעכטיקער נאַכט. זי האָט אַזוי  
ווילד געהוליעט! אַזוי פיל געטרונקען! אַזוי פיל געפרעטן!  
אַזוי פיל געהורט! איצט איז זי מיאוס-מיד... אויסגעלעבט... זי  
גיט זיך ס'וואָרט, אַז מער וועט זי עס נישט טאָן... לאַז נאָך  
אַריבערגיין דער קאָפּווייטאַק!...

ביים גרויסן טעאַטער שטייען מענטשן און געניצן. דער  
טיר-וועכטער הענגט אַרויס די נייע פלאַקאַטן. דער נעגער פּוצט  
דאָס מעשוואַרג אַרום דער קאַסע, די פאַרענטשעס... די ראַט מיט  
דער גרויסער שוישפילערינס בילד.

עס קומט אָן די שוישפילערין אַליין אַנגעס קאַרטאָן. זי  
איז קראַנקליך, האָט „קישעלעך“ הינטער די אויגן, אויף די  
הענט שטייען הויכע, בלאַע אָדערן.

זי רעדט שטיל, הייזעריגלעך. דער עלנד וויינט פון איר  
אַרויס. די גרויסקייט איז שוין דערעסן ווי ס'שענסטע קלייד,  
וואָס מ'טראָגט אינדערוואַכן. די בלומען וואָס מ'ברענגט איר נאָך  
דער פאַרשטעלונג לאָזט זי איבער אין טעאַטער, גיט זעלטן אַ קוק  
אויף זי. אַמאָל אפשר אָפן צעטל, וואָס איז צוגעטשעפעט צו די  
בלומען...

— „איך, איך, איך!“ שרייט עס אין איר. איר נאַנץ ווען  
איז דורכגעקלונגען מיט דעם קלאַנג „איך...“ עס שטופט אַרויס

אלע אנדערע רירונגען... עס זשומעט אין די אויערן. עס דרייט זיך פאר די אויגן...

— איך, איך, אגנעס! אגנעס! קארסען! קארסען! ..  
און ווען דאָס קרענקליכע „איך-געשריי שטיילט זיך איין אויף אַ מינוט, וועקט זיך די גרויסע שוישפילערין אויף, דערפילט אַז ס'איז פּרילינג אויף דער וועלט.

אין דער היים, אינם נייענגלאַנזישן שטעטל, פון וואַנען זי קומט בליט איצט דער קאַרשענבוים לעבן זייער שטיבל. דאָס שטאַכעטל איז פּריש אָפּגעפאַרבט... דער בלאָטיגער וועג הויבט אָן טריקענען. די צוויי יונגע פּערד שטייען אין פּעלד, איבער-געלייגט אַ האַלז איבער אַ האַלז. דער ברוינער הונט ליגט לעבן פלימפ און וואַרעמט זיך... די מאַמע באַקט געשמאַקע „פּאַיס“... אַגנעס פילט דעם ריח פון דינע, ברוינע שטיקלעך חזיר-פלייש, וואָס זינגען אויף דער בראָט-פּאַן...

דער טאָג ווערט עלטער, ראשיקער, עס קומען זיך צונויף מענטשן. אידן פון קליינע שטעטלעך פון אלע עק-וועלטן, וועמען דער גליק-ווינט האָט פאַרטראָגן אַהער. זיי די שליסלען צו קונסט איבערגעגעבן; זיי, די בלינדע, פאַר וועכטער געמאַכט איבער דעם ליכט-טורם, אָפּן שטורמדיקן ים.

אַגנעס חלומט :

דער טאַטע ציהט אָן די גרויסע זעג, קרימט אויס איין צאָן אַהער, איין צאָן אַהין און לאָזט זיך צום האַלץ-שטעלכל, וווּ די איינגעשפאַרטע קלעצער ליגן צעוואָרפן ווי קנופיקע עקשנות-דיקע קעפּ, וואָס מ'קען צו זיי ניט רעדן מיט גוטן...

די גרויסע שוישפילערין זעט זיך צוריק אינדערהיים, ווי גוט דאָס איז, ניט צו האָבן קיין „רעפּעטיציעס“, נישט אַרויס-ערגערן זיך ס'האַרץ צוליב אַ שלעכטן נאַטיץ אין דער פּרעסע... נישט דאַרפן מאַכן גלויבן אנדערע אין דעם וואָס מ'גלויבט אַליין נישט און שרעקן זיך טאַמער וועט זיך עמיצער דערוויסן...

אַגנעס קאַרטאָן דערמאָנט זיך אָן איר יוגנט. עס קומט איר אָפּ זין איר ערשטע באַקאַנטשאַפט מיט קניטן... אַ הויכער יונג ווי אַ ווערבע, און שטאַרק! ער האָט געקענט איינבײַסן

קופערנע מטבעות... און אזא פרעמדער... פון א פרעמד לאנד...  
פון טראנסילוואניא דאכט זיך. און ער האט געזונגען אזוי שיין...  
געקומען איז קנוט ווי א זומערגאסט אין א דערבייאיקן האטעל...  
ער האט אויסגעזען אזוי מאדנע, מיט א דייטשער פעלערינע אויף  
די אקסלען, הויכע וואַנצעס... א בליק, וואָס באַצווינגט אלע  
אנדערע בליקן „א פרינץ“...

די שוישפילערין דערמאָנט זיך אויף דעם פּלאַץ ביי זיי אין  
סאָד, הינטערן עפּלבוים. די לבנה האָט געקוקט און געזאָגט:  
„מען מעג“... נאָר דער שוואַרצער הונט, האָט געריסן  
קנוטן ביי די קליידער... נישט צוגעלאָזט צו איר...  
אַבער די קליינע געדאַנקען-עקסקורסיע מאַטערט אײַן...  
דאָס וואָרט „איך, איך“ לויפט ווידער פאַר די אויגן...  
דרייט זיך און פאַרמעקט אַלצדינג... איר נאָמען אַנגעס קאַרסאָן  
פילט אויס די וועלט... איך, איך, איך, אַנגעס, אַנגעס, קאַרסאָן,  
קאַרסאָן!

צוויי באַקאַנטע טרעפּן זיך.  
— וואָס מאַכט מען, מר. האַפּשטאַנג?  
— אַלרײַט. מיר ברענגען אַרונטער די פעטערבורגער טרופּע...  
מירן אייך שלאָגן טויט...  
— גיב אַכטונג, סיגל, וועסט זיך דערווערן... דער ביסן איז  
צו גרויס...

— דו קענסט נישט מיין האַלז!  
— דו נעמסט זיך אונטער צו גרויס!  
— ווי מען נעמט זיך אונטער אזוי העלפט גאָט!  
ביידע הויבן די היט. שמייכלען מיט מוראדיק פאַלשע  
צײַן, וויגשן זיך שטילערהײד איינער דעם אַנדערן דעם טויט  
און זאָגן:

— מיט גליק!  
— אויף ווידערזען!  
פון אַן אַנדער טעאַטער-טיר קומט אַרויס אַ דינער, הויכער  
מענטש, פון אַ יאָר 36. ער האָט שיינע האָר, ווי הענגלעך וויינ-  
טרויבן וואָס זענען פאַרכאַפט געוואָרן פון פּראָסט. ס'איז דער

טעאטער-קעניג מערינאָדי. ער ליידט אויף די נירן, קען זיין, אָז  
ער האָט גאַל-שטיינער אויך... דאַרף זיך לאָזן אָפּערירן, האָט  
אָבער קיין צייט נישט. ער דאַרף גראד איצט שטעלן זיין גרויסן  
ספעקטאַקל „דער בעל-שם“.

ער איז ערשט אַרויס פון דער פראכטיקער לאַוואַטאָרי, אין  
זיין וַטעאַטער. (די לאַוואַטאָרי אליין האָט געקאָסט 10 טויזנט  
דאָלאַר! ס'איז אַ מייסטער-ווערק!) ער פילט גרויסע יסורים, אַרום  
דעם רוקן... אין מויל איז אַ שלעכטער, וויערליכער טעם ווי פון  
מעטאַל... - דער טויט גייט נאָך פון הינטן. דער דירעקטאָר איז  
שטאַלץ און ווירדיג... ער איז קעניג... ער וועט פאַרן מיט דער  
קרוין אויפן קאָפּ...  
— אָט גייט מערינאָדי!

עטלעכע מענטשן ציען די היט, באַגריסן אים זייער העפּ-  
לעך און רעדן צווישן זיך שטילערהייד, אַזוי, אָז מערינאָדי זאָל  
נישט דערהערן:

- אַ גראָבער פליגל!
- וויל פאַרושעברען די וועלט!
- טוט אָן גאָט אַ טיזליק מיט זיין קונסט!
- האָט אַ טריפהנעם מזל.
- געליימט זאָל ער ווערן...

אַ צייטונגס-רעפּאָרטער פאַרלויפט מערינאָדין העפלעך דעם  
וועג, גריסט, שטעלט אים פראַגן וועגן דעם נייעם גרויסן ספעק-  
טאַקל... ער וויל וויסן וועגן דער נייער טעכניק... צי ס'איז אמת,  
אַז אַנשטאַט דעקאָראַציעס, נוצט מען לעבעדיקע מענטשן, וואָס  
שטעלן מיט זיך פאַר אַ באַוועגלעכע וואַנט.  
מערינאָדי רעדט געצייילטע ווערטער, ווירדיג, געלאַסן,  
חיטרע.

— אַז די צייט וועט קומען, וועט מען וויסן!  
דער קעניג נאַרט אָפּ, ווייל דער קעניג דאַרף אָפּמאַרן. ער  
איז שטאַלץ ביי זיך... אָבער די יסורים אין רוקן זענען גרויס.  
דער טויט גייט-נאָך פון הינטן... ווען מערינאָדי זאָל ניט זיין  
אַ פאַרנומענער גרויסער מענטש, וואָלט ער אפשר געהאַט צייט

זיך צו מאַכן אַן אָפּעראַציע און ראַטעווען זיך, אָבער אַווי... ווער  
וויסט צו וועט כאַטש די לוייה נישט אויסקומען אום שבת ? די  
מענטשן וואָס זענען באַשעפטיקט אַרום זיין טעאַטער, וואָלט עס  
זייער פאַרדראָסן ווען ער מאַכט זיי קאַליע אַ „מאַטינע“ !  
אָבער טויזנטער יונגע, געזונטע מענטשן זעען מערינאָדיס  
בילד אין די צייטונגען, הערן די לעגענדע פון בראָדוויי... מיינען,  
אַ גרויסער נאָמען איז טאַקע עפעס אַ נאָך וואָס האָט אַ ווערט...  
און זענען מקנא דעם קראַנקן מענטשן, וואָס דער טויט לויפט אים  
נאָך פון הינטן, גרעסער און געטרייער ווי דער סאַנקט-בערנאַרד,  
וועלכער באַגלייט אים אויף זיינע זונטיקדיקע שפּאַצירן.



## ווי דאָס לעבן זינגט

עס איז געווען פרי אין ווינטער, קליינע פרעסטלעך זענען געקומען ביינאכט און אוועקגעגאנגען מיטן טאָג. דאָס שטעטל איז געוואָרן ריין. אַ הויך פון פרישקייט, פון יונגער פריקייט, האָט גענידערט פון די בערג. די פאַרבליבענע שטרוי אויפן מאַרק זענען געווען ווייס-פאַרפאַרטיקט. די וועלט איז גווען ווי פון מוטערפערל אָנגעוואַרימט מיט אַן איידעלן גאַלד-אַטעם, פון אַ גוטער, שטילער זון, וואָס גייט און קומט און קען אליין ניט פיעלן ביי זיך אינגאַנצן צו בלייבן דאָרטן - הינטערן אָפגעלופעטן טרויעריקן באַרג-שפיץ.

פון די קליינע שטיבלעך האָבן זיך געצויגן פאַרבענקטע געל-גרינע רויכלעך צום הימל. עפעס ווי די קוימענס וואָלטן געוויינט מיט רויך, זיך געשטיקט מיט קויקלדיקע טרערן, איבער זייער מזל.

די צייט איז געשטאַנען איבערן שטעטל, ווי אַ פאַרגליווערטער, שיינ-איבערגעצויגענער זומפ. וואָס זאָל טאָן דער טאָג מיט זיך אין אַזאַ עלנד העק? צווישן וועמען זאָל ער זיינע רגעס צעטיילן, ווטן די רגעס זענען אַזוי פיל און די מענטשן אַזוי ווייניק?

איך בין אומגעגאַנגען פאַראומעטיגט. מײן געלעכטער האָט געהאַט פאַרבונדענע פליגל. דער טײך, וווּ איך האָב זיך אַ גאַנצן זומער געבאַדן, אַריינגעלאַכט אין וואַסער אַריין, געלייגט לאַבעס, „געשוומען אַ בענקעלע“, געגאַנגען אַ קוממית, זיך אָנגעפרייט מיט דעם וואַסער-גלאַנץ און וואַסער-גערויש ביז אומזיניקייט - אָט דער טײך איז איצט געווען קאַלט און בידנע. די פאַליעס האָבן זיך געשלאָגן איינע מיט די אַנדערע, געוואָלט וואָס גיכער צוקומען צו די שליוועס און זיך דערהרגענען. די אומרו

פון משוגעת, די זעלבסט-נקמה פון א מאַניאַק, איז געלעגן אין זייער געלאַף.

דאָויד איז געהאַט אַוועקגעפאַרן צוריק קיין דייטשלאַנד, אינאיינעם מיט זיין טאַטע-מאַמע, און מיט זיין שוועסטער „פרידא“, וואָס איך האָב שטילערהייט ליב געהאַט פאַר די שיינע דייטשע ווערטער וואָס זי האָט גערעדט מיט מיר.

— דו, בורש... געטס דיר גוט? ... געפאַלטס דיר היער אין

דיועם נעסט?

אַ נעסט? יאָ טאַקע אַ נעסט. מענטשן שלעפּן צענויף שטרויעלעך, ליים, שטיקלעך האַלץ, קנעטן אויס, וואליקעס פלעכטן אויס אַ שטוב... שטייט זי פון אויבן אויף די ריפּן פונם דאַך. הענגט אַ פענדל, וואָס דאָס געזעץ הייסט אַרויסשטעלן... שטייט די נעסט איין זומער און נאָך אַ זומער... און נאָך איינעם... וואָסן-אונטער קינדערלעך, זוכן זיי שטיינדלעך, שלעפּן צענויף זאַמד... גיט מען אַ גוי אַ שטיקל איבערגעבליבענעם קאַלטן קוגל אָדער אַ מוציא ווייסע חלה, ברענגט ער אַ האַק מיט אַ פיקע האַקט מען אַביסל... גראַבט מען אַביסל... יעדער איד וואָס גייט פאַרביי גיט אַ גראַב און זאָגט, אַז די פריערדיקע אַרבעט טויג נישט... גייט ווידער אַ זומער און אַ ווינטער און אַ זומער. וואָסט אונטער נאָך אַ קינד... העלפט עס טעסען באַלקנס, ברוסעס...

וואַרפט די קו אָפּ נאָך אַ ביסל מיסט... גיט מען עס דעם גוי, דעם שכן, פירט ער אָן אַ פורעלע ציגל פאַרן קוימען... ברענגט ער אַ לאַנגע זעג, אויף צו זעגן די קראַקוועס און ווייזט ווי אַזוי אַריינצוהאַקן די טשוועקעס, זיי זאָלן זיך נישט שטעלן פאַפּעריק. ווערט מיט דער צייט אַ נעסט... און ווען דער דאַך איז גיי, איז שוין דער פונדאַמענט אַלט.

יאָ, אַ נעסט, אַ נעסט... איך בין אַ פייגעלע אין אַ נעסט... ביינאַכט פלי איך הויך און ווייט, און ס'דאַכט זיך מיר, אַז איך חלום דאָס בלויו... אָבער איך קנייפּ זיך אין אַרעם, און ס'טוט וויי... איז אַ סימן, אַז ס'איז נישט קיין חלום... איך פלי און פלי איבערן „חדקל“, ביז לייפציג... דאָרט עס איך שאַקאַלאַד, און דאָויד רעדט צו מיר וועגן ליבע... און מיר גייען איבערן פעלד, און

מיר זינגען: „אוי, גוטער ברודער, ס'איז זיס ווי מאַלץ ביי אַ מיידעלע  
אויפן האַלז“... דערנאָך קומט דאָווידס שוועסטער אוו רעדט צו  
מיר אויף איר איידעלן דייטש:  
— דו, בורש! גייטס דיר גוט?... געפאַלטס דיר היער אין  
דיעזעם בעסט?...

דאָוויד איז איצט געווען צוריק אין דייטשלאַנד... איך בין  
געבליבן דאָ אַליין מיט דער מאַמען, וואָס האָט שטענדיק גערעדט  
פון דער פּאָסט און פון אַמעריקע, און פון שיפסקאַרטן. זיך  
געגרייט צו פאַרן צום טאַטן, און דערווייל צעטיילט אַלצדינג,  
וואָס זי האָט פאַרמאָגט, גלייך ווי אין אַמעריקע דאַרף מען קיין  
קליידער נישט טראָגן, קיין טישטוכער דעם טיש צו פאַרדעקן...  
אפילו די וואַלענע שאַל האָט די מאַמע אַראָפּגענומען פון אירע  
אַקסעלען און אַוועקגעגעבן מיין גויעשער „ניאַניע“, וואָס איז געקומען  
צו אונז צוגאַסט, מיך שטאַרק אַרומגעכאַפט, געדריקט צו זיך, מיר  
געוויזן די שיינע, ווייסע בריסט, מיט וועלכע זי האָט מיך  
אופגעצויגן.

— וואָט, וואָסאַרא קעלבעלע דו ביזט געווען — האָט זי  
געוויזן, און צענויפגענומען די הענט און זיי געהוידעט, ווי  
מ'הוידעט אַ קינד... — אַט אזוי-אַ, טאָג-ווי-נאַכט... נאָר די ברוסט...  
די גויע האָט אַריינגענומען צוריק די גרוסע, שיינע בריסט...  
זיך געווישט די אויגן... מיך געדריקט צו זיך. איך האָב זי  
אַפּגעשטויסן... און געטראַכט אַ זינדיקן געדאַנק... אָבער עס איז מיר  
געווען דערווידער ס'געפיל פון געטיילטער מוטערשאַפט, וואָס די  
גויע האָט געטיילט מיט מיין מאַמען.

אַ צווייטן מאָל איז די גויע געקומען, ווען איך בין געלעגן אין  
בעט. זי האָט געפרעגט אויף דער מאַמען, וועלכע איז געהאַט  
אַוועקגעגאַנגען אויף דער פּאָסט. מיר געזאָגט, אַז זי האָט געבו אַכט  
אַ שאַק אייער, געלויבט מיין מאַמעניו... זיך געצלמט... זיך  
דערמאָנט, ווי שטאַרק זי האָט מיך ליב געהאַט, ווען איך בין  
געלעגן ביי אירע בריסט. איר מאַנספּערו האָט זי אַפילו איינמאָל  
געשלאָגן דערפאַר, געזאָגט, אַז ס'איז נישט שיי זיך אזוי אַפּצוגעבן

מיט אַ אידיש קינד... אָבער איצט, אַז איר אייגן זונעלע איז  
געשטאַרבן. -

די גויע האָט מיך געגלעט, געקושט... מיר איז געווען זייער  
פריקרע און הייס און אַנגענעם. זי האָט צרונטערגעגנבעט די  
האַנט אונטער מיין קאָלדערע, מיך געגלעט אויפן בויך... דערנאָך  
אַרונטערגערוקט דעם קאָפּ...

אַ מיאוס געפיל, ווי אַ זשאַבע וואָלט אַ שפּרינג געטאָן איבער  
מיר, האָט מיך אַנגענומען פון איר באַרירונג... מיין דערוואַכונג  
האַט באַדאַרפט מילדקייט, רחמנות... שיינקייט...  
איך האָב די גויע אָפּגעשטופּט פון זיך, זיך פעסט אַרומגענומען  
מיט דער קאָלדערע פון אַלע זייטן... און שטיל געריסן פון זיך די  
הויט...

מיר איז געווען, ווי מיין גאַנץ יונג לייב וואָלט געווען  
פאַראומרייניקט, און איך מוז פון מיר די הויט אַראָפּרייסן...  
די געשעעניש איז טיף און שווער אַריינגעזונקען אין מיין  
לעבן... און האָט אין מיר, די ערשטע, אויפגעוועקט די גרוסע  
שנאה, אַז וועלכער מען קען נישט ליב האָבן די פרוי...

## פיצ"י האט חתונה

„פיצ"י האט חתונה געהאט מיט טשאמקאדיראן.  
די חתונה איז געווען א סענסאציע. די צייטונגען האבן  
א סך געשריבן וועגן דעם. איבערהויפט די אידישע צייטונגען.  
זיי האבן געגעבן די בילדער פון די „חתן-כלה“, די ביאגראפיע  
פֿונם חתן – אויף אזוי פיל, וויפיל ער האט געהאט א ביאגראפיע.  
זיך געגרויסט מיט דעם פאקט, וואָס אַ באַקאַנטע קריסטלעכע  
שריפטשטעלערין טוט אונז אָן דעם פּבּוד און האָט חתונה מיט  
„אונז“...“

טשאמקאדירא האט א צוויי וואָכן פאַר דער חתונה נישט  
אַרָאָפּגעלאָזט די „בינדע“ פֿון די וואָנצעס, כּסדר געמוטשעט  
די וואָנצעס אַרויף, ווי ער וואָלט וועלן, זיי זאָלן אַריין אין  
הימל אַריין...“

אין קינסטלערישן קאָפּע זענען אַרומגעגאַנגען קלאַנגען,  
אַז „פיצ"י שטאַמט פֿון לאַרד ביראָן... אַז זי האָט אַ שלאָס  
אין שאַטלאַנד... אַז אַ דייטשער גראַף איז באַגאַנגען זי לבסט-  
מאַרד צוליב איר...“

„פיצ"י אַליין האָט געשמייכלט מיט די אויגן, וואָס זענען  
געווען בלאָ ווי רייז-וואַסער. איר אויסדרוק פֿון דערנענטער-  
רונג צום אידישן פּאָלק האָט אָנגענומען אויסטערלישע פּאַרמען.  
אַנשטאַט וואָס ביז איצט איז „פיצ"י געווען אַ שטילע אַנטי-  
סעמיטקע, איז זי איצט געוואָרן דרייסטער, אָפּענער. נאָכגעזאָגט  
עפעס אַ גויעשן שריפטשטעלער, אַז די אידן נעמען איבער די  
חסדונות פֿון יעדן פּאָלק, אין וועמענס לאַנד זיי לעבן, און  
זיי לייגן נאָך צו זייערע אייגענע אויך. געמאַכט די ווילדע  
באַהויפטונג. אַז אַ פּאָלק, וואָס שרעקט זיך פאַר בלוט, איז

אַ דעגענערירט פּאָלק, און אַז דאָס, וואָס אידישע מענער פּרייזן  
אַווי די בתולה שאַפט, איז דאָס בלוז דערפאַר, ווייל זיי זענען  
צו-גרויסע טרוסן צו פאַרגיסן בלוט אויף אַ העלדישערן אופן.  
טשאַמקאָדיראַ האָט גאָר אָנגעקוועלט פֿון זיין פּיציס  
חכמות, איר געקלאַפט אין די שמאַלע פּלייצעס אַריין און  
געזאָגט: „בראַוואָ!“

די אידישע צייטונגסלייט און שריפטשטעלער האָבן  
אַרומגערינגלט טשאַמקאָדיראַס טישל, ביי אים געפרעגט מיינונגען  
וועגן זייערע לעצטע „זאַכן“. זיך געפילט גוואַלדיק שטאַלץ, אַז  
טשאַמקאָדיראַ האָט געזאָגט, אַז ס'איז ניט זייער שלעכט, און  
באַלד זיך פאַרכאַפט און צוגעגעבן:

— לויט אַזאַ שפּראַך, ווי אידיש, פאַרשטייט זיך!...  
קיינער האָט זיך נישט באַליידיקט. מען האָט זיך נאָר  
געפילט געקרענקט. אומנוציק... טשאַמקאָדיראַ האָט מיט זיין  
גרויסן קול און מיט זיינע זיכערע בליקן אויסגעפילט דעם  
גאַנצן קאַפע. אין דרויסן, פאַר דער טיר פון אַרימלזכן קאַפע,  
איז געשטאַנען „פּיציס“ טייערער אָטאַמאָביל. אינווייניק זענען  
אויף ביידע זייטן געווען וואָזן מיט לעבעדיקע בלומען... אַן  
עלעקטרישער ציגאַר-אַנצינדער, אַ פּעכער, אַ טעלעפֿאָן, אַרויס-  
צורעדן צום שאַפּער... לעדערנע טאַשן פאַר צייטונגען און  
ביכער... אַ קליין טישעלע אויף צו שרייבן... אַן אַפּאַראַט, וואָס  
האַט אָנגעזאָגט דאָס מאַרגעדיקע וועטער... דער בלייכער,  
טייגיקער הומאַריסט פּונם קאַפע האָט שטילערהייט יעדן איינעם  
איינגעראַמט אין אויער זיין חכמה וועגן דעם, אַז „טשאַמקע“  
האַט חתונה מיט אַ גוטער מאַשין און מיט אַ שלעכטער שיקסע...  
און אַז זייער מאַשין וואָלט נאָך באַדאַרפט האָבן אַ וואַנע אויך  
און וואַסערלייטונג — וואָלט זי שוין געווען מיט אַלע מעלות...  
טשאַמקי האָט געטרונקען ווי אַ פּיש. אַריינגעגאַרגלט  
דעם סאַמעטענעם געלן וויין, אַרויפגעשאַרט די וואַנצעס,  
געמאַכט „קלאַ“... גערעדט פֿון זיין חתונה מיט דער שיקסע...  
און גרויס הנאה געהאַט פֿון דעם וואָרט שיקסע... „פּיציס“ האָט

געשמייכלט מיט די פיינגעפוצטע ציין, צורעכט געמאכט דאָס  
זילבערנע בענדעלע אַרום איר שטערן, אַ וואָרף געטאָן מיט  
אירע פיינע טיציאַנישע האָר און געזאָגט:

— יאָ, איך בין אַ אידישע שיגיסע!...

אַלע האָבן שפּלדיק געלאַכט. טשאַמקאָדיראַ האָט זיך  
אויפגעהויבן אָביסל שיכורלעך, געפרופֿט אָפטשעפען פֿונם  
האַקן „פיציס“ גרינעם מאַנטל, זיך געפלאָנטעט, אַרויסגעלאָזן  
אַ פראַנצויזיש זידל-וואָרט... דער דייטשער קעלנער איז הכנעה-  
דיק אונטערגעלאָפֿן און געזאָגט:

— יאָ, הער באַראָן... ענטשולדיגען זי, הער באַראָן!! —

אַראָפֿגענומען „פיציס“ מאַנטל פֿונם טשוואַק... איר געהאַלפֿן  
אים אָנטאָן. „פיציס“ האָט זיך ענג אַרומגעוויקלט, צענויפגענומען  
די ברעגן פֿון איר מאַנטל, ער זאָל זיך הילף נישט אָנרירן  
אָן עמיצן פֿון יענע-אַ... געשמייכלט מיט אירע ווייסע ציין. זי  
איז זיך געווען באַווסט פֿון דעם פאַקט, אַז זי איז פֿון העכערן  
וואָקס, ווי אַלע אידישע מיידלעך אין קאַפֿע, און אַז אירע  
געפלאַקטע הענט זענען זייער דין, און עס זעט זיך כמעט  
דורך ס'בלאָע בלוט...

טשאַמקע האָט אַ מאַך געטאָן מיטן ווייכן הוט, וואָס ער  
האַט געהאַלטן אין האַנט, מיט אַ קונציקן וואָרף אַרויפגעשליידערט  
אויפֿן טיש אַ מטבע פֿאַרן קעלנער, געגעבן אַ פאַרשטאַרויף די  
וואַנצעס, גענומען זיין „שיקסע“ אונטערן אָרעם און זיך געלאָזן  
צו דער טיר. דאָ איז דער הכנעהדיקער דייטשער קעלנער ווידער  
אונטערגעלאָפֿן, מיט גרויס אימפעט, ווי ס'וואָלט זיך געהאַנדלט  
וועגן פאַרמיידן אַן אומגליק, האָט מיטן פֿוס אַן עפֿן געטאָן די  
טיר, און געזאָגט:

— גוטע נאַכט, הער באַראָן... דאַנקע, הער באַראָן!

טשאַמקע האָט ווידער אַמאָל אַ מאַך געטאָן מיטן ווייכן  
הוט, גאַרנישט געזאָגט, נאָר זיינע אויגן האָבן זיך געפראַעגלט  
אין הייסן האָניק...

די אידישע קינסטלער האָבן דאָס פאַרל אַרויסגעבאַגלייט

מיט פארבענקטע, קנאהדיקע בליקן, זיך פארטראכט איבער  
זייער אייגענעם קליינעם מזל און אויף א וויילע אויפגעהערט  
צו מישן מיט די לעפעלעך די נודנע טיי.  
דער אונגארישער באַלעבאַס פֿונם קאפע האָט אָפגעראַמט  
טשאַמקעס ליידיק-געוואָרן טישל... צוגענומען די גלעזער און  
די טעלער און די פלעשער, געגעבן אַ לעצטן וויש מיטן ברודיג-  
לעכן פֿאַרטוך און געזאָגט:  
— איכל אינען אַמאָל דערציילן ווער טשאַמקע איז!...



## צוויי אידישע דיכטער

נאך דער התונה האָט טשאַמקע צעשיקט קארטלעך צו צוויי באַקאַנטע אידישע קינסטלער, זיי זאָלן אים קומען באַזוכן אין זיין סטודיע אויף דער 59טער גאַס. די קינסטלער האָבן זיך געפילט זייער שטאַלץ פון דער איינלאַדונג, געוויזן די גאַלד-גראַווירטע קארטלעך צו אַלע אין קאַפּע... איינער האָט עס געטאָן נאַריש, מיט אַ צוויידייטיק וואָרט-שפּילכען: טשאַמקע וויל מיר ווייזן צי פּיט-זי... (פּאַסט זי). דער אַנדערער האָט פּלומרשט, צווישן אַנדערע קארטלעך, וואָס ער האָט געזוכט אין וועסטל-קעשענע, געפונען אויך די איינלאַדונג, געזאָגט: אַט האָסטו דיר! טאַמער האָב איך היינטיקן דאַנערשטיק געהאַט אַ פּרייען טאַג, מוז איך גיין צו אונזער טשאַמקען אויף פּיבורד... און ער האָט צוגעגעבן: איר וויסט דאָך – מען מוז גיין צוליב איר... זאָל זי נישט זאָגן, אַז אידן האָבן נישט קיין מאַניערן.

דאַנערשטיק, אַרום עלף אינדערפרי, האָבן ביידע באַקאַנטע אידישע קינסטלער זיך אָנגעטאָן יום-טובדיק, גענומען אַ טעקסי, צוגעפּאָרן מיט האַרצקלאַפּעניש צו דעם אַריסטאָקראַטישן סטודיע-הויז אויף דער 59טער גאַס. געבליבן שטיין און באַצאָלט דעם טעקסי-יונג אפּשר דריי מאָל אַזוי פיל, ווי עס איז געקומען. דער יונג האָט זיי אָנגעקוקט ווי משוגע, און אפילו נישט געזאָגט קיין דאַנק.

ביי דער טיר האָט זיי איבערגענומען אַ לאַקיי אין אַ מונדיר, געבעטן זייערע וויזיט-קארטלעך. ביידע האָבן נישט געהאַט ביי זיך קיין וויזיט-קארטלעך, האָבן זיי זיך פאַרשעמט און געזאָגט:

ס'איז שוין רעכט, זאָגט דעם הערר טשאַמקאָדיראַ, אַז די  
אידישע קינסטלער זענען געקומען.

דער לאַקיי האָט באַטראַכט זייער הולך, זייער איבער-  
געטריבענע אויסגעפּראָצטקייט... געזאָגט, אַז סיניאָר טשאַמקע  
נעמט נישט אויף אַזוי פֿרי. ביידע זענען געבליבן שטיין אין  
אַ פֿאַרלעגנהייט. דער „גרינגערער“, וואָס האָט ליב געהאַט צו  
מאַכן וואָרט-שפּילן, האָט געזוכט עפעס אַ וויץ און נישט  
געקענט געפֿינען... האָט ער געזוכט אין קעשענע, און נישט  
געוואָסט, צי ס'פּאַסט „אונטערצעקוילן“ דעם לאַקיי, צי נישט...  
ס'איז אים געקומען אויפן זין אַן ענליכער פֿאַל אינדערהיים,  
אין רוסלאַנד, ווען ער האָט באַדאַרפט צום גופערנאַטאַר...  
און ווי מ'האַט אים נישט אַריינגעלאָזט... האָט ער זיך מישב  
געווען, ער וועט אַריינשטופן דעם „ערל ביי דער טיר“ עפעס  
אין יד אַריין... האָט ער אַזוי געטאַן, האָט אים יענער  
אַנגענומען ביים קאַלנער און אַרויסגעוואָרפֿן... און אים  
נאַכגעזידלט – עד היום ווייסט ער נישט, צי ער האָט געגעבן  
צו ווייניק, צי וואָס...

אַבער בעת דער „גרינגערער“ קינסטלער האָט אַזוי  
געטראַכט, איז דער אַנדערער געקומען צו-זיך, זיך דער-  
מאָנט, אַז ער האָט ביי זיך די גאַלד-גראַוירטע איינלאַדונג  
פֿון טשאַמקאָדיראַן, האָט ער עס אַרויסגענומען און געוווּן  
דעם לאַקיי, האָט זיך יענער באַליידיקט און געזאָגט: „טאַ  
וואָס-זשע האָט אַיר באַלד אַזוי נישט געזאָגט“, און זיי  
אַנגעוווּן מיט אַ שפּיצפינגער, וווּ דער „עלעוויטאַר“  
איז...

ביידע זענען צעטומלטע אַרויף אויפֿן „ליפֿט“, זיך  
אַנגעקוקט אין די שפּיגלען און זיך דערשראָקן פֿאַר זייער  
בלייכקייט. זיי האָבן זיך צערעכט געמאַכט די קראַוואַטן,  
אַראַפּגענומען די היטלען... דער נעגער-יונג האָט געשמייכלט,  
געגעבן זיי אַ שנעלן „צי-אַרויף“. ביידע זענען נישט געווען

געוויינט צו פאָרן אויף אַ „ליפט“, האָבן זיי געהאַט סיגעפּיל,  
ווי מ'וואָלט זיי אַ זעץ געטאָן אין בויך...

אין עטלעכע רגעס זענען זיי געשטאַנען אויבן, אין אַ  
לאַנגן קאָרידאָר מיט טיפע טעפּיכער אויף די דילן... אַ סך  
שפיגלען, רויטע פּייער-סיגנאַלן, טעלעפּאָנען, געפּלאַכטענע מעבל,  
אַ געניקלטער וועג פאַר בריוו, וואָס אַז מ'וואָרפט זיי אַריין  
דאָ, גליטשן זיי זיך אַראָפּ העט-אונטן און פּאַלן אַריין אינם  
גרויסן, גרינעם קאַסטן, אין אונטערשטן וואָרט-זאַל...

אין ווינקל פֿון קאָרידאָר זענען געהאַנגען זיבנער-גע-  
שטיקטע טאַפעצירונגען. צוויי שווערדן זענען געווען אי-  
בערגעלייגט איינער איבערן אַנדערן, ווי אַ שיינער צלם...  
אַ מיידל אין אַ ווייסער הויב האָט פאַרבייגעשוועבט...

זיי האָבן אָנגעקלאַפט אין דער טיר, ווי עס איז געווען  
צוגעשלאָגן אַ מעשן פּלעטל מיט די נעמען: „מר. טשאַמקאַ-  
דיראַ“; „מיס פּיצדאַנאַלד“.

עס האָט זיך געהערט אַ הויך-שטימיקער „אַריין!“...  
ביידע האָבן זיך אָפּגעווישט די טרוקענע שיך, אויסגעהוסט און  
אַריין, מיט אָנגעשטעלטע, פרעמדע, איבערגעשראַקענע שמייכלען  
אויף די ליפּן...

אַז זיי זענען אַריין אינווייניק, האָבן זיי דערזען, ווי  
טשאַמקאַדיראַ ליגט אין גרויסן, פּראַכטיקן בעט, אינאיינעם  
מיט זיין „פּיצין“. ער טראָגט זיידענע פּאַזשאַמעס, זי — אַ  
זיידן שלאַף-העמד. טשאַמקאַדיראַ האַלט זיין רעכטע האַנט  
הינטער איר קאַפּ. אירע צעוואָרפענע טיציאַנישע האָר צינדן  
כמעט אָן די ווייסע קישנס. זי ליגט מיד און פאַרשמאַכט ווי  
אַ פּרינצעסין, רויכערט אַ פּאַפּיראַס מיט אַ לאַנגן מונדשטוק.  
„טשאַמקע“ שמייכלט איבער די וואַנצעס אַריבער, ביז צו די  
אויגן אַרויף...

אַז די צוויי אידישע קינסטלער האָבן דערזען, ווי דאָס  
פּאַרל ליגט נאָך אין בעט, האָבן זיי זיך פאַרשעמט, געזאָגט  
„אַנטשולדיקט!“ און געוואָלט זיך צוריקציען. אָבער טשאַמקע

האָט געזאָגט: „נאַרישקייטן! בלייבט דאָ. איך האָב דאָך אייך פֿאַרבעטן... דאָרטן אויף דער קאָמאָדע איז וויין און ביסקוויטן... גייט נעמט זיך!“ די צוויי געסט האָבן זיך געפילט אַביסל געטראַפן פֿון דעם אופן, ווי ער נעמט זיי אויף... דאָס נישט-שעמען-זיך פֿאַר זיי איז געווען אַ סימן, אַז ער באַטראַכט זיי פֿאַר נידריקער פֿון זיך...

אַבער די רייכקייט און די בלענדעניש פון דער „סטוב-דיע“ האָט זיי דערשלאָגען. זיי האָבן זיך געפֿילט, אַז זיי דאַרפֿן אַ תירוץ פֿאַר זיך אַליין, און זיי האָבן עס געפונען אין דעם אויסרייד, אַז גרויסע קינסטלער האַלטן זיך „אינטיים“ מיט זיערע חברים, ווייסן נישט פון קיין צערמאַניעס, פֿון שעמען זיך מיט די הייליקע געפֿילן...

די צוויי אידישע קינסטלער האָבן אַביסל געשמועסט וועגן קונסט און וועגן טשאַמקעס סטודיע... געוויינטן אים „מול-טוב“. „פיצי“ האָט געלאַכט און נאָכגעזאָגט די ווערטער „מאַזעל טאָף“, ווי ס'וואָלט געווען דער גרעסטער שפּאַס אין דער וועלט... טשאַמקאָדיראַ האָט געפרעגט, וואָס מ'זאָגט צו זיין „פיצעלען“ און צי מעגן נישט אַלע אידישע דיכטערניגס זיין אַ כּפּרה פֿאַר איר... דער „נרינגערער“ גאָסט האָט זיך געקנייטשט ווי פון אַ בויך-ווייטאַק, געזאָגט: „כ'מיינן“, וואָס דאָס האָט געקאָנט הייסן „כ'מיינן יאָ“ און „כ'מיינן נישט“... דער אַנדערער האָט דערוויל אָנגעגאָסן פֿיר גלעזלעך וויין און יעדן דערלאָנגט. „פיצי“ און טשאַמקע האָבן אפילו נישט געזאָגט קיין דאַנק. זיי האָבן זיך אויפגעזעצט אין בעט — טשאַמקעס רעכטע האַנט נאָך אַלץ אַרום „פיציס“ האַלדן... די לאַנגע שיינע פינגער זיינע האָבן דערגרייכט ביז צום בלאָען בענדעלע, וואָס האָט אַרומגעהאַלבע'לבנהט אירע פאַרשלאָסענע קליינע בריסט. טשאַמקע האָט איר געגעבן אַן אויסגעצויגענעם קוש אויף די ליפּן, זי אַזש אויסגעבויגן אויף צוריק, ביז זי האָט אים אָפּגעשטופּט און געזאָגט „גענוג“ און אים פונ-דעסטוועגן געגעבן נאָך אַ קליינעם קוש אַ צו“... דערנאָך

האַבן זיי - נאָך אַלץ אַרומגענומענע - אויסגעטרונקען דעם  
ווייך זיך געהייסן דערלאנגען נאָך צו גלעזלעך, און נאָך,  
גענומען אַביסל-שיכורלעך פלאַפלען וועגן אַנרירן ס'לעבן...  
די צוויי אידישע קינסטלער האָבן געזען, אז די אויס-  
דרוקן פֿון דעם יונגן פאַר-פאַלקס ליבע גייען צו ווייט, האָבן  
זיי זיך פאַרשעמט, אַרויסגעשטאַמלט עפעס אַ תירוץ און קוים  
געפונען די טיר.

## אונזער מרחץ

די זון איז עלטער געוואָרן מיט אַ יאָר. די ערד האָט ווידער אַרויסגעגעבן איר בליאונג. די טוביב האָט ווידער גע-זונגען, ווען זי האָט אַרומגעהיפּעט איבער די בערגלעך מיסט, וואָס די שטעטלדיקע באַלעפּאַטיס האָבן אָפּגעשטן פאַר די שטיבער. דער טייך האָט זיך ווידער-אַמאָל אויפגעבראַכן. די שליועס האָבן ווידער גערוישט. די ווערפּנעס האָבן ווידער געשמעקט זיס-און-ביטערלעך, ווי געשיילטע מאַנדלען; דער האַפּנדופּט איז ווידער אַריין אין די לונגען און שיפור-געמאַכט. פּרייטיק לויפן אידן אין מרחץ אַריין. מ'וואַרפט פון זיך אַראָפּ ס'אַנטועכץ, מ'בלייבט שטיין אַ ביסל פאַרגאַפּט פאַרן איי-גענעם לייב - די נאַקעטקייט איז אַזוי זעלטן! דער שוויץ איז אַ דערקוויקעניש - ער מאַכט גרינגער און בעסער... ער פּרישט אָפּ - מיט אַ קילן הינגער, וואָס איז אַזוי געשמאַק. עס צעפאַרעט די נשמה נישט ווינציקער ווי ס'לייב... האַריקע אידן גלאַנצן, ווי זיי וואָלטן געווען אַרומגעגאַסן מיט קופּער. דער פאַרע-טומאַן הויבט זיך מיט היץ - רייסט זיך צום סופּיט. ווי אַ בריענ-דע בעלמע... מ'לייגט זיך אויף די גליטשיקע בענק און מ'שמיסט זיך מיט די הייסע בעזעמלעך און מ'שרייט קול-הקולות... און מ'גיסט זיך מיט פּריש, קאַלט וואַסער... און מ'שמיסט זיך ווידער...

די בענק זענען מחיהדיק וואַרעם און גליטשיקלעך, ליגט מען מיטן פנים אַראָפּ. ס'קאַלטע האַנטוך לעבן מויל, און מ'פרעגלט זיך אין ערב-שפתדיקייט, מ'שייערט זיך, און אַז גאַט וועט העלפן, מ'וועט איבערקומען, וועט מען גיין צום דאָונען, ווי אַ בלישטשענדיקער סאַמאָואַר, - ווי אַ נייע אויסגעלאַנצטע כלי...

די טרעפ צו דער מקוה זענען געפערלעך שליימיג און גליטשיק און וואקלדיק און פירן בלויו צו דער קליינער מקוה. די גרויסע מקוה איז טיף און קאלט... און כדי אראפצוכאפן זיך אהינצו, גייט מען ביז דער קליינער מקוה אויף די גליטשיקע געפערלעכע טרעפ. דערנאך גיט מען זיך קונציק אַ כאַפּ אָן אין אַ לאַדן, וואָס איז ביי דער זייט פון אַ פאַרגרינט פענצטערל, און מגיט זיך אַן אַקראַבאַטישן וואַרף אַריבער – אויף יענער זייט – צו דער גרויסער מקוה...

נישט איין איד האָט זיך שוין אויסגעוויכנעט אַ האַנט אָדער אַ פוס ביי אַט-דעם אַקראַבאַטישן קונץ... אָבער ס'ציט פאַרט צו דער גרויסער מקוה, ווייל זי איז קאלט און טיף און געפערלעך...

פון צייט-צו-צייט ברענגט מען אַרויף פון אונטן אַ צע-בלוטיקטן איד... מ'נעמט אים אַריין אין אַ ביטל, מ'גיסט אויף אים וואַזער... מ'שרייט: „דער בעדער, געליימט זאָל ער ווערן!“ מ'פרעגט דעם צעהרגעטן איד, ווי אַזוי ס'איז געשען, קען ער נישט ריידן, ער ווייזט נאָר אַראַפּצעצן – צו דער מקוה און לייגט צו ביידע הענט צו ביידע אויערן, ווי איינער, וואָס וויל זיך אונטערטונקען...

די נאָך-נישט-פאַרוואונדעטע, נאָקעטע אידן פרעגן אים. פאַרוואָס ער האָט זיך נישט געהיט. גיט ער אַ לאַך מיט אַ צע-שפּאַלטענער ליפּ און זאָגט אַזוי, אַז מ'קען קוים הערן: „מ'קען דען?..."

אויף דער זייף-באַנק לייגט דערווייל דער גביר פון שטעטל – אינגאַנצן אַ האַריקער. די באַרד איז צעווייקט און אַרויס פון די קרויזלעך, זעט אויס ווי אַ פאַלשע באַרד... די קליינע, געגריי-זעלטע פּאהקעלעך זענען אויך נישט די „שיינע פּלעשעלעך“, וואָס געוויינטלעך. זיי זענען לענגלעכער און אידישלעכער – בכלל זעט דער גביר אויס ווי אַ געזונטער גוי, וואָס מ'האָט אים אָנגעטאָן אַ אידיש פנים.

דער גביר לייגט אויף דער זייף-באַנק, מיטן פנים אַראָפּ... „עליע-מאיר“ דער באַד-גוי, זייפט אים אָן מיט אַ ים מיט שמעקע-

דיקע מילינקעס. ס'בלעזלעך זיך אויף אים זייף-שוימען פון אלער-  
ליי פארבן... צעצויגענע זייף-רינגלעך בלישטשען אים אויף דער  
„לאפעטע“ פונם רוקן... אויף די ברייטע אקסלען, רינען אים  
אראפ אויף דער באַרד...

„עליע-מאיר“ דער באַד-גוי, האָט אַ ביזו האַרץ אויפן גביר,  
פאַרוואָס ער האָט אים היינטיקן ווינטער פאַרקויפט אַ זעקל איבער-  
געפרוירענע, בלאַע קאַרטאָפּליעס פאַר גוטע... די קינדער האָבן  
זיי נעפעך נישט געקענט נעמען אין מויל אַריין... זיי זענען  
געווען „סיערפּיאַנע“ און זיסלעך... און האָבן געהאַט דעם טעם  
פון אַ זעץ און עלנבויהגן...

„עליע-מאיר“ דער באַד-גוי דערמאָנט זיך אין דעם אלעמען.  
און ער נעמט „פּליאַסקען“ דעם גביר איבערן רוקן, אַז יענער  
שרייט: „הער אויף, דו... זע נאָר אַביסל... האָסטו געזען  
אַווינס!“

„עליע-מאיר“ מאַכט זיך, אַז ער הערט נישט, און ער  
פּליאַסקעט ווייטער. דער גביר ווערט אין פעס, וויל זיך איבער-  
דרייען און עפעס זאָגן, אָבער ער איז פול מיט מילינקעס און  
גליטשיק – גליטשט ער זיך אַראָפּ... כאַפט „עליע-מאיר“ אים  
צוריק אַרויף, לייגט אים צוריק אַוועק, ווי פריער, הויבט אים אָן  
פּלומרשט „ברעכען די גלידער“, מאַסירן, אָבער דער גביר  
גליטשט זיך, ליגנדיקער הייט, אַרויף און אַראָפּ – אַט הענגען די  
פּיס אַראָפּ אויף דער זייט באַנק... אַט איז דער קאַפּ אויף יענער  
זייט...

דער גביר זידלט זיך, שרייט „גענוג!“ אָבער „עליע-מאיר“  
איז ערנסט און פּלומרשט-געטריי. ער זאָגט: „גביר-לעבן, שרייטס  
נישט. ס'איז געזונט!“ און ער נעמט און שטעלט צו זיין הינטן  
צו יענעם, נעמט אים הינטער אַרומעט הינטער די אַרעמס,  
הויבט אויף הויך איבער זיך, אַז ער גליטשט זיך שיער אַריבער...  
גיט אים נאָך דערנאָך עטלעכע פּליאַסק איבער דער פּלייצע...  
און זאָגט „צו געזונט“ און הייסט זיך באַצאָלן. און בשעת-מעשה  
טראַכט ער: אַזאַ גראָבער פּליגל... סיערפּיאַנע קאַרטאָפּליעס גיט  
ער מיר – געשוואָלן זאָל ער ווערן...



אַרום פאַרנאַכט-צו גייען די אידן פון באָד, אויסגעלייטער-  
 טע, אויסגעוואַשענע... אָפגעבאָדן זיך, אָפגעגאַלט דעם קאַפּ,  
 אָפגעשטעלט פיאָוקעס הינטער די אויערן, זיך אָנגעטאָן פרישע  
 גאַטעס, מיט בענדלעך ביי די קנעכלעך, אַרויפגעצויגן אויף זיך  
 אַ פריש העמד, וואָס איז אַזש בלאַ פון וויסקייט. אַלצדינג איז  
 גוט און שטיל און ווי ס'דאַרף צו זיין. פון די פאות רינען נאָך  
 די קילע מקוה-טראָפנס. די פנימער זענען ניי און יונג. אין דער היים  
 וואָרט אַ וואָרים בולקעלע, אַ גוטער ראָסל מיט פעפער... אַן  
 אויסגעקאַלעכט שטיבל... אויסגעצוואַגענע קינדער. אַ ווייב מיט  
 אַ ניי, בלימלדיק טיכל אויפן קאַפּ, אין אירע פרומע אויגן ברענען  
 בענטש-ליכט... און דאָס פנים איז שיין ווי די זון...  
 אין דרויסן קומט אַן דער פאַרנאַכט, אין סאַמעטענע פאַג-  
 טעפעלעך. די וואַכעדיקייט איז ווי די שאַלעכץ פון די פיש -  
 אוועקגעשאַפן, אַרויסגעוואָרפן...

פון גאַטס אייגענער האַנט שיטן זיך רענדלעך איבער דער  
 שטאַט... ווינטלעך לויפן אַרום און זאָגן: „שאַ, דער שבת גייט!!!“...  
 די קראַמען מאַכן צו די אויפגעריסענע פירעקעדיקע „אויגן“,  
 וואָס קוקן אין דער וועלט אַריין, ווי אַ געטריבענער הונט... עס  
 איילן זיך די פאַרשפּעטיקטע פון די געוועלבלעך... יאַשקעס  
 הויקערדיק פערד גייט אַליין צום וואָסער, בלייבט שטיין לעבן  
 קלויז פענצטער און קוקט אַריין... דער קוימענקערער האָט אויס-  
 געקערט דעם לעצטן קוימען, און גייט, ווי אַ „שוואַרצער ריטער“,  
 באַוואָפנט מיט אייזנס און מיט לאַנגע בעזימער און מיט באַר-  
 שטן... די קינדער אַנטלויפן פון אים... ער לאַכט מיט די ווייסע  
 ציין, ווי אַ נישט-גוטער, און זאָגט אויף זיין לשון: „קיוועלע-  
 קאוועלע-קוף-קוף-קוף...“ און מאַכט מיט די הוילע פינגער, ווי ער  
 וואָלט שטריקן אַ זאָק. ווייבלעך גייען אַרויס אויף די שוועלן,  
 גיפן צוערשט אַ קוק אויפן הימל, „צי מען מעג שוין בענטשן  
 ליכט“. דערנאָך, אַז זיי דערזען „דעם שוואַרצן רוח“, שפייצן זיי  
 אויס און זאָגן: „טפו, צו זיין קאַפּ...“ דער קוימענקערער גיט זיך  
 אַ שנעל מיט אַ פינגער אין גאַרגל, וואָרפט פלומרשט עפעס אַריין  
 אין מויל אַריין און מאַכט „לעקאיעס“...

אויפן שפיץ באַרג טראָגט זיך אָפּ די זון. וואָרפט אַראָפּ  
בלאָע נאַכקלאַנגען איבערן שטעטל... רירעוודיקע שאַטנס שפּילן  
אויף אַזוינע פּיִשופּדיקע פּידעלעך, וואָס קיינער קען נישט הערן...  
בלויז אין ווינקל פון באַרג-וואַלד ברענט נאָך... עס זעט אויס.  
ווי אַ דראַגונער וואַלט געלאָפּען און פאַרלוירן אַ מעטאַלן היטל,  
וואָס מ'ווייס נישט צי ס'איז ווייס צי רויט, און דאָס היטל ברענט  
און ברענט... און ווערט שטילער... אויסגעברענט, פאַרלאָשן...  
די פענצטער-שייבלעך כאַפּן-אויף דעם אָפּגלאַנץ פון גע-  
בענשטע ליכט... צעקלינגען עס אויף דינע, גאַלדענע קוואַדראַטן...  
עס איז זיס און ליכטיק און שטיל און געלייטערט... עס שמעקט  
זאַפּראַן און באַרג און זומער און שיר-השירים... און פּיש מיט  
פעפּער.

עס איז שבת!

## דער נאָכקלאַנג פֿון דעם קלאַנג

וואַלקינס „הגר“ איז געווען פארטיק. און זיין ליוואַ האָט זיך געפילט, ווי איינע, וואָס איז אריבערגעגאַנגען אַ געפערלעכן אָפּגרוגט. זינט וואַלקין האָט זיך גענומען צו זיין „גרויסער אַרבעט“, איז ער געוואָרן אומגעדולדיק, ווי אַ בער אין שטייג, נישט געקענט אויסהאַלטן פון זיין אייגענער פּוילקייט... און געוואַלט וואָס גיכער פאַרענדיקן, כדי ער זאָל האָבן צייט זיך צו פּוילן. עס איז געווען ווינטער. ביי וואַלקינען אין „סטודיע“ פלעגן זיך צענויפקומען געסט און אים שטערן פון זיין אַרבעט. וואַלקין האָט געמוזט האָבן די געסט, ווי דאָס שטומפיקע מעסער מוז האָבן דעם שטיין... אָבער פונקט ווי דער שטיין פרעסט ביס-לעכווייז אויף ס'מעסער, אַזוי האָט דאָס שטענדיקע שאַרפן-זיך אָן אַנדערע אויפגעפרעמן זיין כח. וואַלקין האָט זיך געוואַלט אויס-פיינען מיט דעם, וואָס ער איז נישט קיין באַרימער. האָט ער זעלטן גערעדט פון זיין ווערק. האָט זיך געמאַכט קאַלט אָדער גלייכגילטיק, ווען עמיצער האָט אים אָנגעוויזן אויף זיינע פעלערן. טיף אין האַרצן אָבער האָט עס אים געגעסן ווי זשאַווער. ער האָט געוואַלט אַרויסגיין און שרייען: „מיין ווערק, מיין גרעסט ווערק! מיין מייסטער ווערק!“ אָבער ער האָט זיך געשעמט, געהאַלטן, אַז עס פאַסט נישט פאַר אים צו רעדן וועגן זיין אייגענער אַרבעט, און געליטן אָן אַ שיעור...

וואַלקין האָט געציטערט פאַרן קומענדיקן טאָג, שוין געוואַלט זען, צי וועט דער מאַרגן פאַלגן דעם נעכטן, צי וועט די אַרבעט נישט אַראָפּ פון טאָן, צי וועט ער קענען צונויפגיין אין אַ גרויסער סימפּאָניע די שטיקלעך געזאַנגען, וואָס האָבן דורך יאָרן זיך אָנגעזאַמלט אין זיין געמיט. וואָס ווייטער ער איז אַוועק אין זיין אַרבעט, אַלץ מער האָט ער פאַרלוירן די זעלבסט-זיכערקייט...

האָט זיך אָנגעהויבן שרעקן, אַז זיין פייער וועט לעשן איידער  
דער מעטאַל וועט זיך אויסשמידן. געהאַט אַ ווידערגעפיל קעגן  
דער אַרבעט... אים האָט זיך אַלץ געדאַכט, אַז יעדער שפעטער-  
דיקער „שטריך“ מאַכט קאַליע די פריערדיקע... געוואָלט אויסציען  
יעדע „הייסע מינוט“ אויף טויזנט יאָר, ענדיקן און פאַרטיק ווערן,  
און אַפּרוען זיך אין שאָטן פון גרויסן גלאַנץ...

אַן אַנדער מאָל פלעגט אים אָנכאַפּן אַ נישט-גוטקייט, ווי  
ביי אַ שוואַנגערער פרוי אין די הויכע חדשים. עס האָט געאיבעלט  
דאָס ווערנדיקע באַשעפעניש, וואָס פּרעכט-אויף זיין לייב. עס  
האַט ווי געטאָן דער געדאַנק, אַז דאָס שטיקל ליים איז מער  
ווערט ווי זיין לעבעדיק לעבן, און אַז ער, דער מענש מיט  
אַ לעבעדיקן אָטעם אין זיך, קען זיך בלויז דערהויבן דורך אַרייַג-  
בלאָזן אָט-דעם אָטעם אין אַ ליימענעם גולם...

אין אַזוינע רגעס פלעגט ליזאַ מורא האָבן איבערצולאָזן  
וואַלקינען אַליין. עפעס אַ וויסטער שד האָט אים געשטופט ער  
זאָל צעשטערן דעם „גולם“, וואָס פּרעסט אים אויף...

וואַלקין האָט געפילט, אַז זיין „הגר“ איז נישט דאָס, וואָס  
ער האָט געוואָלט. אַלע פיינע ליניעס, געראַטענע ליכט-אין-שאָטן  
ערטער, זענען געווען צופאַלן. וואַלקין האָט נישט געוואָלט צוגעבן,  
אַז דער קינסטלער מוז שאַפן דאָס וואָס ער מוז, און נישט דאָס  
וואָס ער וויל... געוואָלט האָט ער אונטערטעניג מאַכן דאָס ליים  
צו זיך... אָבער דאָס ליים האָט אים געקנעטן... עפעס אַ בלינדע  
האַנט האָט געפירט זיינע... אַ פּרעמד קול האָט אים אונטערגעזאָגט  
אַזוינע סודות, וואָס ער האָט קיינמאָל נישט געוואָסט...

וואַלקין האָט זיך געשעמט מיט דעם... און פונדעסטוועגן  
געפאַלגט. ברוגז-געוואָרן מיט זיין „הגרן“, דערפאַר וואָס זי האָט  
זיך נישט געוואָלט „מינען“, ווי ער האָט געוואָלט. יעדער אויסדרוק  
אויף איר פנים און קערפער איז אין זיינע אויגן געווען  
אַ פאַרגליווערטער... ער האָט אַזוי אָפּט און לאַנג געקוקט אויף  
איר, ביז ער האָט אויפגעהערט אינגאַנצן זי צו זען... דאָס איז  
געווען בעסער פאַר אים, ווייל דעמאָלט פלעגט אין אים אָנקוואַלן  
דאָס „בלינדע ליכט“ — דאָס ליכט פון דעם בלינד-געבוירענעם,

וואָס פאַר אים איז קיין נאַכט נישטאָ. און אַ משוגענער פח פלעגט  
אין אים אַרבעטן, פלעגט אים פורעמען און קנעטן, האָסטיקער  
און פיבערדיקער, ווי ער האָט געקנעטן און געפורעמט דאָס  
ליים.

ליזאָ האָט איבערגעלעבט זיין יעדן ציטער. האָט זיך  
איינגעשטעלט פאַר, הגרס" רעכט - צו זיין גרויס אָדער קליין,  
ווי סע געפעלט גאָט... זיך אָפטמאָל געראַנגלט מיט וואַלקינען,  
ווען ער האָט געהאַלטן אַ האַמער אין האַנט און געוואַלט צעשטערן  
זיין ווערק, נישט איינמאָל האָט ליזאָ אונטערגעשטעלט איר אייגן  
לייב, און אָפגעווערט „הגרן" פון איר מייסטערס פּעס. „הגר"  
אליין איז געשטאַנען אַ געפייניגטע, מיט אַ קרום שמייכעלע  
אויף די ליפן... און געזאָגט: „נאַריש קינד... זאָל ער!... איך בין  
געווינט מען זאָל מיך פייניקן".

אַבער ליזאָס האַרץ איז געווען דאָס האַרץ פון אַ מאַמען  
צו אַ שלעכט קינד, וואָס קען מען טאָן אַז סע וויל נישט פאַלגן?  
צום סוף, אַז „הגר" איז פאַרטיק געוואָרן, איז וואַלקין  
אַרומגעגאַנגען ווי נאָך אַ קימפעט... ער האָט געפיבערט און שיעור  
ניט געפאַלן פון די פיס. אַ זאַטקייט, וואָס איז געווען אַ הונגער,  
האָט אים אויסגעפילט. דער נאָכקלאַנג פון זיין גרויס ליד איז  
געווען העכער ווי דאָס ליד אַליין... די אַרבעט איז געווען  
פאַרענדיקט. אָבער דאָס גליק פון דער פאַרענדיקסטער אַרבעט  
האָט נישט געלאָזט איינרוען. ער האָט געזען מענטשן אין די  
גאַסן פאַרנומען מיט זייערע זאָרג און פרנסות און ער האָט נישט  
פאַרשטאַנען, ווי אזוי ווייסט מען נישט, אַז ער האָט פאַרענדיקט  
זיין גרויס ווערק? ער האָט געזען קליינע קינדער גיין פון שול,  
און ער האָט זיי געוואַלט אָפּשטעלן און זאָגן: „קינדערלעך, וועגן  
מיר וועט איר אַמאָל לערנען אין אייערע שולביכער!" איינמאָל  
איז ער געפאַרן אויף אַ טראַם. עס איז געווען זייער געפאַקט.  
ער האָט זיך געשטעלט פאַרענט, נעבן „מאָטאָרמאַן". דער מאָ-  
טאָרמאַן האָט אים געזאָגט, ער זאָל אַראָפּגיין. ער טאָר דאָרט נישט  
שטיין. וואַלקין האָט גערויכערט זיין בויכיקע ליולקע און געזאָגט  
„ס'איז אַלרציט". דער מאָטאָרמאַן האָט געזאָגט: „ס'איז נישט

אַלראַיט. איר מוזט אָדער אַרײַנגיין אינווייניג אין טראַם, אָדער  
אַראָפּגיין. אינווייניג איז נישטאָ קיין פּלאַץ, און אַראָפּגיין וויל  
איך נישט, האָט געזאָגט וואַלקין און געצויגן די לײַקע. דער  
כאַטאַרמאַן האָט אָפּגעשטעלט דעם טראַם, זיך גענומען קריגן  
מיט אים. מען האָט געבראַכט אַ פּאַליציסט. יענער האָט אים גענומען  
שלעפּן אַראָפּ. אַלע פּאַסאַזשירן האָבן זיך אומגעקוקט. וואַלקין  
איז געווען פאַרביטערט. טרערן זענען אים געשטאַנען אין די אויגן.  
ער האָט געוואָלט זאָגן: „וועמען שלעפּסטו עס אַזוי דו גאַרנישט  
איינער? דו ווייסט, אַז איך האָב שוין פאַרענדיקט מיין „הגר“? !  
אַבער ער האָט עס ניט געזאָגט. ער האָט זיך בלויז איינגעקלעמט  
די הענט-און-פּיס אין טראַם און זיך נישט געלאָזט אַראָפּוואַרפּן.  
דאָס איז געווען נאַריש, אָבער וואַלקינס „הגר“ איז ערשט נישט  
לאַנג פאַרטיק געוואָרן און ער איז געווען איינגעשפּאַרט און  
צעפּיעסטשעט ווי אַ קינד...“

מ'האַט אים אָנגעטאַן די גרויסע בושה און אים אַראָפּגעשטופּט  
פון טראַם. זעקס מענטשן האָבן אַרום אים „געאַרבעט“, געזידלט  
אים... וואַלקין האָט בלויז אַ סך מאָל איבערגעחזרט די פּיצעלדיקע  
קללה: „לייז! איר זענט אַלע לייז“... און ער האָט זיך געמוזט  
איינהאַלטן מיט אַלע כּוחות נישט צו פאַרענדיקן: „אָבער איך  
בין אַן אָדלער!“

אַ באַליידיקטער, אַ צעוויילדעטער, ווי אַ לייב וואָס מ'האַט  
אים אַן אויג אויסגעשטאַכן, איז ער דערנאָך נאָכגעלאָפּן נאָך  
דעם לויפּנדיקן טראַם און געשריגן:  
— לייז! איר זענט אַלע לייז!...“

## נישטאָ קיין געלט

ס'איז געקומען אָפּצוגיסן די סטאַטוע אין בראָנז. די וואַלדינגס האָבן קיין געלט נישט געהאַט. ליוואַ האָט פאַרדינט אַ קליין ביסל פון „שטונדן“, וואָס זי האָט געגעבן אין ענגלישער לייטעראַטור... אָבער דאָס האָט קוים געקלעקט אויף אַ שטיקל ברויט. ביז איצט האָט מען זיך אפילו נישט אומגעקוקט אויף דער אַרימקייט. איצט אָבער האָט די נויט אָנגענומען אַן ערנסט פנים... די קרומע פינגער פון דער פעטער, אויפגעבלאָזענער אַרימקייט, וואָס האָט זיך דאָ געמאַכט אַזוי באַקוועם, האָבן געטיילט מיט חוזק אויף די צוויי מענטשן, געלאַכט פון זיי מיט שוואַרצע ציין... ליוואַ האָט געהאַט אַ רייכן שוואַגער, - אַ מר. פּערגאַמענט. ער איז געווען אַ פאַבריקאַנט פון העמדער, און אַ שטיקל „מעצענאַט“ - אַ ליבהאַבער פון קונסט. ער איז געווען אַ „פּאַליאַק“, האָט שטענדיק ציטירט פּשיבישעווסקין. איז געווען שטאַלץ מיט זיין „פּאַטערלאַנד“. גערימט דעם „זאַקסישן גאַרטן“, די פּוילישע קולטור, אָבער שטילערהייט האָט ער ליב געהאַט דאָס „פעט-אידישע“, דאָס איבערטריבענע, נערוועזע, דאָס טומלדיק-שנעלע. זיינע דיקע, קורצע הענט, מיט נעגל, וואָס זענען געווען געשוירן ביז דער הויט, פלעגן זיך מיט מי האַלטן אויף די קניעס. פּערגאַמענט פלעגט מיט אַלע כחות זיך אָנשטרענגען נישט צו מאַכן קיין זשעסטן ביים רעדן, ווייל ער האָט מורא געהאַט, אַז ס'וועט זיך ביי אים אַרויסכאַפן אַ אידישע תּנועה. אָבער ער איז געווען אַ היציקער מענטש, אַ פּול-אָנגעשוויגענער, און ווען עפעס האָט אים אַ טשעפע געטאַן, האָט ער געגעבן אַ שפּרינג-אויף, פאַרגעסן, אַז ער דאַרף האַלטן די הענט אויף די קניעס, און גענומען פאַכען מיט הענט און אַרעמס אין דער לופטן, און דער גאַנצער קערפּער איז ביי אים געוואָרן אַ מיטל אויף אונטערצו-שטופן זיינע רייד, זיינע געדאַנקען.

פּערגאַמענט איז געווען אַ פּראָקטישער מענטש. דאָס וואָרט „געלט“ פּלעגט זעלטן קומען אויף זיינע ליפּן, ווען באַקאַנטע זענען געווען אין שטוב. מיט זיי פּלעגט ער שטענדיק רעדן וועגן קונסט, וועגן ביכער, וועגן מוזיק, אָבער מיט זיין אייגן ווייב, וועלכע איז געווען אַ קראַנקע און אַ גוט-האַרציקע, פּלעגט ער זיך אָפט קריגן און זי נגען וועגן אַן איבעריקן גראָשן, וואָס אים האָט זיך געדאַכט, אַז זי האָט אויסגעגעבן, מיט דרויסנדיקע מענטשן פּלעגט פּערגאַמענט רעדן שטיל, מיט חנעוודיקע קניישלעך און מיט די אָנגענומענע פּראָזן פון די, וואָס רייבן עלנבויגנס“ מיט קינסטלער, ער האָט געקענט דעם גאַנצן ווערטער-באַגאַוש, און די אָנשטעלעריי פון מענטשן, וואָס האַנדלען מיט ווערטער און מיט פאַרב און מיט קלאַנג – געוויסט ווי צו פאַרדעקן יעדע אומוויסנקייט מיט אַ ביטול-שמייכלע, ווי אַ איד נעמט איבער פון די גוים זייערע שלעכטע מידות גיכער ווי די גוטע, אַזוי האָט פּערגאַמענט אויף גיך אויפגענומען פון די קינסטלער, מיט וועלכע ער איז געקומען אין באַריר – אַלע זייערע שלעכטע זיטן. ער האָט זיך געפּוילט אַרבעטן, איז געווען אומגעדולדיק, האָט געהאַלטן יעדן איינעם נידריקער פון זיך, האָט ליב געהאַט צו הערן און צו זען זיין נאָמען... האָט געלעבט אין אַן איבערטריבענער, אויפגעבליאָזענער, פיבערדיקער וועלט זיך שטענדיק אַרומגעפירט מיט מענטשן, וואָס האָבן אים אָפּגעגעבן כבוד.

פּערגאַמענטס לעבן איז געווען אַן אויסגעלעטס, עס האָט געהאַט דעם געשליפענעם גלאַנץ פון אַ הייליקן שטיין, וואָס איז אַזוי לאַנג געקוישט געוואָרן פון מענטשלעכע ליפּן, ביז ער האָט באַקומען אַ באַדייט, אַ געהייליקטקייט...

פּערגאַמענט איז אויפגעצויגן געוואָרן צווישן פרויען, – (זיין טאַטע איז אים יונג געשטאַרבן), מומעס, שוועסטער-קינדער און שוועגעריןס... פּערגאַמענטס מאַמע אַליין איז געווען אַ „שטוצערקע“, אַן אויסשטעלערקע. אין די יונגע יאָרן האָט זי אויסגעשטעלט איר שיינקייט, אירע איידלשטיינער, איר ווילקענעוודיקייט... שפעטער האָט זי אויסגעשטעלט דעם מאַן –



אים געהאלטן ווי אן אוירינגל אויפן האלד, אָדער אַ בראָשׂר  
אויפן האַרץ...

פּערגאַמענטס מאַמע איז געווען אַ געאיידילטע „פּאַליאַטשקע“,  
אין ווי אַלע אויפגעקומענע מענטשן אָדער פּעלקער, האָט זי  
געהאַט אַ נייגונג צו באַרימען זיך, ווייזן איר רייכקייט, אויפרייסן  
די אויגן. אַ באַקאַנטער ווערטל-מאַכער פון שטעטל פּלעגט וועגן  
איר זאָגן, אַז ווען „די פּרוי פּערגאַמענט קריגט אַ דימענט-רינגל,  
טוט זי עס אָן אויף אַ שטעקן און הענגט עס אַרויס אין דרויסן  
אַרויס, דורכן פּענצטער, פּדי אַלע זאַלן זען, אַז זי האָט אַ רינגל“...

## פּערגאַמענט

פּערגאַמענט פּלעגט אָפּט אַראָפּברענגען זיינעם אָן אַרימען קרוב פון פּוילן, אים אויסהאַלטן מיט אַלעמען. די, וואָס האָבן פּערגאַמענטן ניט געקענט, האָבן געמיינט, אַז ער טוט דאָס, ווייל ער האָט אַ גוט האַרץ. דער אמת אָבער איז געווען, אַז פּערגאַמענט האָט פשוט פּאַדאַרפט האָבן לעבן זיך אַ מענטש, וואָס זאָל אים מאַכן קאָמפּלימענטן, און אַ געוויסע קראַנקלעכע ערלעכקייט אין אים האָט אים אונטערגעזאָגט, אַז די באַקאַנטע און פּריינט, וואָס לויבן און שמייכלען אים, מיינען עס נישט ערנסט. זיי לייגן אים פּלויז אונטער אַ לעקאַבל. אָבער אָן אַרימער, גרינער קרוב, וואָס זיצט אין דיין שטוב און עסט דיין ברויט, וועט ערלעך גלויבן, אַז דו ביזט אַ גרויסער און וויכטיקער מענטש, און אַז קיין גרעסערער און וויכטיקער מענטש פון דיר איז נישטאָ.

פּערגאַמענט האָט פּאַרגעטערט די קונסט אויף דעמועלעבן אויפן, ווי אַ יעוונוך, פּאַרגעטערט די מענלעכקייט. אַליין אַ מענטש אָן קינסטלערישע פעיקייטן, האָט ער הנאה געהאַט צו פּילן, אַז ער האַלט זיך כאַטש נאָענט פון די קינסטלער, און ווי אַ קאַליקע ווערט מיט דער צייט צוגעוויינט צו זיין הילצערנעם פּוס, און מיינט, אַז ס'איז זיין אייגענער, און לאָזט אַפּילו נישט-וויילנדיק אַרויס אַ געשריי, ווען מען גיט אים אַ שטאָך מיט אַ מעסער אינם פּאַלשן פּוס אַריין, אַזוי האָט פּערגאַמענט מיט דער צייט זיך צוגעוויינט צו קונסט, געוואָרן אַ שטיקל מבין, אַנטוויקלט אפילו אַ קליינע באַדערפעניש דערפאַר...

צו דעם איז נאָך פּערגאַמענט געווען אַ קראַנקער, אַ שווינד-זיכטיקער. דאָס לעבן האָט אין אים געברענט הויך און פיבערדיק, אים געוויזן אילזויעס, אים גערייצט, און ווי איינער, וואָס טרינקט זיך, האָט ער זיך אָנגעכאַפט אָן אַ שאַטן פון עפעס

זיכערס. זיינע שטארבנדיקע לעצטע טעג האָבן זיך אָנגעכאַפט אינם עק פון דעם אומשטערבלעכקייט-פּוּיגל, וואָס האָט פאַרבייגעשוועבט פאַר זיינע אויגן מיט אַזאַ פאַרבלענדענדיקער שיינקייט: - די קונסט. אין אידישן קינסטלער-קאַפּע האָט מען זיך גערעכנט מיט פּערגאַמענטס מיינונגען וועגן ליטעראַטור, מאַלעריי און מוזיק. ער איז געווען אַ נאָענטער-ווייטער, אַ קרוב פון אַן אַנדער לאַנד... אַן אייגענער, וואָס רעדט די זעלבע שפּראַך וואָס דו, נאָר ביי אים מיינט זי עפּעס אַנדערש... ווייל אַלצדינג קלינגט אין זיין האַלז אַזוי טרויעריק, פאַרגייענדיק (דער חן פּונם שטילן טויט איז געלעגן אויף אים).

פּערגאַמענט פּלעגט אָפט אַרויסהעלפּן אַ קינסטלער אין אַ נויט. געהאַלטן האָט מען פּערגאַמענטן פאַר אַ „מיליאָנער“, אָבער פון זיין גאַנצער „מיליאָנערישקייט“ האָט ער קוים געגעסן אַ שטיקל ברויט. אַ דאַנק די גרוסע נדבות, וואָס ער האָט געגעבן, פּלעגט אים פון צייט צו צייט געלינגען צו כאַפּן אַ גוטע הלוואה... אָפּטמאָל, אַז מ'איז צו אים צוגעשטאַנען, ער זאָל זיך אונטער-נעמען צו זאַמלען אַ גרוסע סומע געלט פאַר עפּעס אַ וויכטיקן צוועק, פּלעגט פּערגאַמענט צוערשט זיך קווענקלען, שפּעטער אָבער פּלעגט ער אָננעמען, אַליין געבן דעם ערשטן טויזנטער... דערנאָך פּלעגט ער אָפרופן אויפן טעלעפּאָן אַ סך מענטשן, זיי דערציילן, אַז ער האָט געגעבן דעם ערשטן טויזנטער, און דאַביי צוגעבן מיט זיין געוויינטלעכער באַשיידנקייט: „און אַז איך, וואָס איך בין ניט קיין עושר און ניט קיין פּילאַנטראָפּ, האָב געגעבן אַ טויזנטער, דאַרפט איר, וואָס איר זענט אַ נגיד און אַ פּילאַנטראָפּ, געוויס געבן אַ סך מער“.

און עטלעכע וואָכן פּלעגט פּערגאַמענט אויף אַזאַ אופן צונויפּזאַמלען: צענדליקער, און אַמאָל הונדערטער טויזנטער דאָלאַרס. פון וועלכע ער פּלעגט אַראָפּנעמען אויף, פאַרשידענע הוצאות“ (ווען איר זאָלט אים געווען פאַרשלאָגן צו נעמען באַזאַלסט פאַר זיין אַרבעט, וואָלט ער זיך געפונען שטאַרק באַליידיקט און געקרענקט דאַפּן!) וואָס פּלעגן באַטרעפּן אַ היבש ביסל מער ווי דער טויזנטער, וואָס ער האָט צו-שטייער געגעבען.

אין פאלן, ווען פּערגאַמענט האָט באַדאַרפט אַרויס-העלפֿן אַ באַקאַנטן קינסטלער, איז דער מעטאָד אויך געווען דערזעלביקער. אָן אַ פאַרדינסטל פאַר זיך אַליין איז דאָס נישט געגאַנגען... אין אידישן קינסטלער-קאַפּע פּלעגט מען זיך דערציילן ווונדער פון פּערגאַמענטס „אַפענער האַנט“ און פון זיין רייכקייט. פּערגאַמענט פּלעגט שטענדיק פאַרפאַרן צום קאַפּע אין אַ טעקסי, אַזוי, אַז אַלע זאָלן זען... געמיינט האָט מען, אַז ער פאַרט דאָס פון זיין היים, אָדער פון זיין געשעפט (בידע זענען געווען ווייט פונם קאַפּע, און עס האָט באַדאַרפט קאָסטן אַרום 8 דאָלאַר צו קומען אין אַ טעקסי!). אין דער אמתן איז ער געפאַרן מיט דער אונטער-באַן, אָדער מיטן „על“, ביז אַ צוויי-דריי גאַסן פאַרן קאַפּע און דערנאָך צוגעפאַרן פאַר אַ 25 סענט.

פּערגאַמענט איז אין די אויגן פון אַ סך קינסטלער געווען אַ מאַרטירער, ווייל ס'האָט געהייסן, אַז אַלע נוצן אים אויס, כאַפֿן ביי אים אַ ביסל קליינגעלט, אָדער לאָזן זיך פונדירן מיט פאַפּיראַסן אָדער מיט טיי. אָבער דערווייל האָט פּערגאַמענט אַלעמען אויסגענוצט. אויף דעם סמך, וואָס ער קען זיך מיט גרויסע „פּערזענלעכקייטן“, האָט פּערגאַמענט געשפּילט אַ פּפּודיקע ראַלע אין זיין קרייז פון שניידער-פאַבריקאַנטן, זיי פאַרבונדן אין אַ גע-זעלשאַפט, מיט אַ פיין-קליינגענדיקן נאָמען, וועמענס צוועק איז אָבער בלויז געווען צו צעברעכן די יוניאָן... איז געוואָרן דער פּרעזידענט פון אַט-דער געזעלשאַפט... זיך געלאָזט באַצאָלן 5000 דאָלאַר אַ יאָר פאַר „זייטיקע אויסגאַבן“ (קיין באַצאָלטס פאַר זיין אַרבעט האָט ער נישט גענומען), און מיט דעם אַלעמען איז ער ביי דער גרויסער פאַרשווענדערשקייט, וואָס ער האָט געמוזט אָנהאַלטן „צוליב דעם נאָמען“, אַלעמאַל געבליבן אַביסל דירונטער. האָט זיך געפאַדן אין חובות און געפירט דאָס שווערע, אָנגע-שטרענגטע לעבן פון איינעם, וואָס ווייטט, אַז ער טאָר זיך קיינמאַל נישט אויסטאָן נאָקעט... אַז ליזא איז געקומען צו איר שוואַגער און אים דערציילט,

אַז וואַלקין האָט שוין פאַרענדיקט זיין „גראַ“, האָט פּערגאַמענט זיך אויסגעהויבן פון זיין בענקל, אָנגענומען ליזאַס רעכטע האַנט

צווישן זיינע ביידע, זי שטאַרק געדריקט און געזאָגט:  
— לײַזעטשקע... איך האָב נישט קיין ווערטער... — און ער  
האַט זיך אַוועקגעדרייט צום פענצטער, פֿלומרשט געווישט די  
אויגן... אַפֿיסל געהוסטלט... דערנאָך צוריקגעקומען און געזאָגט: —  
נו, זען דיר, לײַזעטשקע. וואָס שטייטטו?

לײַזא האָט זיך געזעצט. זי איז געווען קראַנקלעך און מיד.  
זי האָט נישט געהאַט קיין געדולד פֿאַר קיין שום אַנדערע זאַכן,  
אַ חוץ פֿאַר דעם צוועק, צוליב וועלכן זי איז געקומען. זי האָט  
אפֿילו נישט געפרעגט. וואָס איר קראַנקע שוועסטער טוט (זי האָט  
געוואוסט, אַז זי איז אויסערן שטאַט אויף אַ קוראַרט), זי האָט  
נאָר געזאָגט:

— פֿערגאַמענט... איך דאַרף האָבן געלט.

פֿערגאַמענט איז געפֿליבן געפֿלעפט. לײַזא רעדט וועגן געלט!  
זוי קומט עס צו איר?...

— „געלט!“ — האָט איבערגעזאָגט פֿערגאַמענט... „געלט!...  
איז ביסטו, הייסט עס, געקומען צו דער איבערצייגונג, אַז מ'דאַרף  
יאָ האָבן געלט... אַבי איך האָב געמיינט, אַז דו מיט דיין  
וואַלקינען שטייען העכער פֿון די אַלע זאַכן...“

ער האָט געפרופֿט לֵאָבן, אָבער ס'איז געווען ווי אַ געוויין.  
— איך האָב ניט קיין געדולד אויסצוהערן דיינע חכמות,  
אויב זיי זענען חכמות... — האָט געזאָגט לײַזא מיט אַ קרום שמייכל. —  
„און אויב דאָס איז אַ דרשה, ווייסטו דאָך, אַז איך האָב פֿיינט  
דרשות. איך בין געקומען ביי דיר בעטן געלט אויף אַפֿצוגיסן  
וואַלקינס סטאַטוע.“

— אַזוי? — האָט געזאָגט פֿערגאַמענט, זיך אויפֿגעהויבן  
פֿון בענקל, פֿאַררויכערט אַ ציגאַר, גענומען שנעל בלֵאָזן דעם  
רויך, שפּאַנען איבערן צימער, און סוף-פֿל-סוף זיך אָפֿגעשטעלט  
הינטער לײַזאַן, מיט ביידע אָרעמס אויפֿן ווענטל פֿון איר שטול.  
ער האָט פֿאַמעלעכל גענומען איר קאַפּ צווישן זיינע הענט,  
אַרויפֿגריסן אים, אַזוי אַז זי האָט אים געמוזט קוקן גלייך אין  
די אויגן אַרײַן, און ער האָט געזאָגט מיט ציטערדיקער ליבשאַפט  
אין זיין קול:

– לײזעטשקע... –

לײזע האָט אים שטרענג און לאַנג אַרײנגעקוקט אין זײנע  
אומרויקע, הייסע אויגן, דערנאָך געזאָגט שאַרפלעך און פראָסט:  
– דו הױבסט שוין ווידער אָן... –

פּערגאַמענט האָט אַראָפּגעלאָזן זײן קאַפּ, זיך ווידער אַוועק-  
געדרײט צום פּענצטער, געהוסטלט און צוריקגעקומען זיך אַראָפּ-  
געלאָזט אויף די קניען פאַר לײזען, געקושט אירע הענט און  
געסווישטשעט דורך די פּעדערשטע, שיטערע צײן:

– לײזעטשקע... דו ביזט דאָך אַ פּרײער מענטש... מיט פּרײע  
געדאַנקען... –

– דעריבער ? –

– דײן שוועסטער איז קראַנק... זײ דו – דײן שוועסטער...  
לײזע האָט אויף אים אַראָפּגעלאָזט אירע שײן-שוואַרצע  
אויגנפראַנזלעך און געזאָגט:

– וועסטו מיר געבן געלט אויף אָפּצוגיסן „הגרן“ ?

– און די מיר ? ... –

לײזע האָט אים אַראָפּגעלאָזט אַ פּלינקן פאַטש, האָט זיך  
צעוויינט און איז אַנטלאָפּן.

## מיין ערשטע טעאטער-פארשטעלונג

ס'איז געווען א וואך פאר פורים. די וועטערן זענען געווען שטיל-זילבערנע, אויסגעלאנצטע. א גרויסע האפנונג האט זיך געריסן אינאיינעם מיט די שניי-וואסערלעך, וואס זענען בייטאג געלאפן פון שטעטל - געלאפן ערגעץ אנוואגן די גוטע בשורה, אז דער פרילינג איז שוין בענטער ווי ווייטער. בייטאג האט די זון זיך אליין אפגעשפיגלט א שיינעם-דאנק, דורך די פינקלענע-דיקע אייז-קרישטאלן. ס'האט געלאכט דער שניי מיט זיין ווייס מויל - געלאכט פון זיך אליין, פון זיין נישטיקער שיינקייט, פון זיין פח, וואס גיט זיך אפ צו דער יונגפרוילעכער ווארימקייט פון עפעס א פרעמדן הימל, וואס גלעט און ווארימט און צערטלט...

די נעכט זענען געווען פול מיט אומרויקע שטערן און מיט לבנות, וואס אין אונזער שטעטל זעען זיי אויס עלטער און געטרייער ווי אומעטום.

דער פרילינג איז געשטאנען הינטער דער טיר, געווארט, דער קאלענדאר זאל א קלינג טאן מיטן גלעקל, וועט ער צענעמען די פארהאנגען, אריינקומען, זיך פארנייגן, ווי א פאיאץ און זאגן: „קינדער, איך בין ווידער דא...“ און די קינדער וועלן זיך דערפרייען, גלייך ווי ער וואלט זיך געוויזן צום ערשטן מאל אין זייער לעבן, און גלייך ווי ער וואלט היינטיקס מאל געהאט עפעס גאר פרישע קונצן, און גלייך ווי די אלע שיינע זאכן, וואס ער וועט שלעפן פונם ארבל, וואלטן געווען שפאגל-נייע, נאך נישט-געזעענע.

פאיאץ! פאיאץ! שעס דיך ניט און זיי מוטיק. אומעטיקע קינדער פרעגן נישט, צי דער קונץ, וואס דו ווייזט, איז א נייער אדער אן אלטער. זיי האבען אלעמאל הנאה פון דייער

רעשיקע קליידער, פון די ווונדער, וואָס דו באַווייזט...  
עס איז געווען אַ וואָך פאַר פורים, און די „פּוהים שפּילער-  
ניקעס“, די שניידער-יונגען פון שטעטל, האָבן זיך, ווי אַלע  
יאָר, געגרייט צו דער גרויסער „אחשורוש-שפּיל“, וואָס דער-  
קוויקט ס'האַרץ פון אַלע קינדער, און אפשר אויך די הערצער  
פון אַסך דערוואַקסענע...

שניידער יונגען און שניידער-מיידלעך זענען בטבע זייער  
ראַמאַנטישע מענטשן. צי נעמט זיך דאָס דאַפּן, וואָס אין נייען  
אינטימע קליידער (אַפּט פאַר מענטשן פון אַנדערן געשלעכט)  
רייצט דער געדאַנק צו טראַכטן פון דעם קערפּער וואָס וועט  
טראָגן די קליידער? אָדער נעמט זיך עס אפשר פון דעם קליי-  
נעם, פאַמעלעכדיקן ריטם פון דער אַרבעט דאָס לירישע געזאַנג  
פון דער שטעפּ-מאַשין. וואָס וויגט איין און פאַרשלעפּערט?  
אָדער אפשר דאַפּן, וואָס די לייטקעס רייבן זיך שטענדיק איינס  
אַן ס'אַנדערע אויטן „טרעט-ברעטל“ פון דער מאַשין, און  
אַ וואַרימלעכע, אָנגענעמע שוויסיקייט רייצט און רעגט די דריין.  
וואָס וועקן די ראַמאַנטישע געפילן ביי מענטשן?  
יאָשע דער שניידער מיט די צערוקטע וואַנצעס איז  
אַ מענטש, וואָס זינגט שטענדיק אונטערן נאָז, און זינגט כמעט  
אַלע נגונים מיט דעמזעלבן נוסח. זיין ערשטער געזעל איז לייב-  
טשע — אַ יונג אַ פאַרהויקערטער, אַ מיאוסער, מיט אַ ברייט מויל,  
וואָס אַז ס'לאַכט, לאַכט עס אַהינצעצן. כמעט איבער אַן אַקסל  
אַריבער. לייבטשעס אויגן זענען גרויסע, גרינלעכע, און רעדן  
זיך קיינמאָל נישט צענויף מיט לייבטשעס מויל — ווייסן זיי  
נישט, ווען ס'מויל לאַכט און ווען נישט... זיי בלייבן שט:נדיק  
באַטריבט, פאַרטראַכט אין נעכטיקע טעג אַריין, און איבער הויכע  
בערג אַריבער... יאָשע איז אַ מענער און דאַמען-שניידער. שטייען  
שטענדיק ביי אים שוואַרצע פיגורלעך, איבערגעצויגן מיט  
צעריסענעם שטאַף. די ריפּן און דער בויך און דו בריסט זענען  
ביי זיי פון דראַט, און דער קאַפּ איז דער רוה ווייסט ווו...  
אין דער איינציקער פּוס זייערער איז אַן אייזערנער, אַ קאַלטער.  
נאָר אַז מיט אַן אַזא פּיגור אין אַ קליידל און אַ שטאַניקל, איז



פונדעסט וועגן זיך גרינגער פאַרצושטעלן אַ פרויס קערפער, ווי  
גלאַט אַזוי.

טרעפט טאַקע אָפּט, אַז אַ פאַרבענקטער שניידערינג, וואָס  
האַט קיין פּלע נישט און קיין געלט נישט און קיין טאַטע-מאַמע  
נישט, און קיין שטייענדיקן קראַגן נישט, פּילט זיך געקרוודעט  
אין עלנד. - נעמט ער, - ווען קיינער, עט נישט - און טוליעט זיך  
צו דער טויטער פיגור, רעדט צו איר אַ פאַר ווערט, פון אַ ראַמאַן.  
ביכל אַרויס און קושט זי אויף דעם האַרטן, הילצערנעם בויך,  
ווי דער שטאַף איז צעריטן און אָבגעקראַכן, און ער שטעלט זיך  
פאַר, אַז דאָס איז די פּרינצעסין סירגאַנאַ, וואָס בעשרייבט זיך  
אין מעשה-ביכל...

די שניידערינגען ברענגען אין שטעטל אַריין אַן אַטעם  
פון ווין, פון דער גרויסער שטאַט... זייער קומען און אַוועק-  
פאַרן איז ווי דער פּלוס און אָפּפּלוס פון אַ שווערן טייך. דאָס  
לעבן שפּילט אויף זייערע ציין, ווי דורך אַ ציגאַר-פּאַפּירל. עפעס  
טראַגט זיך אַ ניגון און פאַרשלינגט צוריק אין זיך אַריין. ווי  
אימפּאַרשטענדלעך און שיין דאָס איז! זיי זענען פאַרב און  
קלאַנג אין דער גרויסער וויסטעניש פון אַן עלנד שטעטל, אַט  
די שניידערינגען און שניידערמיידלעך, און דערפאַר האָט זיי  
מיין יונג האַרץ ליב, און דערפאַר קוק איך אויף זייערע פינגער-  
הוטן, ווי אויף קרוינען, וואָס האָבן פאַרבלאַנדזשעט פונם קאַפּ  
אויף די פינגער אַרויף, און אויף זייער אָפּגעבונדענער פּרייער  
פּרייד, ווי אויף אַ פּאַווע, וואָס פליט פאַרביי און לאָזט איבער  
נאָך זיך אַ בלאַ-גריין-גאַלדענעם אָפּשיין...

## פורים-שפיל

דער פורים-שפיל איז געווען אַ גרויס דערקוויקעניש אין שטעטל. עס איז געווען ווי אַ שאַטן פון אַ גייענדיקער זון אויף אַ באַרג. גרויסע, אומעטיקע מענטשן, וואָס האָבן זייערע קליינע לעבנס געלעבט אין מיטן פון דעם אונמעגלעכן אמה, האָבן אויפגעלויכטן ביי דעם מאַדנעם שפיגל, וואָס האָט געוויון נישט וואָס מ'האָט אַריינגעשפיגלט, נאָר וואָס מ'האָט געוואָלט.

פאַרשטייט זיך, אַז זיי אַליין, די באַלעבאַטישע מענטשן. האָבן זיך נישט געקענט אַרויסהויבן פון זייער נשמה-שווערקייט, נישט געקענט אויפהויבן די פליגל, וואָס זיי האָבן זיך אַליין געבונדן מיט אויסגעטראַכטע שטריק, אָבער די יונגע יאָרן האָבן געוויינט אין יעדן פון זיי, און זיך דערפרייט, ווען האָט צו זיי אַראָפגענידערט פון דער איבערטריבענער הויכקייט, וואָס האָט פרעמד און קאַלט געמאַכט די גרויסע גלוסטונגען...

פאַר פורים האָט זיך די בלאַטע געטריקנט... די וואָ-רימע זון האָט קליינע סטעזשקעס אויסגעקושט – פאַר די פיס פון דעם מענטש, וואָס איז אַן אָפגעהיטער און אַ ריינער. די שייבלעך פונם שול לאַמטערן זענען געוואָרן אויסגעפּוצט און האָבן אַנטקעגנגעשפּילט דעם הימל אַ סקאַצעלקומט. די גרויסע טעג פון בליען האָבן אָנגעהויבן זייערע יסורים מיט אַן אומענדלעך-שטילן געזאַנג, וואָס האָט קיין שום קול נישט געהאַט. דער פּרילינג אין אָנגעקומען און אויסגעהיילט די גע-פלאַצטע אייז-וונדען אויף די קליינע זומפ-וואַסערלעך, אויסגעקושט די פענצטער-אויגן פון די בלינדע שטיבלעך, זיי געלעט מיט אַ ליכטיקער האַנט, און אַ גרויסע האַפנונג איז

געריטן אויף אַ פּערד, וואָס האָט געהאַט זילבערנע פּידקאָועס...  
די טוכלע קלויז איז געוואָרן פון אַ פּרישן ווינט אויסגע-  
קערט... די וויינענדיקע ווענט האָבן אויפגעהערט וויינען, און די  
טרערן-צייכנס זענען געבליבן ווי אויף די באַקן פון אַ מענטש,  
וואָס פּרייט זיך מיט זיין געזונט-ווערן.

אויפן שול-דאַך איז געזעסן בינעם דער דאַכשטעגער,  
מיט אַ פּול מויל און אַן אויפגעפלאָזענע באַק. ער האָט  
געצויגן עפעס פון מויל און עס אַריינגעשלאָגן אין דאַך  
אַריין. עס האָט זיך געדאַכט, אַז ער שלאָגט שפּייעכץ אין  
דאַך אַריין... און די שינדלען האָלטן זיך מיט שפּייעכץ, מיט  
נסים...

דערנאָך האָט דער זעלבער איד בינעם, וואָס האָט גע-  
האַט די „געלע זעכט“ און אַ מצרימדיק זייגערל מיט אידישע  
אותיות, אַנשטאַט ציפּער (מ'האַט געשמועסט, אַז ער איז געווען  
אין פרעהס מצרים עטלעכע וואָכן דורכאַנאַנד, געוואָלט דאָרט  
עפענען אַ ליכט-ציעריי, נאָר ער האָט געקראָגן די „געלע  
זעכט“ און איז אַהיים געקומען „געלער“ און שטאַלצער, און  
אַלע האָבן אים מקנא געווען און געפרעגט: „וואָס איז ער ביי  
זיך אַזוי גרויס, כ'בעט דיך? מאַלעבעוואַיע, איז מען אין  
מצרים?“ און אַלע האָבן דאַביי געטראַכט! מצרים, מצרים...  
אַך-כאַ-כאַ, מצרים!“ דער זעלבער בינעם איז נאָך דעם, ווי  
ער האָט בעשלאָגן דעם שול-דאַך, געשטאַנען ביי דער  
גרויסער שול-טיר און באַפאַרבט די „אייזערנע קנעפּ“ מיט אַלער-  
ליי פאַרבן. די אַרבעט איז געווען אַ גרויסע, אַ שיינע און  
אַ הייליקע, יעדער קנאַפּ האָט באַקומען אַ אַנדערע פאַרב.  
ווי בוימלעך וואָלטן געבליט אויף אַן שטאַל-גרויען פעלד...

בינעם איז געווען שטאַלץ מיט דעם אויפטו צו באַ-  
פאַרבן די טיר מיט כל-המינים פאַרבן. די בערשטעלעך און  
די קעסטעלעך פאַרב זענען אים געשטאַנען צופוסנס מיט גרויס  
הכנעה און זיך געבעטן: „נעם אונז פאַר דיין מלאכת-הקודש“.  
און אַז בינעם האָט איינגעטונקען ס'פּינול אין איין קעס-

טעלע, איז דאָס אַנדערע קעסטעלע געשטאַנען פאַרשעמט,  
און אַז ס'האַט דערזען, ווי די פאַרשפּריצטע האַנט דער-  
גענטערט זיך צו אים, האָט עס אויפגעלויכטן, געשמייכלט און  
געזאָקט...

## מיר גרייטן זיך צום אַחשוּרוש-שפּיל

בינעם האָט געהאַט די פאַרב אויף די הענט. אויפן פנים און אויף דער שוואַרצער באַרד. אַז ער איז פאַרטיק געוואָרן פאַרבן די שול-טיר, האָט ער ניט געאייילט זיך אָפּצעווישן די הענט און באַרד, געוואָלט נאָך לאַנג פילן דעם נאָך-טעם פון דער הייליקער אַרבעט.

דאָס שטעטל איז געשטאַנען ביי דער טיר און געקוקט. אַלע האָבן מיטגעהאַלפן „מאַלן“ — מיט די צינגער און מיט די אויגן. זיך געקרימט, ווי די צינגער און די אויגן וואָלטן געווען בערשטלעך, מיט וועלכע זיי העלפן פאַרבן.

דער מורה-הוראה אַליין, אַ הויכער, פלאַקסענער מענטש, מיט אַ שטיבל, נאָס און פאַרוויינט קור, איז געשטאַנען מיטן תפילין-זאַק אונטערן אַרעם, זיך צוגעהאַלטן דעם ספאַדעק און געקוקט אויפן שפיץ פון שול-דאַך און געטראַכט פון גאָטס הויכקייט. און ווי גוט דאָס וואָלט געווען ווען אידן זאָלן ווערן אויסגעלייזט פון גלות, און שפיצן פון שול-דעכער זאָלן זיך נישט דאַרפן אין דער הויך באַגעגענען מיט פאַרשייטע קלויסטער-צלמים, וואָס גרויסן זיך מיט זייער מאַכטיקייט...

דער אַלטער רב שטייט און שטוינט אויף דער שיינקייט פון די געפאַרבטע „קנעפּ“. ער רעדט שטיבל און מיט אַ נאָס פאַר-וויינט קור, וועגן אַזוינע הייליקע זאַכן, ווי פרוכהן, נר-תמידס... און מ'קימט ביסלעכווייז אַרויף אויף דער הייליקער וואַנט אין ירושלים, פון דער מערת-המכפלה און ר' מאיר בעל-הגס קבר... ס'איז אַ שטיבל, פייערליך גאַט-דינען, די פריש-געפאַרבטע קנעפּ שמייכלעך אַרויס אין דרויסן אַרויס, נעמען זיך איבער מיט זייער חשובקייט. זיי זאָגן: „נאַרישע מענטשן, די בלאָטע איז קיין בלאָטע ניט, די אַרעמקייט איז קיין אַרעמקייט ניט... דאָס מידע

לעבן האָט הויכע פּאָנען אַרויסגעשטעלט צום ווינט, און אַלצדינג  
איז האָפּענונג און גליק אין שבת-קודשׁ.

די פורים-שפּילערניקעס לערנען זיך דעם שפּיל, - טאַקע  
ביי יאָשע שניידער אין ווערקשטאַט. מ'טוט זיך אָן די פּאַפּירענע  
קרוינען מיט די שיינע „רייזעלעך“, און מ'האַלט די הילצערנע  
שווערדלעך ביי דער זייט, און מ'פּלאַמט און מ'היצט זיך און  
די נאַרישע „דערוואַקסענקייט“ גליטשט זיך אַראָפּ פון די אַקסלען,  
ווי אַ מאַנטל פון אַ יונגער פרוי וואָס גייט זיך באַדן. און נאַריש-  
קייט און שפּיל ווערן שיינער שכר און מוטיקער ערנסט...

זאַנוועל, דער יונג, וואָס איז נאָך אויף דער לערע, איז  
המן. ער טראָגט אַ „קראַפּ“ מיט דריי שפּיצן, האָט הויכע וואַג-  
צעס און ער איז פּסדר ביז און שלעכט... לייבטשע איז „מאַר-  
דעכאַי“ מיט אַ נאַטירליכן הויקער און ער רעדט צווישן די ציין.  
דער לאַנגער בעניע איז אסתר המלכה און ער שופּט זיך אָן  
מיט קישעלעך פון הינטן און פון פּאַרגט און טראָגט אַ שייטל...  
מיין שוועסטער קינד היים-אַבל איז קעניג אַחשורוש, אויך זייער  
אַ בייזער, אָבער אַזוי ווי ער רעדט אַביסל אונטער דער נאָז און  
פאַרבייט אַ „מעם“ פאַר אַ „בית“ - קומט אויס אַז ער איז גאַר-  
נישט אַזאַ שלעכטער, ווי מען מיינט, איך אַליין האָב זיך קוים  
איינגעבעטן מען זאָל מיך אַרייננעמען צווישן די שפּילערניקעס -  
כ'זאָל שפּילן דעם „לאופער“. מען לערנט מיך, אַז ווען קעניגין  
ושהי וועט זינגען:

„אך, לאופער, לאופער,

דו געטרייער, דו געטרייסטער דינער דו מיין!

אך לאופער זאָלט דו צום פּאַטערקעניג אין זיין זאַל היגיין,

אך, זאָגען זאָלסטו אים ער זאָל יאָ זאָ דום ניכט זיין

אך, נאַקונט און נאַקונט וועל איך ניכט קומען אַריינצוגיין“.

זאָל איך אַרויסציען די שווערד פון דער שייד און ענטפערן:

„ויוואט, ויוואט, ויוואט!

אַט דאָס איז אַקוראַט!“

דערנאך וועט קעניגין ווהלי געבן א פאל אַוועק און מאַרדעכאַי  
וועט זינגען :

„כאַפּטס, כאַפּטס, גוטע ברידערלעך  
עסיג און שפּיריטלעך  
און רייכט דער מלכה די גלידערלעך  
און וואָס איר וועט זי בעסער רייבן  
אפּער וועט זי געבן בלייבן“...

שפּעטער וועט מען פירן ווהלין צום טויט, וועלן אַלע שטיין  
מיט די בלוזע שווערדן אַרום איר און זי וועט זינגען :

„קיינ דרייסיג יאָהר  
זינד נאָך נישט פּערפּלאַטען  
זייט איך קיניגין בין,  
ווייניג פּריידע האָב איך גענאָסען,  
יעצט איז מיר שוין זאָ שלעכט און זאָ שלים...“

צום סוף וועט מען פירן המנען צו דער תּליה. ער וועט טראָגן  
ס'היטל פּאַרקערט - מיט די „קראַפּן“ אַרויף. אַלע וועלן אַריבער-  
לייגן די שווערדן איבער זיין קאַפּ אַזוי ווי אַ חופּה און ער  
וועט זינגען מיט אַ ביטער האַרץ :

„אוי באַרענבוים, אוי באַרענבוים,  
גיב מיר פון דייע צווייגן...  
אַ תּליה פאַר מיין מידן קאַפּ  
טו איך ביי דיר בעטן.“

און ער וועט מאַכן ווי דער באַרענבוים ענטפּערט (אויף אַ באַס -  
ייר אַלע זענען דאָס דער באַרענבוים):

„בייזן, אַ גיין...  
נישט פון מייע צווייגן  
קען איך דיר טין געבן  
אַפּילו פאַר אַ תּליה...“

דערנאך בעט ער זיך ביים עפלבויס און ביים באַקסערבויס, אָבער  
קיינער וויל ניט געבן פון זיינע צווייגן. ביז סע קומט צום דאָ-  
רענבויס, יענער ענטפערט (אויך אויף אַ באַס):

-אַ, יאַ, אַ, יאַ...-

פון מיינע צווייגן מעגסטו דיר  
אַ הלילה טיך אויסבויען."

יאָשע דער שניידער לערנט מיט אַלעמען דעם שפּיל,  
ווייזט ווי מען דאַרף טאָן און וואָס פאַר אַ מינעס מ'דאַרף מאַכן  
און ווייזט דעם קעניג אחשוורוש ווי אַזוי ער זאָל טראָגן די  
שווערד זי זאָל זיך נישט טאַלעפען צווישן די פיס. לייבטשע -  
דער ערשטער געזעל - זאָגט אָן, אַז מיר זאָלן רעדן וואָס מער  
דייטש, ווייל ס'איז ניט שייך צו שפּילן אויף זשאַרגאָן...  
עלעק, די שניידער-מיד מיט געקאַרבטע האַר, איז לויטער  
שמייכל און זאָגט "קרעפלעך זאָלט איר עסן" - און גיט טאַקע  
אַלע מאָל עפעס אין מויל אַריין. און ווייזט דעם לאַנגען בעניע,  
ווי אַזוי ער זאָל טראָגן דאָס קישעלע פון הינטן, און גיט אים  
אַלע מאָל אַ שטויס מיט דער קני צווישן די פיס... לייבטשע  
לאַזט אַלע מאָל אַרויס אַ קוויטש פון גרויס ווייטאַג, רופט זי  
"עוורוק" - הפנים עפעס אַ פאַרקערט שניידעריש וואָרט... און  
אַלע מאָל, ווען עלקע קומט צו נעעטער און וויל נאָר אויפהויבן  
אַ קני, גיט ער זיך אַ בויג איין און פאַרשטעלט זיך מיט ביידע  
הענט...

איך בין צעטומעלט און פאַרטיבערט, גאַנצע טעג ליג איך  
אויפן בוידעם, צווישן פסחדיקן געשיר, און טו זיך אָן דאָס  
פאַפירענע היטל... און ס'האַרץ רייסט זיך ערגעץ, אינאיינעם מיט  
די אויפגעבראַכענע וואַסערן, וואָס רוישן אין דרויסן, און ביינאַכט  
פון שלאַף מורמעל איך:

וויואַט, וויואַט, וויואַט וויואַט!  
אַט דאָס איז אַקוראַט!"

איך מוטשע זיך אָן, מוטשע זיך אויס. איך שעפּ מיך אויס



ביז צום לעצטן טראָפּן... די מאַמע פּרעגט, וואָס איז מיר? און ווער איז עס דער וויואַט, וואָס איך רעד וועגן אים פון שלאָף - שוין אַ נייַ חבר? .. און דער פּעטער איציק גלעט מיר די באַקן. רעט מיט מיר וועגן „שאַושפּיל“ און וועגן ווין... און וועגן דראַ-מען... און וועגן איבסען. ער מיינט, אַז איך דאַרף נישט אָנהויבן אַזוי יונג, סיידן, אַז איך פּיל אין מיר דעם אמתן געטער-פונק. און דער עיקר זאָל איך נישט פאַרגעסן זיך צו פּוצן די ציין, ווייל „אין אַ געזונטן קערפּער איז אַ געזונטער גייסט“.

איך פאַרשטיי ניט אַקוראַט וואָס דער פּעטער זאָגט... אָבער די רייד זענען זיס און באַטעמט, ווי געברענטער צוקער... ביינאַכט חלום איך פון אַ גאָט מיט אַ לאַנגער באַרד, וואָס רייבט צוויי שטיקלעך „קרעמין“ איינס אָן ס'אַנדערע און סע פליען פונקען... דערנאָך שטופט ער מיר אַריין אַ בעזימל אין מויל אַריין און פּוצט מיר די ציין... איך שריי, אַז דאָס בעזימל איז צו גרויס, אָבער גאָט בייזערט זיך און שרייט, אַז ס'איז גוט אַזוי, און די מלאַכים שטייען אין אַ רעדל, אָנגעטאָן אין פאַפּירענע היטלען, מיט „אַנטבּלויזטע שווערדן“ אין די הענט און זיי זינגען:

„וויואַט, וויואַט, וויואַט!“

אַט דאָס איז אַקוראַט!“

אַז סע קומט די נאַכט פון פורים בין איך אַזוי אויסגעמאַ-סערט און צעשרויפט און אָנגעשיפורט מיט זיך אַליין, אַז איך פאַל אַוועק אויפן בעט אַ מידער און ווער אַנטשלאָפּן און פאַר-שפּעטיג דעם גאַנצן ווונדערלעכן גרויסן אַחשורוש-שפּיל...“

## גרינגע טעג

די טעג זענען געגאנגען. שטיקלעך אייביקייט זענען גערונען פון דעם געעפנטן צייט-שפונט און האָבן מיטגענומען מיין לעבן – איך בין ווינציקער און גרעסער געוואָרן. די אויגן האָבן נאָך מערער געבענקט נאָך ווונדער, וואָס פּלאַצן אין דער לופט, ווי שאַלעכץ פון גאָלדענע אייער. אומענדלעך שוין און ווייט – איז געלעגן דאָס לעבן – ווי אַן אַהינצוצייק פעלד מיט געל-ווערנדיקן ווייץ, וואָס דער ווינט רעדט צו אים, דורך זומערדיקע שטיקלייטן, און די ערד קושט יעדע זאנג ביים וואַרצל, און די פייגל מאַכן קרויזיקע פּלי-צייכנס איבער דעם, און ערגעץ-ערגעץ קלינגט דאָס דאָרף, קלינגט אַ האַק, אַ סערפּ, אַ בראַנע, קלינגט דאָס געבענשטע לעבן פון מענטשן בלינדע, וואָס זעען דורך די פאַרמאַכטע אויגנדעקלעך בלויז אַ דינעם אָפּשיין און ווייסן, אַז ס'איז טאָג און אַז ס'שמעקט מיט הימל און מיט ערד און מיט זומער.

די אינגלישקייט איז אין מיר צייטיק געוואָרן, ווי אַן עפל, וואָס איז פאַרטיק צו פאַלן פון אַ בוימ, וואָס שטייט לעבן פּלויט – אויפן אָפענעם וועג אַרויף צום צעטרעטן ווערן פון דעם זאַטן, אָדער צום אויפגעהויבן-ווערן פונם הונגעריקן...

אַ גאַנצע וואָך האָט מען געלערנט אין חדר, איינגעזאַפט אין זיך דעם טעם פון ביטערלעך-שווערער אידישקייט, דעם ריח פון אַלטע גמרות, פון שלעכטע, גרינדלעכע ליכט, פון פאַרמאַכטע פענצטערלעך, פון אַ קראַנקן רבין, וואָס ליגט אין באַנקבעטל, און וואָס די טוכלע ווערטער פאַלן אים אַרויס פון מויל, ווי לויזע, אַלטע ציין – פאַלן צווישן דער קוטשמיקער באַרד, וואָל-גערן זיך אַראָפּ אונטערן טיש און קומען צו אונז, חדר-אינגלעך.

אַרױפּצעצן - פּײַכטע, פּאַרברודיקטע, דערשרעקנדיק ע .  
 דער רבי איז געווען אַן אַלטער און אַ קראַנקער און אַ שוחט.  
 פון אים האָט זיך געפילט קעלבלי-בלוט און מעבר-יבק. ער איז  
 געווען פרום מיט דער גרויסער פּורזעכטיקער פרומקייט פון איי-  
 בעם, וואָס וויל זיך שטאַרק באַוואַרענען מיט עולם הבא און וויל  
 נישט ריזיקירן מיט גאַרנישט. דערפאַר פלעגט ער אין דאַוונען  
 איבערזאָגן כמעט יעדע שורה עטלעכע מאָל - אויף אַלערליי  
 אופנים „אדון עולם אשר מלך אדון עולם - אדון עולם אשר מלך“ -  
 יציר נברא אשר מלך אדון עולם - בטרם כל, בטרם כל, יציר  
 נברא, יציר נברא, אשר מלך אדון עולם - אדון עולם אשר מלך“ -  
 זיין לעבן איז געווען ווי אַ קליין שטייענדיק רעגנוואַסער, אין  
 אַ גריבל, וואָס האָפט צו דערגרייכן דעם ים, אויף די פליגלעך  
 פון אַ פליג, וואָס וועט עס אַהין איבערטראָגן.  
 ביי מיין רבינס טיש זיצן 4 בעלבתישע קליינע אינגלעך,  
 שאַקלען זייערע שאַטנס אויף די ווענט, זאָגן נאָך די ווערטער  
 פון „גיטין“ און „קדושין“, און טראַכטן שעמעוודיקע, פריקער-  
 קיצלדיקע זאַכן, וואָס הויבן פון בענקל, און טראָגן אין דרויסן  
 אַרויס, אויף פעלדער אַרויף.  
 אינאיינעם מיט אונז זיצט אויך אויף דער באַנק אַ איד  
 מיט אַ בעזומדיקער באַרד, וואָס איז כמעט גרין פון טאַבעקע. ער  
 איז אַ דאַרפסניק, וואָס איז מיט אַמאָל נתעשר געוואָרן פון עפעס  
 אַ משא-ומתן, האָט ער זיך דערמאַנט, אַז עס איז פאַראַן אַ תורה  
 אויף דער וועלט, אַ פאַרזיגלטער קוואַל, וואָס מ'דאַרף אויפרייסן  
 און טרינקען פון אים, און הגאה האָבן, - וואָס קען מען דאָ אָנ-  
 ווערן, האָ ?  
 ר' שאַמטשע איז געזעסן ביים טיש מיט אַלע קליינע אינג-  
 לעך, זיך איינגעהערט נישט נאָר מיט די אויערן, נאָר מיט דער  
 נאָז און מיט די אויגן און מיט דער פלייצע. אַלצדינג אין אים האָט  
 זיך איינגעהערט, און די צונג זיינע איז כסדר אַרומגעפאַרן אין  
 פאַרגאַפטן, אַפּענעם מויל, אַהין און צוריק, און די געלע אויגן  
 האָבן ווי אַ גומי-פּאַמפל אַריינגעצויגן אין זיך די הייליקע ווערטער  
 און געוואָרן גרעסער און גרעסער. אַ גרויסע שטוינונג איז אין

זיי געווען, און א זיסע פאַרכטיקייט, און אַ בידנע האָפּנונג.  
ר' שאַמטשע האָט געטראָגן בריילן מיט מעשענע שפּיזלעך.  
אַז די בריילן זענען אַלע וויילע פאַרצויגן געוואָרן און עפעס ווי  
געוויינט – געוויינט וואָס אויף די עלטערע יאָרן דאַרפן זיי  
זיצן אויף אַזאַ קרומער, נישט-זיכערער נאָז – וווּ מען קען יעדע  
מינוט אַראָפּפאַלן און ברעכן האַלד-אין-אַקן... און ס'לינקע, אַביסל-  
אויפגעהויבענע גלעזל האָט פּסדר געקוקט צו די שפּיזלעך, צי  
זיי האַלטן זיך, און עפעס נישט געגלויבט, אַז מען קען זיך אויף  
זיי פאַרלאָזן.

צווישן מיין רבין און ר' שאַמטשען פּלעגן גיין שמועסן  
וועגן וועלט-זאַכן, וועגן אידישקייט, יוועגן פּאַליטיק, דער רבי  
איז געווען קאַרג אויף ווערטער (אַ חוץ אויף דאַוונען), און  
פּלעגט רעדן בלויז יעדעס פּערטע אָדער פינפטע וואָרט... די  
ערשטע דריי פיר ווערטער פּלעגט ער איבערהיפן, זיך פאַרלאָזן  
דאַרויף, אַז אירט שוין אַליין טרעפן, וואָס ער מיינט...  
דרייפּוס... ציג וואָס? מחמת – ס'אונצל... גלאַט... הפּקר...  
הע – מטשע?

און ר' שאַמטשע פּלעגט ענטפּערן:  
– אַזאַ יאָר זאָל איך האָבן, ווי איר זענט גערעכט,  
רבי...

– טערק? – פּלעגט ווייטער גיין דער רבי – אַ מַפְלָה...  
ער – און קירה!... אַ כאַפּ אַ ביסל...  
– אַזאַ יאָר זאָל איך האָבן, ווי איר זענט גערעכט,  
רבי...

– מעט פּליען – אויפן בוידים אַרויף... אַ חוש! הע –  
מטשע?

וואָדען? מ'עט פּליען? – מענטשן וועלן פּלוצים נעמען און  
פּליען... שוין וואָלט דאָס געווען! ווייסיך וואָס!  
און די צוויי שורות געלע ציין מיט בלאַסלעכע יאַסלעס  
בלעזלען אַרויס אַ געלעכטער, וואָס האָט קיין טעם נישט...  
עס ציט די זינד – עס רייצט דאָס תּשובּה-טאַן. אין שול  
שטיי איך לאַנג ביים דאַוונען און צי דעם „אחד“ און קלאַפּ

זיך אין האַרץ אַרײַן מיט אַ האַרטן פּױסט... אָט באַלד, און איך  
גיי אַראָפּ פּון גאַטס קעסט - הער-אויף ווערן אַ פּריי שװעלע,  
וואָס מעג טאָן, וואָס עס וויל, ווייל דער פּאַסטוך האָט עס נאָך  
אין דער טשערעדע ניט אַרײַנגענומען - באַלד-באַלד ווער איך  
בר-מצוה, אַ בעל-חוב, וואָס דאַרף באַצאָלן חובות, איינער פּון דער  
טשערעדע... וואָס האָט אַ בייזן פּאַסטוך, און מ'טאָר אפּילו נישט  
טראַכטן. אַז דער פּאַסטוך איז אַ שלעכטער, אַז נישט, לאָזט ער  
אַראָפּ די בייטש.

איך האָב פּײַנט געהאַט גאַט פאַר זײַן שטרענגקײט - און  
פּון שווערער מורא איבערגעבראַכן די שנאה אויף ביטערער ליב-  
שאַפט, פאַרצווייפּעלטער געטריישאַפט, קנעכטשאַפט...

דער טאַטע האָט מיר געשיקט פּון אַמעריקע אַן אויפגע-  
שריבענע דרשה, אויף דייטש און אויף לשון-קודש, און מיר  
געשריבן, אַז איך זאָל למענא אויסלערנען די דרשה און זי זאָגן  
צו מיין בר-מצוה.

די דרשה איז געווען אַ שווערע און אַ פאַררײטע. און  
ס'דייטש איז געווען אַ האַרטס און אַ טרוקנס, ווי דאָס ווייסע  
„פּלאַקס-פּלייש“, וואָס מ'קײט און מ'קײט און מ'קען עס נישט  
צעקײען. עס האָט זיך דאַרט גערעדט וועגען הויכע ענינים,  
וואָס איך האָב נישט פאַרשטאַנען, און איך האָב געמוזט אָנקומען  
צום פעטער איציק, ער זאָל מיר פאַרטייטשן, וואָס דאָס מײנט.  
דער פעטער איציק האָט איבערגעלייענט די געשריבענע  
דרשה, זי איידל און פאַמעלעך צעקנייטשט צווישן די שײנע  
פּינגער און געזאָגט:

- גיי צוהיים און לערן דיך אויס רעדן מיטן אייגענעם  
מויל...

וואָס מײַנט איר מיט דעם, פעטער?

איך מײַן, - האָט געזאָגט דער פעטער, - אַז דיין טאַטנס  
דרשה וואָלט געווען אַ גוטע דרשה פאַר דיין טאַטן, ווען ער  
זאָל דאַרפן ווערן בר-מצוה, אָבער נישט פאַר דיר... דו לערן זיך  
פעטער אויס צו זײַן אַ מענטש-פאַרשטייטש? נישט קיין האַלע-  
דריזניק, אַ דרשה-זאָגער, אַ יאַמפּאַמפּיאַ...

דער פעטער גלעט מיך איבער די קליינע פאהלעך, בא-  
דויערט, וואָס איך בין נישט געבוירן געוואָרן אַ ביסל שפעטער...  
איך וויל איבערפרעגן, וואָס ער מיינט מיט „יאמפאָמפי-  
פאָ“ - אָבער איך שעם מיך... איך פאַרשטיי אויך נישט, ווי אַזוי  
מ'קען נישט האַלטן קיין דרשה, אַז מ'ווערט בר-מצוה. אָבער  
דער פעטער קומט מיר אַביסל צו-הילף און זאָגט...  
- איך וועל פאַר דיר האַלטן אַ דרשה! גיי אַהיים און  
דליבע דיר נישט די נאָז... און שטופ נישט קיין שוועבעלעך  
אין אויער אַרײַן - ס'אַ אירישע טבע!...

---

## „עגמת נפש“

שבת שפילן מיר אין ניס.

מיר קומען זיך צונויף אין כאַיטשעס שטיבל, אויף דער גרעבליע - אינגלעך מיט מיידלעך און מיר שפילן אין ניס, פון א ברעטל אַראָפּ, און מיר עסן גאַהיט, און כאַיטשעס טעכטערד „עגמת נפש“ (זי הייסט הפנים „אַגעס“ - נאָר אין שטאָט רופט מען זי „עגמת נפש“) גייט אַרום מיט אַ קליין פאַרטוכל, וואָס האָט אַן אויסגעהעפט בלימל פון פאַרענט, און צוויי גרויסע קעשענעס, און זי טראָגט גרינע אַקסעלבענדער, איבער אַ קליידל מיט אַ טוניקל...

„עגמת נפש“ איז ערשט נישט לאַנג צוריקגעקומען פון ווין, וווּ זי איז געווען אַ קעלנערין - זי שפּרעכט אַביסעלע דייטש, זאָגט: „יא-וואָהלטשיק“, האָט אין זיך די פּרישע, חנעוודיקע פּרעכקייט, פון אַ מענטש, וואָס די זינד איז ביי אים נאָך ווי אַ בליענדיקער בוים, וואָס די פּרוכטן זיינע זענען שיינער, רייצנדיקער סם...

„עגמת נפש“ האָט אַ קליין יאָדרעוודיק פּנימל, מיט אַ סך וואָרצלען און זומער-שפּרינקעלעך און אַלצדינק אין איר איז פּלינק ווי אַ מויז - די הענט, די פיס, די בריסטלעך, די אויגן. „עגמת נפש“ האָט מיך אויסגעקליבן פאַר איר קרבן. רופט מיך „פאַצעט“: הערן זיי מאַהל-טשיק, וואָלן זי וואָס שענהנטשיקס? און אַז „עגמת נפש“ זאָגט אָט-די ווערטער איז זי שוין ווי די וועלט, ליכטיק ווי דער הימל, געשמאַק ווי אַ רעטיכל מיט פּריש וואָסער...

מיט שפילן ניס - איין ניס קלאַפט זיך אָן אין אַ צווייטער, און געווינט זי... אַ ניס גליטשט זיך פון ברעטל אַראָפּ, גייט זיך איר אייגענעם וועג און פאַרלירט - זיך אַליין אויך...

(זאָלן מיר זאָגן, אַז אַזוי איז אויך דער מענטש? און אַז דאָס וואָס ער רירט ניט אָ, איז ווי עפעס פאַרלוירנס, נאָך וועלכן מען בענקט שטענדיק).

דורכן פאַרקאַלכטן און מיט-ליים-פאַרקלעפטן פענצטערל, שבתט זיך אַריין די אויסגערוטע זון. פון דער ווייטן, ווי די שליוזעס זענען, זידט אַריין אַ צעקלינגלטע, דריבנע, געזילבערטע שטילקייט, און — פאַראויס איז די גרויסע, גרויסע וועלט — דער וועג קיין ווין...

מ'שפילט און מען לאַכט און מען צערייצט זיך און מען ווערט מיד. מ'טרינקט קאַלטן קוואַס פון באַרלעך, מ'עסט נאָהיט... „עגמת נפשׁ“ זינגט אַ לידל, געבראַכט פון ווין-טישק... דאָס לידל איז נאַריש און חנעוודיק, און דערמאַנט, אַז דאָס לעבן איז אַ שפּילכל, און אַלצדינג איז גרינג און פּראַסט און שפּילעוודיק.

סע זעצט זיך די זון. צעשמירט אַביסל רויטס איבער אַרעמע שייבלעך. אויפן פענצטערל שפּילט אַ גרינע פליג — וויל זיך דורכבויערן אַוועג דורך דער שויב, מיטן פליגן-קעפל... מיר גייען אַרויס צום טייך — מיר וואַרפן שטיקלעך שפענדלעך אויפן וואַסער און מאַכן „קאַטשקעלעך“ — מיר צעריינען זיך איינציגווייז, צוויינעווייז... אַמאָל אַ אינגל מיט אַ מיידל, אַמאָל אַ אינגל מיט אַ אינגל, וואָס רעדן וועגן אַ מיידל מיט אַ אינגל. דער פאַרנאַכט איז אויסגעלאָסן, די זשאַבעס זענען אויסגעלאָסן — אויסן הימל שטייען אַ זון און אַ לבנה... ביים טייך-ראַנד טוען זיך אָפּ ווונדער אין פאַרבן. עפעס ברענט און ווערט. עפעס ווערט-נישט און ברענט. ווינטלעך קומען וואַרעמע, שוואַנגערע, לוסטיקע — ווייזן אויף די פּאות און אויף דער תּבואה אַז — אַהינצעצן... אַלצדינג נייגט זיך אַהין, אַהין... אַהינצו איז דער ווילן די גלוסטונג. די האַפּנונג, דער אויפגאַנג פון אַ באַזויפּענער לבנה...

איך נעם „עגמת נפשׁ“ אונטערן אַרעם און אין האַרצן ציטערט עפעס. מיינע פינגער ציטערן און רירן זיך סוף-פל-סוף



אָן אין עפעס וואָס איז ווי וויין און ווי לבנה און ווי הימל און  
ווי אלע ווונדער פון דער וועלט...

אז איך קום אהיים ליגט די מאמע קראנק אין בעט. זי  
שליקערצט און האָט קאָפּווייטיק. שפעטער פאלט זי אין חלשות.  
מען מינטערט זי, מען מינטערט זי, מען דערמינטערט זי קוים...  
איך ווייס, אַז דאָס איז פאַר מיינע זינד, ווייל איך האָב  
אַנגערירט מיט די פינגער אַ מיידלשע ברוסט – איך ווייס, אַז  
דאָס וואָס די מאמעשו חלשט איז קיינער נישט שולדיק, נאָר  
איך, איך, איך...

איך לויף אַרויס אין דרויסן אַרויס און ביים ביז בלוט  
די האַנט און קנייפּ אויף זיך דאָס לייב און פייניג זיך, און  
טו זיך אָן יסורים...

און די גאַנצע צייט פון מײן פייניגונג איז אויף מיינע  
שפיץ פינגער די געבענשטע לייטזעליקייט פון דעם ערשטן  
אַנריר און מײן האַרץ וויינט עפעס און זינגט...

## די טשאמקיס

טשאמקי און פיצוי האָבן באַשלאָסן מאַכן אַ חתונה-רייזע צום נאַגראַ וואַסער-פּאַל. דאָביי האָבן זיי אָפּגעמאַכט, אַז זיי זאָלן זיך די גאַנצע צייט אויפפירן ווי „פרעמדע“ - פּדי עס זאָל זיין געשמאַקער און זינדיקער.

פיצוי האָט געזאָמלט מאַטעריאַל פאַר אַ נייעם בוך - אַ מאָדערנע ליבעס-געשיכטע, מיט אַ העלד, וואָס „נעמט אַלץ וואָס אים קומט“... זי האָט איינגעלעך נישט אָנגעצייכנט קיין שום וועג פאַר איר העלד, נאָר זי האָט אים געלאָזט גיין אַהין, וווּ דאָס אָנגעזאָמלטע מאַטעריאַל האָט אים געפירט. דאָס „מאַטעריאַל“ איז מייסטנס געווען נישט איר אייגנס. פונקט ווי איר אייגן לעבן איז געווען צונויפגעטראַכט פון פאַרשיידענע ביכלעך, אַזוי זענען אויך אירע ביכלעך געווען צונויפגעטראַכט - דער רוח-ווייסט פון וואָנעט. אירע נאָטיצביכלעך זענען געווען ווי מיַבנביכלעך, וואָס פאַרשלינגען עלעפאַנטן... זי האָט גענוצעוועט און געשטוקעוועט און געלאַטעט אַזוי קונציק - אַז דאָס איז שוין מער נישט געווען קיין גנבה, נאָר כמעט קונסט...

מיט דעם פּח און מיט דער צייט וואָס עס האָט גענומען צו לאָטן, האָט מען געקענט מאַכן אַ נייעם בגד, אָבער פיצוי איז עס נישט איינגעפאַלן... פונקט ווי עס איז איר קיינמאָל נישט איינגעפאַלן, צו זאָגן דעם פּראָסטן, באַקוועמען אמת. דאָרט וווּ צו זאָגן אַ ליגן איז געווען אַ סך שווערער און אומבאַקוועמער. פיצוי און טשאמקי זענען געווען אַ גוט-צוגעפאַסט פאַר. אין איר איז אַלצדינג געווען קרום, אין אים אויך. ביידע קרומקייטן האָבן זיך דערלאָנגט די הענט, ווי צוויי קרוקן פון שטעקנס. זיך פאַרטשעפעט, פעסט געהאַלטן, זיך געשלאָסן... דאָס יונגע פאַר-פּאַלק האָבן אָפּגערעדט מיטנעמען מיט זיך

דעם אידיש-גוישן קריטיקער דאָן, וואָס וויינט ביינאַכט און רופט  
„מאַ-מע“. דאָס איז געווען טשאַמקיס אָן איינפאַל.

— מירן מיטנעמען דעם מר. דאָן - האָט ער געזאָגט צו  
פיצין, וועלן מיר אי האָבן „פּובליסיטי“ אי שפּאַס... ער איז  
זייער אַ קאָמישער! אַ יונגער בחור, וואָס איז געבוירן געוואָרן אויף  
דער עלטער...

— אויף דער עלטער? — האָט פּיצין געפונען אַ געלעגנהייט  
אויסצונוצן אַרטור שניצלערס אָן אַפּאַריזם, וואָס איז ביי איר  
שוין לאַנג געווען פאַרצייכנט אין ביכל. — „נישט דער מענטש איז  
אַלט, וואָס איז אַלט, נאָר דער וואָס דאַרף מאַרגן שטאַרבן — אפילו  
ווען ער איז זייער יונג“...

טשאַמקי האָט זי אָנגעקוקט מיט זיינע העליש-פּייערדיקע  
אויגן, נישט פאַרשטאַנען אַקוראַט קעגן וואָס דאָס איז מיטאַמאָל  
געקומען צו רייד. אָבער ער האָט טונדעסטוועגן באַווונדערט איר  
טיפע קלוגשאַפט און נישט געוואוסט, אַז דאָס איז נישט אירס.

— בראַוואָ!... טוואַי מאַט! — האָט ער זיך געוואָרפן מיט  
אַ קרעפטיק רוסיש זידל-וואָרט דו רעדסט אַזוי קלוג, אַז דער  
רוח מעג זיך נעמען.

— גיב-זשע מיר אַ קוש! — זאָגט פּיצין און מאַכט אַ קניפל  
פון די ליפּן...

קוש מיך אין — — ענטפערט טשאַמקי מיט אַ גרעבלעך וואָרט —  
איצט זענען מיר מאַן-און-ווייב, דאַרפן מיר שפּאַרן די קושן אויף  
דעמאָלט ווען דאָס קושן קומט צונויק.

פיצין האָט געטראַכט, אַז דאָ וואָלט געפאַסט אַרויסצעלאָזן  
אַ טרער, ווי אַ באַליידיגטע. האָט זיך אין געדאַנק געפייניקט —  
אַרויסגערופן אין זיך אַ בילד ווי זי האָט פאַרפרישטשעטע ליפּן  
און אַן אויסגעשלאָגענעם צאָן — און זי האָט קוים אַרויסגעמוטשעט  
פון זיך אַ צוויי-דריי טרערן...

טשאַמקי האָט זיך שטילערהייט, געגאָרגלט, געמאַכט קונצן  
מיט זיין שטימ, זיך געפרופט צי איז זי נאָך דאָ, און הנאה  
געהאַט דערפון, וואָס ער איז נישט קיין אַנדערער ווי ער אליין —  
דער געוויטער, שטאַרקער, הויכער מאַנצביל, מיט גרויסע אַפעטיטן

און מיט כח אט-די אפעטיטן צו באדינען ווי סע קער צו זיין.

- טשאמקעלע טייערער!

- וואס איז?

- זע, איך וויין!

- פע, סע פאסט דיר נישט! - האָט געזאָגט טשאמקי און  
א פארקאטשע געטאָן די וואַנצעס, ווי אויף צו בייסן...

א ווילד האָט ער געקוקט אויף איר און דערנאָכדעם האָט  
ער געזאָגט:

- פע, דו ביזט מיאוס, אַז דו וויינסט! שיין וויינען קענען  
בלויז די אידישע פרויען - ביי זיי איז עס נאָטירלעך.

דאָ האָט שוין פיצוי געוויינט מיט ערלעכע טרערן... און  
זי איז געוואָרן נאָך מיאוסער, געפאלענער, שפלער...

## אויפן אייזנבאן

דער קריטיקער דאָן האָט אַודאי מיט פאַרגעניגן אָנגענומען די איינלאָדונג צו באַגלייטן די טשאַמקיס אויף זייער רייזע... אין ער האָט טאַקע באַלד וועגן דעם אַריינגעשמוגלט אַ באַריכטל אין אַ אידישער צייטונג, אַז „דער גרויסער קינסטלער-טשאַמקאָדיראַ און זיין פרוי, די באַרימטע שריפטשטעלערין מערי פּיטצדאָנאַלד לאָזן זיך אַוועק אויף אַ האַניק-חודש רייזע אין אַז דער באַוווס-טער קריטיקער (דאָס האָט ער אַליין אַזוי אָנגעשריבן) דאָן איז פאַרבעטן געוואָרן מיטצופאַרן אַלס, ערשטנס, פּערזענלעכער פּריינט פון דער פּאַר-פּאַלק, און צווייטנס, דערפאַר, ווייל דער באַרימטער קריטיקער דאָן (דאָס האָט ער אַליין אָנגעשריבן וועגן זיך) האָט עפעס וויכטיגעס דורכצופירן אויפן געביט פון אַ ביאָגראַפיע פון די גרויסע קינסטלער ה' טשאַמקאָדיראַ און זיין שרי מערי פּיטצדאָנאַלד...“

אַ דאָן איז אַריינגעקומען אין באַן. האָט ער זיך דערוויסט, אַז טשאַמקי און פּיצה האָבן אַ באַזונדערן „סטירוס“ פון וואַנעט זיי גייען כמעט נישט אַרויס, און ער אַליין איז געזעסן אין געהאַקטע ווונדן און נישט געוויסט וואָס צי טאָן מיט זיך, געפילט, אַז ער איז בלויז אַ שאַטן פון עפעס אַ גרויסער זאַך, און אַז די גרוסע זאַך איז אַוועק און ער איז געבליבן איינער אַליין. אַן איבעריקער, אַ נישט-נוציקער.

פונדעסטוועגן האָט ער אויף זיך אוסגעגלייכט דאָס רייזע-רעקל, אַרומגעקליבן די שטויבעלעך אויף די לאַצן, אויסגעבלאָזן דאָס ציגאַר-שפיצל, אַריינגעשטעקט אַ פּאַפּיראַס און געהאַלטן עס אין מוץ – גלייך ווי ער וואָלט גערויכערט. די באַן איז געלאָפן, איינגעשלאָנגען מיילן און זיי איבערגעלאָזן הינטער זיך – אויסגעשפּי-גענע מיאוסע מיילן. ווער דאַרף די מיילן וואָס ליגן הינטער אונז ?

עס האָבן זיך געהייט מענטשן אַריין און אַרויס ביי די  
סטאַציעס. די וואָגאַנען האָבן אַלע מאָל אָנגעשעפט אַ פּאַר קענדלעך  
מענטשן און זיי צוריק אוסגעגאַכּן אויף די פעלדער. לעבן די  
דאַרפישע וואַקואַלן, וווּ עס הענגען שילדן מיט נעמען, וואָס  
קיינער דאַרף זיי נישט און וועט זיי נישט געדענקען.  
דער לאַקאָמאָטיוו האָט געפּיפט און געסאַפּעט. הינטערן  
וואָגאַן איז עפעס געגאַנגען און אַליין איז דער וואָגאַן געשטאַנען  
און געשפּיגן הינטער זיך מיט פעלדער און וועלדער.

עס איז געווען הערבסט.

די ערד האָט צוריק איינגעמאַנט דאָס פּיסל גרינס אירס.  
וואָס זי האָט אַנטליגן אויף איבערן זומער. איצט זענען די וועל-  
דער געשטאַנען רויט און פאַרשעמט און אָפּגענאַרט. אָדער געל  
און קראַנק. די צווייגן האָבן זיך גרינג געמאַכט ס'האַרץ, דערמיט  
וואָס זיי האָבן פון זיך אַראָפּגעוואָרפן וואָס זיי האָבן נאָר  
געקאַנט. די קוקרוז-פעלדער זענען געווען אונטערגעשוירן, ווי  
אומריינע קעפּ. טרויער איז געפּלויגן אויף די פּליגלען פון אַ סך  
פּויגל און פון וואַלקענס. און פון בידנע רויכלעך פון קיימענס, און  
הענער-געשריי, און טייך-געפּליס, און איבער אַלע טעלעגראַף-  
דראַטן איז ווי איבער אַ ריווקן וועלט-פּידל געגאַנגען די וויסטע  
בשורה:

— דער טויט...

דאָן האָט אַרייסגענומען אַ קליין נאַטיץ-ביכעלע אין פאַרצייכנט  
עפעס אַ פּאַר ווערטער, וואָס האָבן גאַרנישט באַדייט — נישט פּאַר  
אים, נישט פּאַר קיינעם נישט. ער האָט דאָס געטאַן כמעט אָן זיין  
וויסן, אָנגעשרויפט פון אַ געפּיל זיך צו ווייזן פּאַר אַלעמען, ווי  
אַ שריפטשטעלער.

דאָן האָט געקוקט דורכן פענצטער פון דער באַן און זיך  
דערמאַנט אַז — צו וואָס פּאַרט ער אויף פרעמדע, האַניג-חדשים?  
ער האָט געטראַכט: אין 60 יאָר אַרום וועלן מענטשן, וואָס פּאַרן  
דאָ, זיין טויט... פּאַליאַטשי... אָך, פּאַליאַטשי... ער האָט אויפגע-  
מאַלן אויפן נאַטיץ-ביכל אַ מענטשל מיט אַ שווערדל און מיט ברילן  
(אַלע זיינע מענטשלעך האָבן געהאַט שווערדלעך מיט ברילן), זיך

שטילערהייט אינטערגעזונגען עפעס פון פאליאטשי...  
אין דרויסן האָט גענומען גיין אַ דריבער שניי, צי אַ האָגל.  
דורך די פאַרבעלמעטע, וויינענדיקע פענצטער איז געווען שווער  
צו זאָגן, וואָס דאָס איז...

אין „שפייז-וואַגאָן“ זענען זיי געזעסן אַלע דריי, געזעסן  
און געשמועסט וועגן גרויסלעכע זאַכן.

- אַנאַטאָל פראַנס, - האָט געזאָגט פּיצזי, - איז נישט קיין  
קינסטלער, נאָר אַ נביא, אזוי ווי גהאַנדי... דער לעצטער איז  
אַ נביא פון איין באַשטימטן גאַט, פראַנס איז דער נביא פון אַלע  
געטער...

- לעמ-טשאַפּס: - האָט געזאָגט טשאַמקי צום שוואַרצן  
קעלנער, וואָס האָט געדרייט מיטן האַנטיכל אויפן רעכטן אָרעם  
און זיך מיט דערשראָקענע ווייסע אויגן איינגעהערט אין די גרויס-  
לעכע ווערטער.

- לעמ-טשאַפּס, סו? - האָט דער נעגער איבערגעפרעגט אויף  
זיין דיאַלעקט, און דאָס וואָרט „סו“ האָט ביי אים געמיינט „סערי“.  
- נישט לעמ-טשאַפּס-טואי - האָט זיך טשאַמקי געוואָרפן מיט  
אַ וויצל, - נאָר אַ לעמ-טשאַפּס, טשעפּ.

דער טשעפּ האָט ביי אים געדאַרפט מיינען Chap  
ביידע, אי פּיצזי אי דאָן, האָבן אונטערטעניק געשמייכלט  
פון דעם אומזיניקן וואָרט-שפּיל. טשאַמקי האָט פאַרקאַטשעט די  
וואַנצעס, געלָאָזט צוגיין אַ פירעקעכדיק שטיקל פוטער אויפן  
הייסן „טאָוטט“, אַרויסגענאַרט פון האַלז אַרויס דעם אַפעטיט  
אויף די ליפן אַרויף, נאָך איידער ער האָט געגעסן, זיך באַלעקט,  
ווי אַ קאָטער, פון דעם ריח פון די גוטע עסנס, און געזאָגט:  
- קיין זאָך דערהויבט נישט אזוי דעם מענטשן, ווי מוויק...  
נעמט באַכן, צום ביישפּיל...

טשאַמקי, לעמ-טשאַפּס, זענען דערלאַנגט געוואָרן צום טיש  
סערווירט מיט אַלערליי געשמאַקע גרינסן, האָט ער צוערשט  
אַ טרוגק געטאָן פון דער געשליפענער, בויכיקער פלאַש, פאַרגעסן  
זעגן באַכן, אין גענומען עסן דאָס לייב פון דעם געבראָטענעם  
לעמעלע

דאָן האָט געקוקט מיט קנאה אויף דעם פאָר פאָלק, מיט-  
געהאַלטן מיט אַלצדינג, וואָס זיי האָבן געזאָגט און געטאָן -  
נאָכגעשאַטנט זייערע געלעכטערלעך, זייער פלומרשטידיקע פאָר-  
ליבטקייט, געווען פאָר זיי ווי אַ טעלער, אויף וועלכן מען  
סערווירט די לעם-טשאַפס, און אַליין געווען פרעמר און בידנע.  
אַט באַלד וועט מען אים איבער-לאָזן מיט אַלע אומריינע טעלער,  
און אַליין וועלן זיי גיין שלאָפן, אָדער זיך שפּילן, אָדער  
פאַרברענגען.

- באַך ! - האָט געזאָגט דאָן, און דאָס האָט געקלונגען ווי  
אַ טיפער האַרץ-זיפן... „בהאַך !“

ער האָט געוואָלט רעדן נאָך ווייטער, אָבער סיי פּיצל, סיי  
טשאַמקי האָבן נישט אַרויסגעוויזן קיין נייגער צו הערן רעדן  
עמיצן אַנדערש ווי זיך אַליין. זיי האָבן געגעניצט און זיך  
געטונקען די שפּיץ פינגער אין די קופערנע „פינגער בעכערס“...  
דאָנען איז געקומען אויפן זין דער יום-טוב פסח... דער טאַטע  
זיצט ביים טיש, זינגט די הגדה... עס קומט צו „דצך עדש“ -  
ער טונקט אין דאָס מינדסטע פינגערל אין כּוּס, און שפּריצט  
אַוועק די אויסגעטונקענע טראָפנס... די מאַמע זיצט אויפן היסב-  
בעט, אָנגעטאָן אין ווייסן, אין בריסט-טיכל, און מיט די פּערל...  
און מיט די פאַלשע קאַרשן אין שייטל... דער טאַטע איז  
שלעפּעריקלעך, געניצט אַביסל, קוקט - אויף דער מאַמע. די  
מאַמע לאָזט אַראָפּ די אויגן און זאָגט נאָך וואָרט ביי וואָרט די  
הגדה... מיט אַ טייטש הומשדיקן טראָפּ... ער, דאָן, אָנגעטאָן אין  
אַ ניי, שטייף אַנצוגל, מיט אַ סך קעשענקלעך. ס'שמעקט דער פסח  
און דער וויין, און דאָס לעבן שמעקט, און דאָס גליק איז אויף אַלע  
גלימצערדיקע כּוסות...

„איך וועל אַמאָל זיין“ - טראַכט דאָן, ווי ער האָט אַ מאָל  
געטראַכט... ווען ער איז געווען יונג, און קליינשטעטלידיק, און  
זיין חלום איז געווען ווי אַ שיף מיט צעשפּאַנטע גרין-זיידענע  
זעגלען אינמיטן פון אַ געבענשט וואַסער, וואָס האָט נישט קיין  
קנייטש אויף זיך...  
„באַך !“ - האָט דאָן ווידער אַרויסגעזיפּצט, אַרויסגענומען



פון טאש אַ גרעסערע זילבערנע מטבע און זי אַוועקגעלייגט ביי  
זיין טעלער... דערנאָכדעם, אַז ער האָט געזען, אַז קיינער מערקט  
נישט, האָט ער זי צוריקגעשאַרט און אַוועקגעלייגט אַ קלענערע  
מטבע — שוין נישט פון זילבער...

## טשאמקי און פיצי שפילן קארטן - אין דער פינצטער

שפעטער האָבן אלע דריי פאַרבראַכט אין שפילן קארטן אין טשאַמקינס „סטייט-רום“. דאָן איז געווען אַביסל פאַרקילט פון די „געמישטע קלימאַטן“, וואָס אַלויפנדיקע באַן פאַרמאַגט... ער איז געווען מיד פון פאַרן און פון טראַכטן און נישט דערטראַכטן זיך צו גאַרנישט... טיף אין אים איז עפעס געווען באַליידיקט און עס האָט געוויינט „מאַמע!“ מיטן מויל אָבער האָט ער דערציילט אַ נישט-זויבערן וויץ, וואָס איז געווען אַזוי טרויעריק ווי זיין לעבן.

דער וויץ, איז געווען אַ נישקשהדיקער, אָבער דאָנס טאָן איז געווען אַן אומעטיקער. האָט דער וויץ נישט געהאַט קיין ערפאַלג, און טשאַמקי האָט זיך איבערגעקוקט מיט פיזין און געקוועטשט מיט די פלייצעס - ווי איינער רעדט:

— עפעס אַ קליינשטעטלדיק אידל!

דער קאַרטנשפיל איז דערווייל אָנגעגאַנגען אין אַ נודנעם טעמפ... אלע האָבן געגענעצט און געקוקט אויף די פענצטער, וואָס האָבן גאַרנישט אויסגעזאָגט וועגן דרויסן. אַחוץ אַז ס'איז קאַלט און נאַס, און אַז דאָ איז וואַרעם און באַקוועם. ביי אַ קליינער הפסקה אין שפיל האָט זיך דאָן צוגעהאַלטן דאָס מויל מיט ביידע הענט, אַריינגעגענעצט אין דער זשמעניע אַריין - עפעס אַזוי פאַרויכטיק ווי ער וואָלט געוואָלט נעמען דעם גענעץ און אוועקטראַגן ערגעץ אין אים באַהאַלטן. אין אַ פייער-קאַסע. דערנאָך האָט ער זיך אַגלעט געטאָן ביים אונטערשטן טייל קאַפּ - זיך שיעור אַ קראַץ געטאָן, ווי אַ קליינ-שטעטלדיקער, זיך פאַרכאַפט, ווידער געגעניצט - שוין גלאַט

אזוי. אראפגעלאזט דעם קאפ, אָנגעהויבן אָטעמען שווער...  
 דערנאָך פייפן, דערנאָך כראָפן.  
 טשאַמקי האָט עפעס אַזאָג געטאָן פּיצין זייער שטיל  
 אויפן אויער. פּיצה האָט געשמייכלט און צוגעשטימט. באַלד  
 איז געוואָרן פינצטער. עס האָט זיך בלוז געהערט דער רעדער-  
 גערויש פון דער באַן און דאָס שווערע אָטעמען און כראָפן.  
 וואָס איז אַלע ווייל איבערגעשלאָגן געוואָרן פון אַ טיפן „אָי“...  
 אַ קליין געלעכטערל פון טשאַמקין און פּיצין. אין דער  
 שטאָק פינצטערניש האָבן זיך פּלוצים דערהערט הויכליכע  
 שטימען:

— 250.

— 260.

— 300.

— וואַרט, וועל איך אַריינקוקן.

— פאַרקויפט!

דאָן האָט זיך אויפגעכאַפט פון די הויכע אויסרופן פון  
 די קאַרטנשפּילער, זיך געריבן די אויגן און נישט געוויסט וווּ  
 ער געפינט זיך.

באַלד האָט ער ווידער דערהערט שטימען:

— מאַך דו עס!

— וואָס איז טרומף?

— הערצן איז טרומף.

— וויפיל האָסטו געמאַלדן?

— 300.

— 300?

דאָן האָט דערקענט די שטימען, זיך דערמאָנט וווּ ער  
 געפינט זיך און געפרעגט צעשראָקן:

— איר שפּילט גאָר אין דער פינצטער?

— פאַרוואָס אין דער פינצטער? סע חלומט זיך דיר

מסתמא... האָסטו שוין אַמאָל געזען מ'זאָל שפּילן קאַרטן אין  
 דער פינצטער?

פיצי און טשאמקי האָבן זיך קוים איינגעהאַלטן פון לאַכן.  
דאָן האָט זיך געריבן די אויגן מיט ביידע פויסטן - אָבער ס'איז  
אים דאָפּון, פאַרשטייט זיך, נישט ליכטיקער געוואָרן. זיין האַרץ  
האָט זיך אָפּגעשטעלט פון שרעק - אין מוח איז אים קיל געוואָרן.  
אַ קאַלטער שווייס איז אים אַרויס אויפן שטערן און ער האָט  
גענומען שרייען מיט ווילדע קולות: „מאַ-מע, איך בין בלינד!“  
מען האָט אים קוים דערמינטערט.

„פיצי“ האָט דעם אינצידענט פאַרשריבן אין איר ביכל -  
געלאָזט דעם העלד בלינד ווערן טאַקע אויף אייביק, און  
ביזווייליק הנאה געהאַט דערפון, ווי אַ שלעכט קינד האָט הנאה  
פון אויסלעשן אַ ברענענדיק ליכט.

## איך ווער בר-מצוה

ס'איז געקומען דער טאָג פון מיין בר-מצוה.  
דער רבי האָט געוואָלט איך זאָל זאָגן כאָטש זיין  
דרשה—אויב נישט דעם טאַטנט. און דער פעטער איציק  
האָט געזאָגט: „אויב אַ נאַרישקייט איז אַן אייגענער טאַטע  
בילכער“.

ער האָט מיך עטלעכע טעג פאַר מיין בר-מצוה יום-טוב  
געפירט שפּאַצירן הינטערן שטאָט, לעבן צווינטר, מיר געווינן  
אויף די קברים מיט די צלמים און געזאָגט:

— דו זעסט, זיי זענען טויט נישט ערגער ווי אידן...

דער פעטער האָט זיך פאַרטראַכט צו אַ וואָלקן אַרויף  
און גערעדט ווי צו זיך:

— טויט זענען אַלע גלייך. נאָר אין לעבן קאָן מען זיך  
אַפּשיידן פון אַנדערע, זיין העכער אָדער נידריקער. דו דאַרפסט  
זיין אַ העכערער, ווייל איך בין דיין פעטער.

דער פעטער איציק האָט זיך אַ טאַפּ געטאָן דעם הוט און  
אים כמעט אַראָפּגענומען פאַר אַ מצבה מיט אַ צלם, וווּ עס איז  
געווען אָנגעשריבן דער נאָמען פון אַ פרוי. זיינע ליפּן האָבן  
געציטערט, ווי ער וואָלט עפעס געזאָגט. זיין רויטלעכער קאָפּ  
האָר און זיין באָרד זענען באַלויכטן און באַלעבט געוואָרן פון  
אַ לייכטיקן ווינט. און זיינע אויגן זענען שיעור-שיעור געווען נאָס.  
איך האָב געזאָגט:

— פעטער, לאָמיר גיין צוריק! וואָס האָבן מיר דאָ צו טאָן?  
— דאָ? — האָט זיך דער פעטער כמעט דערשראָקן פון מיינע  
רייד, צוגעגאַנגען נאָענט צו דער מצבה מיטן צלם, אָנגעטאַפּט

מיט גרויס ליבשאפט די אותיות פון דעם פרויען-נאָמען, זיי  
געגלעט ווי מ'גלעט אַ געליבט פנים, אָדער אַ האַנט, און געזאָגט:  
— יאָ, לעבעדיקע מוזן גיין צוריק!  
ער האָט זיך שטיל אויסגעקנאַקט די פינגער, טיף אָפּ-  
געזיפצט און געזאָגט:

— דו זעסט, דאָ ליג איך!  
— וואָס מיינט איר, פעטער?  
— גאַרנישט — האָט געענטפערט דער פעטער — נישט יעדן  
איז באַשערט צו שטאַרבן אַליין. אַ טייל מענטשן שטאַרבן  
דורך אַנדערע.

דער פעטער האָט אַרויפגעלייגט אַ האַנט אויפן שטיין,  
דערנאָך האָט ער אַרויפגעלייגט דעם קאָפּ אויף דער האַנט אין  
אין אַזוי געבליבן שטיין עטלעכע מינוט  
אַז מיר זענען געגאַנגען צוריק אַהיים, אויפן ווינטיקן  
וועג, האָבן מיר געשוויגן.  
דער פעטער איציק איז געווען זיי איינער פון אַ סקאַנ-  
דינאַווישער לעגענדע אַרויס עס האָט אים בלוז געפּעלט די  
שווערד, און דער פּאַנצער...

פּלוצים:  
— ווען איז דיין בר-מציה?  
— איבער-צוויי-מאָרגן  
— האָסט שוין תּפּילין?  
— כּ'האַב...

— מיט אַ גרויסן „שדי“? האָ? — האָט דער פעטער פיטולדיק  
אַ זאָג געטאָן. — אונזער „שדי“ האָט זיך ליב גרויס צו מאַכן!...  
און שאַר ניט מיט די פּיס, האָב איך דיר געזאָגט, אַז דו  
גייסט... הויב זיי אויף! פּיס זענען געמאַכט געוואָרן אויף  
אויפצוהויבן זיי... האָב נישט קיין אידישע טבע צו שאַרן מיט  
די פּיס...

מ'האָט מיר אָנגעטאָן פּמעט אַלע זייגערלעך, וואָס די  
גאַנצע משפּחה אונזערע האָט פאַרמאָנט מיך אַרומגעקייטלט  
מיט זילבערנע און גאָלדענע קייטלעך, מיר אויסגענייט אַ גרין  
סאַמעטן תּפּילין-זעקל, מיט מיין נאָמען פּון דרויסן, און איך  
בין אַוועק אין קלויז אַריין— שטאַלץ אויף מיין צייטיקייט.  
דערשלאָגן פּון דער נייער קאַסט, איבערגעשראַקן פּון די אַלע  
זייגערלעך, וואָס האָבן געפּלוידערט צו מיר פּון אַלע קעשענעס  
אַרויס, זיך געפּילט זייער רייך פּון דעם גאָלדוואַרג און זילבער-  
וואַרג, וואָס איז געווען אויף מיר, און קליין קעגן דעם „שדי“,  
וואָס האָט צו מיר געוונקען פּון דער שין אַרויס אויף מיין  
ש-ראש, און וואָס איך האָב פּון היינט אָן און ווייטער באַדאַרפט  
טראָגן אויף מיין קאָפּ „צו אַזעאונג צווישן מיינע אויגן“—  
עס האָט זיך מיר געדאַכט, אַז גאָט אַליין וועט דאַרטן זיין,  
אינווייניק אין די בתים פּון ש-ראש, און מיר אַריינקוקן גלייך  
אין מאַרץ אַריין, און פּרווון אַלע מיינע טראַכטונגען... און  
היטן מיין יעדן געדאַנק— אפילו דעם געדאַנק, וואָס איך טראַכט  
איצט אויך.

## מיינ פעטער האלט א דרשה און דערנאך שפורט

### ער זיך אן

אין קליינז איז געווען א שטיקל טומל — חברים האָבן זיך געגרייסט מיט מיר, ווי מיט אַ גאַלדענעם שילד, געטאַפט מיינע זייגערלעך. מיר געפרעגט אלע מינוט וויפיל דער זייגער האלט אין וויפיל יער זייגער האלט...

איך האָב יעדן גרויס-האַרציק געענטפערט און געשמייכלט און גפעכלט מיט די גלאַנציקע קופערטעס פון די זייגערס... צום סוף איז געקומען עפעס אַ דריבנע אינגעלע, מיט אַ פויל נעז, געקוקט פאַרחדושט אויף מיינ אויסציר, געבעטן מיך איך זאָל אים זאָגן וויפיל סע האלט יעדער זייגער באַזונדער. איך האָב אים געזאָגט.

ער האָט אַ וויילע געטראַכט. אַריינגעשפאַרט אַ קליין-פינג-גערל צווישן די פאַדערשטע, שיטערע ציין און געפרעגט:

— נו, און וויפיל האלטן אלע זייגערס אינאיינעם?

— חכמל, חכמל, וויש דיר אָפּ ס'נעזעלע! — האָט דער

פעטער איציק געענטפערט פאַר מיר.

דער פעטער האָט מיר מיט גרויס צערטלעכקייט אָנגעטאָן די תפילין. געמאַכט אַ ברכה דערנאָך זיך אַליין אָנגעטאָן טלית און תפילין און אַז ס'איז געקומען. אַז איך האָב באַדאַרפט האַלטן די דרשה, האָט ער אַוועקגעשאַרט מיינ רבין אויף אַ זייט, געגעבן אַ קלאַפּ אין טיש און געזאָגט:

— איך וועל פאַר אים זאָגן..

אין קליינז איז געוואָרן אַ שטיקל טומל. דערנאָך איז גע-וואָרן שטיל. ווי עמיצער וואָלט אַוועקגעגנבעט די לופט אידן האָבן זיך איבערגעקוקט איינער מיטן אַנדערן — פאַרגאַפט. פונ-



דעסטוועגן האָט זיך די קלויז צעשניטן אין מיטן, ווי מיט אַ מעסער  
און דורכגעלאָזט דעם פעטער איציק צו דער בימה צו.  
מיטן טלית איבערן קאָפּ האָט דער פעטער איציק אויס-  
געזען ווי אַ הייליקער. זיין געפייניקט, איידל פנים איז באַהויכט  
געוואָרן מיט ריינער פרומקייט, מיט אַ דורכזיכטיקער גלויביקייט.  
אין זיינע אויגן איז געווען ס'פייער פונם נר-תמיד.

דער פעטער האָט אָנגעהויבן צו רעדן זייער שטיל, מיט  
פּסוקים אויף לאַטיין און אויף לשון-קודש און אויף דייטש, איז  
איבערגעגאַנגען צו ציון. צו דר. הערצל, צום אידענשטאַט. דער-  
נאָך האָט ער געמאָלן אַ זעהונג פון אַ אידישער מלוכה. וווּ יושר  
פאַרט אין פּלאַמענדיקן רייטוואָגן, און די שווערד אַקערט די  
ערד, און דער קעניג האַלט אַ צעפטר אין האַנט, אָבער זיין  
צעפטר איז נישט פון גאָלד און נישט פון בריליאַנטן, נאָר פון  
חכמה און לייטזעליקייט...

דעם פעטערס צונג איז געוואָרן ווי די צונג פון אַ גלאָק.  
ער האָט געדונערט וועגן פאַלשע טעמפלען און וואָס דאַרף איך  
אייערע פאַלשע קרבנות - זאָגט גאָט - נישט אייערע קליידער  
רייניקט, נאָר אייערע נשמות...

אַז אַ אידיש אינגל גייט אַרום אין בונד פון אידישקייט - צו  
וואָסאיז דאָס געגליכן? - צו אַ מענטש וואָס ליגט אַ פאַרבליטיגטער  
הינטער אַ וואָגן מיט בלומען. די וואָס גייען פאַרביי זאָגן: זע,  
צווישן וואָסערע שיינע בלומען דער מענטש ליגט... אָבער דער  
קלוגערער זאָגט: זעט, ווי אַ מענטש האָט זיך נעבעך אַראָפּגע-  
שלאָגן פון וועג, אפילו די בלומען זענען רויט מיט דעם בלוט  
פון זיין אָפענער ווונד...

תורה איז דער גרויסער אָדלער, וואָס פירט אונז אין הימל  
אַריין, אָבער מעשים-טובים זענען די פליגל.  
קיין ציון, אידן! גענוג געווען בעטלער צווישן קנעכט.  
מיר זענען בני-מלכים, און אין אונזער היים רינט מילך און  
האַניק...

יעדער איד טראָגט דעם עמוד-האש אין זיינע אויגן -  
גייט נאָך אייערע אויגן, גייט נאָך דעם בענקען פון אייער

הארץ און אירט אַנקומען צו גאָט שטאַט ..  
זאָל מיר מיין רעכטע האַנט אָפּראַרן, אייב איך יועל דיך  
פאַרגעסן, מיין ציון !

אהין, אין לאַנד פון וויינטרויבן אין פון טייטלען, אין  
לאַנד וווּ אונזער אָרגל שפּילט, וווּ אינזער מאַרגן-שטערן גלאַנצט...  
פון אלע גלות-קליידער מאַכן מיר אַ הדלקה ! אלע געבוי-  
גענע פלייצעס שפּאַרן מיר אונטער מיט האַפּנונג, אלע געלעמטע  
געמיטער שפּאַרן מיר אונטער מיט טרייסט... נישט נאָר צו דער  
מוטער רחלס קבר, און נישט נאָר צו דער פּוּתל-המערבי, און  
נישט נאָר צו דער מערת-המכפּיה, נאָר צום לעבעדיקן באַרג  
לבנון, צו דעם הויכן פרמל, צו די קוואַלן פון עין-גדי ציט אונזער  
האַרץ...

אין קלייזל איז געוואָרן אַ רויש יוי פון אַ טייך, ווען דאָס  
איז ברעכט. קרענצלעך אייגן האַפּן געפרענט. מילער האַפּן זיך  
געעפנט.

דער פעטער איציק איז געוואָרן שטילער, מילדער, ווי-  
ציקער :

ווען די גוים זאָלן האַפּן שכל, וואָלטן זיי אונז געגעבן אַן  
אייגן לאַנד - וואָלטן מיר מסתמא דאָרט געהאַט צוויי פּאַרטייען.  
אין פּאַרטיי וואָלט געהאַנגען אידן דערפאַר וואָס זיי גייען  
נישט דאוונען. די אַנדערע פּאַרטיי וואָלט געהאַנגען אידן דער-  
פאַר וואָס זיי גייען יאָ דאוונען. מיט דער צייט וואָלטן אלע  
אידן געווען אויסגעהאַנגען.

אין קלויז האָט זיך דורכגעקאַממעט אַ זונערדיק געלעכ-  
טער.

דער פעטער האָט אויסגעגלייכט זיין הויך געשטאַלט, אַרויפ-  
גערוקט דעם טלית העכער און געזאָגט, ווי אַ נביא :

- וועכטער, וווּ ביזטו ? - דאָס ליכט האָט זיך אָפּגעטאָן פון  
אונז, אונזער קלייד איז פינצטערניש, אונזער וועג איז בלאַנזע-  
ניש.

וועכטער, אַ, וועכטער ! וואָס וועט זיין פון דער נאַכט ? פון  
דעם גלות ?

ענטפערט דער וועכטער: עס וועט קומען דער פרי-מאָרגן  
די נאַכט אויך ווייל נאָכן שענסטן לעבן קומט דער טויט... אָבער  
לעבן דאַרף זיין ווי אַ צירונג אויפן טויט, וואָס איז קעניג. נישט  
ווי אַ שמאַטע אויף אַ בעטלער!

דעם פעטערס ווערטער זענען געקומען ווי אויף אַ זון. זיי  
האַבן דערהויבן און אוועקגעטראָגן. בעה ער האָט געענדיקט האָבן  
זיך אַלע אידן געפילט נידריק קעגן זיין הויכקייט. זיין וואָרט  
איז געווען אַ פאַקל אין די הענט פון אַ בלינדן. קיינער האָט  
נישט געוואוסט וואָס צו טאָן דערמיט... אָבער אַלע האָבן געפילט,  
אַז ס'איז ליכטיקער און בעסער געוואָרן...  
אָבער איידער דער פעטער איז פאַרטיק געוואָרן מיט זיין  
גרויסער דרשה האָט עמיצער פון עולם זיך אָנגעבויגן מ'זאָל  
זיין קאָפּ נישט זען און אַ געשריי געטאָן מיט אַ פאַלש קול:  
— מאַריאַשקאַ...

דער פעטער איז געוואָרן בלאָס פון אינטער דער הויט פון  
זיין פנים האָט אַרויסגעשפּריצט אַ קראַנקע ליכטיקייט, וואָס האָט  
דערשראָקן... זיינע אויגן זענען געווען פיל מיט גאָר דעם צער  
פון דער וועלט און בטור מיט ליפן. וואָס רירן זיך קיים אָן  
אינס ס'אַנדערע האָט ער געזאָגט:  
— פאַרגיב זיי גאָט... זיי ווייסן נישט...

דער פעטער איציק האָט זיך אָנגעשפּאַרט מיט ביידע הענט  
אויפן שלחן, דער טליח איבער זיינע אַקסלען האָט געציטערט...  
נאָכן דאַונען האָט מען געטיילט לעקאָך און בראַנפן, דער  
פעטער אליין האָט געטרונקען אַ היבש ביסל, ביז ער איז געוואָרן  
שיכורלעך, דעמאָלט האָט ער גענומען זידלען אַלע אידן און  
שרייען אויף דייטש: „נאָך ציון, איר שוויין-קערלעך! און  
ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויף יודל דעם שמש און אים  
געוואָלט שיעור דערהרגענען דערפאַר וואָס ער שמעקט טאַבעקע.  
מ'האַט אים קיים אָפּגעראַטעוועט, דעם שמש. דעם פעטער האָט  
מען אָפּגעפירט אַהיים, אונטער די אַרעמס יי שמחת-תורה...  
איך האָב נאָכגעטראָגען דעם פעטערס זיידענעם אויבער-  
מאַנטל אין זיין טליח-אין-תפילין - אין די בושא האָט זיך

אָנגעטאָן אויף מיר, און די קרוין האָט זיך אָפגעטאָן פון מיר...  
מיין פעטער איז געווען אַ געפאלענער נביא - און איך האָב  
אים נאָך מער ליב געהאַט... מיט אַ וויינענדיק און פאַרשעמט  
האַרץ...

## דירעקטאר מערינאדי

דער גרויסער (איצט קראנקער) דירעקטאר מערינאדי - איז פון הייוון ארויפגעוואקסן. דאָס מזל האָט אים אַ שפּיל געטאָן. איינס, צוויי, דריי: פּיצל, גרויס, ריזיק!

און ווען פּיצל ווערט גרויס איבערנאַכט, איז קיין שיעור נישטאָ וווּ דאָס זאָל אויפהערן. די הימלען פאַרשטעלן אים דעם וועג. די ערד דאַרף אים קושן די פּיס דערפאַר, וואָס ער טוט איר אָן דעם פּבּוד און גייט אויף איר.

מערינאדי האָט אַמאָל געהייסן חנינטשע. ער איז געווען אַן אָרעם, רירעוודיק אינגל, מיט השגות אַריבערצושפּרינגען און אַפּצונאַרן.

ווען חנינטשע איז נאָך געווען אַ ברעקל, אַזוי-די-גרויס, פלעגט ער שוין אַפּנאַרן דער מאַמען און פלעגט איר דערציילן, אז ער האָט בויכווייטיק, ווען ער האָט אינגאַנצן קיין ווייטיק נישט געהאַט, אָדער גאָר געהאַט קאָפּווייטיק. חנינטשע האָט געוואָלט אַריבערשפּרינגען מיט אַמאָל, נישט געוואָלט זיך לערנען שפּרינגען, נאָר קומען און אַ שפּרונג טאָן און אַריבער!

חנינטשע איז געווען אַ געזונטער יונג, אַ „לעפּאַק“. ווינרן האָט זיך אויף אים פאַרהיילט אויף גיך, ווי אויף אַ הינט. ווי מ'האַט אים אַ ריר געטאָן. איז אים געגאַנגען בלוט פּין דער נאָז. - געהאַט צופּיל בלוט הפנים. פאַטשט אים אין הינטן. גייט אים בלוט פון דער נאָז. גיט אים אַ שטאָך אין אַ פינגער, - גייט אים בלוט פון דער נאָז...

חנינטשע איז נאָז און - בלוט..

דאָס בלוט גייט אַפּ. דאָס בלוט קימט צו. חנינטשען שאַרט עס נישט. ער ווערט נישט שוואַכער. ער ווערט נישט פּלאַסער - ער איז איינער און אַ גאַנצער, נישט פּין אַנדערע אַפּגעשניטן. נישט צו אַנדערע צובאַהעפט.

פאראן מענטשן, וואָס זענען אַ סך, זיי בייטן זיך אַלע  
זוילע, ווערן אַנדערע, פרעמדע - האָבן אַ סך נשמות אין זיך.  
זענען צעבונדענע אַרגאַניזאַציעס, קאַמפּליצירטע, אומרויקע,  
נישט-מיט-זיך-אַליין-ווּינענדיקע שטיקלעך פייער פון פאַלנדיקע  
שטערן. פאַר יענע איז שווער צו דערגיין צו עפעס, ווייל זיי  
קאַנען זיך קיינמאָל נישט צונויפּרעדן מיט זייער איך-אַרגאַני-  
זאַציע, און באַשטימען אַקוראַט וואָס זיי ווילן...

די אַנדערע זענען איינציקע, גאַנצע, גלייכע - זיי שלעפּן  
קיינעם מיט זיך נישט, אַ חוץ דאָס ביסל איכיום, וואָס איז אַן-  
געבלאָזן און גרינג און ליידיק.

חנינטשי איז אויפגעצויגן געוואָרן אויף דער ניו-יאָרקער  
איסט-סייד. זיין טאַטע האָט געהאַט אַ קעלער פון זויער-וואַרג און  
די מאַמע האָט געהאַט אַ פּרנסה-נאָז, וואָס האָט דערשמעקט  
אַ טראָפּן פּרנסה אויף מילדן ווייט...

חנינטשי האָט אין דרויסן געהייסן דושימי. דושימי איז  
געווען אַ קינד פון דער „אַרעמער איסט-סייד“, אָבער זיין וועג  
האַט געפירט - צו בראָדוויי-צו. „גיי אַביסל אויף בראָדוויי“,  
פלעגט אים דער טאַטע טרייבן ווען ער (דושימי) האָט געהאַט  
ליידיקע צייט, קוק זיך אַרום דאָרטן... לערן זיך אויס זיין  
אַ בראָדווייאַרשטשיק!...

דער טאַטע, דער זויערוואַרג-הענדלער, האָט זיך אַליין  
געמאַכט דאָס וואָרט בראָדווייאַרשטשיק, און האָט גאָר אַנגעקוואַלן  
פון דעם וואָרט... מיין זון וועט זיין אַ בראָדווייאַרשטשיק -  
נישט קיין קלינטאַנשטשיק... פלעגט ער זאָגן צו די קונים, בעת  
זיי האָבן פאַרוכט די זויערע אוגערקעלעך פון די הילצערנע  
לעפלען אַרויס - „מיין דזשימדזשיק וועט זיין אַ בראָדווייאַרניק -  
הלוואי פון מיין מויל, אין - דריי גרייצער אַ זויער אוגערקעלע,  
זוויבער, זיס ווי צוקער!

חנינטשעס טאַטע האָט נישט געהאַט קיין סך לאַגיק. אָבער  
אַ היבש ביסל גרינג וויץ און חוזק... ער איז געווען אַ פריילע-  
כער און אַ רירעוודיקער. בלויז די הענט זענען ביי אים געווען  
זויער - פון ליגן אין ראָסל און אין „קריפּ“, אָבער דאָס



אין מען רעדט פון בראָדוויי, און - מ'האַט הנאה פון אָפּנאַרן דעם טאַטן...

אַז דזשימי ווערט עלטער, שליסט ער זיך אָן אין אַ „גענג“ - אַ באַנדע, וואָס רופט זיך די „זיבן שפיצן“. - דזשימי איז אַ שטאַרקער און אַ פלינקער. אַ ווויזן דעם קאָן ער רירן מיט די לעפּלעך פון די אויערן, ווען ער וויל נאָר, און זייער ווייניק, אפילו פון די געראַטענע אידישע קינדער אויף „קלינטאָן סטריט“ קאַנען דאָס.

דזשימי ווערט אַ פירער, אָבער פירן וויל ער נישט... ערשטנס, האָט ער פיינט געפאַר. צווייטנס, וויל ער אָפּנאַרן, אַריבערשפּרינגען. נעמט ער געלט ביי זיין „גענג“ און שטעלט אָן אַנדערע, וואָס שטעלן איין די קעפּ מיט די פלייצעס, פאַר אַ קליינעם טייל פון דעם געלט וואָס ער קריגט, און דזשימי אַליין זיצט און טראַכט און ברעכט זיך דעם קאַפּ, ווי אַזוי נישט צו לערנען זיך שפּרינגען און פונדעסטוועגן אַריבערשפּרינגען...

דערווייל איז זומער. דזשימי איז איצט אין גאַס. ער פירט אַ פערד פון אַ שטאַל אין קלינטאָן סטריט... טראַגט אים נאָך דעם עק און קלאַפט אין אַ בלעך, און טרובעט אויף די ליפּן, און ווינקט צום פאַליסמאַן און באַגריסט די פייערלייט ווען ער גייט פאַרביי זייער סטאַנציע, און קערט איבער אַ פעסל מיט בוריקעס אין גאַנג און - שטעלט אונטער אַ פוס אַ אידן, וואָס לויפט כאַפּן די „קאַר“, און אַז אַ באַקאַנטער גייט פאַרביי און פרעגט: „דזשימי וואָס טוסטו? ענטפערט ער: „איך? איך טו? וואָס טו איך דען? און אַז דער באַקאַנטער דרייט זיך אַוועק אַביסל - וואַרפט ער אים נאָך אַ שטיין, אָדער אַ ביסל מיסט... און לאַכט און - לאָזט נישט אָפּ דעם פערדס עק!

וועמענס דאָס פערד איז - ווייסט קיינער נישט... סיידין ער - ווי הייסט ער?... אָבער ס'געזען ערלויבט נישט צו דער-מאַנען קיין נעמען!

דזשימי וואַקסט זייער פראַסט. אָבער די פראַסטקייט איז פון אַ באַזונדער קוואַליטעט. עס איז ווי די כינעזישע ציבעלע, וואָס האָט אין זיך אַ בלום! קיין ערד - דאַרף זי נישט, קיין



פעסטן שטאם דארף זי נישט - נאָר אַביסל וואַסער אין אַ שיסעלע,  
 און וואַסער ס'איז ביסל קלימאַט!  
 היינט קאָן זיך דער גרויסער, איידעלער, קראַנקלעכער  
 טעאַטער-דירעקטאָר מערינאָדי קוים דערמאָנען, ווי אַזוי דאָס איז  
 געוואָרן. אפשר האָט ער זיך אויסגעלערנט שפּילן טעאַטער דורכ-  
 דעם, וואָס ער האָט געהאַט אַ נאַטירלעכע נייגונג צו זאָגן ליגן,  
 זיך פאַרשטעלן, אָנטאָן זיך אַלע מאָל אַן אַנדער פנים?  
 היינט איז מערינאָדי - מערינאָדי. ביי אים אין גאַרדעראַב  
 הענגען קרענץ און עס שטייען בלומען, און עס זענען איינגעראַמט  
 ווינשעוואַניעס אויף פאַרמעט און באַגריסונגען אויף לענטעס...  
 אויף מערינאָדין אַליין רוט די שכינה. ער איז אַ דיגניפּיצירטער,  
 שיינער מאַן, מיט שטילע מאַניערן, מיט אַ סך באַהאַלטענע שמייכל-  
 לען אין זיך - מיט אַ טיפּער איבערצייגונג, אַז קיין העכערס פון  
 אים איז נישטאָ, און קיין קליגערס אַוודאי נישט...  
 מערינאָדי האָט אָנגעהויבן ווי אַ קליין אַקטיאָר, מיט אַ גוי-  
 שער וואָדעוויל-טרופּע. ער האָט געשפּילט אַ אידן, און אָפּגענאַרט  
 אי דעם עולם, וואָס האָט געמיינט, אַז ער איז אַ גוי, וואָס  
 שפּילט אַ איד (ער האָט זיך גערופן אויפן אַפּיש: „מקפּאָדען“)  
 און דעם אידישן דירעקטאָר פון יענער טרופּע האָט ער אָפּגענאַרט  
 דערמיט, וואָס ער האָט אים פאַרטרויט בסוד, אַז ער איז אַ איד,  
 אָבער מיט אַזאַ טאָן, אַז יענער זאָל מיינען, אַז ער איז אַ גוי,  
 וואָס וויל זיך איינזיסענען צו אים מיט זיין אידישקייט...  
 מערינאָדי האָט נישט געהאַט קיין דרך-ארץ פאַר דער בינע,  
 פאַר דעם עולם - פאַר קיינעם נישט. איז אים אָנגעקומען זייער  
 גרינג צו „מאַכן קאָמעדיע“. ער האָט נישט באַדאַרפט שפּילן -  
 ער איז שטענדיק געווען נאַטירלעך - פּאַלש... אין לעבן  
 ווי אויף דער בינע איז ער תמיד געווען נישט ער - נאָר  
 עמיצער אַנדערש!  
 די קריטיק האָט אין מערינאָדין דערטאַפט אַן אוצר. אַ גוי-  
 בוירענער שוישפּילער! אַן אמתער ליגנער... אַן אָפּנאַרער, וואָס  
 נאַרט נישט אַפּ, אַז ער נאַרט אַפּ...  
 און די קריטיקער זענען חניטשען נאָכגעגאַנגען פון היינט

און געפויקט און געבלאָזן. און - כמעט נאָכגעטראָגן אים די  
שלעפּ, ווי מערינאָדי אַליין האָט אַמאָל נאָכגעטראָגן דעם עק פון  
זיין קלינטאָן סטריטער פּערד...  
שפּעטער האָט מערינאָדי זיך אַליין גענומען אין די הענט  
אַריין און געזאָגט צו זיך :

- הער נאָר דו... דו מוזט ווערן אַ גרויסער מענטש -  
אַ פּאַרגעמער מענטש... אַ וועלט-באַרימטער מענטש...

דאָס האָט זיך מערינאָדי אַליין אַזוי אָפּגענאַרט, אָבער ער  
האָט געהאַט דעם כּח אָפּצונאַרן אפילו זיך אַליין. ער איז געווען  
אַ שווישפּילער - אפילו מיט זיך אַליין... אפילו זיין אייגענער  
נשמה האָט ער דעם אמת נישט פאַרטרויט, אַז דאָס גאַנצע  
טעאַטער איז אַ שווינדל, אַן אָפּנאַרעריי. וואָס ווערט גרינגער  
דורכדעם, וואָס מ'שרעקט איבער די מענטשן נאָך איידער זיי  
קומען זיך לאָזן אָפּנאַרן...  
מערינאָדי ווייסט פון אַ געשיכטע, ווי אַזוי אַ באַרימטער

טעאַטער-קריטיקער, וואָס האָט געשריבן עטלעכע אַרטיקלען מיט  
לויבגעזאַנגען צו אַ געוויסן שווישפּילער מיטן נאָמען מאַרזאַני, (ער  
האָט געשפּילט אין איטאַליעניש, און דער קריטיקירער האָט אַ וואָרט  
נישט פאַרשטאַנען). ווי אַזוי דער זעלבער קריטיקער האָט נישט  
געוויסט, אַז מאַרזאַני איז אַ טויבער און מוז זיך נאָענט צובויגן  
צום סופּליאַר, און האָט דעריבער אַלץ געלויבט מאַרזאַניס נייע  
מעטאָדע פון שפּילן מיט אַן אָנגעפויגענעם קאַפּ, גלייך ווי ער  
וואָלט גערעדט נישט צום פּובליקום, נאָר צו דער ערד...

מערינאָדי איז וועלט-קלוג, טעאַטער-קלוג. ער ווייסט, אַז  
שווער איז נאָר צו בעטן דאָס וואָס עס קומט, אָבער צו פּאָדערן  
דאָס וואָס עס קומט נישט איז גרינג.

אויך ווייסט מערינאָדי, אַז קונסט איז גאָר עפעס אַנדערש  
ווי דאָס. אַ קונסט איז נישט אַוועקשאַפן זיך אַליין, נאָר זיך אַליין  
זיך צו באַשאַפן. קונסט איז פּערזענלעכקייט - און ווי  
קאָן אַ שווישפּילער זיין אַ קינסטלער ווען זיין גאַנצע חכמה פאַ-  
שטייט אין נישט זיין קיינער-נישט?... קונסט הייסט זיך אַליין

דעם בויך אויפשניידן - שוישפיל הייסט : וויזן א שיינעם בויך.  
וואָס האָט דאָס צו טאָן מיט קונסט ?  
מערינאָדי האָט פלינק צעעפנט די טירלעך פון דעם עג-  
שמיןקטן, קדשי קדשים, שטילערהייט אַריינגעשפיגן, און זיך  
געגעבן אַ שבועה, אַז - קיינער וועט נישט וויסן דאָפון - אפילו  
ער אַליין אויך נישט...

דעריבער איז מערינאָדי דיגניפירט און חסידיש-איידל  
און רעדט שטילערהייט ווי מיט אַ זיפן. און די ברייטע גאָלדע-  
כער זיינע זענען ווי שפיאָנען, וואָס הערן זיך אונטער. אין דער  
היים ביינאָכט, רעכנט מען איבער די באַנקביכלעך, מ'גייט אַריין  
אין באַד-צימער און מ'קוקט איבער די שפיצלעך פון די גומענע,  
רויטע זאַכן, וואָס הענגען דאָרטן. מען שפילט זיך אַביסל מיטן  
געוואָסטענישן מיידל - וואָס גיט זיך אים לשם רעליגיע, לשם  
גלויבן אין זיין קונסט, מ'רעדט צו איר גראָבע רייד, מ'פאַרשוועכט  
זי - און מ'הייסט איר קומען מאָרגן איבערשרייבן אַ ראָלע אויף  
אַ שרייב-מאַשין אָן געצאָלטס, פאַרשטייט זיך, ווייל אונזער גרוי-  
סער קינסטלער האָט פיינט פראַסטיטוציע...

## דער פעטער קומט צוריק

דער פעטער איציק איז אוועקגעפארן ערגעץ און האָט זיך געזאָמט אפשר אַ יאָר.

אַז ער איז אַהיים געקומען האָט ער געברענגט אַ ניי רענצל פון גוטן, ברויגעם לעדער. מיט שיב-שלעסלעך און רימענדלעך, אַ נייעם הוט מיט זייער ברייטע קריסעס און מיט אַ שמאַל בענדל. אַ נייעם שטעקן מיט אַ הענטל, וואָס מ'קאָן עס אַרָפּנעמען און עס נוצן פאַר אַ ציגאַרן-שפיץ און – אַ ניי ווייב. די דאַמע, אַ טונקל-בלאַסע, ווי פון עלפאַנטביין, איז געווען אָנגעטאָן שטייף און דין, האָט געטראָגן אַ שטייפן רייטער-הוט, אַ קריסקע פון שיינע שפיצן ביים האַלז, אויבן. זייער הויכע, אויפגעפוישטע אַרעמס אונטער זייער שמאַלע אַרבל, וואָס האָבן קוים אַרויסגעלאָזט אַ מיידלש הענטל, מיט פיינע פינגער און געפוצטע בעגל... און אַ זון-שירעם.

פאַרפאַרן איז ער פאַרפאַרן מיט אַ פּיאַקערל, אָפּגעלאָדן די רענצלעך מיט די אַלע זאַכן, געהאַלפן דער דאַמע אראַפּ-טרעטן ס'שאַקלדיקע טרעפל פֿונם פּיאַקערל – זי כמעט אויפגע-הויבן אויף די הענט און איר געקוקט אין די אויגן אַריין מיט ליבשאַפֿט וואָס האָט קיין סוף און קיין גרעניץ נישט. אין דרויסן האָט שוין עטלעכע טעג געקאַפּעט אַרעגן. אין שטעטל איז געשטאַנען אַ ווייס בלאַטקעלע, וואָס אַז מ'האַט עס לאַנג געטראָגן אויף די שייך האָט עס פֿאַרשטיינערט די לעדער. (אַ סך באַלעבאַטיים זענען כמעט אַרומגעגאַנגען מיט „שטיינערנע“ שטיוול).

דאָס דאַמעלע האָט צעעפֿנט דעם לימענע-פאַרביקן זון-שירם, געזוכט אַ שטעזשקעלע, נישט געוויסט וואָס צו טאָן מיט

זיך, גוטמוטיק געשמייכלט צום פֿעטער. עפעס געזאָגט אויף  
הויכן דייטש וועגן דעם רעגן וואָס טוט רעגנען, און ווער ווייסט  
ווי לאַנג עס וועט נאָך אזוי רעגנען...

דער פֿעטער האָט צוגעהאַלטן דעם נייעם הוט מיט אַ האַנט,  
אויפֿגעהויבן דעם קאָפּ צום זייער-נישט-קיין-לייטישן הימל  
און געזאָגט:

— כ'מיין אַז ביז מיטוואָך אינדערפֿרי... וועט זיך אפשר  
אויסלייטערן. גענומען דעם שטעקן און אים אַריינגעשטעקט  
צוערשט אין דער בלאַטע, ווי אַ שיפֿס-קאָפיטאָן, אַ שטייגער,  
וואָלט געפרופֿט די טיפֿקייט פֿונם וואַסער, וווּ זיין שיף איז  
פֿאַרהאַלטן... אַ קוק געטאָן אויפֿן מעטאַלענעם „פֿיסל“, אַ זיפֿן  
געטאָן און געזאָגט:

— ס'וועט זיין רעכט!

דער פֿיאָקערניק האָט געטראָגן די רענצלעך, און די  
פֿאַפֿירענע קעסטלעך. דאָס דאַמעלע האָט געטראָגן דעם לימענע-  
פֿאַרביקן זון-שירם, און אונטערגעהאַלטן אַ ברעג פֿון איר לאַנגן  
קלייד... דער פֿעטער האָט געטראָגן דעם שטעקן, געמאַסטן די  
בלאַטע און אַרונטערגעשמייכלט צום דאַמעלע הינטערן שירם  
אַרונטער...

אין פֿעטערס שטוב איז איצט געווען קאַלט און טוכלע.  
די בלומען-וואַזאָנקעס האָט ער געהאַט אַוועקגעגיבן צום דייטשן  
שכן, ער זאָל אַכטונג געבן אויף זיי. ס'שטייגל פֿון דעם  
קאַנאַריקל איז געווען איבערגעדעקט מיט אַ ציכל און דאָס  
פֿייגעלע איז נישט געווען. דער קוימען פֿונם סאַמאָואַר איז  
געשטאַנען אויף משקולת גרייט אַראָפֿצופֿאַלן ביים ערשטן  
קלאָפּ, מיט דער טיר... עס האָט נישט געשמעקט קיין געברענטע  
קאַווע, עס האָט נישט געשמעקט קיין פֿאַרבאָטענע השכלה,  
נאָר אַסיען-רעגן, בלאַטע, פֿאַרלויבנקייט...

— אַך, ווי נעט! — האָט געזאָגט דאָס דאַמעלע, ווי  
אַ הייליקע, און גאָט מעג איר מוחל זיין פֿאַר דעם ליגן...  
— ס'עט שענער ווערן! — האָט געזאָגט דער פֿעטער...

מ'עט נאָר אונטערהייצן און אַריינגעמען ס'פייגעלע מיטן  
קאַניכען און אויפֿשטעלן דעם סאַמאָואַר.

— מיר האָבן אַ קאַניכען אויך? — האָט דאָס דאַמעלע שוין  
געזעט בלשון „מיר“.

— געוויס...

— ווי נעט!

ביידע זענען געבליבן שטיין איינס קעגן ס'אַנדערע און  
זיך צעלאַכט.

— נאָך רויס — ירושלים! ... — האָט געזאָגט דער פֿעטער  
אויף זיין איידעלן לשון...

— דאָ איז נישט אַזוי שלעכט! — האָט געזאָגט דאָס  
דאַמעלע — קיין געפּגרטע הינט אין די גאַסן זעט מען נישט...

— וואַרט אויס ביז ס'וועט צוטריקענען!

— ווי נעט. כאַ-כאַ!

(דאָס דאַמעלע האָט געלאַכט מיט נאַסע אויגן).

איך האָב געהאַלטן דעם פֿעטער מאַכן אַביסל אַרדנונג,  
צונויפגעבונדן דעם האַלב-צעפּאַלענעם ריטער-בעזים מיט  
אַ שפּיגאַטל, אויסגעקערט די שטוב — נאָכדעם ווי איך האָב  
צוערשט באַשפּריצט דעם דיל מיט וואַסער פֿון בלעכענעם  
שפּריץ-קענדל. (אַזוי האָט מיך דער פֿעטער געלערנט דאַרף מען  
טאָן, צוליב דעם, אַז די באַצילן זאָלן זיך נישט צעטראָגן אין  
דערלופטן). דער פֿעטער אַליין האָט דערווייל אָנגעלייגט אַ פייער  
פון האַלץ... און אַז ס'איז געוואָרן אַביסל וואַרעמער, און די  
לאַנגווייל האָט גענומען באַהאַלטן דעם קאַפּ הינטערן בעט  
אַרונטער, האָט זיך דער פֿעטער דערמאַנט און געזאָגט:

— דאָס איז מיין נעפע... אַ טייערער בחור... ער לייגט

שוין —

דער פֿעטער האָט הפּנים געוואַלט זאָגן, אַז איך לייג  
שוין תּפּילין. האָט זיך אַבער אודאי דערמאַנט, אַז זי וועט  
אפשר נישט פאַרשטיין וואָס דאָס איז, דעריבער האָט ער  
פאַרקירעוועט און געענדיקט:

- ער לייגט שוין געלט אין שפּאָר-קאַסע... אַ פּראַק-  
 טישער יונג!  
 - ווי שעהן! - האָט געזאָגט דאָס דאַמעלע - און דער  
 „שעהן“ האָט ביי איר געהאַט אַלע זיבן חנען און אַלע טויזנט  
 טעמים פון דער וועלט...  
 - וועסט מיך רופֿן טאַנטע, - האָט געזאָגט דאָס דאַמעלע, -  
 נישט וואָהר?  
 איך האָב מיך פאַרשעמט און רויט געוואָרן און גענומען  
 בלאָזן אויפן ברענענדיקן האַלץ...  
 - שפּיל זיך ניט מיטן פייער, איכל עס שוין אַליין  
 טאָן! - האָט געזאָגט דער פֿעטער, - און זיי נישט קיין  
 שעמעוודיקער. גיי צו דער טאַנטע און גיב איר די האַנט  
 און זאָג איר: סערוויס...  
 איך האָב געזאָגט סערוויס און דערלאַנגט אַ האַנט און  
 געשטאַמלט מיט אַלע אברים...  
 - טאַן -  
 אין דרויסן איז געגאַנגען אַ רעגן און ס'איז געווען  
 הערבסט...

## מיין טאנטע אנדרעא

מיין נייע טאנטע האָט געהייסן אנדרעא און איז געווען  
גוט אויס דער נאָטור...

דאָס קליינע שטעטל אונזערס איז אויף איר געלעגן אַזוי  
ענג ווי איר טוניקל... אָבער אנדרעא האָט געשמייכלט ווי סע  
שמייכלט דער געפאָנגענער, וואָס ס'איז אים באַשערט כאַטש  
די צען שפּאַן אין הויף פון זיין תּפּיסה.

איצט האָט שוין אין פֿעטערס שטוב ווידער געשמעקט  
קאַווע. ס'פּויגעלע האָט ווידער אַ זינג געטאָן, דאָס קאַניכען האָט  
אויך עפּטער געהאַט עפעס צו זאָגן. אָבער אינדרויסן איז געווען  
הערבסט, די וועלט איז געווען צעווייקט און נודנע...

און וויינען האָט מען געקאָנט, ווען מ'האַט געזען ווי די  
איידעלע אנדרעא זוכט אין אַלע זייטן עפעס אַ שטעזשקע, איידער  
זי באַשליסט אַוועקצושטעלן איר קליין פּיסל, מיט דעם טייערן  
שיכל, און ווי עס געדויערט איר אַפּשר אַ שעה, ביז וואַנעט זי  
קומט צוריק פֿונם מאַרק, וווּ זי „קויפֿט איין“, און ווי די פּלייצע  
פֿון איר ענג. שוואַרץ יאַקל איז שטענדיק פֿול מיט קאַלך –  
פֿון דעם וואָס זי האַלט זיך שטענדיק לעבן די ווענט, און  
אונטער די דעכלעך – וווּ די ערד איז נישט אַזוי בלאַטיק.

וואָס טוט דאָ אנדרעאָ?

וואָס טוט דאָ די שיינע, די פֿרעמדע, די ווייטע?

איז זי דאָס ליכט וואָס דאָס מזל שיקט צו אַלע פֿאַר-

בלאָנדזשעטע?

איז זי דאָס פייער וואָס גיט אַ צייכן אַז אַשיף טרינקט זיך?  
דער פעטער האָט ליב זיין אנדרעאָ – אפּשר נישט ווינציקער,  
ווי ער האָט ליב געהאַט יענע דאָרטן, וועמענס נאָמען אויף



דער מצבה ער האָט גענלעט, ווי מ'גלעט אַ געליבט פנים, אָדער  
אַ האַנט...

אַנדערע, אַנדערע...

אויף וועלכן שטיין וועט דיין מזל דיך פאַרשרייבן?  
און איז כאָטש באַשערט אַ געליבטע האַנט זאָל גלעטן  
דיין נאָמען אויפן שטיין?

## פלָאַרענס קאַלי

אין „ווילעדזש“ זענען פאַראַן קולטן אַלערליי - אַ צייטפאַר-  
טרייב פאַר אַ לעבן וואָס ווערט אַזוי מוטנע אין די טוכלע, איבער-  
געבויטע, אַלטע הייזער. אַן אָנשטעל - צו פאַרשטעלען די אַנ-  
דערע אָנשטעלן - די ערגערע, די מיאוסערע.  
איך קען אַ מיאוס-געבוירענעם מענטש - אַ שריפט-שטע-  
לער - וואָס האָט אַן איידעלען זין פאַר שיינקייט און צירליכ-  
קייט, פונדעסטוועגן טראָגט ער שטענדיק שרייענדיק-שלעכטע  
קליידער, האָט מיאוסלעכע מאַנירן, עסט מיט די הוילע הענט,  
כאַפט ביי יענעם פון טעלער, גנבעט אַ גראָשן פון אַ קינד און  
דאָס טוט ער אַלץ דערפאַר ווייל ער וויל מיט זיינע מיאוסע  
טואונגען אָפציען די אויפמערקזאַמקייט פון זיין אמתער מיאוס-  
קייט, ס'איז ווי אַ קלוג מיאוס מיידל אויף אַ מאַסקאַראַד, וואָס  
טוט זיך אומיסנע אָן די מיאוסטע מאַסקע, כדי מ'זאָל מיינען,  
אַז זי איז אַ שיינע...

פלָאַרענס קאַלי איז אַ איבערגעלעבטע, אויסגעלעבטע, אַלע  
פאַרגעניגנס דורכגעאַנגען. אין די יונגע יאָרן איז זי געווען  
אַ גרויסע שיינקייט - פון אַלעמען באַגערט, פון קיינעם-נישט  
צוריק געהאַלטן, - אַ מענטש, אָן שים געוויכטיקן אינהאַלט, אָן  
אומ-עטישע, אָן אַ פאַנטאַזיע, וואָס זאָל קענען מאַלן די שרעק  
פון ליידיקייט, פון אומגענוצטקייט, אויסגעברענטקייט - האָט  
פלָאַרענס קאַלי זיך געגעבן כמעט צו יעדן, ביי יעדער געלעגנ-  
הייט, ס'איז ביי איר געוואָרן אַ קאַפּרי צוערשט צו דערגרייכן  
די צאָל 25, דערנאָך 50, דערנאָך 75, דערנאָך 100.  
נאָך אַ משוגענער, טשאַדיקער נאַכט - ווי פון אַ סך צאַנ-  
קענדיקע ליכט, וואָס ברענען איינס אויפסאַנדערע אין אַ הויפּן -  
פלעגט פלָאַרענס קאַלי פאַנאַנדערשפּרייטן אַ דופט פון „לייסאַל“

זיך וואָשן און אָנטאָן די גוטע זיידענע אונטערקליידער, זיך באַניסן מיט אַן אויסלענדישן, פיינעם פאַרפום, זיך אַריינקוקן אין די מידע אויגן, ווי זי וואָלט דאָרט געזוכט אַ סימן פון חרטה, אָדער זינדיקייט, און נישט געפינען. זיך ווייזן אַ שיינע צונג, שמייכלעך צו דער שיינער, הויכער פלאָרענס אין שפיגל אַריין און דער נאָך אַרויס נעמען ס'נאָטיץ-ביכעלע און פאַר-שרייבן : 63,62,61...

מ'וויסט דען ? אפשר איז פאַרט דאָס גרעסטע גליק דאָס אָפּוואַגן זיך, דאָס קניען פאַר דעם קוואַל און בלויו באַנעצן די ליפן ? ראַטן דאָך קלוגע דאָקטוירים, אַז מ'זאָג אויפהערן צו עסן אַ קליין ביסעלע איידער מ'הערט אויף צו זיין אינגאַנצן הונגעריק... - פּדי מ'זאָג נישט אויפעסן דעם אָפעטיט אויך ! ביי אַ סך מענטשן אָבער איז די פרייד און דאָס גליק - נישט קיין ברויט-מיט-פוטער, נאָר : וועלשענע ניס, אָדער וויינ-טרויבן. שווער אויפצוהערן צו עסן, ווען דער טעלער מיט פרוכט שטייט לעבן דער האַנט...

פלאָרענס קאָלי זיצט ביי זיך אין סטודיאָ - זיצט, ווי דער שטייגער איז פון די „ווילעדזשער“ - אויף אַ קישעלע אויפן דיל לעבן איר - אויך אויפן דיל - איז אַ פייגעלע אין אַ שטייגל, און אַ גרויסע ליאַלקע, מיט אַ פאַרמאַטערט פנים, ווי ביי אַ שטאַרבן-דיקן קלאָון. די פופע טראָגט לאַנגע הויזן פון וויין-קאָלירטן אַטלעס, פון וואַנעט עס שטעקן אַרויס פיס מיט שיך. זי האָט אויך הענט-מיט פינגער, וואָס נעמען זיך צענויף ווי לעבעדיקע, און מ'קען זיי אַריינפליכטן איינס אינסאַנדערע : פאַרצווייפלעטע הענט פון אַ טויטער ליאַלקע, פון אַן אויסגעשטאַפטן פיעראָ...

פלאָרענס קאָליס לעצטער געליבטער איז געווען אַ הינדו. ער האָט געהאַט אַ שטעלע אַלס לערער פון הינדוסטאַנישע פאָלקלאָר. נאָך אַלע עקזאָטישע און פרעמד-לענדישע ליבעס (מיט טרעמפס, ציגיינער, כינעזער און אידן) האָט פלאָרענס זיך אָנגע-כאַפט אָן דעם הינדו, זיך געפּוצט מיט אים, זיך שטילערהייט געגרויסט מיט דעם, וואָס זי וועט איצט קענען פאַרשרייבן אין איר ביכעלע : „94, הינדו“.

דער אינדיער איז געווען א שטילער, גוטער, פארבענקטער  
מאן, און דאָס ווייסע מיידל האָט אים אויסגעזען ווי אַ הייליקע.  
פלאַרענס קאָלי האָט געהאַט אַ גוטן געשמאַק אין קליידן זיך,  
האַט אויך געוויסט, ווי אַזוי צו צופאַסן די פאַרבן פון אירע  
קליידער צו די מענטשן וואָס זי האָט ליב געהאַט. איצט  
האַט זי זיך געקליידט אינדיש, גרינג-פלאַטערדיק, ווייס און אָן  
שמינק אויפן פנים. נאָר די ליפן האָט זי געפיטן מיט די איי-  
גענע ציין, ביז זי האָט באַקומען דאָס הייסע רויט, וואָס האָט  
אונטערגעשטראַכן די דיגע, פערלמוטערנע וויסקייט פון איר  
פנים.

דער אינדיער האָט זי שטאַרק ליב געהאַט. זי איז פאַר  
אים געווען: אינדיען. דורך אירע ברונעטע אויגן איז אים געווען  
לייכטער זיך אַריבערצוטראַכטן ביז אינדיען. אירע גוטע הענט  
זענען געווען ווי וויעסלעס, וואָס מ'קען מיט זיי זיך שיפן איבערן  
גאַנגעס...

פלאַרענס קאָלי האָט זיך געזעטיקט און - פאַרצייכנט. די  
ציפערן זענען געגאַנגען אַרויפצו, אָבער איר אַפעטיט איז געגאַנגן-  
גען אַראָפּצו, געוואָרן קליין, אויסגעצערט...

דער אינדיער איז געווען אַ דענקער, אַ פילאָזאָף. האָט ביכער  
געשריבן - אָבער איצט איז זיין גאַנץ לעבן געווען אַ בוך צו  
איר... אַ בוך וואָס האָט געדינט פאַר אַ בענקעלע, וווּ זי האָט  
אַרויפגעשטעלט איר קאַפּריזנעס פּוס און אים ערלייבט צו פאַר-  
שנירן איר שוך...

דער אינדיער איז אַוועק און געשטאַרבן.  
פלאַרענס קאָלי האָט זיך געריבן די אויגן צו וויינען, האָט  
זיי גענעצט מיט שפייעכץ, זיי זאָלן אויסזען פייכט... האָט צונויפן-  
גערופן פריינט און באַקאַנטע און געזאָגט:  
- לאַמיר שווייגען אַ 15 מינוט, צו ערע פון זיין אַנגע-  
דענק!

אַלע האָבן זיך צעזעצט אויפן דיל אַרום אַן אַנגעצונדן ליכט  
אין אַ בראַנזענעם לייכטער, און מ'האַט אַראָפּגעלאָזט די קעפּ און  
געשוויגן.

דאָס שווייגן איז געווען שווער אין פאָלש. און אַ טייל פון די „אבלים“ האָבן געפילט זיך צעבראָכן פון דעם גאַנצן טעאַטער-שפּיל, פון דעם גאַנצן לעבן וואָס איז אַזוי עלנד – אַז מער ווי טעאַטער קען מען נישט שפּילן, סיי אין גוטע מינוטן, סיי, באַ-היט גאָט, אין שלעכטע...

אין דערזעלבער נאַכט דאָט פּלאָרענס קאָלי פאַרשריבן 98 – רומענישער איד...

איצט איז פּלאָרענס קאָלי אַ „קולטיסטין“ און אַ גלויביקע. זי פּראָוועט אַלערליי צערעמאָניעס מיט אָנגעצונדענע ליכט אין מיט טרויער און מיט פאַסטן. גייט אום באַרוועס, מיט אַ הויל קליידל אויפן לייב און אַ מאַנסבילש העמד, און די האָר זענען ביי איר געשוירן אַזוי קורץ ווי ביי אַ מאַן...

צו פּלאָרענסן קומט מען שווייגן.

ביי איר איז אַן אָפענע טיר. אַ ברענענדיק ליכט אין פענ-צטער איז אַ צייכן, אַז זי איז אינדערהיים און מען מעג אַריינ-קומען און זיך אַוועקזעצן אויפן דיל און שווייגן, אָדער צופן די בלעטלעך פון בלומען, אָדער ברענען טאַפּאַק אין אַ בראָנזענער וויירויך-וואָזע (רויכערן מיטן מויל טאָר מען נישט)...

צו פּלאָרענס קאָלי קומען עלטערע, אָדער יונג-אַלט-געוואָ-רענע מיידלעך און לערנען זיך – ליבשאַפטקייט. מ'רעדט מיט די אָפענסטע ווערטער פון באַציאונגען. מען רימט זיך מיט פּערווערזע זאַכן. אָבער אין דעם אַלעמען איז דער אָטעם פון טרויער, פון מענטשלעכן אומגליק, אין אינאיינעם מיטן ווייוויך און מיט די ליכט און די צעריסענע בלומען-בלעטלעך איז דאָס – ווי דער שכל פון דעם גרויסן אומזין, וואָס פירט דאָס לעבן אונזערס...

צו פּלאָרענס קאָלי איז איצט אַריינגעקומען דער קריטיקער „ז“ און זיך פאַרטרויט אַז ער איז נאָך – אַ יונג-פרוי, אַזוי צו זאָגן, אַ נישט-באַרירטער...

פּלאָרענס קאָלי האָט אַרויסגענומען די רעכטע ברוסט פון העמד, אַ קוק געטאָן אויף איר, ווי אויף אַ טויב, זי געגלעט.

געזאגט: „פארוואס זי און אים געוויזן ער זאל זיך זעצן אויפן  
דיל.

„זי האט זיך געזעצט. געוואלט אינגלעריש אַרונטער-כאַפּן  
די פיס הינטער זיך - ווי אַן אַריענטאַל, אָבער ער האָט עס  
געטאַן זייער לעפּיש און זיך צעשפּרייט, גאַרנישט איידל, און  
שיעור אומגעפּאַלן.

פּלאָרענס האָט נישט געשמייכלט, נאָר זי האָט געזאָגט: „צי  
זאָס? מאַך זיך באַקוועם. לייג דיין קאַפּ אַהער!“  
זי האָט געטוליעט זיין האַרט-געקרייזלטן קאַפּ צי איר בריסט  
און גאַרנישט געפּילט, אַ חוץ די ניינר וועגן דעם וואָס ער וועט  
דערציילן...

— נאָך קיינמאַל נישט געליבט זי  
— יאָ, אָבער נישט אַזוי ווייט  
ביידע האָבן געשוויגן. דאָס פּייגעלע האָט געמאַכט: עפּהי,  
עמלי, טירמא.

— איך מיינ, — האָט זיך צו אים אָנגערופן פּלאָרענס  
קאָלי און צוגענומען די ברוסט, ווייל די האַר זיינע האָבן  
געשטאַכן און פון זיין מויל איז געגאַנגען אַ נישט-לויטערער  
אַטעם - איך מיינ, עס זעען פאַראַן גענוג פרויען וואָס  
דורשטן נאָך פאַרקער, און איר טאַרט נישט צוריקהאַלטן דעם  
קוואַל...

דאָ איז „זי“ געוואָרן סענטימענטאַל ווי אַ קליין אינגל און  
גענומען דערציילן, אַז ער האָט יאָ ליב אַ מיידל, אָבער עמיצער  
אַנדערש האָט זי פאַרפירט קעגן איר ווילן... מ'האַט זי פשוט  
פאַרגוואַלטיקט.

פּלאָרענס קאָלי האָט אַרויסגעשטאַסן מיט אַ ווילדן לאַך, האָט  
זיך אַליין דערשראָקן פאַר איר געלעכטער און געוואָרן ערנסט  
און איינגעבויגן.

זי האָט אַרונטער גערוקט די פיס טיפּער הינטער זיך,  
אַראָפּגעצויגן ס'קליידל אויף די שפיציקע קניעס, זיך אַ ביס געטאַן  
די ליפּן און געזאָגט, ווי אין אַ געבעט:  
— נישטאָ אַזאַ זאַך ווי צווינגען אַ פרוי... אָבער אפילו אַז

זי האָט עס געטאָן מיט איר אייגענעם ווילן איז אויך גאַרנישט.  
איר דאַרפט זי נאָך הויך לייב האָבן...  
„זי איז אַבער באַשטאַנען אויף זיינעם, אַז זיין פריינדן  
איז געשענדט געוואָרן קעגן איר ווילן...  
און ער האָט אַרויסגענומען אַ קליין פאַרפומירט טיכעלע,  
וואָס איז געווען פאַרשטעקט אין זיין מאַנושעט, אוי זיך אָפגע-  
ווישט דעם שווייס פונם פנים..

## וואלקין

וואלקינס „הגר“ איז אָפּגעגאַסן אין גיפס און זי איז אַ צוויי מאָל די גרויס פון אַלעבעדיקן מענטשן, אַז וואַלקין האָט געשפּאַלטן און צעשטערט ס'געטריקנטע ליים נאָכדעם ווי ער האָט אָפּגעגעאַסן דעם פּורעם, האָט ליואַ געהאַט ס'געפיל, אַז דאָס צעשטערט מען זי — דאָס צעברעכט מען איר לייב. דאָס זעלבע געפיל האָט ליואַ געהאַט אין אָנהויב פון דער אַרבעט ווען וואַלקין האָט אויסגעפונן אַז זיין אַרמאַטורע האָט נישט קיין גלייכגעוויכט, און ער האָט מיט אַ פּינגער געמאַכט לעכער אין האַלז און לעפּן די אויגן, כדי אַריינצושטופן מער ליים, און יעדעס מאָל ווען ער האָט דאָס געטאַן, האָט ליואַ אַרויסגעלאָזט אַ געשריי פון ווייטיק...

וואַלקין האָט איצט גערויכערט אַ קאַלטע ליולקע, ווייל ער האָט זיך געפּוילט אויפצוהויבן פון פעט און אָנשטאַפּן טאַבאַק. זיינע אויגן זענען געווען אויף דער סטעליע און אין זיין מוח איז געווען געדאַנקעלעך. גלאַטע און רויקע, ווי צוויימל, ער האָט געהאַט אויף די אויגן דעם סופּיט מיט דעם אַלט מאַדישן-גאַז-הענגלייכטער, מיט די געדרייטע מעשענע רערן, ווי פון אַ מעשענעם בלאַז-אינסטרומענט. אָבער דאָס אַלצדינג איז געווען גרינג, ווייל ס'ע האָט געמיינט עפעס אַנדערש. ס'ע האָט געמיינט, „אַ, דו, מיין גאַלדענער טרומפּייט! באַלד וועסטו אויסרופן מיין זיג“. אַ, דו שווערע סטעליע — מיר ווייסן אַז איבער דיר איז אַ גרויס-גרויסער הימל און אין הימל גייען אויף שטערן...

וואַלקין האָט פּאַמעלעך אויפגעהויבן אַ האַנט, אָנגעשטייפט די מוסקולן פון אַרעם, זיך אַ טאַפּ געטאַן אויף דעם אָנגעשפּאַנטן אָרט און געמראַכט „וואָס איז היינט? דינסטיק! ס'איז גוט צו לעבן דינסטיק!“



די לופט אין סטודיע איז געווען נישט אזוי פריש. עס האָט געשמעקט מיט אַלטע ווענט, מיט פינצטערע ווינקלעך, מיט ברען-גאַז, וואָס שפּאַרט ערגעץ אַרויס פּון אַ קליינער עפענונג, אָבער ס'איז געווען דער גערוך פּון מי, פּון אַרבעט, פּון ערלעכער קונסט, און וואַלקינס נאָז-לעכער האָבן דאָס געטרונקען ווי וויין.

אויף דער סטעליע איז געשטאַנען אַ וואַנק, געזוכט הפּנים זיך אַראָפּציוואַרפן אַקוראַט אויף וואַלקינס בעט (וואַלקין האָט אַריינגעשטעלט אַלע פיר פיס פונם בעט אין שיסעלעך וואַסער, כדי זיך צו באַוואַרענען פאַר דעם אומפלייט), זיך געשאַרט צום מיטן-צו, געגאַנגען פּאַוואַלי, פּאַוואַלי, ווי די האַפּנונג ביי איינעם, ביי וועמען ס'לעבן רינט אויס דורך אַן אויפגעעפּנטן אָדער...

וואַלקין איז געווען אַ גרויסער ליבהאַבער פּון דער נאַטור, און פּון דער נאַטורס קליינע באַשעפּענישן און ווידמונגען און פּלאַנצן. שעהן-לאַנג פּלעגט ער (אויפן לאַנד) אָפּזיצן ביי אַ פּלויט, וווּ אַ האַרבוז האָט זיך אַריבערגעוואַרפן צו דער זון-צו און זיך באַפעסטיקט מיט אַזעלכע קליינע פעדימלעך וואָס ער האָט אַרויסגעלאָזן פּון זיך. פאַר וואַלקינען איז דאָס געווען אַ גרעסערער אינטערעס ווי ליינען ביכלעך אָדער גיין אין מוזעאומס. דאָ האָט ער געזען די ווונדער פּון אַ פּלאַנק, וואָס שיצט איר לעבן מיט אַזאָ טיפּן שכל, אַז די אייגענע מענטשלעכע חכמה זעט אויס טעמפּ און פּריקרע. אַן אַנדערש מאָל פּלעגט וואַלקין (ווען ער איז געזעסן אויפן דאָרף דורך די זומער-חדשים) זיך אַרומשלעפּן איבער פּאַרוואַרפענע ערטער, זיך באַקענען מיט די קליינע פעלד-חיות און וואַלד-חיהלעך, מיט די פּויגל, מיט די פּליגן, מיט די אַרומבלאָנדזשענדיקע הינט און אפילו מיט די מייז...

וואַלקין קוקט ווייט אַרום זיך. די שטיקלייט זינגט מיט זשומיקייט און מיט קליינע ברעקלעך ווינט! ווי גוט די שטיקלייט איז דאָ, נישט ווי אין שטאַט. דאָ איז די שטיקלייט

אן אַלטע, אָנגעוואַקסן מיט דער אייביקייטס ווייכן מאָך. ער  
טראַכט: שטימען זענען פֿאַראַן בלויז עטלעכע, אָבער שטילקייטן  
זענען פֿאַראַן אזוי פיל. און יעדער שטילקייט איז פון אַן  
אַנדערן מין, פון אַן אַנדערער קוואַליטעט. פֿאַראַן שטילקייטן,  
וואָס שרייען, וואָס רופֿן, וואָס וואַרענען, וואָס בעטן, וואָס  
געזעגנען זיך... און פֿאַראַן אויך אזוינע, וואָס זענען ווי אַ היילונג,  
ווי אַ טרייסט, וואָס טראַכטן פֿאַר אייך, האָפֿן פֿאַר אייך, און  
לאָזן אייך אַליין פינקלדיק ליידיק, ווי אַ ווייס-גרינגלעכער  
גלאַזבעכער קעגן דער זון...

וואַלקין האָט ליב געהאַט צו זיצן געמיטלעך און לאָזן  
די וועלט פֿאַרבייזען פֿאַר זיך. און זיין אויג האָט געהאַט  
אַ זכרון פֿאַר זיך אַליין — ער האָט אַלצדינג פֿאַרזייכנט און  
גערעכנט מיטן אויג.

וואַלקין ליגט מיט דער בלעכענער געקעסטעלטער סטעליע  
אויף זיין בליק. קיינער איז נישטאָ אין שטוב. ליוואַ איז אַוועק-  
געגאַנגען אַרבעטן אין שאַפּ, צו העלפֿן פֿאַרדינען אַ שטיקל  
ברויט (אים האָט זי בשום אופן נישט געוואָלט לאָזן גיין  
אַרבעטן — כאָטש ער האָט זיך געריסן דערצו). ס'איז אַרום  
פֿינף דער זייגער. דורכן דאָך-פֿענצטער לאָזט זיך אַריין אַ ביסל  
קויטיקלעכע זון. אין דרויסן רעדט זיך צונויף קול מיט קול —  
און אין טומל פֿאַרשטייט איינער דעם אַנדערן נישט... אַהערצו  
דערגרייכט עפעס אַ שטילקייט, וואָס איז דורכגעזיפט געוואָרן  
דורך אַ צעריסענער זיפ.

וואַלקין טראַכט פֿון דער מלחמה. טראַכט דריי מאָל:  
„פֿאַרברענט זאָלן זיי ווערן. פֿאַרברענט זאָלן זיי ווערן. פֿאַרברענט  
זאָלן זיי ווערן.“ ער טראַכט פֿון דער גרויסער לאַנגווייל וואָס  
פֿרעסט אויף דעם מענטשנס לעבן. אזוי אַז אפֿילו דער טויט  
איז אַ שטיקל צייט-פֿאַרטרייב. ער טראַכט פון די ציוויליזירטע  
„קריגער“, וואָס הרגענען מענטשן און עסן אפֿילו נישט אויף  
זייער פֿלייש. זיי וואַלטן באַדאַרפֿט פֿרעסן זייער פֿלייש — ווי  
קאַניבאַלן — טראַכט וואַלקין, וואַלט געזען אַנשטענדיקער. וואַלט

כאָטש געווען דערביי אַ שטיקל תכלית, אַ נוצלעכקייט - פאַרברענט  
זאָלן זיי ווערן!

וואַלקינס אויגן זענען אויף דער וואַנז וואָס מאַטערט זיך  
געבען צו דערגרייכן איר ציל און ער פורעמט (אין קליינע,  
אַפגעריסענע שטיקלעך) געדאַנקען וועגן דעם גרויסן ביפלישן  
פאַראַדאָקס, דו זאָלסט קיינמאָל און קיינעם נישט הרגענען...  
און ווער סע הרגעט יאָ - דער זאָל געהרגעט ווערן...

וואַלקין טראַכט: די וועלט איז שייך, ס'איז יוני. אויף די  
פעלט ווערט צייטיק ס'ברויט, דער וויין, די אוגערקע, ווונדער  
בליען אומעטום. אָט האָט ער פאַרענדיקט די ערשטע העלפט פון  
זיין גרויס מייסטער ווערק. זומער-דינסטיק, שטייען דען די מענטשן  
אין די גאַסן מיט אויפגעהויבענע הענט צום הימל און פאַטשן  
פראַוואָ? ניין, זיי זיצן אינם טעאַטער, ווו סע שפילט זיך דאָס  
גרויסע ספעקטאַקל און זעען בלויז די ווייסע פלעקן הינטער  
זייערע נעגל. און אַז זיי זעען ווי די זון גייט אויף זאָגן זיי  
נישט, וואָס פאַר אַ ווונדער! און „בראַוואָ!“ נאָר זיי זאָגן: „די  
זון איז שייך אין דרויסן און די קאָיוע איז נאָך נישט פאַרטיק“...  
ס'איז מלחמה.

קין-הבל זענען ווידער די סימבאָלן פון דער יועלט-  
ברודערשאַפט...

וואַלקין דערמאָנט זיך אָן דעם שטיקל נייעס וואָס ער האָט  
היינט געלעזן אין אַ ניו-יאָרקער בלאַט, ס'האָט געהאַט אַ גרויסע  
איבערשריפט „באַרבאַרן“, און עס האָט זיך דערציילט וועגן דעם,  
ווי די הונדען זענען אַרויפגעקומען אין זייערס אַ סובמאַרין אינמיטן  
ים און אָפגעשטעלט „אונזערס“ אַ שיף און געהייסן די מענטשן  
זיך ראַטעווען אין שיפלעך, זיי האָבן אַ באַפעל צו זינקען די שיף,  
ווייל זי פירט אַמוניציע. די מענטשן האָבן אַזוי געטאָן. דער ים  
איז געווען זייער שטורמדיק. די שוואַכע סובמאַרין האָט זיך  
פונדעסטוועגן געהאַלטן אויפן וואַסער און אפילו געהאַלפן האַלטן  
אָרדנונג און געזען, אַז אַלע מענטשן זאָלן זיך אַריבערקלייבן אין  
אַן אנדער שיף אַריין... ווען אַלע האָבן געהאַט פאַרלאָזט די  
אַמעריקאַנישע שיף און אַריבער אין שוואַס סובמאַרין, און דער

שונא איז געווען גרייט צו פייערן אויף דער שיף, האָט זיך פֿלוצים  
אויפן דעק באַוווּן אַ פרוי מיט אַ קינד אויף די הענט און גענומען  
שרייען מיט פאַרצווייפלטע קולות מ'זאָל זי ראַטעווען. דער ים  
האָט געקאַכט ווי אַ גהינום, אָבער דער „שונא“ האָט פונדעסטוועגן  
געהאַלטן פאַר זיין פֿליכט צו קומען צו הילף דער פרוי מיטן  
קינד - כאָטש די געפאַר איז געווען זייער גרויס... אָבער (ענדיקט  
די צייטונג) דאָ האָבן אונזערע אָפגעטאָן די הונען אויף טערקיש...  
די פרוי וואָס האָט געשריגן נאָך הילף איז נישט געווען קיין  
פרוי, נאָר אַ פאַרשטעלטער מאַן, און דאָס קינד איז געווען נישט  
קיין קינד, נאָר אַ באַמבע... און אַזוי גיך ווי די „הונען“ זענען  
צוגעקומען נאָענט האָבן זיי באַקומען זייער פאַרציע. אין עטלעכע  
מינוט אַרום זענען זיי געווען אַ טשאַטע דערטרונקענע מיין...

## וואלקין טראַכט און... זוכט די ספאָגעטי

וואַלקין לייגט איבער דעם אינצידענט אין זיין מוח און ער שפייט און זאָגט „פוי“, און דאָס האַרץ איז אים ביטער, נאָר אַרויסצושפייען עס... ער זעט די פרעסע פון לאַנד, ווי אַ משוגע-בע כישוף-מאַכערין, וואָס בלאָזט מיט אַ פּאָלע אויפן פּייער, וואָס פאַרברענט אירע קינדער.

ס'ווערט טונקעלער אין סטודיא. אויף די ווענט קומען אָן נייע שטיצע געסט פון ערגעץ זייער ווייט: ס'קאָצל קומט שאַטנס? פון וואַנעט איז? ... און וואָס וועבט און שפּינט דאָרט די משוגע-געוואָרענע וועלט? וואָס איילט זי דאָרט אזוי - די נאַרישע גרויסהאַלטערקע?

די שטילקייט ווערט דינער, דורכגעזיפטער. די שעפער האָבן שוין אויסגעשפיגן דאָס מענטשוואַרג - אין די טונעלן אַריין, אין די לייקעס אַריין... פון דאָרטן צערינט זיך עס איבער אַלע שטאַט-גאַסן, איבער אַלע היימען, גיט יעדן זיין טראָפן גליק, זיין צעברל אומגליק, זיין ים - טויט...

וואַלקין טראַכט ברעקלעכווייז, זיין שווער-באַלאַדענער ווונש הויבט אויף דעם רוקן, ווי אַ קעמל... גלעקלעך קלינגען... דער קאַראָוואַן רירט זיך - אויפן לאַנד אַרויס, אויפן פאַראַיאַריקן לאַנד אַרויס; אויף דער שטיל-פאַרוואַרפענער ערד אין קאַנעקטיקוט, וווּ ער האָט זיין זומער אויסגעלעבט, אין זאַפטיקער קאַלטקייט: ווי די פעלד מיז, די טויבן, די שפערבערס...

וואַלקין טראַכט פון יענעם גוטן שטיקל ערד און לאַזט פאַר זיך פאַרבייגיין אַלערליי רגעס - שימערדיקע פלאַטערדיקע, פיל-פאַרביקע. ער זעט זיך ווידער אויפן סטויג תבואה - אַ גרויסע זוניקע ליידיקייט פאַראויס. „שעפ“, דער הונט, ליגט לעבן אים מיט אַן אַרויסגעטאַלעפּעטער צונג, און מיט איין אייגל אַ פאַר-

מאכטס, דאָס אַנדערע קוקט אויף דער פּליג, וואָס שטייט אים  
לעבן דער נאָז, און קריכט אלץ נענטער, צום צעיאַטערטן אָרט  
אין ווינקל פון דעם זעלבן אויג.

די פּליג שטעלט זיך אַוועק נישט ווייט פון אויג און עסט  
זיך איין אין דער מאַטעריע. דער הונט איז פּלומרשט רויק, ער  
רירט קוים מיט די אויערן, מיטן אויג, מאַכט אויף און מאַכט צו  
דאָס אויגנדעקל, אָבער - ער וואַרמ רויפגעריק אויף דער דגע, ווען  
ער וועט קענען אַ מאַך טאָן מיטן מויל, האַמ" און - זי  
פאַרשלינגען.

וואַלקין איז אויפן לאַנד - ווייט פון דער אַרבעט, וואָס  
מאָנט ביי אים זיינע כחות, און שטעלט אים שטענדיק מיטן  
פנים צו זיך אַליין... ער איז פריי, ער איז אויסגעטאָן, ער איז  
גרינג, ער איז נאַקעט...

די וואַנק שטייט אויף איין אָרט און ווערט ווי אַ טונקל  
פּלאַך פינטעלע. וואַלקינס זכרון טראַגט אַ לאַמטערן, זי באַלויכט  
די סצענע ווי שטשערעס גבענען אַן איי פון אַ קאַטוך אַרויס...  
ער זעט אַ גרויסן ראַץ מיט אַן אויסגעריבענע פּלייצע-פעל און  
אַן עק ווי אַ קנוט... נישט קיין שפּעטנע קינד... אַ קעשענע גנב!  
ער האַלט דאָס איי צווישן די פיסלעך און ער אַליין ליגט זיך  
איבערגעקערט אויפן רוקן. און חברה שלעפן אים ביים עק...  
דער יונג ליגט ווי אַ טויטער, די גנבה איז אים אין די אויגעלעך,  
אָבער ער מאַכט זיך געפּגרט... ליגט שטיל, ערלעך, סטאַטעטשנע...  
די אַרבעט גייט צו לאַנגזאַם, וואַלקין שטייט אין שטאַל, קוקט  
אַרויס דורך אַ שפּאַרע פון די צערוקטע ווענט און איז פאַרגאַפּט.  
ער זעט, ווי חברה שלעפן דעם ראַץ קונציק אַריבער איבער  
אַ שטיינערנעם פּלויט, ווערן פאַרשוונדן...

- האָבן מער שכל פון קאַסמערן - טראַכט וואַלקין פון  
עפעס אַ קינסטלער מיטן נאָמען קאַסמער... - ער גייט אַרום און  
שטאַרבט פון הונגער און האָט נישט קיין שכל זיך צו לייגן  
אויף דער פּלייצע און זיך לאָזן שלעפן...

וואַלקין איז מיד געוואָרן פון אַריבערטראַכטן זיך אין די  
ישט-גוציקע געוועזנקייטן... אין סטודיע איז שוין געווען טונקל.

ער האָט זיך אויפגעהויבן און געמאַכט ליכטיק, אַוועק אָנגעמען  
אַ טאַפּ מיט וואַסער אַוועקצושטעלן אויפן אויוועלע, ווייל ליוואַ האָט  
באַלד געדאַרפט אַהיימקומען. ער האָט זיך געפּאַרעט אַרום דעם  
ברודיקן „סינק-קראַן“ אויפן הינטערשטן שטאַק, אַרויסגעדלייבעט  
מיט די הוילע הענט די אָנגעזאַמעלטע שליימקייט אינם דורכזייער  
פונם באַסיין, און הנאה געהאַט דערפון, וואָס ער מיאוסט זיך נישט  
פון גאָר נישט. ער האָט זיך אָפּגעוואָשן די הענט מיט אַן אַלט  
שוואַרצען שטיקל זייף, וואָס איז דאָרט געלעגן, זיך אָפּגעווישט  
מיט זיין טאַשנטיכל און איז איבערהיפּנדיק אַ טרעפּ איבער  
אַ טרעפּ אַרויף אויבן...

ער האָט אָנגעצונדן ס'גאַז-אוייוועלע, געטראַכט, אַז פייער  
איז נישט רויט נאָר בלאָ... „אַ בלאַקייט וואָס איז רויט. אַ רויט-  
קייט וואָס איז בלאָ“. האָט ער עס איבערגעזאָגט אין געדאַנק,  
צוגעדעקט דאָס וואַסער-טאַפּ מיט אַ דעקל, געשטאַנען און צוגע-  
האַלטן ס'דעקל, כדי עס זאָל זיך גיכער דערוואַרימען און נעמען  
זידן... ער האָט געדאַרפט אַריינוואַרפן ספּאַגעטי, אָבער ער האָט  
ניט געדענקט וווּ ליוואַ האָט באַהאַלטן דאָס פעקל מיט ספּאַגעטי.  
האָט ער זיך געדרייט אַ וויילע אַרום זיך אַליין, זיך אונטערגעפייפט  
עפעס אַ לידל מיט אַ פּאַלשן טאָן, באַקוקט די פּאַרזשאַווערטע  
קלינגלעך פון דעם גאַל-מעסער, וואָס ער האָט געפונען אויפן  
בלעך הינטערן גאַז-אוייוועלע, געפרופט מיט יעדן באַזונדער זיך  
אַפּראַזירן אַ האָר פון גראָפן פינגער, צי זען צי זיי טויגן נאָך  
צו עפעס און זיי סוף-פּל-סוף אַוועקגעלייגט דאָרט וווּ ער  
האָט זיי געפונען. ער האָט זיך דערמאַנט, אַז זיינער אַ באַקאַנ-  
טער ראַזירט זיך אַלע אינדערפרי, און אַז ער האָט זייער אַ סך  
האַר אין די אויערן...

— זע נאָר, ס'זידט דאָך! — האָט געזאָגט ליוואַ, וואָס איז  
ערשט אַריינגעקומען. און האָט גלייך געראַטעוועט ס'טעפל.  
— טאַקע, — האָט געזאָגט וואַלקין, — וווּ האָסטו אַהינגעטאָן  
די ספּאַגעטי, ליוועטשקע? און וויפיל האַלט דער זייגער, ליוועטש-  
קע? אַיאָ איך זע אויס מיד, ליוועטשקע?  
ליוואַ האָט מיט איין האַנט געוואַרפן די ספּאַגעטי אין טאַפּ

אַרײן, מיט דער אַנדערער אים אַרומגענומען און אַ קוש געטאַן...  
און געזאָגט „גאָט מײנער! וואָס פאַר אַ שלעכטע באַלעבאַסטע דו  
ביזט!“ מען האָט געקענט מײנען, אָז מיט דעם וואָרט „גאָט“  
מײנט זי דאָס אים — וואַלקינען.  
די וואַנץ איז דערווײל אַראָפּגעפאַלן גלייך אויפן בעט  
אַרויף. איר צײל איז געווען דערגרייכט. אמת עס האָט געקאָסט  
מי און כח, אָבער ס'איז ווערט געווען. איצט וועט זי ערשט  
קענען לעבן!